

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH BİLİM DALI**

**“BÂRİKA-İ ZAFER” ADLI ESERİ ÇERÇEVESİNDE
NAMIK KEMAL’İN OSMANLI TARİHİ VE
TARİHÇİLİĞİNE BAKIŞI**

ÖMER ERDEMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN:
DOÇ. DR. NEJDET GÖK**

KONYA-2016

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH BİLİM DALI**

**“BÂRİKA-İ ZAFER” ADLI ESERİ ÇERÇEVESİNDE
NAMIK KEMAL’İN OSMANLI TARİHİ VE
TARİHÇİLİĞİNE BAKIŞI**

ÖMER ERDEMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN:
DOÇ. DR. NEJDET GÖK**

KONYA-2016

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ömer ERDEMİR
	Numarası	128105011018
	Ana Bilim / Bilim Dalı	TARİH
	Programı	YÜKSEK LİSANS
	Tez Danışmanı	DOÇ. DR. NEJDET GÖK
	Tezin Adı	“BÂRİKA-İ ZAFER” ADLI ESERİ ÇERÇEVESİNDE NAMIK KEMAL’İN OSMANLI TARİHİ VE TARİHÇİLİĞİNE BAKIŞI

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan “Bârîka-i Zafer Adlı Eseri Çerçevesinde Namık Kemal’in Osmanlı Tarihi ve Tarihçiliğine Bakışı” başlıklı bu çalışma 30/05/2016 Tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Doç. Dr.	Nejdet GÖK	
2	Prof. Dr.	Bayram ÜREKLİ	
3	Prof. Dr.	Kemal ÖZCAN	

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ömer ERDEMİR		
	Numarası	128105011018		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	TARİH		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	☒	
		Doktora	☐	
Tezin Adı	“BÂRİKA-İ ZAFER” ADLI ESERİ ÇERÇEVESİNDE NAMIK KEMAL’İN OSMANLI TARİHİ VE TARİHÇİLİĞİNE BAKIŞI			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin Adı Soyadı
İmzası

Ömer ERDEMİR

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ömer ERDEMİR		
	Numarası	128105011018		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	TARİH		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	☒	
		Doktora	☐	
	Tez Danışmanı	DOÇ. DR. NEJDET GÖK		
Tezin Adı	“BÂRIKA-İ ZAFER” ADLI ESERİ ÇERÇEVESİNDE NAMIK KEMAL’İN OSMANLI TARİHİ VE TARİHÇİLİĞİNE BAKIŞI			

Namık Kemal, Türk milliyetçiliğinin öncülerinden olup Genç Osmanlılar hareketi mensubu yazar, gazeteci, devlet adamı ve şairdir. Namık Kemal; yurtseverlik, hürriyet, millet kavramlarına bağlı bir Tanzimat Devri aydınıdır. Bu kavramları Türk fikir hayatına ve edebiyatına kazandıran kişi olarak kabul edilmektedir. Heyecanlı, kavgacı kişiliği; akıcı, parlak üslubu nedeniyle devrinin diğer yazarlarından daha fazla tanınmıştır.

Namık Kemal, Vatan ve Hürriyet Şairi olarak anılmaktadır. Şiirin yanı sıra tenkit, biyografi, tiyatro, roman, tarih ve makale türlerinden eserler vermiştir. Özellikle Türk edebiyatının ilk edebi romanı olan İntibah ve batılı anlamda Türk edebiyatının sahnelenen ilk tiyatro eseri olan Vatan yahut Silistre eserleriyle de ünlüdür. XIX. Asır Türk düşünce dünyasının önemli temsilcilerinden biri olan Namık Kemal, edebiyatın birçok alanında değerli eserler vermesinin yanında, Osmanlı Devleti’nin sosyal, siyasi ve ekonomik sorunlarına dair önemli makaleler yazmış ve bu meselelerin çözümü için öneriler sunmuştur.

Namık Kemal, Bârîka-i Zafer adlı eserinde İstanbul’un nasıl fethedildiğini anlatmakta ve bu zaferin bir yol haritası olarak kullanılması gerektiğini belirtmektedir. Bu çalışmada Bârîka-i Zafer adlı eser çerçevesinde Namık Kemal’in Osmanlı tarihine ve tarihçiliğine bakışı incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bârîka-i Zafer, Namık Kemal, Tarihçilik.

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Ömer ERDEMİR		
	Student Number	128105011018		
	Department	HISTORY		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	☒	
		Doctoral Degree (Ph.D.)	☐	
	Supervisor	DOÇ. DR. NEJDET GÖK		
Title of the Thesis/Dissertation	NAMIK KEMAL'S VIEW OF OTTOMAN HISTORY AND HISTORIOGRAPHY ACCORDING TO HIS WRITING "BARİKA-İ ZAFER"			

Namık Kemal, the pioneer of the Turkish nationalism, was a member of the Young Ottoman movement, writer, journalist, statesman and poet. Namık Kemal was an intellectual of Tanzimat period and an ardent supporter of patriotism, independence and nationality. He is regarded as a person who brought these concepts to Turkish intellectual space and historical literature. He was more known than the other writers due to being excited, combative personality, fluent and glossy style.

Namık Kemal is memorialized as poet of Homeland and poet of Independence. He also gave works in criticism, biography, theatre, novel, history and article as well as the poem. Especially he was famous for the Turkish literature's first novel named Intibah and the first theatre played in Turkish literature, Vatan Yahut Silistre, in Western sense. Namık Kemal was one of the most outstanding representatives of the 19th century Turkish literature world and wrote prominent articles about Ottoman Empire's social, political and economic issues and offered solutions as well as gave remarkable works in literature.

Barika-i Zafer explains how Istanbul was conquered and how this victory can be used as a map. In this study, Namık Kemal's vision on Ottoman history and historiography were researched within the scope of the work named Barika-i Zafer.

Key Words: Barika-i Zafer, Namık Kemal, Historiography.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ.....	vii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	viii
ÖNSÖZ	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI DEVLETİ'NİN SİYASİ VE SOSYAL DURUMU

A-TANZİMAT DÖNEMİ'NDE OSMANLI DEVLETİ'NİN SİYASİ VE SOSYAL DURUMUNA GENEL BİR BAKIŞ	2
B- TANZİMAT DÖNEMİ TARİHÇİLİĞİ.....	5
a- Ahmet Cevdet Paşa'nın Tarihçilik Anlayışı	9

İKİNCİ BÖLÜM

NAMIK KEMAL HAKKINDA GENEL BİLGİLER

A- NAMIK KEMAL'İN HAYATI	12
B- NAMIK KEMAL'İN YAZIN SERÜVENİ.....	17
C- NAMIK KEMAL'İN TARİHLE İLGİLİ ÇALIŞMALARI.....	19
a- Bârîka-i Zafer (1862)	22
b- Devr-i İstîlâ (1867)	23
c- Evrâk-ı Perişan (1875).....	24

d- Emir Nevruz (1875).....	25
e- Silistre Muhasarası (1873).....	26
f- Kanije (1873)	27
g- Osmanlı Tarihi (1888, 1910-1911).....	29

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NAMIK KEMAL'İN OSMANLI TARİHİNE VE SİYASETİNE BAKIŞI

A-NAMIK KEMAL'İN YAŞADIĞI DÖNEMDE OSMANLI DEVLETİ'NİN SİYASİ DURUMU VE OSMANLI TARİHÇİLİĞİ.....	31
B-NAMIK KEMAL'İN OSMANLI TARİHİNE VE SİYASETİNE BAKIŞI	35

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BÂRİKA-İ ZAFER ADLI ESERİN İNCELENMESİ

A- NAMIK KEMAL'İN BÂRİKA-İ ZAFER ESERİNİN TANITILMASI VE ESERİN YAZILDIĞI DÖNEMDE OSMANLI DEVLETİ'NİN SİYASİ DURUMU	44
B- NAMIK KEMAL'İN OSMANLI TARİHİ'NE BAKIŞ AÇISININ ESER ÜZERİNDEN YORUMLANMASI.....	49
C- NAMIK KEMAL'İN TARİH YAZIMI.....	75
D- NAMIK KEMAL'İN OSMANLI TARİHİ VE TARİHÇİLİĞİNE BAKIŞI	85
E-KİTAP VE MAKALELERİNDE NAMIK KEMAL'İN TARİHÇİLİĞİ	92
F-KAVRAMLARLA NAMIK KEMAL'İN TARİHÇİLİĞİ.....	102

a-Namık Kemal'e Göre Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Tarihçiliği.....	106
SONUÇ	123
KAYNAKÇA.....	125
EKLER	138
Ek-1: Namık Kemal'in Bârika-i Zafer Adlı Eserinin Yazması	138
Ek-2: Namık Kemal'in Bârika-i Zafer Adlı Eserinin Transkripsiyonu	142
Ek-3: Namık Kemal'in Bârika-i Zafer Adlı Eserinin Tercümesi	158
Ek-4: Namık Kemal'in Bârika-i Zafer Adlı Eserinin Matbusu	174

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Sayfa No

Fotoğraf-1 Bârika -i Zafer Adlı Eser	99
Fotoğraf-2 Bârika-i Zafer Adlı Eser.....	101
Fotoğraf-3 Bârika-i Zafer Adlı Eser.....	103
Fotoğraf-4 Bârika-i Zafer Adlı Eser.....	107
Fotoğraf-5 Bârika-i Zafer Adlı Eser.....	110
Fotoğraf-6 Bârika-i Zafer Adlı Eser.....	112
Fotoğraf-7 Bârika-i Zafer Adlı Eser.....	114
Fotoğraf-8 Bârika-i Zafer Adlı Eser.....	117
Fotoğraf-9 Bârika-i Zafer Adlı Eser.....	119

KISALTMALAR LİSTESİ

bkz. : Bakınız.

bs. : Baskı.

C. : Cilt.

çev. : Çeviren.

haz. : Hazırlayan

Ks. : Kısım.

S. : Sayı.

s. : Sayfa numarası.

TTK : Türk Tarih Kurumu.

vd. : ve diğerleri.

Y. : Yıl.

ÖNSÖZ

Namık Kemal; devlet, siyaset, edebiyat, kültür ve düşünce yaşamımıza etkisi itibariyle Tanzimat Devri'nin en önemli ve etkili aydınlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Edebiyattan tarihe sosyal alanların hemen her dalında önemli eserler kaleme almış, çağını ve sonrasını ciddi ölçüde etkilemiş bir Osmanlı mütefekiridir. Osmanlı tarihine olan bakışı ve fikir dünyamıza kazandırdığı kavramlar, Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemi aydın ve reformcuları tarafından da ilgiyle takip edilmiştir. Onun etkisinde kalmış kimi yazarlar onun örnek kişiliğinin ancak Ziya Gökalp ile mukayese edilebileceğini ileri sürmüşlerdir.

Kuşkusuz Namık Kemal de, çağının diğer birçok mütefekiri gibi, yeni ve farklı düşüncelerinden dolayı devrin idarecilerinin tepkisiyle karşılaşmış, Encümen-i Daniş tarafından kendisine verilen Osmanlı tarihi yazma projesi daha ilk ciltte, II. Abdülhamid tarafından sakıncalı görülmüştür. Ancak o, günümüz Türkçesine de çevrilen bu orjinal eserini yine de tamamlamıştır.

Namık Kemal hemen her alanda orjinal ve yeni fikirler üreten ve düşüncelerini sürgün veya zindan pahasına da olsa sonuna kadar savunan, ateşli bir zekâ ve tükenmez enerjiye sahip, eşine az rastlanır bir Osmanlı tarihçisidir.

Bu çalışmada Bârika-i Zafer adlı eser çerçevesinde Namık Kemal'in Osmanlı tarihine ve tarihçiliğine getirdiği yenilik ve orjinal bakışı incelenmiştir. Namık Kemal, Bârika-i Zafer'de İstanbul'un nasıl fethedildiğini, hazırlığı, zorlukları ve sonuçları anlatmakta ve bu zaferin benzeri zaferler için de bir yol haritası olarak kullanılması gerektiği belirtilmektedir. Namık Kemal, bu eseri, adeta bir ilham veya sünihat gibi, çok kısa bir zaman diliminde kaleme almıştır. Alanında orjinal bir deneme olan eserde konudan çok şekle ve söz oyunlarına yer vermiştir. Bârika-i Zafer, konusu bakımından İstanbul'un fethine dair genel bilgileri ele alır. Eserde basit bir cümle ile ifade edilebilecek bir hadise uzun uzun anlatılmaya çalışılmış, karışık, edebi cümleler kurulmuştur. İfadeyi süslemek için yer yer Arapça ve Farsça beyitler nakledilmiş, ayrıca kelimelerin seçiminde icaz ve belagat ön planda tutulmuştur. Bu çalışmanın temel amacı, Bârika-i Zafer adlı

eserin, bilimsel bir bakış açısıyla incelenerek Namık Kemal'in Osmanlı tarihi ve tarihçiliğine kazandırdığı yeni görüşlerinin irdelenip yorumlanmasıdır.

Tez çalışmam süresince her türlü yardım ve fedakârlığı esirgemeyen; bilgi, tecrübe ve güleryüzü ile çalışmama ışık tutan; ayrıca bana bu tezi vererek, Osmanlı tarih ve tarihçiliği alanında kendimi geliştirmemi sağlayan; danışmanım Doç. Dr. Nejdet GÖK'e öncelikle teşekkür ediyorum. Ayrıca tezimin hazırlanması sırasında beni cesaretlendiren ve manevi destek sağlayan eşim Birgül'e; hocalarım Prof. Dr. Kemal ÖZCAN, Doç. Dr. Bekir BİÇER ve arkadaşım Hüseyin ULUTAŞ'a teşekkürü bir borç bilirim.

Konya, 2016

Ömer ERDEMİR

GİRİŞ

Namık Kemal, tarihçiler tarafından tarihi fikirleri üzerinde yeterince çalışılmamış, daha çok edebiyat adamlığı ve edebi eserleri üzerinde durulmuş önemli bir tarihi kişiliktir. Namık Kemal'in tarih anlayışı üzerinde yeterince durulmamış olması büyük bir eksiklikler. Bu şartlar altında Namık Kemal'in Osmanlı tarihçiliği konusunu çalışmak daha da ağır bir sorumluluk haline gelmiştir. Bu sebeple Namık Kemal'in Osmanlı tarihçiliğini başı sonu belli bir çerçeveye oturtmaya kalkışmaktan ziyade onun İstanbul'un fethini konu alan *Bârîka-i Zafer* adlı eseri, ona ait bazı makaleleri yine ona dair başka metinlerle birlikte ortaya koymaya çalışacağız.

XIX. yüzyıl Türk münevverlerinden olan Namık Kemal, Osmanlı Devleti'nin siyasî, sosyal ve ekonomik hayatına dair birçok kitap ve makale kaleme almış, bu kitap ve makalelerinde devletin içinde bulunduğu sorunlara değinmiş ve bu sorunlarla ilgili çeşitli çözümler sunmuştur.

Namık Kemal, Osmanlı Devleti'nin yaşadığı sorunların çözümü konusunda ortaya koyduğu isabetli görüşleri ile çok yönlü bir mütefekkindir. Dönemin düşünce dünyasına da önemli katkılar sağlayan Namık Kemal hakkında yapılan onlarca çalışma ile fikirleri günümüze taşınmıştır. Siyasetle de iç içe olan Namık Kemal; dönemin olaylarını, Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu durumu, Batı'nın Osmanlı Devleti'ne karşı yaklaşımını ve bunun siyasî, sosyal ve ekonomik alanlardaki yansımalarını analiz eden ileri görüşlü bir düşünürdür.

Namık Kemal'in siyasî yazılarının çok önemli bir kısmı, Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu sorunlarla ilgilidir. Bu sorunları çözmek ve Osmanlı yöneticilerine yol göstermek için yazdığı yazıları da vardır. Bunlardan biri de *Bârîka-i Zafer* adlı eseridir. Bu eserde İstanbul'un fethi konusunu işlemiş ve insanlardaki hürriyet ve vatan aşkını ateşlemeye çalışmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI DEVLETİ'NİN SİYASİ VE SOSYAL DURUMU

A- TANZİMAT DÖNEMİ'NDE OSMANLI DEVLETİ'NİN SİYASİ VE SOSYAL DURUMUNA GENEL BİR BAKIŞ

Halil İnalçık'ın söylemiyle: *‘Ne gibi hadiseleri ifade ettiği net bir şekilde anlayışlamayan bir kavram da Tanzimat'tır. Tanzimat bazen, sadece Osmanlı İmparatorluğu dâhilinde hâkim Müslüman toplum ve azınlıklar arasındaki ilişkilerin bir safhası olarak düşünülmüş bazen de Osmanlı'nın Avrupa medeniyeti dairesine girişiyle bir tutulmaktadır. Tanzimat şüphesiz bu iki ana çizgiyi tamamıyla sınırları içine almakta ve esasen bu iki hareket arasında çok sıkı ilişki bulunmaktadır; fakat Tanzimat meselesini tam manasıyla anlamak için öncelikle onu derin tartışmalardan ve gazete sütunlarından gelen fikirlerin elinden kurtarmak gerekir.’*¹

Osmanlı Devleti'nin kendine özgü olan ve Kanuni'nin son yıllarına kadar iyi işleyen toplumsal ve ekonomik düzenin birtakım iç ve dış nedenlerden dolayı bozulmaya başlaması XVIII. Yüzyıldan itibaren Batılılaşma çabalarının artmasına yol açmıştır. Batılılaşma, devletin çöküşüne engel olmak için ortaya atılan bir çözüm önerisi olarak karşımıza çıkar. Modernleşme anlayışını belirten *“Batılılaşma”* kavramı, Avrupanın kendine özgü kurumlarının ve yaşam biçiminin benimsenmesi anlamında kullanılmıştır.

Bernard Lewis, Avrupa uygarlığından seçilmiş bazı unsurların taklidi ve benimsenmesi yönündeki ilk bilinçli adımların XVIII. Yüzyılda atıldığını belirtmektedir.² Osmanlı Devleti'nin Avusturya ve müttefikleri tarafından yenilgiye uğratılması ve bunun sonucunda imzalanan Karlofça (1699) ve Pasarofça (1718)

¹ Halil İnalçık, *Tanzimat Nedir?*

<http://www.inalcik.com/images/pdfs/89230630tanzimatnedir.pdf>, Erişim Tarihi:06.02.2015.

² Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Çev: Metin Kıratlı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1998, s. 28.

Antlaşmaları devletin varolan sistemiyle daha fazla yaşayamayacağını gösteren belgeler durumundaydı. Bunun yanında Petro idaresindeki Rusya'nın Batılılaşma ve modernleşme programı da Batılılaşma'yı destekleyen Osmanlı devlet adamlarının ilgilerini çeken bir örnek olarak görülmekteydi.³ Bu nedenle Osmanlı Devleti için Karlofça ve Pasarofça Anlaşmaları büyük önem taşımaktadır. Bu anlaşmalardan sonra Petro'nun idaresindeki Rusya'daki batılılaşma politikaları da Osmanlı Devleti'ndeki sosyal ve kültürel yaşamı etkilemiştir.

1718 Pasarofça'dan 1730'a kadar sadrazam olan Damat İbrahim Paşa, ilk reform teşebbüsünde bulunan devlet adamı olarak gösterilebilir; nitekim Avusturya ile barış sağlanır sağlanmaz Viyana'ya matbaayı incelemesi için elçi göndermiştir. 1720'de bir Fransız olan David (Davut Paşa), İstanbul'da bir itfaiye takımı örgütlemiş, belediye hizmetlerinde XIX. ve XX. Yüzyıllarda devam edecek uzun bir reform süreci başlamıştır. Gemicilik ve denizcilik alanlarında da yenilikler yapılmıştır. Bunların en önemlileri askeri alanda yapılan yenilikler olarak görülmekteydi.⁴

Tanzimat'ın ilanı ile Osmanlı hukukunda ve mevzuatında da bazı gelişmeler gerçekleşmiştir. Anayasa ve İdare Hukuku'nda, Ceza Hukuku'nda, Mali Hukuk'ta, Kişi Hukuku'nda, Aile ve Miras Hukuku'nda, Borçlar ve Eşya Hukuku'nda, Ticaret Hukuku'nda yeni düzenlemelere gidilmiştir. Bunun sonucunda padişaha karşı fikri hareketler gerek yurt içi gerekse yurt dışında çalışmalar başlamıştır.⁵ Böylece Osmanlı İmparatorluğu Tanzimat Dönemi'nde önemli değişimlerin içine girmiştir.

Tanzimat Dönemi'ndeki değişimlerin temelinde, Batı taklitçiliği ve bunun yanında sosyal ve kültürel hayatta yaşanan değişimler yer alır. Osmanlı aydınlarının çoğu Avrupa'ya hayranlık duymuş ve Avrupa'yı kendi toplumları ile kıyaslayarak oradaki kuruluşları ve hayat tarzının üstün olduğu fikrini benimsemişlerdir;⁶ fakat

---

³ Seyfettin Aslan ve Abdullah Yıldız, "Tanzimat Döneminde Osmanlı Bürokratik Yapı ve Düşüncesinin Değişimi", *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, C: 2, Sayı: 1, 2010, s. 287.

⁴ Aslan ve Yıldız, *a.g.e.*, s. 288.

⁵ Eyüp Bekiryazıcı, "*Tanzimat'tan Cumhuriyete Osmanlı'da Felsefe Üzerine Bir Değerlendirme*", e-dergi.atauni.edu.tr/atauniilah/article/download/1020002929,2003,Erişim.Tarihi: 10.02.2015.

⁶ Mustafa Karabulut, "Tanzimat Dönemi'nde Osmanlı'nın Yenileşme Sürecine Bir Bakış." *Türk dünyası Araştırmaları*, Sayı: 187, Ağustos 2010, s. 127.

diğer yandan iktidar yeteneğinden mahrum kişiler vezaret ve diğer önemli görevlere getirilmiş, rüşvet ve yolsuzluk korkunç boyutlara ulaşmıştır. Ancak Osmanlı aydınları veya tarihçileri çözüm noktasında yine bir açmaz içine düşmüş, önerdikleri çare; “*Eski yasa ve kuralların*”, yani klasik Osmanlı kurumlarının diriltilmesi idi.⁷

Osmanlı yöneticileri devletin düzlüğe çıkabilmesi için ekonomik kaynakların verimli hale getirilmesini istemektedir. Hem yeterince vergi toplanamamış hem de vergi toplayıcıların baskısı yüzünden devletle halk karşı karşıya gelmiştir. Bu nedenle vergi düzeni çağdaştırılmaya karar verilmiştir. Bunu önleyebilmek için merkezden sancaklara, muhasıl adıyla birer memur atanmıştır. Bu memurun başkanlığında *Muhasıllık Meclisi* adı verilen bir meclis kurulmuştur; fakat beklenen vergi toplanamamıştır. Vergi sistemi büyük ölçüde değiştirilmiştir.⁸

1841’de ilk kâğıt para çıkarılmıştır. Hazine bonusu biçimindeki bu paranın adı kaimeydi; fakat beklenen sonuç alınamayınca 1844’te kaldırılmıştır, bankalar kurulmaya başlanmıştır. İlk kurulan banka olan İstanbul Bankası çok geçmeden kapanmıştır. *Menafî Sandığı* adıyla kurulan kurum ise Ziraat Bankası’na dönüştürülmüştür. Ülke ekonomisinin kötüye gitmesi üzerine İngiliz ve Fransız firmalarından borç para alınmıştır. Böylece ilk borç para Tanzimat Dönemi’nde alınmıştır; fakat faizleriyle birlikte büyük bir sorun olan bu borç, sonunda devleti iflasa sürüklemiş ve 1881’de *Düyun-u Umumiye*’nin kurulmasına yol açmıştır.⁹

Tanzimat Dönemi’nin bir diğer gelişmesi de 1846’da kurulan *Meclis-i Maarif-i Umumiye*’dir. Bu kurum daha sonra nazırlığa dönüştürülmüştür. Bu, Osmanlı’nın ilk eğitim bakanlığı demektir. Rüştiyelerin sayısı artırılmıştır. Daha önemlisi ilk kız rüştiyesi İstanbul’da kurulmuştur. Rüştiye’nin üzerinde öğretim yapan idadilerin ilki ise 1873’te kurulmuştur. Öte yandan Robert Koleji, Galatasaray Sultanisi ve Darüşşafaka adlarında üç özel okul açılmıştır. Tanzimat Dönemi’nde eğitim konusunda görülen önemli atılımlardan biri de öğretmen yetiştirmek için

---

⁷ Nejdet Gök, “Tarih Eğitiminde Değişim ve Yenileşme Bağlamında; Halil İnalçık ve Osmanlı-Türk Tarihçiliği”, *International Symposium On Changes And New Trends In Education*, Konya 2013, s. 190.

⁸ Ramazan Hurç, “1908-1918 Yılları Arasında Osmanlı Devletinde Siyasi Hareketler”.
<http://portal.firat.edu.tr/Disaridan/>,1997, Erişim Tarihi:10.02.2015.

⁹ Hurç, *a.,g.m.*, s. 56.

okullar açılmasıdır. Bunlar *Darümuallimin-i Sıbyan*, *Darümuallimin-i İdadi* gibi öğretmen yetiştirmek için kurulan okullardır. *Darümuallimat* ise kız çocuklara bayan öğretmen yetiştirmek için açılmıştır. Mesleğe yönelik eğitimde de ilerleme kaydedilmiştir. 1859'da sonradan Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne dönüşecek olan *Mekteb-i Mülkiye* kurulmuştur. 1875'de askeri rüştiyeler öğretime başlamıştır. Daha sonra başka meslek okullarının açılması sürmüştür. 1846'daki denemeden sonra 1870'te *Darülfünun* kurulmuştur. Ancak kimi medreselerin şikâyetleri üzerine ertesi yıl kapatılmıştır. 1876'da yeniden aynı adla açılmıştır. 1851'de üniversitede okunacak kitapların hazırlanması için kurulan *Encümen-i Daniş* ise bilim akademisi niteliğinde önemli bir kurumdur.¹⁰ Ayrıca bu dönemde azınlık ve yabancı okulları da eğitim dünyasında yerini almıştır.

B- TANZİMAT DÖNEMİ TARİHÇİLİĞİ

Tanzimat Dönemi (1839-1878) hakkında yapılan çalışmalar Türkiye tarihçiliğinde önemli bir yer tutmuştur. İmparatorluktan ulus-devlete geçiş aşamasındaki değişimleri, Batılılaşmayı ve modernleşmeyi simgelediği düşünülen bu dönem, Cumhuriyet'in ilk yıllarından başlayarak Osmanlı tarihi araştırmalarında önemli bir referans noktası olarak görülmüştür. Tanzimat Dönemi üzerine 1940'lardan itibaren süregelen akademik çalışmalar, Osmanlı Devleti'nin bu değişim süreci hakkında detaylı bilgiler edinmemizi sağlamakta ve Osmanlı tarihçiliğinin devlet ideolojisiyle etkileşimi sonucu değişen metodlarını ve teorik yaklaşımlarını görmemize yardımcı olmaktadır.¹¹

XVIII. Yüzyıla damgasını vuran en büyük tarihçilerden biri Ahmet Cevdet Paşa'dır. Fransızca'yı iyi bilen ve Fransızca kaynaklardan ve arşiv belgelerinden - kendinden önce gelenlerden çok daha büyük ölçülerde - yararlanan bir tarihçidir. Ahmet Cevdet'in tarih yazımına katkısının Osmanlı modernleşme hareketi açısından önemli bir dönem olan Tanzimat döneminde olması anlamlıdır; çünkü o, yetkin bir vakanüvis olduğu kadar becerikli bir Tanzimat bürokratıdır. Yazmaya başladığı

¹⁰ İhsan Burak Birecikli, "Yüzüncü Yılında II. Meşrutiyet'in İlanı Üzerine Bir İnceleme." *Akademik Bakış*, C: 2, Sayı: 3, 2008, s. 216.

¹¹ Oya Dağlar, "II. Meşrutiyet'in İlanının İstanbul Basını'ndaki Yansımaları (1908)". *İ.Ü. Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, Mart 2008, s. 142.

devre ait bütün vakayinameleri, tercüme kitaplarını, hatıratları birer birer gözden geçiren ve bu belgeleri büyük bir titizlikle inceleyen Ahmet Cevdet Paşa, kendinden önce gelen vakanüvisleri, müellifleri, Hammer’i gördüğü ve bu eserlerden oldukça faydalanarak eserlerini meydana getirdiği anlaşılmaktadır. “*Tarih-i Cevdet*” adlı eserini otuz yıllık bir çalışma sonucunda tamamlamıştır. “*Kıyas-ı Enbiyâ*” ve “*Tevârih-i Hulefâ*” adlı eserlerinin pedagojik değeri teslim edilmiştir.¹²

XIX. Yüzyılın önemli yazarlarından biri de Ahmet Vefik Paşadır. Nadir ve yazma birçok tarihi eseri ortaya çıkaran, büyük ve önemli bir kütüphaneye sahip olan, doğu ve batı dillerinin birçoğuna hâkim olan Ahmet Vefik Paşa, ilminin derinliği doğrultusunda bir şey yazmamış ve yalnız mekteplerde okutulmak üzere “*Fezleke-i Tarih-i Osmanî*” adlı küçük bir kitap kaleme almıştır. Bu eser daha sonradan Ahmet Mithat Efendi, Mansurîzade Mustafa Paşa, Murat Bey ve Abdurrahman Şeref Efendi’ye örnek teşkil etmiştir. Bunlar içinde Mustafa Paşa’nın “*Netayicü’l-Vukuat*” adlı eseri iyi bir birikimin meyvesidir.¹³

Bütün bu açıklamalardan sonra diyebiliriz ki Tanzimat hareketiyle Osmanlı örgütlerinin tümünde başlayan modernleşme hareketlerinin, tarih anlayışında da bir değişmeye yön vermiş olduğu bilinmektedir. Haklar konusunda eşit bir halk meydana getirilmeye kalkışılması, genel eğitimde medresenin tekeline son verilerek çağdaş eğitim örgütlerinin kurulmasına girişilmesi, tarih anlayışını dinsel eksenden hanedan tarih anlayışına doğru kaydırmaya başlamıştır. Osmanlı hanedanı etrafında, cins ve mezhep ayrıntısı göstermeksizin çeşitli halkları da gözeten bu tarih anlayışında ülküleştirilmek istenen, hanedan veya padişaktır. Ne var ki padişah aynı zamanda halife olduğu için hanedan tarihi yanında dinsel tarih de devam etmiştir.¹⁴

Bu tarih anlayışlarının geçerli oldukları devirde, özellikle dinsel tarihçilik devrinde tarih yazıcılığı, dar kalıplar içinde yaşamıştır. Tarih yazarı telif hakkı ile değil; fakat büyüklerin takdiri ile yaşamak zorunda olduğu için, tarih olaylarını açıklarken eleştiri olanaklarından yoksundu. I. Meşrutiyet idaresinin amacına

¹² Aykut Kansu, *1908 Devrimi*, İletişim Yayınları, İstanbul 1995, s. 36.

¹³ Kansu, *a.g.e.*, s. 37.

¹⁴ Yonca Köksal, *Tanzimat ve Tarih Yazımı*,

https://ais.ku.edu.tr/AR/YKOKSAL200922__dogubati.pdf, Erişim Tarihi: 23.12.2015

ulaşamaması, Hristiyan ve Müslüman halk arasında ulusçuluk fikirlerin gelişmesi nedeniyle Türk aydınları arasında ulusal tarih doğrultusunda bir eğilim başlamıştır. Türk tarihi çerçevesinde Türk dili, Türk edebiyatı ve Türk tarihi konularında yaymış oldukları araştırma sonuçları Türkçeye çevrilmeye ve hatta bazı telif eserler de meydana getirilmeye başlanmıştır. Bu nedenle yukarıda sözü edilen iki tarih anlayışına bir üçüncüsü de eklenmiştir.¹⁵

XIX. ve XX. Yüzyıllar, hemen her alanda olduğu gibi tarih yazımında da önemli değişikliklerin ve yeniliklerin ortaya çıktığı bir dönemdir. Bu asırlarda bir yandan eski geleneğin devamı niteliğinde umumî, hususî ve resmî konularda kronikler yazılırken monografik nitelikte sefer, zafer ve şehir tarihleri ile biyografik eserler de kaleme alınmış; klasik tezkirecilik geleneği devam etmiş; bu arada yeni türler ortaya çıkmıştır. Bibliyografya ve ansiklopedi türlerinde daha ciddî ve kalıcı çalışmalar yapılmıştır. Asrın ikinci yarısından itibaren geleneksel teşrifat kurallarının yerini Avrupaî protokol kuralları almaya başlamış, birkaç surname yazılmış, sefaretnamelerin daha güzel örnekleri verilmiştir. Bu arada bilinen ilk örneği XVI. Yüzyılın ilk çeyreği içerisinde verilen ruznâmeciliğin değişik örnekleri kaleme alınmış, başta sarayda *Mâbeyn Kitabeti* mensuplarından olmak üzere hatırat türünden birçok eser ortaya konulmuştur.¹⁶

XIX. Yüzyıl, Osmanlı tarihçiliğinde yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Batılılaşma hareketlerinin daha köklü şekilde başladığı Tanzimat devri, devletin bütün kurumlarında olduğu gibi Osmanlı tarih yazıcılığında da yeni gelişmelere zemin hazırlamıştır. Osmanlı tarihçiliğinin gelişmesine etki eden kişilerin başında, Avrupa'nın fikir hayatını tanıma imkânı bulan aydınlardır. Bunda başta Namık Kemal olmak üzere birçok Türk aydınının yabancı dil öğrenmesini ve iyi yetişmesini sağlayan, devletin açtığı "*Tercüme Odası*"nın önemli bir etkisi olmuştur.¹⁷

---

¹⁵ Yenal Ünal, "Türkiye'de Tarihçilik, Tarihçiliğin Gelişimi (15-20 yy) ve Türk-Batı Tarihçiliği'ne Örnek İki Kitabın Karşılaştırmalı Analizi", *Kelam Araştırmaları*, Sayı: 2, 2010, s. 188.

¹⁶ Abdulkadir Özcan, "Osmanlı Tarihçiliğine ve Tarih Kaynaklarına Genel Bakış", *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 1, 2013, ss. 283-284.

¹⁷ Zeki Arıkan, "Osmanlı Tarih Anlayışının Evrimi", *Tarih ve Sosyoloji Semineri (28-29 Mayıs 1990) Bildiriler*, İ.Ü.Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1991, s. 89.

Tanzimat Dönemi'nde Osmanlı tarihçiliğine giderek çağdaş bir nitelik kazandırmak için çalışanlardan biri de Hayrullah Efendi'dir. (1817-1866) Hayrullah Efendi, "*Tarih-i Devlet-i Âliyye-i Osmaniye*" adını verdiği tarih kitabında her Osmanlı sultanına bir cilt ayırmış ve Osmanlı padişahlarının çağdaşı olan diğer İslâm ve Hristiyan hükümdarlar hakkında da bilgi vermiştir. Hayrullah Efendi bu eserinde olayları Batı tarihlerinde olduğu gibi sebep sonuç ilişkisi içerisinde vermiştir. Eserinde Asya ve Avrupa'nın siyasi özetine de yer vererek daha geniş bir tarih anlayışı sergilemiş ve buralardaki devletler ve politikaların ilişkisini analiz etmeye çalışmıştır.¹⁸

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Avrupa tesirlerinin artmasına rağmen bu devirde esas itibariyle İslâmiyet ve Osmanlı hanedanına karşı bağlılık duygusu devam etmekteydi. Bunlardan Namık Kemal (ö.1888) vatanseverlik hislerine hitap eden bir yazısında topluma Sultan Süleyman ve Halife Hz. Ömer gibi hükümdarlar ve Farabî, İbni Sina, Gazalî ve Zemaşari gibi bilginler yetiştirdiklerini hatırlatmış ve Arap ve İranlı hükümdarları yazısına dâhil etmekte hiçbir aykırılık görmemiştir. Bu açıdan Namık Kemal'in tarihle ilgili eserlerini *Osmanlılık* açısından değerlendirmek gerekmektedir. Yıkılışa doğru giden devlete ve topluma yeni bir heyecan vermek için tarih, bir çıkış noktası olmuştur. Bu bakımdan devletin yükselme dönemini konu olarak seçen Namık Kemal' in eserleri ilmî olmaktan ziyade pedagojik bir kıymete sahip olup *milliyetperverlik* ve *vatanseverlik* duygularıyla doludur. Namık Kemal Osmanlı Tarihi'nde yabancı yazarların düştükleri yanlışları düzeltmeye çalışmış ve oldukça akıcı ve sade bir dil kullanmıştır.¹⁹

Batı tarih yazıcılığının tesirleri halka hitap eden kitaplarda da görülmektedir. Bunlardan Mustafa Paşa (ö.1890), *Netayicü'l Vukuat* adlı eserinde ilk defa Osmanlı Devleti'nin siyasî hadiseler yanında teşkilatına, müesseslerine ve ekonomik olaylara yer vermesiyle metot bakımından birçok müellife örnek olan bir eser ortaya koymuştur. Ahmed Vefik Paşa'nın (ö.1891) 1863'de Darülfünunda üniversite

¹⁸ Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*. (Çev.Coşkun Üçok) Kültür Bakanlığı Yayınları, Mersin 1992, s. 391.

¹⁹ Bernard Lewis, "Türkiyede Tarihçilik ve Millî Uyanış", *Türk Yurdu*, Sayı:281 Haziran 1960, s.10.

seviyesinde vermeye başladığı tarih felsefesi dersleri dikkat çekicidir. Vefik Paşa'nın *Fezleke-i Tarih-i Osmanî* adında gayet kısa ve ders kitabı şeklindeki Avrupaî tarzdaki eseri Osmanlı tarihçiliği için önemlidir. Paşa, eserinde Osmanlı Devleti'ni kuruluş, yükseliş ve gerileme dönemlerine isabet eden bölümlere ayırdığı gibi teşkilatından da bahsetmiştir. Onun ders notlarında, menkıbevî bilgiye yer vermesiyle birlikte Batı metodlarını da uygulamak istediği görülmektedir. Bu usul Ahmed Mithat Efendi, hattâ Abdurahman Şeref Bey (ö.1925) tarafından da takip edilmiştir. Bununla beraber bu devirde birçok Osmanlı tarih yazarı, Hammer'in Osmanlı Tarihi'nden yararlanmışlardır.²⁰

a- Ahmet Cevdet Paşa'nın Tarihçilik Anlayışı

XIX. Yüzyılda Cevdet Paşa (1822-1895), Osmanlı Tarihçiliği'nde bir dönüm noktasıdır. Tarihçi, hukukçu, devlet adamı ve yazar olan Paşa'nın 12 ciltlik *Tarih-i Cevdet*'inden başka birçok konuda eserler yazmıştır. Ahmed Cevdet Paşa, tarih yazıcılık metodu yönünden Osmanlı Tarihçiliği'ne birçok yenilik getirmiştir. Paşa tarihini hazırlamak için daha öncekilerden farklı olarak gerçek anlamda arşiv belgelerini kullanmış, belgeleri tahlil ve tenkit süzgecinden geçirerek terkiбі eserler vermeye çalışmıştır. Olayları bütünlük içerisinde ele almış ve her cildin sonuna birçok belge eklemiştir. *Tezakir* ve *Maruzat* adlı eserleri hatırat türünün ilk ve en önemli örneklerindedir. Batı bilgin ve tarihçilerinden en çok Michelet, A.Taine, Joseph von Hammer, Buckle ve Montesquieu'den istifade eden Cevdet Paşa, Fransız İhtilali'nin önemini ve yeni Avrupa'da Osmanlı devletinin konumunu değerlendirmiştir.²¹ Onun, tarihe ve olaylara bakışında en çok İbn-i Haldun'un örnek olduğu ifade edilmektedir. Nitekim Paşa'nın *Tarih-i Cevdet* adlı eserinde devlet ve medeniyete bakış tarzı İbn-i Haldun görüşlerine bağlı olduğunu göstermektedir.²²

Dönemin vakanüvislerinden Ahmed Lütfi Efendi (ö.1907), Cevdet Paşa'nın metodunu takip etmek istemiş ise de kaynak olarak *Takvim-i Vekayi*'yi takip etmekten başka bir şey yapamamıştır. Tanzimat Dönemi'nin en çok okunan

²⁰ Şehabeddin Tekindağ, "Osmanlı Tarih Yazıcılığı" *Belleten*, Cilt.XXXV, Sayı:140, 1971, s. 66.

²¹ Zeki Arıkan, *Cevdet Paşanın Tarihinde Kullandığı Kaynaklar ve Terimler*, Ahmed Cevdet Paşa Semineri, İstanbul 1986, s. 181.

²² İlber Ortaylı, *Gelenekten Geleceğe*, Ufuk kitapları, İstanbul 2001, s. 45.

yazarlarından Ahmed Mithat'ın (1841- 1912) muhtelif memleketler hakkında yazdığı bir seri tarih kitapları bilhassa çok ilgi görmüştür. XIX. Yüzyılın ortalarından itibaren Türklük fikrinin ilk merhalelilerini yine bu devirde görebiliyoruz. Bu yüzyıla kadar bütün Osmanlı eserlerinde “Türkiye” tabiri yerine “Memalik-i Osmaniye”, “Memalik-i İslâmiye”, “Memalik-i Mahsruseyi Şahane” gibi isimler kullanılıyordu.²³

Bu ortamda Türklerin ve dillerinin yalnız Osmanlı ve Osmanlıca olmayıp Asya'dan Pasifik'e kadar uzanan büyük ve eski bir ailenin en batıdaki kolu olduğunu ilk olarak belirten Ahmet Vefik Paşa'dır.²⁴ Sonra Mustafa Celâleddin Paşa “*les Turcs Anciense et Moderns*” (Eski ve Çağdaş Türkler) adlı eserinde Türkler ve Avrupa milletinin aynı ırktan geldiklerini, Türklerin insanlık tarihinde büyük rol oynadığını belirtmiştir.²⁵ Bir müddet sonra Süleyman Paşa'nın 1876'da yayımlanan “*Tarih-i Âlem*”i modern Türk tarihçiliğinde İslâmiyet'ten önceki Türkler hakkında bilgi veren ilk eserdir. Her iki eser millî tarih açısı bakımından önemli olsa da tarih bilgisi ve yöntemi yönünden bir katkıları olduğunu ileri sürmek güçtür. Süleyman Paşa'nın *Umumî Tarihi*'nden sonra en çok şöhret bulan Murat Bey'in altı ciltlik “*Tarihi Umumi*” adlı kitabıdır. Daha çok Fransızca, Rusça ve çok az da Türkçe kaynaklara başvurularak yazılan bu eserin şeması Avrupa bakış açısına ve tasnifine uygundur. Bu sebeple Murat Bey'in hazırlamış olduğu bu eser büyük önem taşımaktadır. Murat Bey'in hazırladığı bu eser, başka kültürlerin tarihleri ile karşılaştırma yapması açısından büyük önem taşımaktadır.²⁶

Murat Bey, eserinde İslamiyet öncesi Türk tarihine fazla önem vermemesine karşın Yunan ve Roma tarihleri, orta ve yeni dönem Avrupa tarihi, Avrupalıların bakış tarzına göre yazılmıştır. Türkiye'nin ilk Türkolog'u olarak kabul edilen Necip Asım'ın üzerinde eserlerini Türkçeye çevirdiği Leon Cahun'nun ve yine Avrupa'da yakın kişisel ilişkiler sürdüren Macar Türkologların yayınlarının etkisi olmuştur. Necip Asım, Leon Cahun'un (*Introduction a' L'histoire de L'Asie Paris, 1896*)

---

²³ Lewis, *a.g.e.*, s. 10.

²⁴ *a.g.e.*, s. 11.

²⁵ Arıkan, *a.g.e.*, s. 1985.

²⁶ Yusuf Akçura, “Tarih Yazmak ve Tarih Okumak Usullerine Dair”, *BTTK, (Konferanslar Müzakere Zabıtları)*, 1932, ss. 594-595.

eserini temel alarak derli toplu bir “*Türk Tarihi*”ni 1899’ da yazmayı başarmıştır.²⁷ Tanzimat Dönemi’nde Avrupa metodolojisinin kullanılması bu tür kitaplarda karşımıza çıkmaktadır. Bu kitaplar da Tanzimat Dönemi ile ilgili bize farklı bilgiler vermektedir.

Tanzimat Dönemi’nde az sayıda da olsa Avrupa metodolojisinin başvuru kitaplarına uygulandığı da görülmektedir. Şemseddin Sami Bey’in tarih-coğrafya bilgilerini sunan “*Kaamusül-âlâm*” adlı ansiklopedik eseri bu devirdeki bilimsel tarihçilik konusundaki çalışmalara öncülük etmiştir. Ayrıca Mehmed Süreyya Bey’in, “*Sicill-i Osmani*”si, birinci sınıf tarihi biyografik bir eserdir. Sonuç olarak XIX. Yüzyıl tarihçiliğinin bu en parlak çağında tarih alanındaki gelişmelerden Osmanlı klasik tarih yazıcılığının yeteri kadar etkilendiğini söylemek mümkün değildir.²⁸ Batıdaki modern tarihçilik hususunda çalışmalar Tanzimat Dönemi’nde Osmanlı tarihçiliği üzerinde şüphesiz ki etki etmiştir. Bu devirde bilimsel tarih araştırma ve dallarının doğduğu da bir gerçektir; fakat bu çalışmaların bir kurumlaşmaya ve devamlılık gösteren kadrolarla, sağlıklı bir gelişmeye gittiğini söylemek zordur.

---

²⁷ Lewis, *a.g.e.*, s. 11.

²⁸ Mahmut Şakiroğlu, “Memleketimizde Toplu Tarih Çalışmaları I”, *Tarih ve Toplum*, Aralık 1986, s. 41.

İKİNCİ BÖLÜM

NAMIK KEMAL HAKKINDA GENEL BİLGİLER

A- NAMIK KEMAL'İN HAYATI

Namik Kemal, birbiri ardına önemli aydınlar yetiştiren, tanınmış bir ailenin çocuğu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ailenin tanınmış simaları sırasıyla, Topal Osman Paşa, Kaptan-ı Derya Ratip Ahmed Paşa, Sultan III. Selim'in başmabeyincisi Şemseddin Bey, II. Abdülhamid'in müneccimbaşlarından Mustafa Asım Bey gibi şahsiyetlerdir. Kemal'in babası, Mustafa Asım Bey'dir. Namık Kemal, 21 Aralık 1849'da Tekirdağ'da doğmuştur. Annesi, Tekirdağ Muhassıllığında; Afyonkarahisar, Kütahya, Kıbrıs kadılıklarında; Lazistan Mutasarrıflığında; Kars ve Sofya Kaymakamlığında bulunan Koniçe eşrafından, Abdüllatif Paşa'nın kızı Fatma Zehra Hanım'dır.²⁹

Kemal, henüz sekiz yaşında iken annesi Afyonkarahisar'da ölmüştür. Abdüllatif Paşa, kızının hatırası olan Kemal'i yanından ayıramadığı için Namık Kemal, çocukluğunda dedesiyle birlikte diyar diyar dolaşmış ve Abdüllatif Paşa'nın İstanbul'da bulunduğu yıllarda Bayezid Rüştüyesi'nde ve Valde Mektebi'nde birkaç sene okumuştur. Daha altı yaşından başlayarak babasından ve diğer özel hocalardan ders alan Kemal'in asıl eğitimi, böyle özel hocaların elinde olmuştur. Kemal'e tasavvuf kültürü ve edebiyat zevki veren hocasının, Vaizzade Mehmed Hamid Efendi olduğu bilinmektedir. Kemal, anne şefkatini anneannesi Mahdume Hanım'dan görmüştür. Kars'ta binicilik ve cirit gibi spor dallarıyla meşgul olmuştur. Çocukluğunun bütün bu görgü, bilgi ve duygu hareketleri arasında daha Kars'ta iken şiir denemelerine başlayan Kemal'in bir deftere yazdığı divan tarzı manzumeleri ve bazı hicivleri, İstanbul'a döndükten sonra yazdıklarıyla birlikte bir divan meydana getirmiştir. Asıl adı Mehmet Kemal olan şaire Namık mahlasını Sofya'da iken tanıştığı şair Eşref Paşa vermiştir. Yine Sofya'da henüz on altı yaşındayken Niş

---

²⁹ Nazire Akalın, "Namik Kemal'in Eski Türk Edebiyatına Bakışı", *Dergah, Edebiyat, Sanat, Kültür Dergisi*, C:8, Sayı: 94, Aralık 1997, ss. 14-17.

kadısı Mustafa Ragıp Efendi'nin kızı Nesime Hanım ile evlendirilmiştir. Bu evlilikten 1864'de Feride adlı bir kızı, 1867'de Ali Ekrem adlı bir oğlu olmuştur.³⁰

İstanbul'da Hariciye Nezareti Tercüme Odası'nda kâtiplik vazifesi alan Namık Kemal, burada on yıl kadar çalışmış, aynı on yıl içinde iki sene kadar da İstanbul Emtia Gümrüğü Tahrirat Başkâtibi, sonra müdürü olan Divan Şairi Leskofçalı Galip Bey'in yanında muavin olarak görev yapmıştır. Yine bu on yıl içinde özel tahsile devam eden Namık Kemal, Arap ve Acem edebiyatı ile İslami ilimler sahasındaki bilgilerini genişletmiştir. Devrin Divan şairleriyle tanışan ve bir divan şairi olarak ciddi şöhret kazanan Kemal, *Encümen-i Şuara*'ya katılarak bu encümendeki üstad şairlerin yanında oldukça itibar görmüştür. Haftada bir toplanan encümen şairlerinin o hafta içinde hazırladıkları şiirleri ve nazireleri okuma vazifesi de encümende, Namık Kemal'e verilmiştir.³¹

Namık Kemal'in divan üslubuyla yazdığı şiirlerinde, birçok meslektaşından ayrı önem vererek bu şiirleri yeni buluşlarla, yeni fikirler ve yeni hayallerle süslemesi burada önemle anılacak noktadır. Namık Kemal'in memuriyet hayatına *Tercüme Odası*'nda başlaması, onun daha önceden Fransızca öğrendiği ortaya koyar. *Tercüme Odası*'nda Fransızcasını ilerletmeye çalıştığı bilinir. Arapçası ve Acemcesi hayli kuvvetli olan Kemal'in Fransızca'yı da iyi ve kolay öğrendiği tahmin edilmektedir. Namık Kemal'in sanat ve fikir hayatının asıl dönüm noktası, Şinasi ile tanıştığı ve *Tasvir-i Efkâr*'da yazmaya başladığı zamandır. Daha Tercüme Odası'nda iken devrin bazı yeni fikirli gençleriyle arkadaş olan Kemal, Şinasi'yi tanıdıktan sonra benliğinde Doğu tefekküründen Batı tefekkürüne doğru bir çekiliş olmuştur. 1865'te Şinasi'nin Paris'e gitmesi üzerine bu gazeteyi tek başına çıkartmaya devam etmiştir.³²

---

³⁰ Mehmet Kaplan, "Şinasi'nin Türk Şiirinde Yaptığı Yenilik", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C:II, Sayı: 1-2, İstanbul 1948, ss. 21-25.

³¹ Kaplan, "Namık Kemal'in Edebiyatımıza Getirdii Yenilikler", *Vatan*, Sayı:123, 1940, s. 28.

³² Cemil Koçak, *Yeni Osmanlılar ve Birinci Meşrutiyet, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce 1, Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi*, Edt. Tanıl Bora-Murat Gültekingil, 6. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2004, s. 81.

Yazılarını Osmanlı toplumunun gözünü açacak, istibdat idaresini yıkacak nitelikte yazmıştır. Halk dersanelerinin açılması, kızların okutulması, İstanbul'un yangınlardan kurtarılması ve Fransız diliyle öğrenim yapılan tıp fakültesinde artık Türkçeye dönülmesi gerektiği ve bilhassa Türk Dili ve Edebiyatı hakkındaki makaleleri çok ses getirmiştir. Daha sonra hükümet, siyasetine aykırı düşen gazetelerin bu yolda yazmalarını yasaklamış ve bazılarını da kapatmıştır. Bu sırada Namık Kemal Erzurum Vali Muavinliği'ne atanmıştır. Namık Kemal'in, bu göreve gönderilmek istenmesinin asıl sebebi, *Yeni Osmanlılar Cemiyeti*'nin ortaya koyduğu tehlikenin hükümet tarafından fark edilmesi ve bu cemiyet mensuplarının İstanbul'dan uzaklaştırılma düşüncesidir.³³

Namık Kemal bu göreve gitmeyerek arkadaşı Ziya Paşa ile birlikte 18 Mayıs 1867'de Paris'e kaçmıştır. İkinin de bu firarının sebebi Mısır Hidivliği işi yüzünden *Bab-ı Ali* ile arası açık olan Mustafa Fazıl Paşa'nın çağrısıdır. Onları, Avrupalıların Jön Türkler dedikleri Yeni Osmanlılar Cemiyeti adına neşriyat yapmaya davet etmiştir. Ancak Sultan Abdülaziz'in III. Napolyon'un daveti üzerine Paris'e gelmesi dolayısıyla, Fransa Hükümeti bu siyasi Türk mültecilerine Fransa'dan uzaklaşma tebliğinde bulununca Namık Kemal, Ziya Paşa ve Ali Suavi ile birlikte Londra'ya geçmiştir. Kısa bir zaman sonra Ali Suavi'nin idaresinde "*Muhbir*" isiminde bir gazete çıkarmaya başlamışlardır (31 Ağustos 1867); fakat Ali Suavi ile anlaşamayınca bir yılı aşkın bir süre sonra Namık Kemal 28 Haziran 1868'de Avrupa'da çıkarılan Türk gazetelerinin en kalitelisi olan "*Hürriyet*" gazetesinin idaresini eline almıştır.³⁴

Namık Kemal Avrupa'da kaldığı yıllarda, Avrupa devletlerinin idari şekli, hukuki ve siyasi kurumları, iktisadi durumları gibi konularla ilgilenmiş; Paris'te hukukçu Emile Accolas'tan, Londra'da Fanton adlı bir İngiliz'den hukuk dersleri almıştır. Namık Kemal başta Ali Suavi olmak üzere bazı ihtilalci arkadaşlarının hükümete karşı işi şahsiyete döken aşırı hücum ve tutumlarından rahatsız olunca 6 Eylül 1869'da *Hürriyet* gazetesinden ayrılmıştır. Fransız-Prusya Savaşı (1870)

³³ Kaplan, *a.g.m.*, s. 29.

³⁴ İsmail Parlatır. "Namık Kemal'in Edebiyatımıza Getirdiği Yeni Değerler", *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C: V, Sayı:1, Ankara 1989, ss. 37-46.

başladığı sırada zaptiye nazırı Hüsnü Paşa'nın çağrısı üzerine 1870'de İstanbul'a dönmüştür. Mahmud Nedim Paşa'nın sadrazamlığı sırasında Avrupa'dan dönen Nuri, Reşat ve Ebuzziya Tefik Beylerle birlikte "İbret" gazetesini kiralamış ve bu gazete ilk sayısını 13 Haziran 1872'de çıkarmıştır. Namık Kemal burada gazetecilik hayatının en güzel ve en kuvvetli yazılarını yazmıştır. "Garaz marazdır" adlı yazısı gazetenin uzun bir müddet kapatılmasına, kendisinin de Gelibolu mutasarrıflığına atanmasına sebep olmuştur. Namık Kemal Avrupa'dan döndükten sonra batı hayranlığına saplanmayıp Türk-Osmanlı tarihinin en büyüklerine şuurla sarılarak millete büyükleri tanıtmaya çalışmıştır.³⁵ Aynı yıllarda halka vatan sevgisini, millet sevgisini, milli ahlak ve kahramanlık duygularını, daha canlı şekilde tanıtacak yeni bir vasıta bulmuştur: Tiyatro.

Kemal'in Gelibolu'da yazmaya başladığı *Vatan yahut Silistre* isimli tiyatro eseri 1 Nisan 1873 akşamı İstanbul Gedikpaşa tiyatrosunda sahneye konulmuştur. Bu piyes tiyatro sahnesi için büyük bir hadise olmuştur; fakat bu eserin, halkı aşırı derecede heyecanlandırması, coşturması sonucu meydana gelen olaylar Namık Kemal'in tutuklanarak Magosa'ya sürülmesine sebep olmuştur. (6 Nisan 1873) Kemal ilk önce Topçular Kışlası'nın bir zindan odasına konulmuş daha sonra Veysi Paşa'nın gösterdiği anlayışla, bir sürgün için oldukça rahat bir yer sayılacak pencereli ve teraslı bir daireye nakledilmiştir. Namık Kemal, Magosa'da Vatan piyesinin gördüğü manevi mükâfattan aldığı hızla burada yeni tiyatro eserleri, tarihi eserler, bir roman, bir takım edebi eserler, tenkitler ve bol miktarda mektup yazmıştır. Bu eserler incelendiği zaman Kemal'in Magosa'da çok elverişli hatta rahat bir hayat sürdüğü neticesine varılmaktadır. Namık Kemal 38 ay Magosa'da kaldıktan sonra Sultan V. Murat'ın tahta geçmesiyle diğer sürgünlerle birlikte affedilerek 20 Haziran 1876'da İstanbul'a dönmüştür.³⁶

Sultan II. Abdülhamit tarafından iltifat görmüş, *Şura-yı Devlet* üyeliğine getirilmiş ve *Kanun-i Esasi*'yi hazırlayan kurulda görevlendirilmiştir. Namık Kemal de felakete neticelenen *93 Harbi*'nin ilanından sonra padişahın aleyhinde bulunduğu

³⁵ Ömer Faruk Akün, "Namık Kemal" *İslam Ansiklopedisi*, IX, İstanbul 1964, ss. 54-72.

³⁶ Mustafa Yılmaz, "Sened-i İttifak'tan Demokrat Partiye Demokrasi İçin Atılan Adımlar", *Kök Araştırmalar*, C: 1, Sayı: 1, 1999, s. 44.

yolundaki bir ihbarla tevkif edilmiş ve umumi bir hapishaneye sevk edilmiştir. Beş ay sonra beraat etmesine rağmen İstanbul'da bırakılmayarak önce mecburi ikamete sonra da mutasarrıf olarak Midilli Adası'na gönderilmiştir. Burada ve daha sonra naklen tayin edildiği Rodos ve Sakız Mutasarrıflıklarında iyi bir idare adamı olarak çalışmış, 2 Aralık 1888'de Sakız Adası'nda yakalandığı zatüre hastalığı neticesinde vefat etmiştir. Bir fotoğrafın arkasına yazdığı ve oğlu Ali Ekrem'e ithaf ettiği şu dördlüğü son şiiri olacaktır:³⁷

*Namık ile irfan yetişmez mi mükâfat?
İkbal yolu gerçi kemalin kapanıktır;
Çok ak görmesen de saçında, sakalında,
Elminnetülillah yüzü ak, alını açıktır.*³⁸

Namık Kemal, Osmanlı hanedanından Rumeli Fatihî Süleyman Paşa'nın hayranı olarak görülmektedir. Öldükten sonra onun Bolayır'daki türbesi yanına gömülmek istemiştir. Bu arzusunu unutmayan Ebuzziya Tevfik, naaşını hükümdardan izin alarak Sakız'dan Bolayır'a getirmiştir. Türbesinin planı şair Tevfik Fikret tarafından çizilmiş ve Sultan Abdülhamit tarafından yaptırılmıştır.³⁹

Namık Kemal'in kırk sekiz yıllık kısa sayılabilecek hayatı, birkaç hayata sığamayacak kadar yoğun tarihsel, siyasal mücadelelerle doludur. Kısa hayatı, yine bir roman gibi sürükleyici maceralarla doludur. İki yaşında yetim kalan Namık Kemal, dede ve ninesinin yanında büyümüş, on beş yaşında evlenmiş, birçok dergi ve gazete çıkartıp yönetmiş, bu gazete ve dergilerde sürekli yazılar yazmış, İmparatorluğun hemen her köşesinde yaşamıştır. Çoğu zaman zorunlu memuriyetlerde bulunmuş, mutasarrıflıklar yapmış, çok genç yaşlarda siyasal faaliyetlere ve örgütlere katılmış, aynı inancı paylaştığı padişaha muhalefet etmiş, gerek görev nedeniyle gerekse doğrudan doğruya sürgünlere gönderilmiş ve bugün hala üzerinde en çok konuşulan hayatlardan birini yaşamıştır. Kuşkusuz Namık

³⁷ Mehmet Kaplan, "Namık Kemal ve Fatih", *TDED*, VI, 1954, s. 71.

³⁸ Kaplan, *a.g.e.*, s. 73.

³⁹ Derya Aydoğarlı, *Namık Kemal(1848-1888)*, www.ege-edebiyat.org, Erişim Tarihi: 01.05.2015.

Kemal'in hayatından bugüne kalanlar da en az hayatı kadar zengin bir birikim içermektedir.⁴⁰

B- NAMIK KEMAL'İN YAZIN SERÜVENİ

Namık Kemal, edebiyatımızın yenilenmesinde ve değişmesinde olduğu kadar Tanzimat fikir hayatının oluşmasında ve olgunlaşmasında emeği geçen usta bir kalem olarak tanımlanmaktadır. Namık Kemal'in tarih anlayışı veya şiir poetikası, İbrahim Şinasi ile tanışmaya kadar ve tanıştıktan sonraki evre olmak üzere iki kategoride ele alınabilir.

Namık Kemal'in 1862'de İbrahim Şinasi ile tanışmaya kadar geçen sürede kaleme aldığı şiirleri klasik divan şiiri ve mazmunları ile oluşturulmuştur. Fuzûlî, Nâ'îlî, Nedim, Gâlib, Fehîm ve Nef'i gibi şairler yanında özellikle Leskofçalı Gâlib tesirinde bir şiir olmasına rağmen ikinci evrede Şinâsî'nin tesirlerinde kalmaya başlayınca Divan nazımının özelliklerinden ve tasavvuftan sıyrılarak, büyük bir hızla hayata, çevreye ve Batı dünyasına yönelmiştir.⁴¹ Ahmet Hamdi Tanpınar, Namık Kemal'in Şinasi ile tanışmasını; "*Kendi kendini yetiştirmek için her zahmete katlanmaya hazır bu genç adama hakiki yolunu gösterdi.*" şeklinde değerlendirir.⁴² Osman Gündüz, bir makalesinde bu konuyu şu şekilde dile getirmektedir:

"Kemal, encümen dairesinden çıkıp Şinâsî ile tanıştıktan ve şiirini vatanî temalara açtıktan sonra da 'ben' çevresinde teşekkül eden fahriyecilik tutkusu devam eder. İlâhî aşk yerini vatan aşkına, bireysel temalar yerini gurbet, sürgün ve hürriyet yolunda çekilen eza ve cefâlara bırakır. Artık klâsik şiirin temaları süratle değişmektedir. Âşığın yolunu kesen rakiplerin yerini 'bî-hayâ, bî-insâf' avcılar, zâlimler ve despotlar almıştır. Eski şiirin o şuh edalı, siyah saçlı alımlı güzeli bile Batı'dan gelen somut hayallerle bezenerek lepiska saçlı, melek yüzlü ve biraz mahzunca 'vatan anne'ye ya da 'hürriyet perisi'ne dönüşmüştür."⁴³

⁴⁰ Namık Kemal, *Osmanlı Modernleşmesinin Meseleleri / Bütün Makaleleri 1*, (Haz. N.Y. Aydoğdu ve İ. Kara), Dergâh Yayınları, İstanbul 2005. s. 205.

⁴¹ Kenan Akyüz, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri (1860-1923) I*, 1982, s. 24.

⁴² Lütfi Bergen, "*Batılılaşma ve Modernleşme Olgusu Karşısında Bir Osmanlı: Namık Kemal*" Namık Kemal Üniversitesi Yayınları, Tekirdağ 2012, s. 61. Tanpınar, 2012, s. 212.

⁴³ Osman Gündüz, "Namık Kemal'in Şiirlerinde Fonetik Unsurlar ve Kişi Zamirlerinin Kullanılışı", *Bilig/Türk Dünyası, Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:20, 2002, ss. 125-139.

Namık Kemal'in Şinasî ile tanışmadan önce klâsik tarzda söylediği âşıkâne şiirlerindeki kadın imajı, Şinâsî ile tanıştıktan sonra kaleme aldığı Avrupaî şiirlerinde vatanseverlik haline dönüşmüştür. Artık şiirlerinde vatani bir kadına, anneye veya sevgiliye benzeterek canlı tablolar meydana getirmiştir. *Berlin Muâhede*'nin akdinden sonra onun Hâlid gibi, Hikmet ve Kâzım gibi, devrin diğer şairleriyle müşterek söylediği gazeller de bulunmaktadır. Bu tarz ortak şiirlerin en güzeli, bir aralık Midilli'ye uğrayan Deli Hikmet'le birlikte orada söyledikleri *Vatan Mersiyesi*'dir.⁴⁴

Namık Kemal, şiir hakkındaki düşüncelerini *Celâleddin Harzemşah Mukaddimesi*'nde şöyle açıklamıştır:⁴⁵ “*Şiir nedir? Kitaplarda ‘Vezinli ve kafiyeli sözdür.’ cümlesiyle tarif edilir. Vezinli olmasından bir sözün aruzu ve hiç olmazsa onun aslı olan sakin ve oynak tertibine uyması ise bu kısaltma ve uzatma işaretinde vezne uymak birçok lisanların ve ez-cümle Fransızcanın şiirlerinde ve hatta bizim ‘parmak hesabı’ denilen destanlarda, filanlarda mevcut değildir. Kafiye ise eski lisanların bütününde ve şimdi konuşulan lisanların ekser manzum eserlerinde yoktur.*”⁴⁶ Bundan anlaşılıyor ki Kemal, şiir için ‘vezinli ve kafiyeli’ tabirini uygun görmüştür.

Tanzimat Dönemi’nde birçok eser veren Namık Kemal, tarihî romanlarından olan Cezmi’de “*şair*”i şu şekilde tanımlamaktadır:

“Şâir nedir? Tabî en sevdalı zamanlarındaki hazîn hazîn tebessümlerinden yaratılmış bir mahlûk... Handelerinden gülde şebnem gibi girye eserleri, giryelerinde bulutda kavs-ı kuzah gibi ibtisâm âlâmetleri görünür. Tabiata her mahlûkdan ziyade esîr iken tabiatın fevkine çıkmak ister. Kendi vücûdunu lâyıkiyla idareye muktedir değil iken kürre-i zemîni za’îf kollariyle sürükleye sürükleye başka bir nokta-i feyze, başka bir merkez-i kemâle götürmeye çalışır! Bu kadar takat gelmez ikdâmı ile tâb ü tüvâmı kesilince ya kafeste siyah perdeler içinde mahbûs olmuş olan bülbüllerin nağmesi kadar hazin, ya küreden teneffüse kâfi hava bulunamayacak derecede ayrılıp hiddetle aşağı süzülen şahinlerin sadâsı kadar acı feryâdlarla başlar. İşte şiir o türlü feryadlar, şair ise o mizâcda, o fitratda yaratılan bî-çârelerdir. Yalnız

⁴⁴ Osman Nuri Ekiz, *Namık Kemal*, Ankara 1984, s. 32.

⁴⁵ Ömer Faruk Akün, *Namık Kemal’in Kitap Halindeki Eserlerinin İlk Neşirleri*, TM, XVIII, 1976, s. 8-10.

⁴⁶ Namık Kemal, *Mukaddime-i Celal, Celaleddin Harzemşah*, (Haz:Hüseyin Ayan), Dergah Yayınları, İstanbul 1975, s. 35.

on beş heceyi efâ'îlü tefâ'île tevfik etmeğe, yigirmi sekiz kelimeyi birbirine kafiye yapmağa muktedir olanlar değil.⁴⁷

Tanzimat devri Türk edebiyatının birinci kuşak şairlerinden İbrahim Şinasi'nin şiiri ve Türk şiirine getirdiği yenilikler ve aynı kuşak yazarlarından biri olan Namık Kemal'in şiiri ve Türk şiirine getirdiği yenilikler. Çeşitli çalışmaların ve makalelerin konusu olmuştur.⁴⁸

C- NAMIK KEMAL'İN TARİHLE İLGİLİ ÇALIŞMALARI

Tarihe karşı yoğun ilgi duyan Namık Kemal, tarih alanında çeşitli eserler vermiştir. Özellikle Nevruz Bey, Selahattin Eyyubi, Fatih ve Yavuz Sultan Selim'in biyografilerini adeta romanlaştırarak yazmıştır. Yazdığı *Osmanlı Tarihi* eserinde, konuların milli bir açıdan ele alınışı bakımından önemlidir. Eserlerinde vatan ve millet sevgisi, zulme karşı isyan duygusunu harekete geçirir. Milleti aydınlatma onlara yol gösterme amacıyla yine Devr-i İstila, Barika-i Zafer, Rüya, Bahar-ı Daniş, Renan Müdafaanamesi, Mukaddime-i Celal, Takip, Tahrib-i Harabat; tiyatro eserleri olarak: Vatan yahut Silistre, Zavallı Çocuk, Gülnihal, Akif Bey, Celaledin Harzemşah, Karabela... Roman olarak: İntibah, Cezmi... Tarihi eserler olarak: Evrak-ı Perişan, Kanije, Silistre Muhasarası, Osmanlı Tarihi, İslam Tarihi, Barika-ı Zafer'i kaleme almıştır. Namık Kemal'in bütün eserlerinde özellikle Osmanlı ve İslam Tarihi alanlarında yazdığı eserlerinin altında aslında tarihsel bir bakış vardır.⁴⁹

Namık Kemal gibi Son dönem Osmanlı aydın düşünür, edebiyatçı, sanatçı ve bilim adamlarının hemen hepsinde gördüğümüz ortak bir özellik vardır. O da siyasetten sanata, müzikten resme, yazıdan eyleme, gazetecilikten tarihçiliğe kadar çeşitli türlerde eserler verip faaliyette bulunmalarındır. Namık Kemal'in de biri tarihi, diğeri sosyal konuları işleyen iki romanı, altı tane tiyatro eseri ve biyografi eserleri vardır. Bunlardan Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş ve yükseliş dönemlerini anlattığı *Devr-i İstila*, yayımlandığında büyük ilgi görmüştür. 1872'de çıkan *Evrak-ı*

⁴⁷Bedri Aydoğan, *Namık Kemal'in Eserlerinde Sanat ve Edebiyat Görüşleri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1987, s. 42.

⁴⁸Hasan Kolcu, *Türk Edebiyatında Hece-Aruz Tartışmaları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1993, s. 25.

⁴⁹Kenan Akyüz, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri (1860-1923) I*, 1982, s. 25.

Perişan'da, Selahattin Eyyubi, Fatih gibi tarihi kişilikleri *Barika-i Zafer*'de İstanbul'un alınışını anlatmıştır.⁵⁰

Ahmed Nafiz takma adıyla yayımlanmış olduğu *Silistre Muharasası* ve *Kaniye*, yine Osmanlı tarihine ilişkin kahramanlık olaylarını ele alan kitaplardır. Namık Kemal'in tarih konusunda en kapsamlı çalışması olan *Osmanlı Tarihi*'dir. Yarım kalan bu yapıtın ilk basımı II. Abdülhamit tarafından yasaklanmıştır.⁵¹ 1975'te yayımlanan Büyük İslam Tarihi adlı yapıtıdaysa Namık Kemal; İbn Haldun, İbn Rüşd gibi yazarlardan yararlanmış olduğunu belirtmiştir.⁵² Aşağıda bu kitaplar üzerine açıklamalar yapılacaktır:

Namık Kemal'in daha küçük yaşlardan itibaren tarihe karşı büyük bir ilgisi vardır. Bu ilginin arkasında ise babasından ve dedesinden aldığı tarih zevki bulunuyordu. Bunun yanında devletin içinde bulunduğu kötü durumdan rahatsız olması ve buna çareler arama arzusu da onu tarih araştırmalarına sevk etmiştir. Başlangıçta küçük çaplı olan tarih araştırmalarını genişleterek büyük eserler yazma hedefine götürmüştür.

Namık Kemal, tarihe bakışını *Barika-i Zafer*'de şöyle belirtir: '*Tarih ki mazinin müstakbele nakıl-i ahbarıdır. Zahirde bir hikâyeden ibaret görünüyor fakat hakikatde fenn-i şahane vasfıyla tescil olunan ma'rifet-i hükümetin en büyük hadimlerindenidir.*'⁵³ Namık Kemal'e göre tarih, her şeyden önce bir vasıta... Dıştan bakınca, sanki bir hikâyeden ibaret görünmektedir; aslında taşıdığı yüksek bilgilerle devleti idare etme sanatının en büyük yardımcılarındandır.⁵⁴

---

⁵⁰ Hüseyin Tuncer, *Araştırmalar Devri Türk Edebiyatı: I, Tanzimat Edebiyatı*, Akademi Kitabevi, İzmir 1992, s. 90.

⁵¹ Ahmet Kabaklı, *Türk Edebiyatı*, C:2, 6.Baskı, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 1985; Abdullah Uçman, *Namık Kemal Üzerine Bir Biyografi Denemesi*, Ölümünün 100.Yılında Namık Kemal, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1988; Ali Ekrem, *Rûh-i Kemal*, İstanbul 1327/1909; Süleyman Nazif, *Namık Kemal*, 1340/1922; Ebüzziya Tevfik, *Yeni Osmanlılar Tarihi*, (Haz. Ziyad Ebüzziya) I-II, İstanbul 1973-1974; Kemal, İstanbul 1306/1888; Ahmet Hamdi Tanpınar, *Namık Kemal Antolojisi*, İstanbul 1942.

⁵² Necip Fazıl Kısakürek, *Namık Kemal: Sahsi, Sanatı, Eseri*, Ankara 1941, s.53.

⁵³ Namık Kemal, *Barika-ı Zafer*, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Nr. BY6758/2. 25b-31b.

⁵⁴ Önder Göçgün, *Namık Kemal*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987, s. 37.

Namık Kemal'in bu konudaki eserleri şunlardır:

- 1- Barika-i Zafer (1862): Namık Kemal'in İstanbul'un fethini anlattığı eseridir.
- 2- Devr-i İstila (1866): Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşundan Kanuni Sultan Süleyman'a kadar olan sürede yaşananlar, padişahların başarıları anlatılmıştır.
- 3- Evrak-ı Perişan (1871-73): Selahattin Eyyubi, Fatih Sultan Mehmet ve Yavuz Sultan Selim'in yaşam öykülerini anlatmıştır.
- 4- Silistre Muhasarası (1873): Olayı yaşamış bir subayın anılarından yararlanılarak Silistre kuşatmasında gösterilen kahramanlıklar anlatılmıştır.
- 5- Kanije (1873): Silistre Kalesi'nin savunulmasını ve Tiryaki Hasan Paşa'nın kahramanlıkları anlatılmıştır.
- 6- Osmanlı Tarihi (1909): İlk olarak 1889'da basılmaya başlayan eser yasaklanarak basımı yarıda kesilmiştir. Dört ciltlik eserin tamamı ilk defa 1909 yılında basılmıştır. Birinci ciltte kuruluşundan I. Beyazıt dönemine kadar olan dönemi, ikinci ciltte I. Beyazıt dönemini, üçüncü ciltte Sultan Çelebi Mehmet ile II. Murat dönemlerini, dördüncü ciltte ise Fatih Sultan Mehmet dönemini ele almıştır.
- 7- İslam Tarihi (1975): Namık Kemal bu eserinde, İslamiyetin en büyük özelliğinin, adalet ve kardeşlik duygularını aşıl原因an en büyük din olduğundan bahseder. Hazreti Muhammed'in zora ve silaha başvurmadan İslamiyeti kurduğunu, İslamiyetin yüksek ahlaka dayanan esasları her çağda karanlığı yırtan aydınlık olduğu konularına değinir. Ayrıca İslamiyet Altın Devri'ni ne zaman yaşamıştır? İslamiyet neden en büyük dindir? İslamiyet neden akıl dinidir? İslamiyet neden kalkınma dinidir? İslamiyet neden halk ve hak dinidir? Çekişmeler İslama ne

kaybettirmiştir? Gibi sorulara cevap vermeyi amaçlar. Namık Kemal'in Büyük İslam Tarihi, islamiyeti coşkun uslûpla anlatan eseridir.

a- Bârika-i Zafer (1862)

Barika-i zafer, konusu bakımından İstanbul'un fethine dair genel bilgiler veren bir eserdir. Namık Kemal, bu eseri yazı hayatının henüz başlangıcındayken kaleme almıştır. Bu eser, Namık Kemal'in lügatli yazı yazamadığını iddia eden arkadaşlarına cevap niteliğindedir. Bu yüzden eski tarz nesir üslubuyla kaleme alınmıştır.

Barika-i Zafer'de eski nesrin bütün sanat oyunlarını görmek mümkündür. Namık Kemal, çeşitli Arapça ve Farsça beyitlere yer vererek eski edebiyat taraftarlarına bu tarzda da rahatça yazı yazabileceğini göstermek istemiştir. Bunun sonucu olarak eserde konudan çok şekle ve söz oyunlarına yer verilmiştir.

Namık Kemal, Barika-i Zafer'i Ramazan 1278'de (Mart 1862) yazmış olmakla beraber ancak Avrupa'dan döndükten sonra 1872'de yayımlamıştır. Yazarın geçen zaman içinde kazandığı fikri olgunluk, karşımıza farklı bir eser çıkarmıştır. Tarihi anlamda bu eser büyük önem taşımaktadır.

Namık Kemal'in Devr-i İstila'dan (1867) sonra müstakil olarak neşrettiği (İstanbul 1289, 1290, 1305) ikinci eseridir.⁵⁵ Barika-i Zafer, Namık Kemal'in Osmanlı Devleti'nin yükseliş devri konusu üzerine bir tarih denemesi ortaya koyma isteğinden ileri gelmiştir.

b- Devr-i İstilâ (1867)

Namık Kemal'in Avrupa'ya gidişine kadar neşrolunabilmiş tek eseridir. Bu risâle, 23 sayfalık küçük bir kitaptan ibarettir. İleriki zamanda küçük bir kitap şeklinde neşrolunacak "*Bârika-i Zafer*"de bu devrin mahsullerinden olduğu bilinmektedir.

---

⁵⁵ Mehmet Kaya Bilgegil, *Harabat Karşısında Namık Kemal*, İstanbul 1972, s.193.

Namık Kemal Avrupa'ya gitmeden önceki devrede “*Devr-i İstilâ*”, “*Bârîka-i Zafer*” gibi tarih denemelerini yazmıştır. Avrupa’ya gitmeden önce büyük artistik mektup çalışmalarının yanı sıra roman, tiyatro gibi diğer edebî eserleriyle alakalı çalışmaları bulunup bulunmadığı ise meçhuldür. Bunlar arasında Montesquieu'den yaptığı gibi Fransız yazarların eserlerinden tercüme çalışmalarının var olduğu da bilinmektedir. Bu ihtimallerin yanında, şiiirlerinin hemen basılabilecek bir divan haline gelmiş halde olduğu bilinmektedir. Şinâsi ile beraber çalışmaya başladığı dönemde şiiir ve edebiyat hakkında kendisinde meydana gelen fikri değişikliği sebebiyle Divan'ını bastırmak yoluna gitmediğini söylemek daima mümkündür. Devrin Leskofçalı Gâlib, Hersekli Arif Hikmet, Ziyâ Paşa gibi önemli şâirleri ve *Encümen-i Şuarâ* mensuplarından çoğunun ve kendi neslinden şâir arkadaşlarının divanlarının o çağda basılmamış veya basılma imkânını bulamamış olduğu düşünülürse Kemal'in de bu işte onlardan farklı bir tutum veya imkâna sahip bulunmadığı da kabul edilebilir. 1862'de çalıştığı *Tasvîr-i Efkâr* gazetesinin, *Matbaa-i Âmire*'den sonra zamanının en ünlü baskı kurumlarından biri olan matbaasının, bilhassa Şinâsi'nin 1865'te gazeteyi kendisine terk edip Paris'e gitmesiyle eser basma imkânlarına karşın, 1867 Mayıs'ında⁵⁶ Avrupa'ya gidene kadar kitap olarak onun sâdece bu küçük risâleyi bastırmakla kalması düşündürücüdür.

Namık Kemal'in *Devr-i İstilâ*'sı kendi ifâdesinden anlaşılan kısa veya parçalanmış yazıları arasında yapılmış bir tercihi ifade etmektedir. Ebüzziyâ Tefvik'e bakılırsa bunun bile basılması, arzusu dışında olmuştur. Ebüzziyâ'nın verdiği tarih doğru ise *Devr-i İstilâ*, neşrinden bir yıl önce yazılmıştır. Ebüzziyâ; eserin, 10 Ramazan 1282 tarihinde (27 Ocak 1866) Kemal'in kendisine dikte etmek suretiyle yedi saat içinde meydana geldiğini söylemiştir. Eser, *Tasvîr-i Efkâr*'da 13 Aralık 1866-13 Ocak 1867 tarihleri arasında *Devlet-i Aliyye*'nin devr-i istilâsına dâir bir makedir; fakat kitap şeklinde çıkarılmıştır. Namık Kemal, daha önce Şinâsi'nin de “*Durûb-ı Emsâl-i Osmanî*”nin neşri sırasında yaptığı gibi *Tasvîr-i Efkâr*'ın başmakale sütununda “*Payitaht*” başlıklı kısmında 21 Ocak 1867 tarihli nüshasında kendi imzasını taşıyan eserin kitap halinde basıldığını şöyle haber vermektedir:

⁵⁶ İlber Ortaylı, *Gelenekten Geleceğe*, Ufuk Kitapları, İstanbul 2004, s. 11.

“Bundan bir hayli zaman evvel, Devlet-i Aliyye'nin devr-i istilâsına dâir yazmış olduğum makale-i muhtasara muin olduğu maksadın tahal-lüfü münasebetiyle evrâk-ı perişan arasında giim-keşte-i nısyan olmuş idi. Muahharen Tasvîr-i Efkâr' ın tefrikasında incelendiği gibi bazı tertib sehviyâtının tashihü ayrıca risâle şeklinde dahi basılmıştır. Aczde kemal ve kemâlde acz ile macruf olan Nâmık'ül-hurûf bunun ve bu yolda olan şâir âsâr-ı nâcizânesinin enzâr-ı umûmîyeye arz olunacak değeri olmadığına mucferiftir. Me'muldür ki erbâb-ı insaf nazarmda memduh olmazsa makduh da olmaz. Zirâ ki mucferifin hatasından bahsetmek malûmu kabilinden olur.”⁵⁷

Bu “*Devr-i İstilâ*” baskısı ile henüz 27 yaşına girdiği bir sırada ve Avrupa'ya gidişine dört ay kala Namık Kemal'in kitap âlemine ilk eseri bir risâle şeklinde girmiştir. Onun neşrini haber veren bu yazısında, muhtelif hazır yazı ve müsveddeleri için kullandığı “*Evrâk-ı Perişan*” sözü, ileriki yıllarda basımına giriştiği kendi eserlerine ait bir kitap serisinin adı haline gelecektir.⁵⁸ İlk baskının etrafı desenli çerçeve ile süslü dış ön kapağında şöyle yazar:

“*Devlet-i Aliyye'nin Devr-i İstilâsına Dâir Bir makedir*”, dış ard kapağında: “*Tasvîr-i Efkâr matbaasında Tab olunmuştur. Fiatı Altmış paradır.*” kayıtları yer alır. Tertibi yazma eserler gibi olan risâlenin iç ön ve arka kapak sayfaları boş olup ilk yaprağının arka yüzünde: “*Devlet-i Aliyye'nin Devr-i İstilâsına Dâir bir makedir.*” ibâresi yazılmıştır.⁵⁹

c- Evrâk-ı Perişan (1875)

Evrak-ı Perişan; Namık Kemal'in bazı hükümdarların hayat hikâyelerini anlattığı tarih konulu eserini oluşturmaktadır. 1862'de İstanbul'un fethine dair yazdığı Barika-i Zafer'le 1867'de telif ettiği Osmanlı Devleti'nin yükselme devrini işlediği *Devr-i İstila*'dan sonra tarihi konuda kaleme aldığı üçüncü eseri olan Evrak-ı Perişan esasında Selahaddin-i Eyyubi, Fatih Sultan Mehmet ve Yavuz Sultan Selim'le ilgili üç müstakil biyografiden meydana gelmektedir. Ancak eser baş

⁵⁷ Ali Ekrem, *Rûh-i Kemal*, İstanbul 1327/1909; Süleyman Nazif, *Namık Kemal*, 1340/1922.

⁵⁸ Ebüzziya Tefik, *Yeni Osmanlılar Tarihi*, (Haz. Ziyad Ebüzziya) I-II, İstanbul 1973-1974.

⁵⁹ Ömer Faruk Akün, *Namık Kemal'in Kitap Halindeki Eserlerinin İlk Neşirleri*, www. journals. istanbul. edu.tr/iuturkiyat/article/download/.../pdf, Erişim Tarihi: 10.05.2015.

tarafına Devr-i İstila eklenerek neşredildiği gibi daha sonra yazılan *Tercüme-i Hal-i Emir Nevruz* da aynı seriden yayımlanmıştır.⁶⁰

Namık Kemal eserin ilk cüzü olan Selahaddin'i, Michaut'nun *Ehl-i Saibb Tarihi* adlı eserinin Türkçeye çevrileceğini duyduğu zaman Fransız yazarın Selahaddin-i Eyyubi hakkında öne sürdüğü asılsız iddialara karşı bu İslam kahramanını müdafa için yazdığını ifade etmektedir. Muhtemelen aynı duygularla Fatih Sultan Mehmed ve Yavuz Sultan Selim için de müstakil birer biyografi yazmaya karar veren Namık Kemal özellikle bu tarihi eserlerinde, İslam Tarihi hakkında olumsuz fikirler taşıyan Batılılara karşı İslam ve Osmanlı tarihini müdafaa gayesi gütmektedir. Doğu ve Batı kaynaklarının mukayesesıyla ortaya koyulan Selahaddin, aynı zamanda Tanzimat nesrinin lirizmde ulaştığı son merhale olarak kabul edilmektedir.⁶¹

Türk-İslam tarihinden bu kahramanları seçişi tesadüfi olmayan Namık Kemal, aslında bunların şahsında kendi fikirlerini ortaya koyma fırsatı bulmaktadır. Bu kahramanlardan Selahaddin-i Eyyubi açmış olduğu cihad bayrağı ile Haçlı orduları karşısında İslam Birliği'nin savunucusu olmuş, Fatih Sultan Mehmet fethedilen toprakları vatan haline getirmiş ve devleti bir cihan imparatorluğu yapmıştır. Yavuz Sultan Selim de Mısır ve Arabistan'ı fethedip hilafetin saltanat merkezini İstanbul'a getirmekle büyük bir İslam kahramanı olduğunu göstermiştir.

d- Emir Nevruz (1875)

Emir Nevruz, İslam dünyası için Doğu'da büyük bir tehlike oluşturan Moğolların Müslüman olmasında büyük rol oynayan ve tehlikeyi ortadan kaldıran bir kahramandır. Bu sebeple Namık Kemal bu kahramanın hayatını kitap haline getirmiştir.

Namık Kemal, *Nevruz Bey Mukaddimesi*'nde bazı büyük ahlaki unsurların insan ruhunda yerleşebilmesi için güzel örneklerle ihtiyaç duyulduğunu, esasında

---

⁶⁰ Ali Ekrem, *Rûh-i Kemal*, İstanbul 1327/1909; Süleyman Nazif, *Namık Kemal*, 1340/1922; Ebüzziya Tevfik, *Yeni Osmanlılar Tarihi*, (Haz. Ziyad Ebüzziya) I-II, İstanbul 1973-1974.

⁶¹ <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c11/c110338.pdf>, Erişim Tarihi: 10.05.2015.

tarihin bunu verdiğini, diğer büyük milletlerin önemli tarihi olaylarıyla kahramanlarını edebiyatlarına aksettirdiklerini yazar. İslam Tarihi'nin ise büyük zenginliklerle dolu olmasına karşılık Türk tarihçiliğinin henüz böyle bir yola girmediğini ve bu kahramanların da unutulup gittiğini söylemektedir.⁶²

e- Silistre Muhasarası (1873)

Silistre Muhasarası'nın konusu şu şekildedir: Silistre bugünkü Bulgaristan'da Tuna ırmağının kıyısında bir kenttir. 1388 yılında Türkler tarafından fethedilen Silistre, 1853-1856 Kırım Savaşı sırasında çok kalabalık bir Rus ordusu tarafından kuşatılmış, Musa Hulusi Paşa kumandanlığındaki Türk kuvvetleri kırk gün boyunca kaleyi kahramanca savunmuşlardır.⁶³ Kitapta asıl verilmek istenen vatan sevgisidir. Bunun yanında Silistre Kalesi'ne yardıma koşan gönüllüler ve bunlardan İslam Bey ile Zekiye'nin aşkı da bunun içinde anlatılmaktadır. Bu eserin özetini vermek gerekirse:

“İslam Bey, gönüllü olarak orduya gideceğinden dolayı uzaktan sevmekte olduğu Zekiye ile vedalaşmak üzere onun odasına girer. Zekiye'ye, kendisi hakkında beslediği sevgiyi anlatır. Kız da ona karşı kayıtsız olmadığı gibi onun arkasından o da erkek elbisesi giyerek gönüllüler takımına karışır. Silistre'ye kadar gider. Silistre' de kuşatma altında kalırlar. Bu arada İslam Bey yaralanır. Yaralı İslam Bey'e Âdem adıyla ve erkek kılığındaki Zekiye bakar. İslam Bey yaralı haliyle, yanında Abdullah Çavuş ve Zekiye ile düşman cephaneliğine sabotaj düzenlemek görevini üzerine alır. Dönüşlerinde düşman kuşatmayı kaldırıp çekilmiştir. Kumandan Sıtkı Bey de Zekiye'nin, vaktiyle itaatsizlik ettiği için keçe külâh edilmiş olduğundan asıl adı olan Ahmet'i değiştirip Sıtkı'yı kullanarak yeniden askerlikte rütbesini kazanmış olan babası çıkar. İslam ile Zekiye'nin düğünleri, kazanılan savaşın mutluluğuyla birlikte yapılır.”⁶⁴

f- Kaniye (1873)

Kaniye eserini özetlemek gerekirse: 1600 yılında Kaniye Kalesi fethedilerek beylerbeylik haline getirilmiştir ve idaresi Tiryaki Hasan Paşa'ya verilmiştir. Ertesi

⁶² <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c11/c110338.pdf>, Erişim Tarihi: 10.05.2015.

⁶³ Fatmagül Demirel, *II. Abdülhamid Döneminde Sanstir*, İstanbul 2007, ss. 173-178.

⁶⁴ <http://www.edebi.net/index.php/edebi-eserler/tiyatro/1590-vatan-yahut-silistre-ozet>, Erişim Tarihi: 10.05.2015.

sene Avusturya Arşidükü Ferdinand 50.000 kişilik kuvvet, 42 büyük topla Kanije önüne gelerek kaleyi kuşatmıştır. Orduda, başta Avusturya ve Almanlar olmak üzere İtalya, İspanya, Papalık ile gönüllü Fransız ve Macar birlikleri bulunmaktaydı. Kalede ise 5000 civarında mücahit vardı. 9 Eylül günü kaleyi bombalamaya başlayan müttefikler, günde ortalama 1500 gülle atıyorlardı. Açılan gedikler, geceleri bin bir müşkülâtle, mümkün merteye kapatılıyordu. Hasan Paşa, Vezir-i Azam'a haber göndererek yardım talep ettiyse de bir netice elde edilememiştir. Ancak Paşa bu durumu askere sezdirmemiştir. Düşman kaleye girebilmek için varını yoğunu ortaya koyuyordu. Nehir üzerine köprü kurdularsa da Hasan Paşa, geceleyin bu köprüyü yaktırmıştır. İkinci köprülerini de çengellerle içeri çektirdiğinden üzerindeki nehre atlayıp boğulmuşlardır. Hasan Paşa kale sınırlarına yaklaşan düşmana yalnız tüfek atışı yaptırmıştır.

Müttefik kuvvetler, Türklerde top veya cephaneye olmadığı hissine kapılmıştır. Bu sebeple kaleye toplu bir hücumla kalktıkları anda, yüz topa birden ateş emrini veren Hasan Paşa, düşmana büyük zaiyat verdirmiştir. Aldığı esirlereyse içi kum dolu; fakat üstü un ve barutla örtülü çuvalları göstererek düşmanın iâşe ve cephaneyi bitirme ümidini kırmıştır. Ancak Belgrad'ın düşman eline geçmesinden sonra Arşidük Matyas da kuvvetleriyle gelip Kanije'yi muhasara edenlere katılmıştır. Ertesi gün ise taze kuvvetlerle yeniden hücumla geçilmiştir. Hasan Paşa'nın başını getirene, kırk köy vaad edilmiştir. Şiddetli ve korkunç hücumlar, Hasan Paşa'nın tedbir ve direktifleri sayesinde bertaraf edilmiştir.

Müttefik kuvvetler, nihayet 18.000 ölü vererek hücumdan vazgeçmişlerdir. Papanın kardeşi yaralanıp kahrından ölmüştür. Bu kadar kuvvetli düşmanın, bir avuç mücahide bir şey yapamaması, askerin maneviyatını arttırmıştır. Arşidük, ne pahasına olursa olsun kaleyi almak niyetindeydi. Bu sebeple kış bastırıldığı halde askeri barındıracak siperler ve yer altı mevzileri yapmıştır. Muhtelif hücumlarla kaleyi delik deşik etmesine rağmen burayı alamamıştır. Kalede 4000 kişi kalmıştır. Açıkta ve çadırda kalan düşman askerlerinin morallerinin bozulduğu sırada Hasan Paşa, 3000 kişilik kuvvetle kaleden dışarı çıkıp düşmana hücum etmiştir. Aynı zamanda, kaledeki toplara da hep birden ateş ettirerek düşman ordugâhını alt üst

etmiştir. Birbirine giren düşman kuvvetleri, her şeyi bırakıp kaçmaya başlamışlardır. Düşmandan 45 top, 14.000 tüfek, 50 otağ ve 10.000 çadırın yanında Ferdinand'ın otağı, tahtı, altın ve gümüş eşyaları, arabaları Hasan Paşa'nın eline geçmiştir. Bozgundan kaçanlar, Arşidük'ün etrafına yeniden toplandırsa da Hasan Paşa, düşmandan ele geçirdiği topları bunların üzerine çevirerek perişan etmiştir.

Tiryaki Hasan Paşa, düşman karargâhının tamamının temizlendiğinin haberini alınca Arşidük'ün otağına doğru gitmiştir. Otağın içerisinde etrafı altın ve gümüş parmaklıklı, başları mücevherli ve direklerinin başı elmas olan bir taht görmüştür. Tahtın iki yanında sırma saçaklı on iki koltuk bulunmaktaydı. Tahtın önünde, dört metre uzunluğunda süslü yemek masası duruyordu. Bunları gören Hasan Paşa, Cenab-ı Hakk'a şükran olarak iki rekât namaz kılmıştır ve dua edip ağlamıştır. Bu zaferin Allahü Teâlâ'nın inayeti ve Peygamber Efendimiz'in mucizati eseri olduğunu söyleyerek tahta oturmuştur. Diğer beyler de koltuklara oturmuşlardır. Hasan Paşa, bu büyük muzafferiyeti dört temel esasla kazandıklarını söylemiştir. Bu esaslar: sabır, sebat, birlikte hareket ve kumandana itaat olarak sıralanmaktadır. Bu şekilde harekete devam ederlerse Allahü Teâlâ'nın kendilerine daha nice zaferler vereceğini söyleyerek emrindekilere nasihat etmiştir.

Üç ay sürmüş Kaniye Muhasarası'ndan sonra Hasan Paşa, elde ettiği ganimeti ancak iki ayda kaleye nakledebilmiştir. Muhasara esnasında hizmeti görülen beylere ve kumandanlara hediyeler dağıtarak rütbelerini yükseltmiştir.

Sultan III. Mehmed Han (1596-1603), Avusturya ve müttefiklerinin bozgunuyla neticelenen bu zafer haberine çok sevinmiştir. İstanbul'da şenlikler yapılmasını emretmiştir. Tiryaki Hasan Paşa'ya vezir rütbesi verilip haslar, murassa kılıç, muhteşem şekilde donatılmış üç hilali sancak ve bir de hatt-ı hümayun gönderilmiştir. Padişah, hatt-ı hümayununda Hasan Paşa'yı: *“Berhudar olasın, sana vezaret verdim ve seninle mahsır olan asker kullarım ki manen oğullarımdır, yüzleri ak ola. Makbul-i humayunum olmuştur. Cümleyi Hak Teâla hazretlerine ısmarladım.”* diyerek medhü sena ediyordu. “Kaniye Müdafaası gibi küçük hizmetlere de vezirlik verilmeye başlandı, padişah mektubu yazılmaya başlandı. Bizim gençliğimizde böyle

küçük hizmetlere vezirlik verilmez, padişah mektubu yazılmazdı. Biz ne idik, neye kaldık diye ağlıyorum.” cevabını vermiştir.

Kaniye, Türk tarihinin sayfaları arasında kale savunmasında gösterilen üstün gayretle öne çıkmıştır. Özellikle Tiryaki Hasan Paşa'nın zor durumlarda bulduğu çözüm yolları casus romanlarına konu olacak niteliktedir. Namık Kemal'in romancılığı da göz önüne alınacak olursa okuyucu zaman zaman yaşanan olayları roman kurmacası bile zannedebilmektedir. Türk askeri bu savaşta hem yiğitlikleri hem de zekâlarıyla göze çarpmaktadır. Namık Kemal'in de kitabında değindiği nokta budur.⁶⁵

g- Osmanlı Tarihi (1888, 1910-1911)

Namık Kemal, tarihin geçmişten geleceğe haber verdiğini düşünmektedir. Ona göre Tarih, belli bir hikâyeden ibarettir; fakat gerçekte ilimlerin en önde geleni olarak görülmelidir. Tarih hükümetlerin en önemli yardımcılarındandır; çünkü bir milletin tarihi bilinmezse yaşaması, ilerlemesi için gerekli olan şeylerin varlığının nerden öğrenileceğini tartışan Namık Kemal, bundan dolayı Osmanlı tarihini anlatan kitabını yazmış ve bu kitap 1974 yılında tekrar basılarak kullanılmaya devam edilmiştir.

Görüldüğü gibi Tanzimat dönemi aydınları içinde farklı çeşitte en fazla eseri olan kişilerden biri Namık Kemal'dir. Şiirden romana, eleştiriden tarihe, gazete makalesinden mizaha ve tiyatro eserlerine, ne kadar tarihi ve edebi tür varsa hemen hepsinden Namık Kemal'in eserini bulmak mümkündür. Namık Kemal'in birçok konuda eseri bulunmaktadır. Bunlar türü bakımından şu şekilde sıralanmıştır.

Piyesleri ve Tiyatro Eserleri: Vatan Yahut Silistre, 1873 (yeni harflerle, 1940); Zavallı Çocuk, 1873 (yeni harflerle, 1940); Akif Bey, 1874 (yeni harflerle, 1958); Celaleddin Harzemşah, 1885 (yeni harflerle, 1977); Kara Bela, 1908; Gülnihal, 1875.

---

⁶⁵ Namık Kemal, *Kaniye*, Sadeleştiren: M.Akif Aydın, Sebil Yayinevi, İstanbul 1993, s. 98.

Roman: İntibah veya Sergüzeşt-i Ali Bey 1876 (yeni harflerle, 1944); Cezmi, 1880 (yeni harflerle, 1963).

Biyografi: Evrak-ı Perişan, 1872 (yeni harflerle, 1973); Terceme-i Hal-i Nevruz Bey, 1875.

Eleştiri: Tahrib-i Harabat, 1885; Takib-i Harabat, 1885; Renan Müdaffaanesi, 1908 (yeni harflerle, 1962); İrfan Paşa'ya Mektup, 1887; Mukaddeme-i Celal, 1888; Mes Prisons Muahezesi, 1885; Edebiyat Üzerine Risale, (sonradan bulunmuştur. 1950).

Tarih: Devr-i İstila, 1871; Barika-i Zafer, 1872; Kaniye, 1874; Silistre Muhasarası, 1874 (yeni harfelerle, 1946); Osmanlı Tarihi, 1889 (yeni harflerle, 3 cilt, 1971-1974); Büyük İslam Tarihi, 1975.

Makale Yazdığı Gazete ve Dergiler: Tasvir-i Efkâr, Hürriyet, Muhbir, İbret, İnkılab, Hadika, Diyojen Dergisi.

Diğer Eserleri: Bahar-ı Daniş, 1874; Müntabahat-ı Tasvir-i Efkâr, 1886; Rüya, 1898.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NAMIK KEMAL'İN OSMANLI TARİHİNE VE SİYASETİNE BAKIŞI

A- NAMIK KEMAL'İN YAŞADIĞI DÖNEMDE OSMANLI DEVLETİ'NİN GENEL DURUMU

Osmanlı İmparatorluğu'nda XVII. Yüzyılın sonuna gelindiğinde toplumsal bozulma ve çözülme hızlı bir sürece girmiştir. 1683 Viyana kuşatmasının başarısızlıkla sonuçlanması Osmanlı ve Avrupa tarihi için büyük önem arz etmektedir. Kuşatmanın başarısız olması, bir asırdan beri fakirleşen Osmanlı için sürpriz değildir. Bu yenilginin Osmanlı devletinde ortaya çıkardığı iktisadi ve sosyal çözümlerin faturası, yıllar geçtikçe ödenecektir. 1686-1687 yıllarında Osmanlı hazinesinin durumu da iç açıcı değildir. Maaşların ödenememesi, zorunlu ihtiyaçların karşılanamaması trajik bir çöküntünün habercisidir. XVI. Yüzyıl sonlarından itibaren Avrupa'daki değişim, Osmanlı üzerinde olumsuz etkiler yapmıştır.⁶⁶

Osmanlı devletinin zaafa uğradığı XIX. Yüzyılın son çeyreğinden itibaren özellikle emperyalist devletlerin Osmanlı devletine karşı sürdürdükleri politikanın bir parçası olarak devletin içindeki azınlıklar kısıktılmaya ve desteklenmeye başlanır. Yenileşme çabalarının hız kazandığı bu devrede siyasi sıkıntılar da kendini gösterir. 1789 sonrası Fransız İhtilali'yle Balkanlara ve Ortadoğu ülkelerine yayılan milliyetçi akımlar, nasıl Osmanlı ümmet yapısını tehdit etmişse benzeri oluşumlar günümüzde de Cumhuriyet Türkiye'sini tehdit etmeye başlamıştır.⁶⁷

Bu tehditler XVI. Yüzyılda devletin yenileşme sürecini de etkilemiştir. Devlet otoritesinin zayıfladığı bu ortamda ordunun yapısının bozulması, toprak ve vergi sistemindeki aksaklıklar, anarşi ve ayaklanmalara sebep olmuştur. Bu bozulmadan ve sıkıntılardan köylü de nasibini almıştır. Tımar sisteminin

⁶⁶ Ömer Osman Umar, "Atatürk'ün Cumhuriyetçilik İlkesinin Tarihi Temelleri", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 152, İstanbul 2004, s. 122.

⁶⁷ Orhan Türkdoğan, "21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Sosyolojisinin Dinamikleri", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 171, İstanbul 2007, s. 12.

bozulmasıyla topraklara el konulmasına yol açmıştır. Zulümden kaçan köylülerin topraklarına el konulması üzerine toprak anarşisi başgöstermiştir. Köylüyü ve şehirliyi ezen vergilerden biri de sürekli değişen memur ve askerin masraflarıdır. Tımar sisteminin çözülmesi ordunun da bozulmasına sebep olmuştur.⁶⁸

Genel olarak ifade etmek gerekirse; Osmanlı çağını tam olarak okuyamamıştır. Tımar sisteminin bozulmasının bir sonucu olarak, Osmanlı ordusu da kendisini yenileyememiş, yeniçeri ocağı ve disiplini bozulmuş, disiplinsiz bir Ortaçağ ordusu haline dönüşmüştü. Sayıları gittikçe artan kapıkulu askerlerinin giderlerini karşılama sıkıntısı, yeni vergi kalemlerini ve adaletsiz toprak tasarrufunu ortaya çıkarmış ama her şeye rağmen hazinedeki açık her geçen gün daha da artmıştır. 1580'lerde gümüş akça değer yitirmiş, sahte ve gümüş içeriği düşük sikkeler yayılmaya başlamıştır. Moda deyimi ile enflasyon her geçen gün kendisini daha da belirgin bir biçimde hissettirmeye başlamıştır.⁶⁹

Namık kemal'e göre; Osmanlı kimliği, hanedan modeli, toplumsal örgütlenme biçimi, sınıf ve tabakalaşma oluşumu, kültürel değerleri bir bütüncül çerçeve içinde ele alınarak yorumlanmalıdır. Osmanlı'nın varlığını sürdürebilmesi için Kanuni devrinden daha çok çalışmak gerektiği; eğitimde, bilim ve teknolojiye değişimlerin zorunlu olduğu fikri, Namık Kemal gibi dönemin tarihçilerinin de ortak görüşüdür. Muhtemel bir yıkılışın izlerinin görüldüğü yüzyılda, problemlerin üzerine yeterince gidilmediği anlaşılır. Yenileşmeyi teşvik edecek bağımsız aydın kesiminin olmayışı reform hareketlerini yavaşlatmıştır. Resmi kurumlarda bile yapılan değişimler istenilen seviyeye ulaşmamıştır.⁷⁰

Yüzyıllarca sürecek yenileşme hareketlerinin temel sıkıntısı bu noktadadır. Değişimi benimseyen aydınların varlığı, her şeyin bittiği anlamına gelmez. Yenilikleri hazmedemeyen kişilerin çokluğu bu reform hareketlerine devamlı sekte vuracaktır. Ayrıca yeni hayat şartları, geleneksel ile çatışma içine girer. 'yeni' nin 'eski' ye olan baskısı sürekli olarak toplumlarda görülür. Bu baskıda geleneksel

---

⁶⁸ Ortaylı, *a.g.e.*, s. 11.

⁶⁹ Gök, *a.g.m.*, s. 85

⁷⁰ Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, "Tanzimat", *Tanzimat'ta İçtimai Hayat*, Ankara 1940, s. 77.

kalıpların dışına çıkabilmek oldukça güçtür. Üzerinde tazyik olan anlayış ve yaşayış tarzları zamanla ezilmelere ve kırılmalara uğrar.⁷¹ Bazen de gelenekler güçlü bir direniş göstererek değişimden o anlık kurtulur.

Bu dönemde Basın hayatında yeni düzenlemeler de yapılmıştır. 1857'deki *Matbaa Nizamnamesi* ile gazete çıkarılmasında hükümetin izninin olması şartı en önemli husustur. 21 Ekim 1860 tarihinde bağımsız ilk Türkçe gazete olan *Tercüman-ı Ahval* çıkarılır. Bu gazetenin sahibi Agâh Efendi, başyazarı ise Şinasi'dir. Gazetenin amacı, halkın anlayacağı dilden yazmaktır. 27 Haziran 1862'de *Tasvir-i Efkâr* adlı yeni bir gazete yayınlanır. Şinasi'nin çıkardığı ve Namık Kemal'in yazarlığını yaptığı bu gazete cesur bir yayın politikası takip eder. 1872'de Namık Kemal ve Ebuzziya Tevfik gibi aydınlar tarafından *İbret* gazetesi çıkarılır. Daha sonra *Hürriyet*, *Terakki*, *Mecmua-ı Fünun* isminde yayın organları ortaya çıkar. Gazete ve mecmuaların artmasında matbaaların katkısı büyüktür. Ayrıca matbaa sayısında da önemli artış olur. Nitekim matbaa sayısı 1893-1907'de 199'a, 1908-1917 arasında ise 368'e ulaşır.⁷²

Gazetelerin sayısı artınca tartışmalar da kendini gösterir. Aydınlar padişahın halkına daha sahip çıkması gerektiği fikrinde birleşirler. Zamanla basına sansürler de konulur. Türkiye'den kaçarak Fransa ve İngiltere'ye giden gazeteci, şair, yazar ve siyasetçiler yurt dışında da faaliyetlerinden geri kalmadılar. 1864'te Londra'da Rıfat Bey'in yönetiminde ilk Jön Türk gazetesi olan *Hürriyet* yayınlanır. Gazeteye daha sonra Namık Kemal, Ziya Paşa, Mustafa Fazıl Paşa, Ali Suavi, Reşad Bey ve Nuri Bey katılır. Tanzimat Dönemi'nde gazeteye büyük önem verilir. Bu sayede halkın bilinçleneceğini belirten dönemin sanatçıları, kapanan gazetelerin yerine yenisini çıkarmaya devam ederler. Zamanla halkın okur-yazarlığında önemli gelişmeler olur. Namık Kemal ve Ahmet Mithat Efendi'nin yazdığı gazeteler oldukça ilgi görür. Tanzimat gazetelerinde özellikle hürriyet, eşitlik, aile hayatı, meşrutiyet, basın

---

⁷¹ Mustafa Karabulut, *Batılılaşma Açısından Tanzimat Dönemi Türk Romanı* (Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Elazığ 2008, s. 48.

⁷² Şerif Mardin, *Yeni Osmanlı Düşüncesi, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce 1: Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi*, Edt. Tanıl Bora-Murat Gültekingil, 6. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2004, ss. 42-43.

hakları, devlet yönetimi vb. konular ağırlıkta olarak işlenir. Artık aydın ile toplum arasında daha sağlam bir iletişim aracı ortaya çıkar. Gazeteler, her ne kadar ekonomik problemler yaşasa da sansürün gölgesinde olsa da toplumun bilinçlenmesinde önemli bir basamak olmayı başarır. II. Abdülhamit Dönemi'nde basın-yayın sıkı kontrolde olduğundan gazetecilik eski etkisini devam ettiremez.⁷³

Osmanlı'nın özellikle son üç asrına baktığımızda hep sorun-çözüm-ıslah sözcüklerinin telaffuz edildiğini görürüz. Kanunnamelerin çıkarılması, ordunun Batı normlarına göre ıslahı, ilim ve teknikteki ilerlemeler ve sosyal alanda yapılan yenilikler toplumun her kademesine dinamizm vermek içindir. Osmanlı'da bir süre devam eden dinamizm, zamanla kaybedilir. XVII. Yüzyılın başlarından itibaren devlet, problemlerin teşhisinde ve giderilmesinde kayıtsız kalmaz. IV. Murat'ın faaliyetleri, özellikle Köprülü ailesinin uygulamaları önemli hamleler olarak görülür. Bu teşebbüslerle XIX. Yüzyıldaki hareketlerin mahiyeti farklıdır.⁷⁴

Bu yüzyılda yapılan ıslahatlarda Batı'dan geri kalınma endişesi ön plana çıkmazken Tanzimat ve Islahat Dönemlerinde yenilikler, dünyadaki değişimler dikkate alınarak yapılır. Bunlardan başka modern limanların yapılması; deniz, demir ve karayolları arasındaki bağlantıların daha sıkı hale getirilmesi; telgrafın geliştirilmesi; ticaretin canlandırılması ve diğer yapılanmalar ülkenin gelişmiş toplumlara yaklaşmasını sağlar. XVII. ve XVIII. Yüzyıllardaki geri kalmanın sebebi olan bilgi ve teknolojik yetersizlik, Osmanlı'nın bütün kurumlarının geri kalmasına sebep olur. Böyle bir durumdaki devleti kısa sürede modernleştirmek tabii ki kolay değildir.⁷⁵ Buna bir de XIX. VE XX. Yüzyıllardaki savaşlar ve Batı'nın sömürgeleştirme faaliyetleri eklenince yenileşmenin istenilen düzeye gelmesi mümkün olamamıştır.⁷⁶

---

⁷³ İlknur Polat Haydaroğlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancı Okullar*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990, s. 193.

⁷⁴ Memet Yetişgin, "XIX. Asırda Avrupalının Gözüyle Türk İmajı", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 158, İstanbul 2005, s. 151.

⁷⁵ Vahapoğlu, *a.g.e.*, s. 180.

⁷⁶ Orhan Türkdoğan, "Osmanlı'ya Tarihselci Bakış Açısı", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 174, İstanbul 2008, s. 9.

B- NAMIK KEMAL'İN OSMANLI TARİHİNE VE SİYASETİNE BAKIŞI

Namik Kemal, edebiyatçı kimliğiyle beraber, aynı zamanda yaşadığı devrin aydın sorumluluğuna sahip entelektüel bir şahsiyettir. Memleketin içine düştüğü kötü gidişatı değiştirmek üzere siyasî bir mücadeleye de girmektedir. Osmanlı ülkesine, ileri Batı ülkelerindekine benzer parlamenter bir rejim getirmek amacıyla 1865 yılında kurulan gizli *Yeni Osmanlılar Cemiyeti* içinde fiilen yer alan Namık Kemal, siyasî ve fikrî mücadeleleri uğrunda vatanı terk edip Avrupa'ya kaçmıştır ve Londra'da cemiyetin yayın organı olarak Haziran 1868'den itibaren *Hürriyet* gazetesini yayımlamaya başlamıştır. Ancak Namık Kemal'in Ziya Paşa ile bu birlikteliği, Namık Kemal'in İstanbul'a geri dönmek üzere Londra'dan ayrıldığı Eylül 1869'a yani gazetenin 63. sayısına kadar devam etmiştir.⁷⁷

Tanzimat'tan sonraki yenileşme dönemi Türk edebiyatında “ideolojiye dayalı” edebiyat denildiği zaman, öncelikle Namık Kemal'in adı hatırlanmaktadır. Namık Kemal'in, özellikle 1862 yılında Şinasi'yi tanimasından sonra, hayatında yepyeni bir sayfa açılmıştır. Şinasi'yi tanımadan önce daha çok *Encümen-i Şuara*⁷⁸ topluluğuna mensup şairlerin etkisi altında klasik tarzda manzumeler yazan Namık Kemal, bundan böyle artık bir davanın adamı olacak ve bu doğrultuda kaleme alacağı eserlerinde siyasal ve sosyal meseleleri ön plana çıkaracaktır.

Türk tarihinde vatan, millet, hürriyet, fedakârlık ve kahramanlık gibi konulardan bilinçli olarak ilk defa söz eden ve bu uğurda gerektiğinde hayatını ortaya koyan Namık Kemal, bu yönüyle millî bir kahraman kabul edilmiştir.⁷⁹ Tanzimat Fermanı'nın ilânından sonraki süreçte memlekette askerî, siyasî, sosyal ve iktisadî hemen her alanda görülen çözümlü ve çöküntüyü önlemek üzere Osmanlı

---

⁷⁷ Kemal Beydilli, *Yeni Osmanlılar Cemiyeti*, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA), C:III, İstanbul 2013, ss. 430-433.

⁷⁸ Mehmet Kayahan Özgül, *XIX. Asrın Özel Bir Edebiyat Mahfeli Olarak Encümen-i Şuara*, Ankara 2012, s. 58.

⁷⁹ Süleyman Hayri Bolay, *Namik Kemal'in İslam'a Bakışı*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1992, s. 25.

Devleti'ne medenî Batılı devlet modellerine göre yeni bir şekil vermek isteyen bu büyük idealist, aynı zamanda yaşadığı devrin gerçek aydınlarından biridir.⁸⁰

Hayatı boyunca yazdıkları ve yaptıkları ile sadece entelektüel zümre üzerinde değil halk kitlesi üzerinde de etkili olan Namık Kemal, Türk edebiyatında fikre ve aksiyona bağlı edebiyat anlayışının da temsilcisi durumundadır. Ortaya koyduğu eserleri ile hareket tarzı bakımından Tanzimat sonrası yıllarında yetişen diğer Türk aydınları gibi o da gelenek ve yenilik arasında iki yönlü bir kültür ve dünya görüşüne sahiptir. Devrin diğer fikir adamları gibi aslında onun da bütün arzusu, millî kimlikten uzaklaşmadan Batılılaşmaktır. *Yeni Osmanlılar Cemiyeti'*ne mensup diğer arkadaşlarıyla beraber Namık Kemal'e göre bunun için yegâne çıkış yolu, millet hâkimiyetine dayalı ve milletin temsilcilerinden oluşacak bir parlamentonun kurulmasıdır.⁸¹

Namık Kemal'in, Tanzimat'tan sonraki Türk edebiyatının yenileşmesinde olduğu kadar devrin fikir ortamının oluşmasında da önemli bir payı vardır. Bunun için onun fikir hayatını, siyasî ve sosyal görüşleri bakımından iki yönüyle ele almak gerekmektedir. Namık Kemal'in siyasî ve sosyal anlamda ilk defa gündeme getirdiği ve tartıştığı konuların başında, devletin yönetim tarzı ile *Osmanlılık ve İttihad-ı İslâm* ideolojisi gelmekteydi.⁸²

XIX. Yüzyılda Batılı devletlerin "*Hasta Adam*" dedikleri Osmanlı Devleti'ni kurtarmak üzere devrin diğer aydınları gibi Namık Kemal de kafa yormuştur ve hayatı boyunca: "*Bu devlet ve bu millet içine düştüğü bu felâketten nasıl kurtarılabilir?*" sorusuna cevap aramıştır. Aslında başından beri aralarında Namık Kemal'in de yer aldığı Yeni Osmanlılar Cemiyeti'nin kuruluşunda da böyle bir düşünce mevcuttur. Namık Kemal de devlet yönetimi konusunda, cemiyet mensubu diğer arkadaşları gibi devamlı olarak "*meşveret*" fikrini, yani Batı

---

⁸⁰ Zeki Salih Zengin, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Örgün Eğitim Kurumlarında Din Eğitimi ve Öğretimi (1839-1876)*, M.E.B.Yayımları, İstanbul 2004, s. 18.

⁸¹ *Hürriyet*, 29 Haziran 1868-6 Temmuz 1868. nr. 1-2.

⁸² Beşir Atalay, *Ahmed Cevdet Paşa'nın Tarihinde Osmanlı Devleti*, Osmanlı, C:8, Yeni Türkiye Yayınları, 1999, ss. 272-273.

demokrasilerinden biraz farklı da olsa meşrutiyeti savunmuştur. Onun bu konuda, öteden beri üzerinde en çok durulan yazılarının başında Londra’da Hürriyet gazetesinde yayımlanan “*El-hakku ya’lû velâ yu’lâ aleyh*”, “*Veşâvirhüm fi’l-emr*”⁸³, “*İnnallâhe ye’murü bi’l-adli ve’l-ihsân*”⁸⁴ adlarını taşıyan ve Kur’ân-ı Kerîm’deki çeşitli âyetlerden alınan makaleleri gelmektedir. Bunları, yine aynı mesele etrafında kaleme aldığı “*Usûl-i Meşveret Hakkında Mektuplar*” (I-VIII) ile “*Bârîka-i Hakikat Müsâdeme-i Efkârdan Çıkar*” adlı diğer yazıları takip etmekteydi.⁸⁵

Namık Kemal, Kur’ân-ı Kerîm’in *Âl-i İmran* sûresinde (âyet 159) geçen ve başlığı genel mânâda “*İşlerinizde danışınız*” anlamına gelen “*Veşâvirhüm fi’l-emr*” adlı makalesinde, ana hatlarıyla düşündüğü hükümet şekliyle halkın yönetime katılması konusunu ve parlamenter sistemle ilgili görüşlerini açıklamaktadır. Namık Kemal bu şekilde bizde “*meşveret*”in ilâhî kaynaklı olduğunu vurgulamak istemiştir.⁸⁶ Buradan anlaşıldığı kadarıyla onun düşündüğü *Meşveret Meclisi* veya parlamenter sistem üç kademededen oluşmaktaydı:⁸⁷

1- Meclis-i Şûrâ-yı Devlet,

2- Meclis-i Şûrâ-yı Ümmet,

3- Senato.

Meclis-i Şûrâ-yı Devlet, ülkeyi idare edecek kanunları hazırlamakla ve idarî işleri düzenlemekle yükümlü olacak ve tecrübe sahibi birtakım bürokratlardan meydana gelecektir. Doğrudan doğruya halkın kendi arasından seçeceği temsilcilerden yani mebuslardan teşekkül edecek *Meclisi Şûrâ-yı Ümmet* ise hazırlanan kanunları inceleyecek ve müzakere edecektir. İdarî yapıdaki üçüncü kademe olan Senato ise hükümetle halk arasında bir nevi hakem rolü oynayacaktır. Senato, 18 yaşını doldurmuş hanedan mensupları ile toplumda itibar sahibi bazı din adamları ve doğrudan doğruya padişahın seçeceği yetenekli kişilerden

⁸³ *Hürriyet*, 30 Temmuz 1868. nr. 4.

⁸⁴ *Hürriyet*, 18 Ocak 1869. nr. 30

⁸⁵ *Hürriyet*, Eylül-Teşrîn-i sâni 1868. nr. 12-14, 16-18, 20, 22, 23.

⁸⁶ *İbret*, 21 Ocak 1874. nr. 98.

⁸⁷ Niyazi Berkes, *Türkiye’de Çağdaşlaşma*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2004, s. 19.

oluşturulacaktı. *Meşveret Meclisi*'ni meydana getirecek bütün bu yapının üstünde ise padişahın denetimi olacak, her konuda son sözü yine padişah söyleyecekti.⁸⁸

Görüldüğü gibi Namık Kemal de dâhil padişahsız bir parlamenter sistem düşünemeyen Yeni Osmanlıların bu anlayışı, 1876'da I. Meşrutiyet'in ilanından sonra Batılı devletler tarafından "*Meşrutî monarşi*" şeklinde nitelenecektir. Yalnız Namık Kemal'in, padişahın Meşveret Meclisi üzerindeki hak ve yetkileri hakkındaki görüşü, cemiyet mensubu diğer arkadaşlarından biraz farklıdır. O, Ziya Paşa ile birlikte padişaha daha çok İngiliz kral ve kraliçelerine benzeyen sembolik bir statüyü uygun görmüştür.⁸⁹

Namık Kemal, Osmanlı Devleti'nin içine düştüğü bâdireyi atlatabilmesinde ve yeniden güçlenmesinde esas rolü, fiilî olarak İslâm Birliği (*İttihâd-ı İslâm*) ile Osmanlılık hareketinin oynayacağı görüşündedir. Ona göre farklı dinlere mensup ve farklı dilleri konuşan çeşitli kimliklerden meydana gelen Osmanlı Devleti'ni parçalanmaktan kurtaracak iki temel unsur, dinî anlamda İslâm birliği ile Osmanlı milliyetçiliğidir. Çünkü Osmanlı Devleti'ni meydana getiren ve yöneten "*Millet-i hâkime*"yi esas itibariyle Müslümanlar teşkil etmekte olup Osmanlı toprakları üzerinde yaşayan Müslüman unsur Gayr-i Müslimlere göre sayıca daha fazladır.⁹⁰

Aynı zamanda Tanzimat hareketinin de esasını oluşturan Osmanlılık ise farklı dinlere mensup olsalar da farklı dilleri konuşsalar da aynı topraklar üzerinde yaşayan ve kendilerini "Osmanlı" olarak gören herkesin Osmanlı Devleti'nin parçalanmadan varlığını devam ettirmesini sağlayacak bir ideolojidir. Namık Kemal'in *İbret* gazetesinde yayımladığı bir kısım makaleleri ile yalnızca ilk cildini yazabildiği *Cezmi* adlı romanı ve *Celâleddin Harzemşah* adlı tiyatrosu, doğrudan doğruya bu mesele etrafında kaleme aldığı en önemli eserleridir.⁹¹

---

⁸⁸ Şerif Mardin, *Yeni Osmanlılar ve Siyasal Fikirleri*, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, C: VI, İstanbul 1985, ss. 1700-1701.

⁸⁹ Hüseyin Çelik, "Usûl-i Meşveret Demokrasi midir?", *Türkiye Günüğü*, Sayı: 31, Kasım-Aralık 1994, ss. 97-100.

⁹⁰ Mustafa.Hidayet Vahapoğlu, *Osmanlı'dan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okullar*, M.E.B. Yayınları, İstanbul 2005, s. 87.

⁹¹ Mehmet Kaplan, *Namık Kemal- Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1948, ss. 79-80.

Namık Kemal’ in siyasî ve sosyal mahiyetteki görüşlerinin en önemlilerinden biri de vatan konusunda olanlarıdır. “*Hubbü’l-vatan mine’liman*”⁹² adlı makalesinden başlayarak vatan fikrini ve vatan sevgisini Türk edebiyatında ilk defa ve en geniş anlamda ele alan Namık Kemal; vatani, Osmanlılık idealinin yaşaması için çok önemli bir unsur olarak görmektedir. O, vatani sadece üzerinde yaşanan basit bir toprak parçası yani coğrafyaya ait bir unsur olarak ele almaz. Doğrudan doğruya fertlerle doğup büyüdüğümüz, bizi besleyen vatan toprağı arasında daha farklı bir ilişki kurmaktadır.

“*Vatan sevgisi imandandır.*” meâlindeki hadîs-i şerîfi başlık yaptığı adı geçen makalesinde vatan fikriyle din ve gelenekleri birleştirmek suretiyle ortaya bir vatan ideali koymaktadır. Ecdadın kanlarını döküp canlarını feda etmek suretiyle gelecek nesillere miras bıraktığı vatan toprağı; dil, düşünce, sevgi ve menfaat birliğinin olduğu ve üzerinde millet denilen bir kitlenin yaşadığı mukaddes bir varlıktır. Yeryüzünde yaşayan her milletin müstakil bir vatani vardır. “*Ortak vatan*” diye bir şey söz konusu bile olamaz. Bu yüzden Namık Kemal, daha önce Şinasi’nin: “*Milletim nev-i beşerdir, vatanım rûy-ı zemîn*” mısrasında dile getirdiğı görüşe karşı çıkmıştır.⁹³

İnsanoğlu için en büyük erdemlerden biri olarak ele aldığı vatan sevgisinin, gerek “*Vatan*” gibi bir kısım makalelerinde, gerekse başta *Vatan yahut Silistre* piyesi olmak üzere “*Vatan Şarkısı*”, “*Vatan Mersiyesi*” gibi manzumelerinde de yoğun bir şekilde işlenmiş olduğu görülmektedir. Namık Kemal’in adıyla özdeşleşen diğer kavramlardan biri de hürriyettir. “*Hürriyet-i Efkar*”⁹⁴ adını taşıyan makalesinde, en geniş şekilde düşünce hürriyeti üzerinde duran Namık Kemal, esasen bütün insanların dünyaya gelirken tamamen hür olarak doğduğuna ve yaşama hakkına sahip olduğuna inanmaktadır. Ona göre hürriyet de bütün insanlara verilmiş ilâhî bir hediyedir. Bunun için hürriyete taarruz, doğrudan doğruya insanlığa ve onu insana bahşeden anlamına gelmektedir.

---

⁹² *Hürriyet*, 29 Haziran 1868. nr.1.

⁹³ *İbret*, 23 Mart 1873, nr. 121.

⁹⁴ *Hadika*, 12 Teşrin-i sâni 1289 (24 Kasım 1873), nr. 13.

Namık Kemal'e göre iki çeşit hürriyet vardır: Biri cemiyetin içinden, diğeri cemiyet halindeki hürriyettir. İlki, iki büyük başlangıç olan adalet ve eşitlikle mümkündür. Bu da iyi düzenlenmiş cemiyetlerde koruyucu bir fikir olarak daima mevcuttur. Fertleri ilgilendiren hürriyet, kanunların; cemiyet halindeki hürriyet ise devletin koruması altındadır.

Namık Kemal'in Londra'da Ziya Paşa ile birlikte çıkardığı gazetenin adının *Hürriyet* olması da tesadüfi bir durum değildir. Özellikle "*Hürriyet Kasidesi*"⁹⁵ nde hürriyetin doğuştan geldiğini savunan Namık Kemal, burada hürriyet duygusu ve inancının herhangi bir baskı ile zorbalık ve zulümle asla ortadan kaldırılamayacağı görüşüne yer vermektedir. *Hürriyet Kasidesi*'ndeki: "*Ne mümkün zulm ile bîdâd ile imhâ-yı hürriyet Çalış idrâki kaldır muktedirsен âdemiyetten.*" mısraları bu görüşü açıkça ortaya koymaktadır.

Bazı edebiyat tarihçilerinin bir tür ihtilâl beyannamesine benzettikleri ve bir prensip uğruna kurulu düzene başkaldırdığını ifade eden bir tonda başlayan "*Hürriyet Kasidesi*", aruz vezniyle kaleme alınmıştır. Kafiye düzeni sağlam, 31 beyit uzunluğunda ve kaside formunda yazılmış bir metindir; ama bu metin, klasik dönemde yazılan kasidelerden meselâ Bâkî'nin, Neff'nin ya da Nedim'in kasidelerinden çok farklıdır. Namık Kemal burada kaside nazım şeklini, inandığı ve kamuoyuna dayatmak istediği birtakım fikir ve ideallerini ortaya koymak için sadece bir araç olarak kullanmıştır. Eski döneme ait kasidelerde bir devlet büyüğü övülürken Namık Kemal burada vatan, millet, insanlık, kahramanlık ve hürriyet gibi kavramları yüceltmektedir.⁹⁶

Şiirin içyapısını birtakım sosyal idealler, tarih duygusu, ferdî kahramanlık ve hürriyet aşkı meydana getirmektedir. Hürriyet duygusunu, genel anlamda insanın düşünme kabiliyetinin tabii bir sonucu kabul eden Namık Kemal, burada vatan ve

⁹⁵ Ahmet Hamdi Tanpınar, *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 2013, ss. 420-421.

⁹⁶ Abdullah Saydam, *Yenileşme Döneminde Osmanlı Toplumunu, Genel Türk Tarihi*, C: 7, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 531.

millet kavramlarıyla birlikte hürriyet kavramına da XIX. Yüzyılda Batı dünyasında geçerli olan yepyeni bir anlam kazandırmıştır.⁹⁷

Namık Kemal'e göre hürriyet fikri, kanun fikrini de beraberinde getirmektedir; çünkü insanın doğuştan sahip olduğu hür düşünme ve yaşama hakkı kanunların teminatı altına alınırsa gerçek değerine kavuşmuş olmaktadır. Hukuk konusunda daha çok Montesquieu'nun *Kanunların Ruhunu* adlı eserinden etkilenmiş olmakla beraber ona göre hukuk, bir milletin kendi tarih, örf ve âdetlerine göre zamanla oluşan bir sistemdir.

“*Terakkî*”⁹⁸ adlı makalesinde ise Doğu ve Batı medeniyetlerini mukayese eden Namık Kemal'in sosyal fikirlerinin en önemlilerinden biri medeniyet hakkındaki görüşleridir. Medeniyete, doğrudan doğruya Rönesans'tan sonra Avrupa'da meydana gelen Batı medeniyetini kasteden Namık Kemal, medeniyet yolunda ilerlemenin şart olduğunu, aksi halde Osmanlıların yeryüzünde yaşama şanslarının kalmayacağını ileri sürmektedir.

Namık Kemal'in Şinasi'yi tanıdıktan sonra giderek bir fikrin adamı olması, dolayısıyla gazete yazarlığıyla başlayıp tiyatro, roman, tarihî biyografi, edebî tenkit ve siyasî makalelere yönelmesiyle edebî hayatında şiir, sanki ikinci plana inmektedir. Dolayısıyla onun bu dönemde yeni tarzda yazdığı şiirlerin sayısı 15-20'yi geçmez. Bunların bir kısmı da çeşitli piyeslerine serpiştirilmiş ve hece vezniyle kaleme alınmış manzumelerdir. Bir şiirinde: “*Bâis-i şekvâ bize hüzn-i umûmîdir Kemâl Kendi derdi gönümün billâh gelmez yâdına.*” diyen Namık Kemal, hayatı boyunca sürekli olarak vatan ve milletin dertleriyle dertlenmiş, gür sesiyle bunları dile getirmiştir. Aynı şekilde hayatının son yıllarında ve artık her şeyden ümidini kestiği bir sırada yazdığı: “*Ölürsem görmeden millette ümmîd ettiğim feyzi Yazılsın seng-i kabrimde vatan mahzûn ben mahzun.*”⁹⁹

⁹⁷ Mehmet Kaplan, *Şiir Tahlilleri-Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kadar*, C: I, İstanbul 1969, ss. 23-31.

⁹⁸ *İbret*, 5 Kasım 1872, nr. 45.

⁹⁹ Birol Emil, “Namık Kemal'in Eserlerinde ve Aksiyonunda Üç Temel Kavram: Hürriyet, Medeniyet, İrade”, *Türk Kültür ve Edebiyatından 2-Şahsiyetler*, Ankara 1997, ss. 73-89.

Beytinde de onu aynı bedbin psikoloji içinde görürüz. Hayatı boyunca doğrudan doğruya ideolojiye dayalı bir edebiyat kurma arzusunda olan Namık Kemal' in tiyatro eserlerinde de hep bu doğrultuda bir gaye güttüğü görülür. Başta *Vatan yahut Silistre* olmak üzere diğer oyunlarında da yoğun bir şekilde vatan, millet, insan hakları, İslâm Birliği gibi devrin aktüel meselelerini işleyen Namık Kemal, bu şekilde halkın aydınlanmasına ve memleketin ilerlemesine hizmet amacı gütmektedir.

Çeşitli makaleleri yanında özellikle *Celâl Mukaddimesi*'nde, Türk edebiyatı tarihinde ilk defa tiyatro türü üzerinde geniş bir şekilde duran Namık Kemal, tiyatro eserleriyle fikirlerini geniş kitlelere daha kolayca duyurmak istemiştir. Tiyatroyu eğlencelerin en faydalısı olarak görmektedir ve bu yönüyle diğer edebî türlerden daha üstün kabul etmektedir.

Namık Kemal'e göre duygu ve düşünce sahnede daha etkili bir şekilde tasvir edildiğinden, bir düşünceyi duyurma konusunda tiyatro diğer edebî türlerden daha önemlidir. "*Tiyatro cihanın aynasıdır.*" derken, tiyatroyu insan hayatını iyi ve kötü bütün yönleriyle yansıtan bir ayna gibi görmüştür.

Tiyatro eserlerinin büyük bir kısmında bir davaya inanmış kahramanlar yaratan Namık Kemal, bu kahramanları vazife ve sorumluluk duygusuyla ferdi saadet arasında bir tercih yapmaya sevk eder ve sonunda bu insanlar idealleri doğrultusunda ölüm dâhil her şeyi göze alırlar. Romantik tiyatrodaki olduğu gibi kahramanların ruh hallerini genellikle abartılı bir şekilde işler ve çok belirgin bir şekilde iyilerle kötülerini karşı karşıya getirmektedir.

Devrine göre tiyatro türünü ileri bir seviyeye ulaştıran Namık Kemal, diğer eserlerinde olduğu gibi tiyatrolarında da vatanseverlik, hürriyet, insan hakları, adalet ve zulüm gibi konuları işlemiş ve bu yönüyle Türk edebiyatında ideolojiye dayalı edebiyatın öncülüğünü yapmıştır. Tiyatro eserlerinde düşünce ile heyecanı birleştirmeye çalışan Namık Kemal, *Celâleddin Harzemşah*'ta kahraman anlayışını ortaya koyarken, *Gülnehal*'de zalime karşı isyan, *Kara Belâ*'da kader ile gaflet fikri, *Âkif Bey*'de ise ihanete hazır kadın fikrini işlemektedir.

Namık Kemal'in devrinde en çok ses getiren tiyatro eserlerinin başında gelen *Vatan yahut Silistre*, tam anlamıyla ideolojik bir edebî metindir. Namık Kemal, Nisan 1873 te bu oyunun sahnelenmesinden sonra meydana gelen olaylar üzerine, aralarında Ahmet Midhat Efendi ile Ebüzziya Tevfik, Menâpirzâde Nuri Bey ve Bereketzâde İsmail Hakkı Bey'in de bulunduğu dört arkadaşıyla birlikte kalebent olarak Kıbrıs'a Magosa kalesine sürgün edilmiştir. Orada tam 38 ay ailesinden, çoluk çocuğundan, dostlarından uzakta yaşamak zorunda kalmıştır.¹⁰⁰

Namık Kemal hayatı boyunca gerek düşünceleriyle, gerekse eserlerindeki fikrî konular dolayısıyla daima rejimle çatışmış, bu yüzden de eserlerinin hemen hepsi yasaklanmış; dolayısıyla eserlerinin çoğu devrin okuyucusuna kaçak baskılar yoluyla ulaşabilmiştir.¹⁰¹

---

¹⁰⁰ Taner Timur, "Namık Kemal'in Magosa Sürgünü ve Uluslararası Politika", *Tarih ve Toplum*, sayı:31, Temmuz 1986, ss. 10-16.

¹⁰¹ Ömer Faruk Akün, "Namık Kemal'in Kitap Halindeki Eserlerinin İlk Neşirleri", *Türkiyat Mecmuası*, C: XVIII, İstanbul 1976, ss. 1-78.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BÂRİKA-İ ZAFER ADLI ESERİN İNCELENMESİ

A- NAMIK KEMAL'İN BÂRİKA-İ ZAFER ESERİNİN TANITILMASI VE ESERİN YAZILDIĞI DÖNEMDE OSMANLI DEVLETİ'NİN SİYASİ DURUMU

Çalışmamızın konusunu oluşturan Barika-i Zafer, yazma bir eser olup tamamı 103 varak olan bir mecmuatül resailin içine yazılmıştır. Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesinde bulunan eserin müstensihî belli değildir. Namık Kemal'in birkaç eserinin bir araya getirildiği mecmua, Hicri 1305 (1887) yılında istinsah edilmiştir. Namık Kemal'in *Osmanlı Tarihi* eserinin birinci cildiyle başlayan bu mecmuatül resailde yer alan Barika-i Zafer, 25b-31b yaprakları arasında yer alır. Namık Kemal'in Hicri 1278 (1861) basımından kopyalandığı notu düşünülmüştür.¹⁰²

Barika-i Zafer, bir formadan ibaret olan küçük bir risaledir. Namık Kemal'in kitap şeklinde çıkabilmiş ikinci eseri olarak *Devr-i İstila*'yı beş sene üç ayı bulan bir zaman mesafesi ile takip etmiştir. Avrupa'da üç buçuk seneye yakın sürmüş olan siyasi mücadelesi Namık Kemal'i *Hürriyet Gazetesi* ile *Tasvir-i Efkâr*'dakinden çok daha kuvvetli bir hamleye ulaştırmıştır. Avrupa macerasının ardından, 24 Kasım 1870'te İstanbul'a dönüşüne müteakip Namık Kemal'in bir buçuk sene müddetle ortada görülmeven imzasını, yeniden neşir âlemine önce Barika-i Zafer getirmiştir.¹⁰³

Neşir ilanından iki ay sonra *İbret* gazetesinde matbuat dünyasına tekrar doğacak olan imzası için uzun zamandır eski nesirdeki başarısını ispat davasının ürünü olarak meydana gelmiş olan bu eser, adeta yeni bir tarihçilik anlayışı ortaya koymuştur. 1862 yılına gelinceye kadar iki gazetede sürmüş bir yazı hayatı ile devrinde kendini kabul ettiren, siyasi bir macera ile birleşmiş bir kalem şöhreti basamağına yükselen Namık Kemal'in geçen zaman içinde kazanılmış bir fikri

¹⁰² Barika-i Zafer, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, nr. BY6758/2- 25b-31b.

¹⁰³ Akkün, a.g.m., s. 79.

merhalenin ürünü olarak değerlendirmek gerekir. Namık Kemal'in Osmanlı devleti'nin yükselme dönemini konu alan bu çalışması yine Osmanlı Devleti'nin yükseliş devri mevzusu üzerinde bir tarih denemesi olarak Devr-i İstila'nın çizgisini devam ettirmiştir.¹⁰⁴

Eser Ebuzziya'nın Ramazan 1278 (Mart 1862) olarak verdiği telif tarihine göre yazılışından on küsur, gazetelerdeki ilk ilanlarının bir kısmının ifadesine göre de 6-7 sene sonra neşredilmiştir. Neşir ilanlarındaki kayıtlar onun yazılış tarihini 1282-1283 (m.1865-1866) hicri yılları arasındaki bir devreye götürmektedir. Ebuzziya'nın kaydı esas alındığında risale, Namık Kemal'in Şinasi ile çalışmaya başlamadan önceki devrede, ilanlardaki kayıtlar kabul edildiğinde de Tasvir-i Efkâr devresinde kaleme alınmış gözükmektedir. Kemal yıllar sonra yazdığı bir mektupta tarihini belirtmeksizin bu eserini bir gün içinde meydana getirmiş olduğunu yazmıştır.¹⁰⁵

1872 yılı Nisan'ın 16'sında, İbret Gazetesi'nin neşrinden iki ay kadar önce ilk çıkan ilanı Namık Kemal'in bu eserinin neşrolunduğunu devrin okuyucusuna şu ifadelerle haber verir:

“Asrımızın inşa-perdezanı seramedanının yegânesi Namık Kemal Bey'in bundan altı yedi sene mukaddem İstanbul'un fethine dair Vassaf'a taklid yolunda ve Barika-i Zafer namında kaleme aldığı makale-i rengin-i nadirü'l-emsal bir risale-i belagat-karin olmağın bu defa bir zat tarafından tab ettirilip Kağıdelar'da 114 ve 118 numrolu dükkânlarda ve Köprübaşı barakasında ve Bağçekapusu'nda ve Çemberlitaş'da tönbekici dükkânlarına umum kıraathanelerde ve gazete müvezzilerinde üçer guraşa satmaktadır.”¹⁰⁶

13 Haziran 1872'de neşir hayatına giren kendi gazetesinde ise Barika-i Zafer, gazetenin çıkışından 19 gün sonraki nüshadan, yani 2 Temmuz 1872 tarihinden itibaren ilan olunmaya başlanmıştır:

¹⁰⁴ Barika-i Zafer, İstanbul 1305, (Kitabhane-i Ebuzziya, nr.68), dış ve iç kapak. Ebuzziya Tevfik kitaba yazdığı 18 Ramazan 1305 (29 Mayıs 1888) tarihli kısa önsözde de, eserin o tarihten 27 sene önce kaleme alınmış olduğunu ayrıca belirtir.

¹⁰⁵ Zeynelabidin Reşid, *Edebiyatın Kumkuması*, Halep 1326, (1877), s. 29.

¹⁰⁶ *Hakayikü'l-Vekayi*, 8 Safer 1289-4.1288, 16 nisan 1872. nr.539.

“Gazetemizin başmuharriri Kemal Bey’in bundan yedi sene evvel tarz-ı kadim-i inşada tecrübe-i kalem kabilinden olarak yazmış olduğu Barika-i Zafer nam risalesi bu kerre bir zat tarafından tab ettirilerek atideki yerlerde 3 guruşa satılmaktadır. Bayezid’de 108 ve 114 numrolu kağıdıcı dükkânları, Çemberlitaş’da Halil Ağa, Bağçekapusu’nda tönbekici Köprübaşı’nda baraka, gazete müvezzilerindedir.”¹⁰⁷

Namık Kemal’in bu eserinin birçok taklid baskıları ortaya çıkmıştır. Baskı tarihi ve yeri bulunmaksızın üzerinde; “*Eser-i Namık Kemal/Fi 5 guruş*” veya sadece “*Barika-i Zafer*” gibi kayıtlar taşıyan veya kapağında hiçbir şey yazılı olmayan kopyaların, eserin orijinal baskısı ile alakası yoktur. Orijinal baskısı 3 kuruş olan risalenin, para kıymetinin değiştiği sonraki devrelerde yapılması dolayısıyla üzerine 5 kuruş fiyat konulmuş olan bu kopya baskılarının eserin ilk baskısı gibi kabul edilmek istendiğini görüyoruz.¹⁰⁸

Namık Kemal’in bu eseri ilk önce Evrâk-ı Perişan dâhilinde ve basım tarihi kaydedilmeyerek Beyoğlu’nda Ahmed Midhat Matbaası’nda basılmış, sonradan birçok defa neşredilmiştir. Barika-i Zafer’in ilk neşrinin müstakil bir eser halinde olmayıp Kemal’in Evrâk-ı Perişan adlı kitabının içinde yer almış gibi gösterilmesi ise tamamen yanlış ve asılsızdır. Namık Kemal’in İyi kâtiplere yakışır bir yöntemle yazma iddiasını taşıyan, başka eserlerindeki gibi ayrı bir nesir düşüncesiyle kaleme aldığı Barika-i Zafer, Evrâk-ı Perişan’ın neşirlerinden hiçbirine konulmamıştır. Kemal’in 1874 yılında yazıldığı anlaşılan ve yukarıdaki yanlış bilginin verildiği eserde yer alan bir mektubunda kendisine gönderilmesini istediği kitaplar arasında Barika-i Zafer’i bir takımlık Evrâk-ı Perişan yanında ayrı bir eser olarak kaydetmesi, tek başına onun Evrâk-ı Perişan içinde basılmış olmadığını göstermeye yeterlidir.¹⁰⁹

Dış kapağında herhangi bir tarih bulunanına rastlanmayan Barika-i Zafer’in ilk neşri ile ikinci baskısının iç kapağı üzerinde, eser ve müellif adı matbaa ve baskı tarihi de yazılı değildir. Kalınca ve parlak bir kâğıd üzerine yapılan ilk baskının ikinci sahifesi başında her iki yanında yıldız benzer üçerli bir desen yer alan

¹⁰⁷ *İbret*, 26 Rebi’ülahir 1289-20 Haziran 1288 (2 Temmuz 1872). nr. 14.

¹⁰⁸ Nejdet Sançar, “Namık Kemal’in Eserleri ve Eserlerinin Çeşitli Basımları”, *Türk Kütüphaneeciler Derneği Bülteni*, IV, 1955, s. 79.

¹⁰⁹ Fevziye Abdullah Tansel, *Namık Kemal’in Hususi Mektupları*, Ankara 1967, s. 341.

“*Bârîka-i Zafer*” ibâresi, 16'ncı, yâni son sahifenin alt kısmında “*Sene 1289 Nâmîk Kemal*” kaydı bulunmaktadır.¹¹⁰

Namık Kemal, Barika-i Zafer adlı eserinde İstanbul'un fethini eski nesrin bütün sanat oyunlarına başvurarak yazmıştır. Bu eseri Namık Kemal 1872 yılında yayımlamıştır. Namık Kemal, 1872 yılında Barika-i Zafer adlı eserini yayımladığı dönemde arkadaşları ile Londra'da *Hürriyet* gazetesini çıkarmışlardır; fakat bir süre sonra Sultan Abdülaziz'in (1861-1876) Avrupa seyahati sonrasında Mısır hidivliğini almak isteyen Mustafa Fazıl Paşa'nın padişahla görüşmesi sonucu Yeni Osmanlılara olan desteğini kesmesiyle birlikte Genç Osmanlılar grubu kendi imkânlarıyla mücadelesini sürdürmek zorunda kalmıştır. Bir süre sonra Yeni Osmanlılar 1872 yılında memlekete dönerek mevcut koşullar içinde sistemi içeriden dönüştürme mücadelesine girişmişlerdir. 1876 yılında Sultan Abdülaziz'in hal'inden sonra aralarına almak istedikleri V.Murad'ın ardından yerine gelen II. Abdülhamid (1876-1909) yönetiminin amansız düşmanı olarak mücadelelerini basın yoluyla sürdürmüşlerdir.¹¹¹

Namık Kemal, aydınlanmacı devlet felsefesinin tesirinde kalmış olmakla birlikte İslam gelenek ve göreneklerine sıkı sıkıya bağlıdır. Barika-i Zafer, bu açıdan devletin Fatih Sultan Mehmet dönemindeki ihtişamının hatırlatması için yazılmış, Osmanlı geleneklerini, savaş hukukunu, mücadele ruhunu kanıtlamaya çalışan bir eserdir. Namık Kemal'e göre Osmanlı hukukunun İstanbul'un fethedildiği zamandaki gibi kaynağını kutsal kitaplardan alması gerekir. Ancak Namık Kemal, insana verilen hürriyet haklarıyla dünyaya gelen fertlerin hiçbir vakit başka bir ferdin hâkimiyetine bağlanmayacağını ileri sürmüştür. Namık Kemal'e göre devletin fertten ayrı bir vücudu yoktur. Kendisine mahsus menfaati de olamaz.¹¹²

Namık Kemal ayrıca Batı'dan alınacak prensiplerin İslam-Osmanlı kuralları ile birleştirilmesi ile Osmanlı İmparatorluğu'na sürekli bir hayat sağlanabileceğine

---

¹¹⁰ Tansel, *a.g.e.*, s. 342.

¹¹¹ Akyüz, *a.g.e.*, s. 25.

¹¹² Kamuran Birand, *Aydınlanma Devri Devlet Felsefesinin Tanzimata Tesirleri*, AÜİF Yayınları, Ankara 1955, s. 29.

inanmış, hatta ileride dünya medeniyetinin merkezi olacak bir Osmanlı ve İslam birliğinin gerçekleşebileceğini şöyle ileri sürmüştür.¹¹³

“Devlet şeklimizin değişmesi şu anki müstebit idarenin yerine milletin kendi mukadderatını bizzat kendisinin tayin etmesine imkân verecek bir rejimin getirilmesi her işin başında gelmektedir. Asrımızda mevcut hükümet şekilleri içinde cumhuriyet ‘efdal-i hükümet’olan bir şekildir. İslamiyet bile ilk doğuşunda bir nevi cumhuriyettir. Bizde cumhur yapmak kimsenin aklına gelmez. Fakat tatbik edilemiyor diye yanlış olması icap etmez. Bu durumda bizim kabul edeceğimiz devlet şekli Osmanlı hanedanı idaresinde bulunacak bir meşruti idaredir ki bu da usul-u mesveretin ve şura-ı ümmetin tesisi ile olabilir. Biz buna şeriat ve İslamiyet namına muhtacız.”¹¹⁴

Namık Kemal'in üzerinde önemle durduğu bir konu da geçmişte her alanda ilerlemiş ve yüksek bir medeniyet kurmuş olduğumuz halde bugün neden ilerlemediğimizdir. Ona göre bunun başlıca nedeni, son zamanlarda Osmanlı'nın başında bulunan idarenin beceriksizliğidir. İlerlemek için ne yapmak gerektiğini de durmaksızın dile getirmiştir. Avrupa'nın bulunduğu düzeye gelmesi bir anda olmamış, uzun bir sürede gerçekleşmiştir. Birkaç sene içinde İstanbul'u Londra veya Rumeli'yi Fransa haline getirmek mümkün değildir. Avrupa bu seviyesine gelmek için iki asır çalışmıştır. Hatta yüz sene evvel Avrupa'nın bizim memleketten mamuriyetçe dahi farkı yoktur. Onların icat ettikleri araçları hazır bulacağımıza göre biz de hiç olmazsa iki yüz senede aynı seviyeye gelebiliriz. Bu amaca ulaşmamız için birçok engelin ortadan kalkmasına, bazı durumların değişmesine gerek vardır. Ancak bizde her şeyden önce çalışma hayatını ve eğitimi düzenleyerek ıslah etmek gerekir.¹¹⁵

Memurların her şeyden önce kuvvetli bir ahlâk ve seciye sahibi olmaları gerekmektedir. Bunun için de onların yetiştirilmesine önem verilmelidir. Modern esaslara göre kurulacak okullarda meslek alanlarına göre eğitilmelidirler. Yargı ile yönetim işlerini birbirinden ayırarak ona göre eğitim verilmelidir. *“bir müderrisin aidatı ile bir kazaskerin varidatı arasında hali hazırda mevcut âzim fark buldukça*

¹¹³ Birand, *a.g.e.*, s. 39.

¹¹⁴ Harun Kurt, *Namık Kemal'de Din ve Sosyal Felsefe*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2001, s. 87.

¹¹⁵ Ömer Faruk Akün, *Namık Kemal'in Mektupları*, 1972, ss. 361-362.

tedris ile uğraşacak ulemayı fıkıh ile meşgul olacaklardan ayırmak demek memleketimizde tedrisi büsbütün kapatmak demek olur. Ne zaman ki bir müderris de haysiyet ve menfaatçe bir kazasker veya molladan aşağı kalmaz ve bu iki meslek için de imtihan vermekten hiç kimse müstesna tutulmazsa ve aynı zamanda tedris dahi asrımızın icabettirdiği şekilde ıslah edilirse o zaman Abdürrahim Efendi gibi kadılarımız ve Kâtip Çelebi gibi müderrislerimizin yetişeceklerine şüphe yoktur.’’¹¹⁶

“Kıymetli rical yetiştirmek ve millî haysiyeti muhafaza etmek için muhakkak memuriyete alacak olduğumuz kimseleri muayyen bir imtihana tabi tutmak mecburiyetindeyiz. Zira Bâb-ı devlet Üsküdar Miskinhanesi değildir.”¹¹⁷

B- NAMIK KEMAL’İN OSMANLI TARİHİ’NE BAKIŞ AÇISININ ESER ÜZERİNDEN YORUMLANMASI

XIX. Yüzyılın birinci yarısında Osmanlı İmparatorluğu çatırdıyordu. Tanzimat’a kadar yapılan reform hareketleri, askerlik sahası dışında, sonuçsuz kalmıştı. Hatta devletin kendisini iyice Avrupa’ya açtığı resmi Tanzimat hareketi bile yarattığı medeniyet ve ikilik, Doğu-Batı çatışması yüzünden hedefine varamamıştı. Tanzimat reformları içinde yetişen nesillerin bu hareketi sonradan devlete karşı bir mücadele şekline sokmalarının sebebi budur.

XX. Yüzyılın ilk yarısına kadar Avrupa diplomasisini işgal eden Hasta Adam’ın hatta Fransızca tercümesindeki manaya göre can çekişen adam mirası meselesi de bu yıllarda ortaya atılmıştır. Osmanlı Türkiyesi içteki azınlıkları bahane eden Düvel-i muazzamının sürekli baskısı ve tehdidi altındaydı. Bu sebeplerdir ki Namık Kemal’inde mensup olduğu Tanzimat neslinde çok kuvvetli bir sosyal şuur mevcuttur. Namık Kemal’in devleti kurtarmak, müesseseleri yenileştirmek ve devleti Barika-i Zafer’deki eski ihtişamına tekrar ulaştırmak gibi hedefleri vardır.

Namık Kemal, sadece edebiyatçı değil tarihçi, gazeteci, fikir adamı ve politikacıdır. Vücuda getirdiği tarih anlayışı, siyasi olmaktan ziyade sosyal bir tarih

¹¹⁶ Namık Kemal, *Makalât-ı Siyasiye ve Edebiye*, İstanbul 1372, s. 140.

¹¹⁷ Musa Çadircı, *Namık Kemal’in Sosyal ve Ekonomik Görüşleri*, AÜDTCF Yayınları, 2000, s. 44.

anlayışıdır. Bu anlayış, başta meşrutiyet rejimi olmak üzere Osmanlıya yeni bir şekil vermek için ıslahat yapılması ve bu ıslahatın, öz ve milli değerler korunarak Avrupa medeniyetine uygun olması fikrini savunmuştur; çünkü ona göre Türkiye’de uygulanacak reformlar çağın sosyal ve siyasi gereklerinden doğmaktadır. O devirde Avrupa’da var olan ve hızla gelişen medeniyeti benimsemeyen Osmanlı’nın yaşaması mümkün değildir. Namık Kemal, fikirlerini gerçekleştirmek için siyasi aksiyona da geçmiş Yeni Osmanlılar adı verilen bir çeşit ihtilal cemiyetinde de yer almış, Avrupa’ya kaçarak mücadele de etmiş, nihayet Türkiye’de Batılı manada ilk rejim ihtilali olan I. Meşrutiyet’in fikir zeminini hazırlayanlar arasında yerini almıştır.

Namık Kemal ve arkadaşlarının eserlerinde bilhassa kanun, hukuk, hürriyet, meşrutiyet, akıl, terakki, medeniyet kavramları geniş yer tutmaktadır; çünkü çağın akılcı, hürriyetçi, terakkici ve ilimci bir çağ olduğunu anlamışlardır. Bu itibarla onlar yaşadıkları çağın, hatta geleceğin farkında olan aydınlardır. Kendi zamanlarına kadar yapılan reformların istenilen sonucu vermediğini görünce dikkatlerini Avrupa medeniyetinin dinamiklerine çevirmişlerdir. Bu dinamikler: Siyasi rejim, fikir hürriyeti ve serbest tenkit olarak Hürriyet medeniyetinin esası olarak akıl ve terakki hepsini yaratan kudret olarak insan iradesidir. Bu dört kavrama Namık Kemal de o zamana kadar hiç kullanılmayan bir kavram ilave etmiştir. Bu da ‘‘Vatan’’ dır. Bu kavram yenidir; çünkü vatan tehlikeye düşmeden vatanın ne olduğu bilinmez. O yıllarda ise vatan tehlikedeydi. Devrin bütün devlet adamlarına ve aydınlarına hâkim olan yıkılışın sebebi bu olmuştur.¹¹⁸

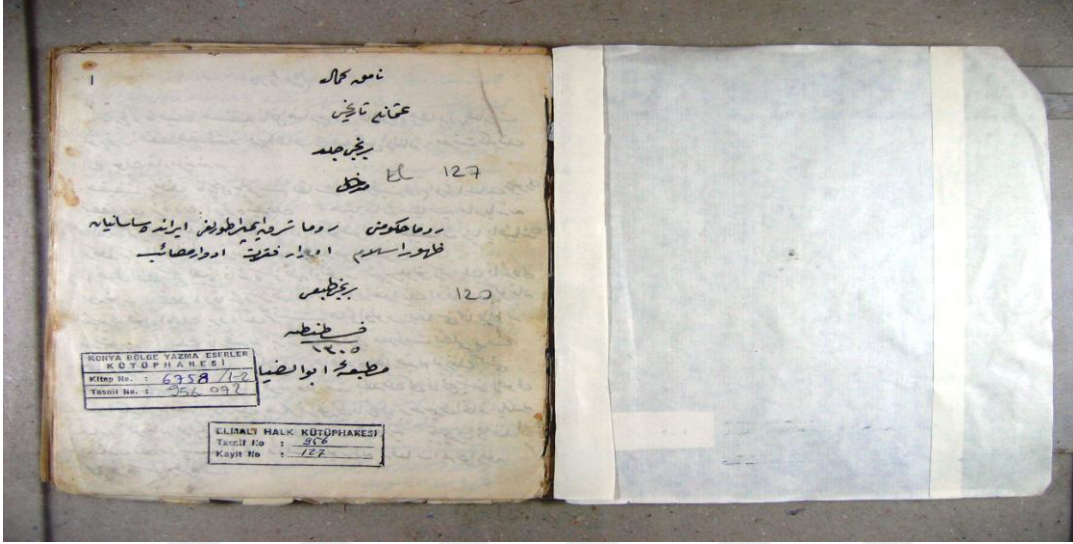
Yukarıdaki kavramlar Namık Kemal’in mücadelesini en fazla yaptığı sosyal ve siyasi değerlerdir. O kendinden önce ve kendinden sonra çok az Türk aydınının gösterdiği bir cesaretle bu değerler etrafında sosyal ve siyasal bir tarih anlayışına sahip olmuştur. Bunu bugünden bakınca çok daha iyi anlıyoruz ve Namık Kemal’in bugüne yansıyan Osmanlı tarihçiliğinin çizgilerini görüyoruz. Namık Kemal, ateşli mizacını, heyecan ve idealizm taşıyan şahsiyetini Osmanlıyı İstanbul’un fethedildiği zamanın ihtişamına ulaştırmaya adanmış, bunun mücadelesini yapmıştır. Bunun için bugünkü Namık Kemal dünkü Namık Kemal’den çok daha büyüktür.

---

¹¹⁸ Betül Başaran Alpugan, *Genç Dönem Osmanlı İmparatorluğunda Tarih Yazıcılığı ve Tarih Kitapları*, Osmanlı, C:8, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 263.

Namık Kemal Barika-i Zafer adlı eserinde İstanbul'un fethini vatan ve hürriyet kavramlarını değinerek incelemiştir. İnsanlara vatanın ve hürriyetin ne anlam taşıdığını bu eser içerisinde aktarmıştır.

Fotoğraf 1. Barika-i Zafer Adlı Eser

İlk sayfanın transkribi yapıldığında:

S- 1

Nāmık Kemāl 'Ođmānlı Tārīhi
Birinci Cild
Medhal
Roma Hükümeti Roma Şark İmparatorluğu
İrānda Sāsāniyān
Zuhūr-i İslām Edvār-ı fetret Edvār-ı meşāib
Birinci tab'
1305
Maṭba'a-i Ebū'z-ẓıyā'

Bu sayfada Namık Kemal'in *Osmanlı Tarihi* adlı eserinin birinci cildinin künyesi verilmiştir. Barika-i Zafer adlı risale, el yazması olan *Osmanlı Tarihi*

kitabının birinci cildinin içine yazılmıştır. Eser hicri 1305 (m.1887) yılında yazılmıştır. Eserde, Roma Hükümeti, Roma Şark İmparatorluğu ve İran'da Sasaniyan gibi konu başlıklarının yer aldığına değinilmiştir.

Namık Kemal'in Osmanlı tarihçiliğini, el yazması olan Barika-i Zafer eseri üzerinden incelenmesi uygun görülmüştür.

Fotoğraf 2. Barika-i Zafer Adlı Eser

S- 2/a

İfāde-i merām

Tārīḫ ki māzīniñ müstakḫbele nākıl-i aḫbārıdır. Zāhirde bir hikāyeden 'ibāret görünüyor faḫaṭ ḫaḫīkatde fenn-i šāhāne vaşfiyla tescil olunan ma'rifet-i hükümetin eñ büyük ḫādimlerindendir

ḫaḫīkat bir milletiñ tārīhi bilinmezse beḫāsına teraḫḫisine lāzım olan esbābiñ mevcūdı mefkūdı nerede öğrenilecek ihtiyācāt-i siyasiyye māddiyyātdan değildir ki göz ile görülsün el ile tutulsun tabī'ıyyāt ve riyāziyyātdan değildir ki aletle ölçülsün mu'ādele ile hal olunsun. Uşūl olur ki hiç fāidesiz zan olunur tedbīr bulunur ki pek

fâideli görünüyor fakat o fâidesiz zan olunan usûli lağv etmek o fâideli görüneñ tedbîri kabûl eylemek bir devletin teraqqîsine hâil olur beķāsını muhâtaraya düşürür biñ târihinden biraz soñraları mülâzemet beklemeden timar virilmeğe başlanmış yeniçeri ocağına da hâricden 100 biñ kişi 'ilâve edilmiş idi timar için mülâzemet beklemek gibi fâidesiz bir usûli lağv etmekden def'aden 100 biñ 'asker kazanmak gibi fâideli bir tedbîri ittihâz eylemekden 'ibâret görünen bu iki mu'âmele Celâlî beliyyesinin zuhûruna yeniçeri ocağının ihtilâl-i nizâmına sebep oldu devlet bu yüzden defe'ât ile mahv olmak muhâtarasına uğradı

S-2/a sayfasında timar sisteminin bozulması üzerine yeniçeri ocağına niteliksiz ve gereğinden fazla asker alınmasının Osmanlı askeri sistemini iyice bozduğunu, timarın bozulmasının celali isyanlarına neden olduğunu konularına değinilerek ve yorumlanmıştır.

S- 2/b

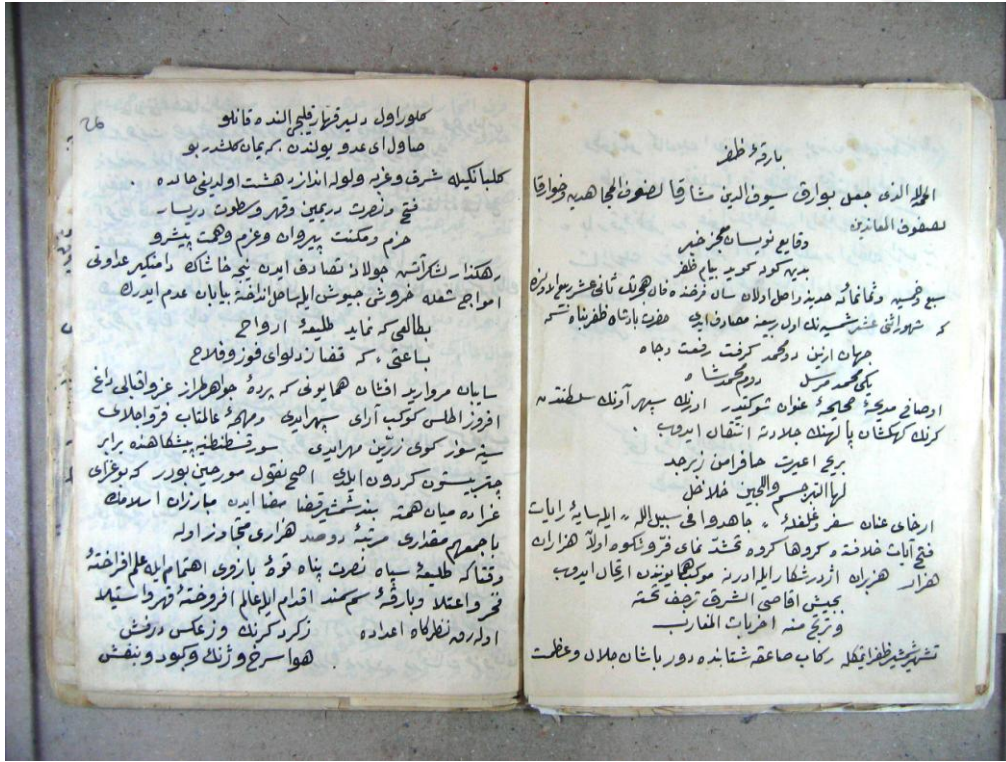
Cem'iyet-i medeniye denilen şahs-ı ma'nevi için sinn-i vuķûf olamaz anıñ hayât-ı sahâbiyesi terakkidir vuķûf değil şeh-i rah-ı teraqqide zamanıñ müsâ'id olduğı menzileye az çok uzak bulunmak te'affüne başlamış emvât arasında kalmakla beraberdir ki o halde bulunan cem'iyet için bir zaman beķâ mümkün olsa da hiçbir zaman emrâz-ı mühlikeden selâmet müyesser olamaz

'Asrımızda ef'âlce timur yolu efkârce seyyâle-i berķıyye sür'atiyle giden teraqqî müsâbaķasına karışabilmek ise bir kavim için sâir akvâmda mevcûd olan esbâb ve vesâitin suret-i huşûlini bilübde kendi isti'dâdıyle mukayese etdikden soñra icrâsı kâbil kabûli mazarratdan sâlim olanlarını almağa aldıkdan sonra da taṭbîķâtta birçok cihetlerini ta'dîl ile ahvâl-i milliyeye tevṫik etmeğe ihtiyâc görünüyor. Ashâb-ı irâdeye bu yolda lâzım olan ma'lûmâtı virmek için ise fenn-i târihden başka bir vasıta yokdur evet a'lem-i siyâset denilen temâşâ-hâne-i ğarâibde Nâdir gibi Muhammed ḫAlî gibi târihden değil okumaktan yazmaktan bile mahrûm oldukları halde bir kavmi muhâtara-i izmihlâlden kurtarmış ve yâhud bir memleketi ma'mûr nice bir mertebe-i a'liyeye iṣâl etmiş bir takım hârikalar zuhûr eylediğini bize yine

tārīḡ gösteriyor Őu kadar var ki feyyāz-i kudret bu 𐤎𐤊𐤍𐤌𐤃-i nekāyısı öyle duhāt ile mā lā māl bırakmamış huşūŐiyle cem'iyet-i beŐeriyeniñ tabī'atı daima bir ġālib-i muṭlakın pençe-i āhına sitānesiyle çekile çekile veya seyf-i müstebiddānesiyle dürtile dürtile bir noktaya sevġ olunup gitmeġe mütehammil deġildir ve bu o nokta makāsıd-ı insāniyyeniñ hadd-i müntehası olsun

S- 2/b'de Namık Kemal kurtuluŐu tarih biliminde ve Müslümanlar tarafından "Altın Çaġ" olarak kabul edilen *Asr-ı Saadet*'te bulur. Namık Kemal, Batı'da var olan, beġenilen ne kadar kurum ve kural varsa bunun aslında Hz. Muhammet ve Dört Halife Dönemi'nde var olduġunu dile getirmiştir. Demokrasinin, adaletin, mimarinin eġitimin, bürokratik ilişkilerin, düşünebileceġimiz her güzelliġin *Asr-ı Saadet*'te var olduġunu ifade eder. Hz. Peygamber ve Hz. Ali dönemlerine atıf yaparak deġil tarih, okuma yazmayı bile bilmedikleri halde ne kadar büyük başarılar elde ettikleri üzerinde durur.

Fotoġraf 3. Barika-i Zafer Adlı Eser

S- 3/a Barika-i Zafer eserinin başlangıcı:

S- 3/a

Bārīka-i Zafer

Elḥamdülillāhillezī ce'ale bevāriḳa suyūfiddīn-i müşārikan li şunūfi'l-mücāhidīne ve ḥavāriḳan li sufūfi'l-mü'ānidīn

(İslam'ın kılıcının darbelerini mücahitlerin sınıflarıyla ortaklaşa olarak inatçıların saflarını bozan Allaha hamdolsun)

Veḳāyi 輓-nüvīsān mu'ciz-ḥaber
Bedīn gūne gūzīd-i peyāmi zafer

(Tarihçiler, gazeteciler haber yapanlardır
Burada haber vermenin zaferini yaşarlar)

Seb'un ve ḥamsīn ve ḍemane mie haddine vāsıl olan sāl-i ferḥunde ḥāl-i hicretiñ şāni
aşera rabi'u'l-evvelinde ki şuhūr-işnā aşera şemsiyeniñ on birine müşādif idi hazreti
pādişāh-ı zafer-penāh

Cihān ez'in dū Muhammed gerefti rif'at ü cāh
Yegi Muhammed mursel devvüm Muhammed şāh

(Dünya şu iki Muhammed'den şeref aldı:
Birisi peygamber Muhammed diğeri de Şah Muhammed)

Evsāf-i mediha-i sahīha-i 'unvān-i şevketidir örnek sipihr onuñ saltanatından
gernek-i kehkeşān-i pālheng-i celādete intikāl idüp

Birīhin 'üiret hāfiran min zeberced
Lehe't-teberu cesüme ve'l-lecīnū ḥalāḥil

(Sarı yakuttan ödünç alınan bir fırtınayla

Toynakları çiğnedi ve başları darmadağın oldu)

İrhāy-ı 'inān-i sefer ve ğulğule-i “cāhidū fī sebilillāh” ile sāye-i rāyāt-i feth-i āyāt-i
hīlāfetde gürühā gürüh tehaşşüd-nümā-yı fūrūşgūh olan hezārān-ı hezār hez-i berrān
ejder-şikār ile Edirne mevkib-i humāyūnundan irtihāl idüb

Biceyş-i eķāsı'ş-şark-ı tercüfü tahtehū
Ve terteccü minhū uķrayātü'l-meğārib

(Uzakdoğu'nun ordularıyla altı sallanır,
Uzak batı tarafları ise ondan sarsılır)

Teşhīr-i şimşīr-i zafer etmekle rikāb-i şa'ika şitābında dūr-i bā-şān-i celāl ü 'azamet

S-3/a'da Namık Kemal, tarihçilerin gazete görevi gören insanlar olduğu, haber vermeyi ve insanlara bilgi vermekten büyük onur duydukları, Hz Muhammed'in iki dünyadan şeref aldığı bunlardan birinin peygamberlik birinin şahlık ünvanı olduğuna değinir. Şahlık ünvanıyla önüne gelen her savaştan başarıyla çıktığını, devrin insanların gönüllerindeki iman sayesinde tüm orduları yendikleri anlatılmaktadır.

S- 3/b (26)

Gelür ol delīr-i qahhār kılıcı elinde kanlū
Savul ey 'adūv yolundan ki yaman geliřdurur bu

(O ezici kahraman elinde kanlı kılıcıyla gelir
Ey düşman savul ortadan bu geliş yaman bir geliştir)

Gülbankiyle şark ve ğarba velvele-endāz-i dehşet olduği hālde

Feth u Nusret der yemīn ve kahr u saşvet der yesār

Hazm ü müknet pirevân ve 'azm ü himmet pişrev

(Yardım ve fetih sağda, kahır ve güç soldadır
Güç ve kararlılık hazır, azim ve yardım önde)

Reh-güzâr-i leşker-i ateşin cevelâna tesadüf eden nice hâşak-i dâmengîr-i 'adâveti
emvâc-i şu'le- hürüş-i cuyüş ile sâhil-i endahte beyâbân-i 'adem ederek

Bi tâli'î ki nümâyed talî'a-i ervâh
bisâ'atî ki kaza-zed-i liva-yı fevz ü felâh

(Ruhların var oluşu sırasında ortaya çıkan bir şans
Kurtuluş sancağının altında kazazede olma vakti)

Sâyeban-i merdâr ile efşân-i humâyûni ki perde-i cevahir-i tırâz 鞞 ü iqbâli dâğ-
efrûz-i atlas-i kevkeb-ârâ-yı sipihr idi ve a'lem tâb-i ferv-i iclâ-yı sine-süz kûy-i
zerrîn-i mihr idi sūr-i kostantiniyye pişgâhında beraber çetr-i bî-sütûn-i gerdûn eyledi
eşahhu'l-kavl-i müverrihîn budur ki bu gaza-yı ğarrâda meyân-i himmet bend-i
şimşir-i kazâ safâ iden mübârizân-i islâmın bâ cem'ihim miqdârı mertebe-i dū sad
hezârî mütecâviz ola Vaktâki talî'a-i sipâh-i nusret-penâh-i kuvve-i bâzu-yı ihtimâm
ile 'ilm-i efrûhte-i fahr u i'tilâ ve bârikâ-i semm-i semend-i ikdâm ile 'âlem-i efrûhte-
i kahr u istilâ olarak nazargâh-ı a'dâda

Ze kerdi kirink ve ze 'aksi derefş
Hevâ sürh u jenk ve kebûd ü benefş

(Bayrağın resminden ve renginden
Hava kırmızı, pas, mor ve menekşe renkleri)

S- 3/b'de savaşlarda yardım etme ve fetih duygusunun bireylerin sağında yani kalplerinde yer aldığını, kahır ve gücün sol yanlarında bulunduğu bildirilmektedir. Kişilerde savaş anında güç ve kararlılığın içlerinde hazır şekilde bulunduğu, azim ve

yardımın ise kişilerden bir adım önde gittiği belirtilmektedir. Savaşta sancak altında kazazede olmanın her kula nasip olmayacağı bunun ruhların varoluşu sırasında ortaya çıkan kişilere verilen bir şans olduğu belirtilmektedir.

Fotoğraf 4. Barika-i Zafer Adlı Eser

S- 4-A

Hâlâtım âşikâr eyledi

‘Asker-i hezîmet-rehber-i düşmen her biri becâ-yı zerre ve miğfer-i katas-i mücevher ve libası zer-ender-zer ile ârâyiş-nümâyı mefâret ber zen-i mizâc merd-i efken idi
 ‘inkitâ-i ümîd-i emandan sonra merdân-i kadr-i tûvân-i islam ile aheng-i kâr-zâr için kal’adan bir mühâceme-i şedîde gösterdiler amma hîn-i iltikâda heyâkil-i nefer meşâkil-i erbâb-i kazâda

“Ve’l-leydü lâ yühsinü’l-likyâ izâ qarubâ”

(Aslan düşmanına yakın olarak karşılaşmayı hoş görmez)

Hey'et-i heybet-tırāzını temāşā etmekle beriderenk ve küşādeteng giryenāk
ve zühreçāk zeban-beste ve tūvān ūikeste

Ten-i lerze lerzan ruḥ-ı senedrūs
(Sıkıntılı bir ruh ve tedirgin bir beden)
ile
Ne cā-yı sitīr ve ne pāy-ı geriz
(Kapanacak yer de ayak basacak durum da yok)

hayret-i ābārına düşüp bir gurūhı pişgāh-ı seyf-i cihāddaki mihrābı cevami'i harb ve
zaferdir secde berḥāl-i helak oldılar ve baḳiyyetü's-suyufi mücahidin-i dīniñ ḥande-i
istihza-yı rahşeş-i tīg u tūfengiyle

“Ḳad semi'a'l-kahkaha ḳad race'a'l-ḳahkari”
(Kahkahayı duyunca geri döndü)

Hāletinde maḡlūben ve ma'yūben meslūben ve ve mer'ūben derūn-i hisāra cān itdiler
anı mute'ākib berren ḡurrunda pelengān-i polad-i azfār-ı zafer ki mücāhidin-i dindir
ve bahren dürründe nehnegān-i ateşin-i rindān ezder peyker ki sefāyin-i nasr-ı
takrīndir. Dāiran mā dār aheng-i hasr-i hisār iderek derfeşen-i derefşān-i 'izz ü ikbāli

S-4-A'da İstanbul'un fethi sırasında mücahitlerin tereddüt etmeden
kahramanca savaşmalarından dolayı onları aslana benzetir. Savaşan kişilerde sıkıntılı
bir ruh ve tedirgin bir beden bulunduğunu fakat fetih sırasında askerlerin kibleye
dönüp Allah'a secde edermişcesine savaşıklarına değinir. Savaşta basacak yer ve
kapanacak gök bulunmadığı, o idrakle bireyleri savaştığı, bütün olumsuzluklara
rağmen askerlerin kendilerini motive ettikleri üzerinde durulmuştur. Osmanlı askeri
İstanbul'u fethetmek için ruhlarını ortaya koyarak savaştıklarıdır.

4-B (27)

Fark-ı iftiḥār-i ehibbāya ebr-i cevher-bār-i Nusret ve dıraḥş-ı dıraḥşān-i şamşām-i celālî dāğ-i derūn-i a'dāya fetîle-i zühre-şikāf-i nikbet eylediler. Memleket-i cānib-i sahrādan hendese-kāri-i mi'mār ikdām ile tahkīm olunmuş hisār heft kule-i sengīn ve seviyy-i deryādan ter-destī-i sinmār-ihitimām ile keşīde kılınmış zincīr-i āhenīn ile muhāt olmağla gūyā ki ol tılsim-i müşkil- küşā-yı maksūda bir cihetden bir dīv ateş-i ğaryū heft server-i cānibden bir ejder-i hazārān çeşm-i polād-ı peyker-i nigahbān idi.

Mücāhidān-i celīlū'l-ictihād sahrā cānibinden 'i'lā-yı livā-yı dīn için muāzzamāt-i cibāl-i ۴/۴ālem gibi pāder derā ve ser der dūreyya nīce metrisler kaldurup āteşīn kuzāfe-i dehşet-endāzı kūrre-i nār-ı şalābet ve belki şihāb-i ḍakīb gibi bir 'a'lem-i nūr-i mehābet olan hezārān ejderān-i safderān-i sākā feşānı ki tob kal'a küb 'alem-i āşūbdan kināyetdir i'ānet-i zincīr-i melāik-bend-i tevfiķ ile ol kılel-i kāf-i zaferden havāle-i semt-i hisār itdiler her dakīka

“Himmet-i merdān olunca gūh pā-ber-cā yürür”

(Büyük zatların manevi himmetiyle dağlar ayaklanır yürür)

sākāsıyla metrisleri kadem kadem takrīb-i dāmān-i kal'aya ikdām iderek mūhācemāt-i vākī'ada ruḥşeş-i tob u tüfenk ve ğarnīş-i raḥş pelengi reng-i erbāb-ı dernek ile feverān ve deverān dūd u ğubār hevl-i āḍar-i şu'le harķ-ı cevvi hevādan mānend-i sehāb āteştāb-ı zerķ “ev keşayyibin mine's-semā-i fihî zulumātün ve ra'dün ve berk” ihāta-i ğarb u şark iderek savāik-i ecel tesiriyle karar gāh-ı a'dāyī āteşīn-i deryā-yı belaya ğarķ ve bevāriķ-ı kazā tenviriyle şarḥ-i metīn-i muķāvemeti ḥark

S-4-B'de Bizans tarafından konulan bütün engellere rağmen Osmanlı askerinin bu engelleri bir bir aştıklarını, hedefe kilitlendiklerini ve fetihden başka bir şey düşünmedikleri için de başarılı olduklarına değinilmiştir.

Fotoğraf 5. Barika-i Zafer Adlı Eser

5-A

ber hark iderdi ammā deryā cihetinden āhenīn seddi zincīr sefāyīn-i hūmāyūna duḥūl-ü ḥālīc de pāy-i bend-i telhīr olmağla mühendisān-i tesīsī'l-eşḳāl tedbir ve cerr-i eḳāl dār u gīr-i tertīb-i ālāt ve edevāt ve bezl-i celāl-i iḳdāmāt idüb kuvve-i bāzū-yı tōhmetin tenān-i behrām pesend ü 輪anet-i mevāşī-i gūh-i gūhān kehkeşān-i kemend ile birkaç fūlk misali geşṫ-i Nūh gibi şevāhīḳ-ı cibāle is'ād ile behreyāb-ı feyz u fütūh iderek pīşinde melaıke-i fevz ü nuşret “bismillahi mecrahe ve mürsahe ve mürsāhe” du'asıyle istinzāl-i tevfk ve teyessür ve pılinden mālıke-i deryā-yı himmet “sūbhānellezī esrā” denāsiyla ızhār-i tahsīn ve tehayyür etmekte olduğı hālde derūn-i ḥālīce dehşet-i nüzūl etmekle ol sudan dahi bānibān sa'y ü içtihādı efrahte ve kıla'ı kal'a-i tehasşūn-i a'dā için nice biñ guhpāre-i āhenīn endahte eylediler

Her çend ki dilāverān-i celādet sirişt-i emvāc-i ḥurūşā ḥurūş ḥūn-i şehādetle basdıkları zemīni numūne numā-yı erd-i behişt ve belki her sebze-i ḥākī ḥande-engīz

ve verd-i behiřt eyledi verā-yı gühsār-ķadrinden nesīm-i nusret-i cilve- engīz-i zuhūr olmamak hasebiyle gülnihāl-i rāyet-i hümāyūn firāz-ı kule-i hisārda ihtizāza gelmek müyesser olmadı. Tā ki cenāb-ı imami'l-müslimīn ve kible-i erbāb-ı yakīn ķemāl-i inkīsar

S- 5-B

Ve meskenet ve nihāyet huzū 鞞u zarā'atle secedāt-i niyāz-i nusrete vaz'ı cebīn itdiđi bir hengām-i nusret-encāmıda hātif-i ğayb ki tercümān-i kitāb-ı lā raybdır dīvān-ı bahşāyiř kadirlerinden “ nasrun minellāhi ve fethun ķarīb ve beşşiri'l-mü'minīn yā Muhammed” sadā-yı celādet-efzāsıyla iblāğ-ı melāğ-ı fevz ü zafer etmekle hisarın Edirne kapısı civārında bir rahne-i firāh-ı ferah-ı güşāyiř bulduđı manzūr-ı a'yūn-i sūrūr-i mücāhidīn oldu ammā bu ednāda serdār-i mezālīm-şī'ar zulmet-i sipah-zerīn külāh-ı envārı dāmen-i hisār- encüm-i dekabāt-i felekden mağrib-i zemīn istitāra tard etmekle ol bāb-i fevz ü fütūhdan şāhid-i nāzende hırām-ı zafer-i meydān-ı zuhūrda cilveger olmağla zamān-i imkān müsā'id oldu felā cerem a'dā-yı sedd-i rahne-i hisārda sadd için 鞞asākır-i ğayret-şī'ar fermān-ı kazā- neffāz-i kişver-sitānı ile her sütun bir meş'al-i hurşīd-i incilā ta'līķ iderek mehākī-i 'amūd-i seher idüb ol leyl-i pūr veyl-i zulümātı encāma irince cānib-i hisār gerdūn-i karāra şīhab-efşān-ı kahr u demār oldular

Ale's-sabāh eyyām-ı muhāşara ĥaddi ĥams ve ĥamsīne vāsıl olmuş idi kahramān-i şa'sa'a- sinān-i hurşīd-i mevākib-i kevākib-endāz-鞞arām-i rezmine

S- 5-A-B'de Osmanlıyı sevmek ve vatanını canından değerli bilmek gerektiği fikrinin aşılanması yönünden önemlidir. Çünkü düşmanın eline fırsat geçtiğinde Osmanlı halkına zulmeder. Bu yönüyle Osmanlı şiddete, vahşete başvurmayan, düşman karşısında bile ona şefkat elini uzatan adalet timsali bir devlet olarak tarihteki yerini alır. Namık Kemal, Osmanlının adalet ve hoşgörü anlayışını, farklı coğrafyalarını fethederek imparatorluk olmasını sağlayan önemli bir unsur olarak görür.

Fotoğraf 6. Barika-i Zafer Adlı Eser

S- 6-A

Talāyi-‘i bārīka-i seheri pişrev ve levāmi-‘i şimşir-i sa‘ika bār-i furū‘undan zemin-i zemin ü āsumāni ğarḳ-ı emvāc-ı ‘ulūv iderek kal‘a-ı revak ende’r-revak bī sūtūn pişgāhında i‘lā-i gürgūn liva-yı şafak ve darb-ı dest-i cuyūş-i āteş-ḥurūş envār ile feth-i ebvāb-i felak eyledi çāvişān-i hilal-i çevgan- dergāh ve şātīrān-i atlas-ḥaftān ḥurşīd-i külah “istefihū yā ma‘şera’l-mücāhidīn” (Ey mücahitler Allahtan fetih isteyiniz) cānib-i şehriyār-i hilāfet-medārdan mühāceme-‘i kal‘aya icazet şādır oldı ve a‘dā-yı dīniñ taḥt ve tārāc-i fermān buyruldı

Li’s-sebyi mā nekehū ve’l-katli mā veledū ve’n-nehbi mā ceme’ū ve’n-nāru mā zere’ū sadasıyla tahrīz-i erbāb-ı ğazā idince şīr-i savletān pīl-i endam ve peleng satveḫān behr-i intikām-ı cuyūş

“Ĝaryu ğaryū ve ḥurūşā ḥurūş”

(Feryat figan ve bağışma üstüne bağışma)

Bāzār-i kār-i zārda canhūrūş olup zağza^轉-i ihtizāz-i rimāh ve ka'ka'a-i şikābın
şāki's-silāh perde-i sami'ayı çāk çāk dehşet-i ve şerare-i şamşām-i sa'ika-dirahş ile
zeğāze-i dehān keff-i efşān-ı rahş

“Yekbār tū 'ālem be-zenī ateş ve men āb”

(Sen dünyayı yakmak için her ateşe verişinde ben su dökerim)

Masdūkını hikāyet iderek bir sūretle aheng-i ceng ve dernek olındı ki ednā sademāti
zelzele-bahş-i bünyān-i hisār belki velvele-endāz-ı sipihr-i devvār olmağla zebān-ı
serā perde nişīnān-i kızā

S- 6-B (29)

Savlet-i ^轉askerle düşdi bir tezelzül dehre kim
Kopdı dehşetle yerinden ne revāk bī karār
Belki lerzişden geçerdı hāk-i yekşer olsa
İstinād-i rāyet-i feth-i āyetiñle payidar

(Zamanın sarsıntısına öyle bir askeri hamleyle düştü ki
Yerinden kararsız olarak ne revaklar koptu
Belki yerle bir olsa titremesi geçerdı
Fetih ayetinin sancağına dayanmış olarak dimdik)

kit'asıyla güyā olmağa başladı rāziyān-i celādet-kırān-i dīn

“Fesirtü izā esābetnī sihām

Tekessertü'n-nişāle 'ale'n-nişāl”

(Bana isabet eden tüm okların temrenlerini üst üste kırdım)

Tarzında serāpā kazāfāt-i top ve tūfeng ve şavākıl-i sinān ve ḥadneḵ a'dādan zerre āhenīn giyinüp şaf be şaf teḵaddüm-nümā-yı meydān-i meşāf iken kahramān-i tāc-bahş ve kişveristān ve şāhib-kırān-i fārūkī-fütūh ve kerrārī-tüvān-i ğazanfer-i ebrī semend ve raḥīdī ğarāid-i tōhmetden eğerdir kemend-i ve dīv-bend-i merīḥ-i şihab sinān ve bāriḵa-i şimşir-i behrām-i encüm-i sipāh ve 'ālem-i teşḫīr örneḵ ārā-yı cihāndārī ve serveri

Asūmān-i devletin hurşīd-i kutsi pertevi
Bezmgāh-ı şevketin cemşīd-i hurşīd-efseri

(Devlet semasının ışık veren güneşi
Şevket eğlence meclisinin güneş tacının Cemşidi)

fālīfetullah el-Müeyyed hāmī-i dīn-i hazreti sultān Muhammed leme'āt-i celal-i cemāli nūr-i Muhammedī gibi 'ālem efrüz ferr u kemāl ve sademāt-i samsam-i iclālī devr-i bāzū-yi haydari gibi dergüşā-yı memālik-i fevr ü ikbāl oldığı halde pīşinde melaike-i ācāl "Eynemā tekūnū yūdriḵḵümü'l-mevtü velev küntüm fī bürūcin müşeyyedeḥ" (Çok sağlam kalelerde de olsanız nerede olursanız olun ölüm sizi mutlaka bulacaktır)

S-6-A-B'de mücahitlerin fetih isteyerek o ruhla savaştıklarını, kendilerini fetihe adadıklarını ve fetihi bir an önce gerçekleştirmek için canla başla savaştıklarını; savaşta her yerin kan gölüne döndüğünü ve bağışmaların kulakları sağır ettiğine değinilmiştir.

Fotoğraf 7. Barika-i Zafer Adlı Eser

S- 7-A

Tenzîriyle zühre-şikâf-ı a'dâ-yı dîn ü mübin çend ervâh-ı 'avn ve 'âmâli “İnnâ fetehna leke fethan mübîna” (Sana biz açıkça bir fetih nasib ettik) tebşiriyle gayret-bahş-i mücâhidîn berdîde-i tevfiğ-i 'âmûz ve celâdet-i qarîn ile zelzele bahş-i meydân-i vürûd olmağla zed ve hord ceng-i cihan-sitâni ve destberd-i kahr-i kahramânîyi bir hadde iblâğ eyledi ki feşâ-fâş bîgân-i cân-sitân-i mak'ar-ı semâya vâsıl oldukça in'ikâsından

“Kaza güft giru kader güft de
Felek güft 'Ahsin mülk-i güft ze”

(Kazâ gel der kader ver der
Felek iyilik et der mülk yapma der)

Sadāsı āşikār olurdı ve çekā çāk yılmān-i sinān-i kule-i zātī'l-burūc āsumān lerze verdikçe irtī'aşından

“Cenāb-i rāyet-i dīn ferāzet yedeş
Cihān āferīn, āferīn gūyedeş”

(Dinin sancağını elinde taşıyana
Kainātın yaratıcısı mükāfātını verecektir)

Medīhası zūhūra gelürdi bu tarz ile ş'şa'a-i seyf ü handek ve bārika-i top u tüfenk sehāb-i dūd-i siyāh içinde berķ-ı lami' gibi cevval olduğı halde 鞞asākir-i zafer-rehber mānend-i bārān-i belā handek kenārına nāzil olmağla nehīb-i mehīb-i 鞞adüvvi mahzūl mehil-i rahīl-i hayūl ile te'aküs itdikce peydā olan tarrāka-i hevl-engīz-i ğulğule-endāz cevādīr u 'ummān-i tūfān heyecān-i cuyūş bünyān-i gūh u temkīn-i hisār ile tesādūf eyledikçe hūrūşa gelen emvāc-i hūn-i sipāh-i revāk-i 'illiyiine dāmengīr olmuş idi gerçi düşmanda yara-yı muķāvemmet kalmadı ammā 'umki handek derūn-i

S-7-B (30)

Hisār ve māni'i güzāreş idi tā ol zamāna dek cevahir-i ervahı sürādikāt-i firdevse pīrāye-i i'tilā olan şühedā-yı kirāmın 鞞anāsır-i eşbāhı ol ferkend ğayā-pesend 'amīķ üzere bir sırāt-ı müştākīm peydā etmekle ğāziyān-i celādet-nişān-i gülbank “Allāhü Ekber” den divār-ı hisār muķāvemmeti serpā zīr ve zīr ederek bir muhāceme-i takat-endāz kal'a şikāfda 'avni vehhāb-i müfettihü'l-ebvāb ile mehāki-i cennāti'l-'adni sürūr olan belde-i tayyibeye ki

Ğubārında nehfe-i āfitābın nūr-ı rahşānı
Rihāmında nümāyān-ı āsumāniñ rāz-ı mestūrı
Gülistānında şeb-i encimle sümbülzār bir şebnem
Şebistānında hūrşīd-i seher bir şem'i kāfūrı

(Tozunda ayın nehfesinin parlak ışığı
Rihamında semanın saklı sırrı
Gül bahçesinde yıldızlarla sünbülller şebnemle dolu
Geceleyn seher güneşi bir kafurdan mumu)

Medīhası menkıbe-i h̄ān-i letāif-i bī kusūrıdır i'ānet-i cenāb-i rabb-i ğafūr ile
“Beldetün tayyibetün” tarīhde “Fedhulūhā h̄ālidīn” (Ebedi kalmak üzere oraya
giriniz) dervāze-i 'ināyetinde dāhīl oldılar der-ān sā'at-i hilāl-i şafak-pūş rāyāt-i
burc-i gerdūn irtifa-'i hisardan 'iyd-i ekber zafer hulūlini i'lān idüb mübeşşirān-ı
cihān-ı melekūt ve sükkān-i katān-i lāhūt ve nāsūti

Esbāb-i 𐤎ayş u sāz-tar berā-beyevārī
𐤎Āmed zaman mes'adet-i 'īd-i ekberī
𐤎Ālem girift Pertev-i nūr-i muhammedī
Ĥayber- şikest kuvve-i bāzū-yi haydari

(Mutlu ve rahat bir hayatı yaşamının sebeplerine sarılırsan
Büyük bayramın mutluluk zamanı gelmiştir
Kainat Muhammedin nurunun ışığıyla dolmuştur
Ĥayberi feth eden Ĥaydarın pazusunun kuvvetidir)

Fotoğraf 8. Barika-i Zafer Adlı Eser

S- 8-A

gülğulesiyle tekbîr-ârâ-yı ۞ید-i sürûr eylediler

“el-ân ifrah rav’a külli mühennedin

Ve e’izze dîne Muhammedin bi Muhammedin”

(Şimdi bütün Hint çeliğinden kılıçların korkusu yok, sevin

Muhammed’in dinini Muhammed’le güçlendirdin)

Mücâhidîn-i kirâm tâ nehy-i sultâni sūdûruna kadar sükkân-ı kal’ayı kurbân-i râh-i intikâm ve mâl ve menâl ve evlâd ve ‘iyâllerini dâhil-i havze-i iğtinâm etmekle hâkim-i belde ve hengâm-ı hengâma nümâ-yı kıyâmet-aşûblara sırat-ı kazâ irtibat-ı şimşirden ser endahte-i dergât-ı ‘adem olduğı mu‘teberât-i ma’sürâtındandır.

Vaktāki cemāl-i gülgün-tırāz-ı zafer āyine-i şimşir-i Muhammedide cilveger oldu
vüzerā-yı kazā debdebe-i devlet

Āferin ey rüz-i gārın şehvār-ı safderi
𐤀𐤁𐤃𐤅Arşa as şinden giru tīg-ı düreyyā cevheri
Tīgın nola yemin eylerse rüh-ı murtazā
Bir ğazā itdik ki hoşnüd eyledik peygamberi

(Zamanın eşsiz kahramanı aferin sana
Bundan sonra Süreyya cevherinden yapma kılıcı arşa as
Kılıcına Murtaza yemin ederse ne olur?
Bir savaş yaptın ki peygamberi hoşnut ettin)

Senāsiyla tehniyet-i fevz u Nusret ve 'ulemā-yı gerdün-i kevkebe-i saltanat

Ĝazā mübārek ola ey hidiv-i Ferrüh-ı dem
Seninledir bile 'azminde evliyā-yı ümem
Sonladı destiñe divān-ı 'arş-ı a'lādan
Berāt-ı menşib-i şāhib-ķırānī-i 'ālem

(Ey asrın padişahı gazan mübarek olsun
Ümmetin bütün ermişlerinin himmeti seninledir
Arş-ı a'la divanından eline verildi
Dünyanın en büyük makamının beratı)

S- 8-B

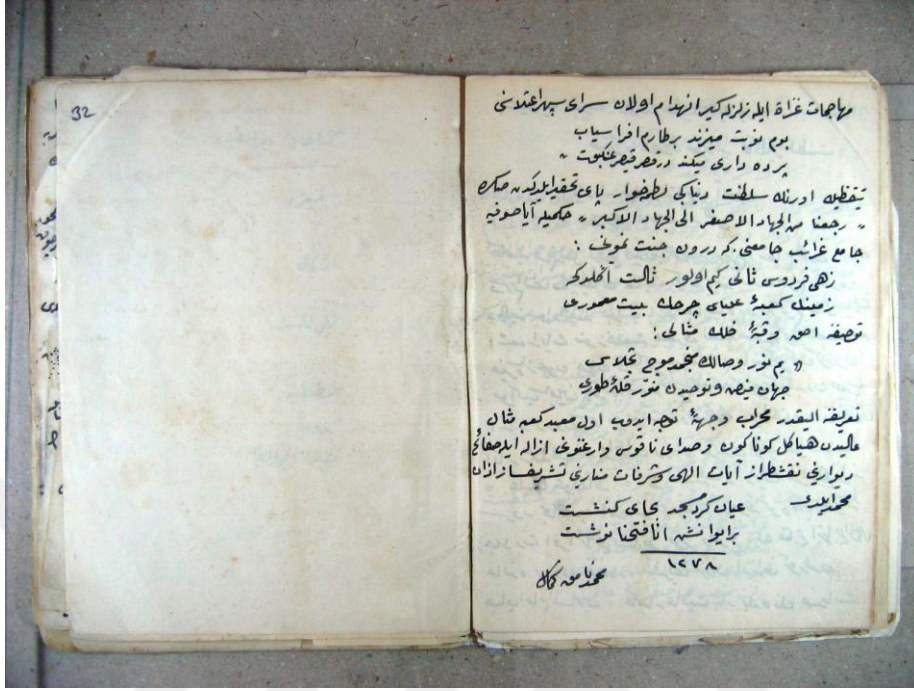
Tebşiriyle tebrīk-i devlet-i ğalibiyet eylediler
Subuh dem hazreti hurşid-i 𐤀𐤁𐤃𐤅ālemgīr-i saltanat
Pādişeh-i mihr ü sitanbül-i āsumān
Mīhr-i sevī āsumān āyed hemī

(Zafer sabahı saltanat güneşi hazretleri
Padişaha İstanbul semalarının sevgisi
Ve bütün semaların sevgisi geldi)

Hükmüyle ‘azm-i dāhil-i bürüc idüb samsām-i behrām-i intikām-ı himmet dermeyān ve sehmü’s-sehāde-bīgān 韃靼ināyet-i bergümān semend-i esedi harām ve hilāli rikābına süvār olmağla cevānib-i bārika-i cenābīnde mukarrabīn-i kirām misāl-i seyyārāt eşi’a-i rāyāt-i münevver-i hūl’at-i ‘abkarī-nakş-i haşmetle kemāl-ı şa’şa’adan hayr u sāz-ı ‘uyūn-i cihān ve ‘asākir-i sipihr-i ihtişām mānend-i kevākib-i gerdūn-i mevākib-i sīmīn cūşe şū’le nesīc-i satvetle kedret-i kevkebeden hayret-endāz-ı derūn-i āsumān nevbet-i devlet-i Muhammedī seyr-i āhenk “ Fenzur ilā ādār-i rahmetillah” (Allah’ın rahmetinin eserlerine dikkatlice bak) ve şātīrān-i dergāh-ı mü’ebbedi ed’ıye hūn “‘aleyke ‘avnullah” (Allah’ın yardımı seninledir) nice dil nişīn āle-i rāyāt-i ğazā ihtizāz sürūr-i mücāhidīn ile mevvāc-i irticāc ve bunca gūh-ı temkīn hayāle-i celādet-efzā teheyyc- neşāt fevz u fütūh ile ğanāc-i ibtihāc olduğı hālde derūn-ı hisāra teşrīf-ı nūzul-i erzānı görüldi cenāb-ı imāmi’l-müslimīn hükümdār-i ‘ākıbet-tebār-i beldeniñ sademāt-i

S-8-A-B’de mücahitlerin İstanbul’u fethetmesiyle yaşadıkları sevinç üzerinde durulmuştur. Allah ve vatan sevgisi ile İstanbul’un nasıl fethedildiği anlatılmıştır.

Fotoğraf 9. Barika-i Zafer Adlı Eser

S- 9-A

Mühācemāt-i ğuzāt ile zelzele ğir-i inhidām olan sarāy-ı sipihr-i i'tilāsını

Būm-i nevbet-i mī zened bertārın efrāsyāb

Perdedārı mī küned der kasrı Ҷaysar-i Ҷankebūt

Teyaqkuzuyla örnek-i şaltanat-i dünyā gibi nazm u hār pāy-ı tahkīr eyledikten soñra

“Raca'nā mine'l-cihādi'l-asġari ile'l-cihādi'l-ekberi”

(Küçük cihattan büyük cihada döndük)

Hükümüyle Ayasofya cami-i ğarāib-cāmi'ini ki derūn-i cennet-nemūni

Zehī firdevd-i dānī kim olur dāliδ añladıkça

Zemīniñ ka'be-i ulyā-yı çarhın beyt-i ma'mūrı

(Anladıkça üçüncü olacak gerçek bir ikinci Firdevs'tir
Yeryüzünün yüce Kâbe'si uzayın Beyt-i mamuru)

Tavşifine ehakk ve kûbbe-i fülk miðali:
Yemm-i nûr-i visâliñ muncemid-i mevc-i tecellâsı
Cihân-i feyz u tevhîdden münevver kule-i tûrı

(Sana kavuşmak denizinin ışığı tecellisinin dalgasını içerir
Dünya feyz ve tevhitten aydınlanan bir Tur kulesidir)

Taşrifine elyaktır mihrâb vechine teveccüh idüb ol ma'bed-i ka'be miðal-i 'âliden
heyâkil-i gûnâ gûn ve sadâ-yı nâkûs-i ve arğanûnı izâle ile safâih-i divârını nakş-tırâz
âyât-ı ilâhî ve şerefât-i minârını teşrîf-i ez ezân-ı Muhammedî ile

'Ayân kerd mescid becâ-yı ki neşest
Ber eyvâneş innâ fetehnâ neveşt"

(Oturduğu yerin mescit olduğu belli oldu
Sarayının üstüne: Innâ fetehnâ yazdı)

1278

Mehmed Nâmîk Kemâl

S- 9-A'da İstanbul'un fethi ile Konstantinopolis İslamiyet'e teslim olmuştur.
Mücahitler ise ruhlarını bu büyük zafere adanmış ve cennetteki yerlerini almışlardır.

C- NAMIK KEMAL'İN OSMANLI TARİHÇİLİĞİNE BAKIŞI VE TARİH YAZIMI

XIX. Yüzyıl Türk münevverlerinin en önemlileri arasında bulunan Namık Kemal, Osmanlı Devleti'nin siyasî, sosyal ve ekonomik hayatına dair birçok makale yazmış, bu makalelerinde devletin içinde bulunduğu sorunlara değinmiş ve bu sorunların çözümü için öneriler sunmuştur. Namık Kemal, Osmanlı Devleti'nin yaşadığı sorunlar hakkında ortaya koyduğu isabetli görüşleri ile çok yönlü bir mütefekkir olarak tarihte yerini almıştır.

Dönemin düşünce dünyasına da önemli katkılar sağlayan Namık Kemal'in asıl kıymeti diğer birçok Türk aydını gibi vefatından sonra anlaşılmış, hakkında yapılan onlarca çalışma ile fikirleri günümüze taşınmıştır. Siyasetle de iç içe olan Namık Kemal, dönemin olaylarını, Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu durumu, Batı'nın Osmanlı Devleti'ne karşı yaklaşımını ve bunun siyasî, sosyal ve ekonomik alanlardaki yansımalarını iyi kavramış ileri görüşlü bir düşünürdür. Namık Kemal, millete hizmet için tek vasıta olarak gördüğü yazılarını gazeteler aracılığıyla yayımlamıştır. Kendisinin de dediği gibi “*Vatan hizmetkârlığı için doğmuş*”tu. Bu düşünce ile hareket eden Namık Kemâl, fırsat bulduğu her an yazmaya devam etmiştir.¹¹⁹

Namık Kemal; devlet, siyaset, edebiyat, kültür ve düşünce yaşamımıza etkisi itibariyle Tanzimat Devri'nin en büyük değerlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Olaylara bakışı ve fikir dünyamıza kazandırdığı kavramlar, Meşrutiyet ve Cumhuriyet aydını ve reformcuları tarafından hayli istifade edilmiştir. Kimi yazarlar onun örnek kişiliğinin ancak Ziya Gökalp ile mukayese edilebileceğini ileri sürmüşlerdir. Edebiyat tarihçisi Mehmet Kaplan bu mukayeseyi şöyle yapmıştır: “*Namık Kemal, Ziya Gökalp gelinceye kadar Türkiye'nin ruhunu ve zihniyetini teşkil etmiştir. Gökalp'ten sonra başka bir ruh ve zihniyet doğar ve Namık Kemal eski*

¹¹⁹ Mithat Aydın, *Namık Kemâl'in Siyasî Yazılarında Rusya'nın Şark Meselesindeki Yeri ve Memleketeyn Meselesi*, Erdem, (53), Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 2009, s. 26.

etkisini kaybeder."¹²⁰ Ancak Ziya Gökalp'in fikri yapısını büyük ölçüde hazırlayanlardan birinin Namık Kemal olduğunu gözden kaçırmamak gerekir.

Türk aydınlanma hareketinin önde gelen simalarından olan Namık Kemal, düşünce ve yazın hayatımıza vatan, hürriyet, eşitlik, birey olma, halk egemenliği, parlamenter sistem, hukukun üstünlüğü gibi kavramların girişi ve anlam kazanmasında büyük rol oynamıştır. Bu bakımdan o, gerek yaşadığı çağdaki gerekse başta Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere Cumhuriyet'i kuran kadrolar üzerindeki etkisiyle siyasal ve düşünce tarihimizde apayrı bir yere sahip olmuştur. Belirtmek gerekir ki Namık Kemal, yukarıda sözü edilen kavramları bir bütün olarak medeniyetin vazgeçilmez unsurları olarak görmüştür. Bu bakımdan onun milletin geleceği için öngördüğü modern insan, modern toplum ve modern devlet görüşü temelde "*Medenileşme*" meselesi olarak ele alınmıştır. Namık Kemal'e göre medeniyet, insanın toplumun bir üyesi olduğu dikkate alınırsa "*Hayat-ı beşer için levâzım-ı tabiiyedendir.*" Bu bakımdan kudret sahibi yaratıcının insanın doğasına ihsan ettiği "*terakki eğilimi*" dahi birlikte yaşama haline bakılırsa "*insanın medenileşmeye ihtiyacı bir kat daha sabit olur.*"¹²¹ Namık Kemal, burada medeniyeti insanın sosyalleşmesi boyutuyla ele almış ve iyi bir insanın sahip olduğu değerler bütünü olarak görmüştür.

Namık Kemal, medeniyeti insanın manevi dünyasında ifade ettiği anlam itibariyle ele alırken bunun maddi zenginlikten ayrı düşünülemeyeceğine inanmıştır. Dolayısıyla Kemal, madde ile mana arasındaki dengeyi gözetmiş, maddi servet ve birikimi (bilim, teknoloji, fikir) medenileşmenin temel unsuru olarak saymıştır. İnsanoğlunun yaşam koşullarını önemsemiş, meseleye sadece asayiş noktasından bakmamıştır. Yani insan için her ne olursa olsun karın doyurmak, uyumak gibi temel biyolojik ihtiyaçların görülüp asayiş içinde yaşanıyor olunması, bir ölçü olarak kabul edilemez. Fertler ve toplumlar için daha rahat bir yaşamın gerekli kıldığı unsurların alınması gerekir. Bunu şu yöndeki karşıt fikirleri ele alarak şöyle tartışmaya açmıştır:

---

¹²⁰ Cavit Orhan Tütengül, *Yeni Osmanlılar'dan Bu Yana İngiltere'de Türk Gazeteciliği (1867-1967)*, Belge Yayınları, İstanbul 1985, ss. 71-72.

¹²¹ Tütengül, *a.g.e.*, s. 72.

“... Bî pervâ diyebiliriz ki çavdar ekmeği yemeği ve toprak üzerinde yatmağa alışmış bir âdemin karnını doyurmak ve uykusunu uyumakta gördüğü âsâyiş nefis ta‘âmlar yemek ve yaldızlı kâryolalarda yatmağa mel’ûf olanların rahatından az mıdır? Ve bu iki türlü ma‘îşet arasında fakirin bir lokma siyâh ekmekle birkaç arşın kara toprağı bulabilmekten dâ’ima emin olduğundan, ganînin ise her dakika elindeki ni‘metten mahrumiyet muhâtarasında bulunduğundan başka bir fark var mıdır? Vücudu ısıtmakta Fransız çukasının ‘âdi ‘abâya ne rûchânı olabilir? Medeniyet insanı milyonlarla altına mâlik edermiş. Altın iştahâyı mı zenginleştirir, hayâtı mı çoğaltır? Medeniyet mermerden masnû‘ (sanatkârane) saraylar peydâ eylermiş. O kadar metin binâlar ecele mi medhal bırakmaz? Hastalığı mı men‘ eder? Medeniyet geceleri sokakta gâz peydâ edermiş. Allah’ ın güneşi zâ’il olduktan sonra insana göre akrabasının arasına girüb de itilâf-ı â’ileden müstefid olmak gibi bir lezzeti terk ederek kahve kahve dolaşmakta ne letâfet tasavvur olunabilir? Medeniyet vapurlar, şimendiferler husûle getirirmiş. İkâmetine bir kulûbe ve maişetine iki dönüm toprak kâfi olan bir âdemin üç yüz saatlik yerlere gitmeğe ve beş on gün denizler içinde kalmağa ne ihtiyacı olabilir? Medeniyet telgrâfi icâd eylemiş, yanı başındaki odada geçen ahvâli bilmeyen bîçareye göre Amerika’nın vukûâtını öğrenmeye çalışmakta ne manâ vardır?”¹²²

XIX. Yüzyıl Osmanlı Devleti’nde kaderci ve kendine yeter bir toplum ve devlet düzenini savunarak modernleşmeye karşı olan bir çevrenin bulunduğu açıktır. Bu çevreler, insanlığın ortak bilgi ve tecrübesinin insan ve toplum yaşamı için sunduğu maddi refahı anlamsız ve gereksiz görmekteydi. Namık Kemal’in itirazı işte bu noktadadır. Kemal, bu medenî olmayan düşünce biçimini, insanın doğasına bütünüyle aykırı bulmuş ve gaflet çerçevesinde değerlendirmiştir. İleri sürdüğü görüşleri somut örneklerle açıklama yoluna giden Namık Kemal, yukarıda tartışmaya açtığı soruları şu şekilde kritik etmiştir:

“... Evet, vücudu çuka ‘abâdan ziyâde ısıtmaz fakat tabi‘at-ı beşer hüsn-i intizâma mâ’ildir. Çukanın letâfeti giyenlerin o iki misline tekâbül ediyor. Kimseye zararı dokunmayan bir lezzetten müstefid olmak neden şâyân-ı ta’yîb olabilsin? Evet, altın hayâtı çoğaltmaz. Fakat levâzım-ı hayâtı ikmâl eder. Sıtmaya uğramış bir âdem tabibe mürâcaat etmek iktizâ eden muâlecâti almak için paraya muhtaç değil midir? ‘İlletin def’i için ne yapsın? Kendi köşe başlarına dükkân açan Mağribilere okutarak ve koluna pamuk ipliği bağlayarak mı i‘âde-i sıhhate çalışsın? Evet, kârgir binâlar ecele, hastalığa mukâvemet etmez. Fakat yanmağa, yıkılmağa karşı durur. Letâfet ve mamûriyetle birkaç karn evlâda kalır. Evet, geceleri işsiz bir âdem için muttasıl âilesini terk edip de sokaklarda eğlence teharrî etmekte bir letâfet yoktur.

¹²² *İbret*, 2 Zilka‘de 1289/ 20 Kânun-ı evvel 1288.

Fakat gâz olan yerlerde ashâb-ı sa'y ü ticâret, geceleri de altı yedi sa'at işiyle veya alışverişiyle meşgul olur ve bu suretle ömrü üzerine bir ömür daha katar. Şimendifer veya vapur ile birkaç yüz saatlik yerlere giden veya birkaç gün deniz üzerinde çalkalananlar ise marifetin bir kerâmet-i garibesıyla tayy-i mekân etmiş veya postuyla suların geçmiş gibi cihânın tâ öbür tarafına giderler, havâyic-i hayatı getirirler, vatandaşlarının ayağına îsâr ederler. Telgrâf kullanan akvâm eğer eski dünyada ise yeni dünyada bulunan bir tabibin zarâfetinden veya zuhur eden bir vak'anın tesirâtından hayatlarınca, saadetlerince büyük büyük fâideler görürler.”¹²³

Görüldüğü gibi eski zihniyetle çatışma halinde olan Namık Kemal, çağın gereklerini kavrayabilmeyi medenileşmenin ön koşulu olarak görmüştür. Ona göre *“Medeniyetin her sıkıntısı bir rahatı tevlid eder, fakat vahşetin her rahatı bin eziyeti mucib olur.”* Öyle ki o, medenî bir yaşamı insanların ve toplumların varlık sebebi olarak görmüştür: *“Medeniyetsiz yaşamak ecelsiz ölmek kabîlindedir.”* Bu bakımdan Namık Kemal, medeniyet yolunda ilerlemeyi, insana vatandaş olmanın verdiği değerli bir görev olarak saymıştır. Bu görev; bilim ve teknik, ekonomi, ticaret, bayındırlık, sağlık gibi yaşamının her alanını kapsamıştır.

Namık Kemal, gerek yurt dışında gerekse ülkesinde bulunduğu yıllarda medeni ülkelerde olup bitenleri değerlendirerek ülkesinin sorunlarına eğilen ve geleceğe ilişkin tespitlerde bulunan aydınların başında gelmektedir. Fikirlerini büyük ölçüde dönemin gazetelerinde paylaşan Namık Kemal, iç meselelere ilişkin tahlillerini dış dünyadaki gelişmeler çerçevesinde yapmıştır. Bu bakımdan meseleyi bir ilerleme meselesi olarak ele almış ve Türk toplumu ve devletinin medeni milletler (milel-i mütemeddin) içindeki yerini tespite çalışmıştır. O halde öncelikle Namık Kemal'in Osmanlı toplumu ve devletinin içinde bulunduğu duruma ilişkin görüşlerini ortaya koymak gerekmektedir. Zira bu bize, Osmanlı'da modernleşmeyi gerekli kılan koşullara dair net bir fikir verirken Kemal'deki ilerleme düşüncesinin çerçevesini de çizmeye yardımcı olacaktır.¹²⁴

¹²³ *İbret*, 2 Zilka'de 1289/ 20 Kânun-ı evvel 1288.

¹²⁴ Fatma Karabıyık Barbarosoğlu, *Modernleşme Sürecinde Moda ve Zihniyet*, İz Yayınları, İstanbul 1995, s. 110.

Namık Kemal, temelde “*Şahs-ı manevi*” diye tanımladığı devletin uluslararası platformda saygın ve söz sahibi olabilmesini, sahip olduğu güç ile ilgili görmüştür. Ona göre vaktiyle küçük bir aşiretten “*Hilafet-i Kübra*” teşkil eden ve dünyayı titreten “*Devlet-i Aliyye*”, şimdi içinde bulunduğu idarî, malî, askerî zaaf ile çaresiz bir hastalığın pençesinde. Fransızların “*Hasta Adam*” tabirini konu edindiği bir makalesinde “*Başlı Avrupa dediğimiz devlethâne-i medeniyetin en güzel bir noktasına yaslanmıştır. Osmanlı Devleti’nin yakalandığı hastalığın nedenini, ‘Hastalığın hakikati nedir?’ sorusuyla tartışmış ve kısaca şu tespitte bulunmuştur: ‘Hastalığın hakikati killet-i rical, killet-i mâl, killet-i asker, killet-i esbâb ve’l-hâsıl killet, Her şeyde killet. Onun menşe’i ise istibdâd-ı hükümettir.*”¹²⁵

Yazar, Osmanlı Devleti’nin içinde bulunduğu duruma ilişkin tespit ve getirdiği çözüm önerilerini sık sık Avrupa ile mukayese etme yoluna giderek açıklamaya çalışmıştır. “*Memalik-i Osmaniyye’nin Yeni Mukâsemesi*” başlıklı makalesinde bu durumu daha somut bir şekilde şöyle ortaya koymuştur:

“... Devlet-i ‘Aliyye’ nin bekâsı ve tamamıyeti şu idâre ile mümkün ve mutasavver olur mu bahsine gelinirse bi’z-zarûre nefiyy ile cevâb verilir. Çünkü Avrupa kıt‘asını bir mahalleyle ve her devlet ve hükümeti birer hâneye teşbih ile şöyle yüksek bir dağın başından nazar etmek görürüz ki her hânenin sâkinleri kimi dam aktarır, kimi pencereleri silüb parladır. Kimi süpürür, kimi siler, kimi bağçe beller, kimi ağaç budar ve’l-hâsıl herkes hânesinin i‘mârı hizmetiyle durmuyor çalışıyor. İşte bu hâneler Avrupa devletlerinin aynıdır. Bir de bunların arasında ve mahallenin en güzel yerinde bir hâne görürüz ki temelleri gayet sağlam olduğu halde yerlerinden oynayub binânın her cânibi inhidâma yüz tutmuş içinde birkaç adam ellerindeki balta ile muttasıl eğrilmiş temelleri kesmeye ve birkaç şahıs dahi üstündeki keremidleri ve camları soymaya çabalar. Hânenin her tarafında aralıkda alevler görünür biraz kimseler ellerindeki abdest ibrikleriyle su taşıyarak bunları söndürmeye çalışırlar. Hâlbuki hânenin dört tarafında ellerinde yanan meş‘aleler ile içerü girüb yakmağa çalışan düşmanları def‘e kimse takayyüd etmez. Asıl hânenin sâhibleri olan binlerce nüfus aç ve çıplak kuru tahtalarda yatar. Hanenin halinden asla haberdar edilmez ve biraz haberi olanlar dahi tevekkület-i ‘alâ’l-lah ile gelen düğün bayramdır diye biri birine teselli vererek oturur. İşte bu da bizim devletimizin hâlidir. Artık öyle bir muntazam mahallede böyle bir hânenin şu hey’etde durması yakışık almayacağından eğerçi bir zaman hânenin taksim-i arsasındaki ihtilaf. ‘Arbedenin bekâsına medâr olursa da bir gün gelür ki ahâli-i mahalle şamatadan

¹²⁵ Yılmaz Aydoğdu, İsmail Kara, *Namık Kemal-Osmanlı Modernleşmesinin Meseleleri/Bütün Makaleleri 1*, Haz: Nergiz, Dergâh Yayınları, İstanbul 2005, s. 297.

gürültüden ve hânenin nizâmsızlığından bîzar olarak ya siz de işinizi yoluna koyub bize benzeyiniz yahud bu mahalleden çıkınız derler. İşte o gün hânenin pencere ve keremidlerini soyanlar cem' etdikleri emvâli omuzlayub öteki muntazam hânelerin birine geçer yan gelür bir yeni mütevekkil gürûhu sefil ve sergerdân sürüm sürüm sürünür.”¹²⁶

Görüldüğü gibi Namık Kemal, burada harap ve bir yangının ortasında düşmanları tarafından kuşatılmış bir hane olarak tasvir ettiği Osmanlı Devleti'nin medeni devletler karşısındaki geriliğinden ve aczinden yakınmaktadır. Namık Kemal “*İstikbal*” adlı makalesinde de Avrupa'nın medeni milletlerini Osmanlı ile mukayese eder ve benzer şekilde mevcut durumu şu şekilde izah eder:

“...Târik-i terakkide olan akvâmın hâlini gördük, kendi mesleğimizi de biliyoruz ya. Onlar da bizim gibi bir dakika sonra yaşayacağını sahihen bilmez ve nihâyet yüz seneden ziyâde yaşayamayacağını yakinen bilir. Birer mevcûd-ı fâni iken dünyaya kâzık kakacak sûretde taşdan yontulmuş ve belki timurdan dökülmüş saraylarda oturmağa çalışıyorlar. Biz sırf kendimiz gibi ancak yüz sene kâbil-i bekâ ve her dakika bir hâdisenin şerrine fedâ olan tahta çâdırları ihtiyâr ediyoruz. Onlar beş yüz sene sonra makinelerini idâre için iktizâ eden kömürün şimdiden tedârikine çare düşünüyorlar. Biz beş gün sonra midemizin hareketi için kat'iyü'l-vücûb olan gıdânın esbâb-ı istihsâlini bile düşünmüyoruz. Onlar vatanın her cihetinde timuryol yapmağı bâ'is-i hayat 'add ediyorlar. Biz yalnız pâyitaht-ı saltanatın bir köşeciğinde yapılan trâmâyı 'illet-i memât (ölüm illeti) biliyoruz. Onlar iktizâ ederse kendi karınlarını aç bırakıyorlar. Çocuklarının fikirlerini besliyorlar, biz düğününde ahhâbına ziyâfet vermemek korkusuyla çocuklarımızı mektebe başlatmıyoruz da nimet-i marifetden mahrûm ediyoruz.”¹²⁷

Namık Kemal, Osmanlı toplumunun medenî milletler karşısındaki geriliğini ele aldığı birçok yazısında durumu çoğu zaman toplumun hâlihazırdaki adaletiyle ilgili görmüştür. Diyojen gazetesindeki “*Bizde Efkâr- ı Terakki*” başlıklı yazısında, “*Hâlihazırda toplumun, her işin başkası tarafından yapılmasını bekleyen üşengeç ve tembelliğe alışmış*” olduğunu ileri sürmüştür. Ancak yakındığı bu durumun, toplumun susturulmuş olmasından da kaynaklanmış olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde “*Sanat ve Ticaretimiz*” başlıklı yazısında da medenî dünyada, “*her saatte bin türlü terakki*” nin meydana gelip, her saatte bin türlü icadın gerçekleştiğini belirtmiş ve Kur'an'daki Zuhur suresine atıfta bulunarak bizim atalarımızda bulduklarımızla

¹²⁶ *Hürriyet*, 9 Kasım 1868, nr. 20.

¹²⁷ *İbret*, 1 Haziran 1288, nr. 1.

yetindiğimizi belirtmiştir. Kemal'e göre “Biz biraz kııldamak istedikçe fersah fersah geri atıldık. Bir adım ileri gitmeye muktedir olmadık. Nihayet mirâsyedi eline geçmiş metrukât bakiyesi kabilinden olarak aramızda mevcut olan pedermânde birkaç san'at ve bir de dâhili ticâretle geçinüb dururken devr-i inkılâbımız geldi. Onları da berbâd ve perişân eyledi.” Belirtmek gerekir ki Namık Kemal, mensubu olduğu toplumun geri kalmışlığına yönelik özeleştirisini, zaman zaman sertleştirmekle beraber İslam toplumlarının geriliğini İslam dinine bağlayan Ernest Renan'ın görüşlerine de şiddetle karşı çıkmıştır.¹²⁸

Renan Müdafaaanamesi'nde etraflı bir şekilde İslam dinine ve toplumlarına yöneltile eleştirileri ele almış ve İslam'ın, akli ve mantığı temel alarak modern bilimleri teşvik eden felsefi bir temelden beslendiğini açıklamaya çalışmıştır. Görüşlerini Kur'an'dan verdiği ayetlerle izah eden Namık Kemal, daha ileri giderek bilim ve felsefe tahsilini, hakikate ulaşmakta Müslümanlar için dinî bir görev olarak düşünmüştür. Bununla beraber, “Dünyayı firdevs-i ma'mûriyet medeniyetin esbâb-ı külliyesini i'dâd” eden Müslümanların üstün konumlarını nasıl kaybettiklerini ya da Batı medeniyetinin hangi gelişmeler ve değerler üzerinde yükseldiğini birçok yazısında açıklama yoluna gitmiştir. Bu nedenle felsefe tarihçisi Hilmi Ziya Ülken; onu, kuvvetini Türk-İslam geleneğinden alarak Batı'dan gelen siyasi fikirlere göre hamle yapan “Muhafazacı bir meşrutiyetçi” olarak tanımlamıştır. Tarihçi Bernard Lewis ise Kemal'in bu konudaki siyasal düşüncesine işaret ederek onun İslam geleneklerini modern uygarlıkla birleştirip Asya ve Afrika'da bir doğu kuvvet dengesi yaratmak üzere Osmanlı önderliğinde bir Panislamî birlik kurmak fikrine sahip bulunduğunu ileri sürmüştür.¹²⁹

Namık Kemal, Avrupa ile Osmanlı karşılaştırmalarını yaptığı yazılarında Avrupalı devletlerin ulaşımdan sanayiye, eğitimden bilime, diplomasiden orduya birçok alandaki gelişmişliğini ve üstünlüğünü ortaya koyarak toplumunun medenî dünyada yerini almasında manevi mecburiyet hissetmiştir.¹³⁰ “Terakki” adlı

¹²⁸ *Hadika*, 11 Teşrin-i sâni 1288/10 Ramazan 1289 nr.2.

¹²⁹ *Hadika*, 11 Teşrin-i sâni 1288/10 Ramazan 1289, nr. 2.

¹³⁰ *İbret*, 11 Rebiülahir 1289/5 Haziran 1288, nr.3.

yazısında Osmanlı modernleşmesine ölçü olmak üzere Avrupa medeniyetini tanıtmaya, bu suretle Londra'daki gözlemlerini paylaşmaya çalışmıştır.

Batı'nın medeniyette ulaştığı nokta Osmanlı'nın bulunduğu yerle kıyaslandığında yukarıda değinildiği gibi oldukça karamsar bir tablo ortaya çıkmaktadır. Bu tabloya rağmen Namık Kemal, devletin yeniden eski ruh ve kudretini kazanabileceği inancını taşımakta ve “*Bize nazar-ı hakaretle bakanlara meyyit olmadığımızı bildirelim.*” demektedir. Bunun ise “*Sâ'ir milletler ne yolda ileri gitmişlerse, o yola girilerek*” mümkün olabileceğini şöyle belirtmiştir.¹³¹

“Bir iki yüz sene evvel Avrupa'nın da bizim memleketten hiç farkı yokdu. Sa'y ile orada vücûda gelen şeyler burada niçin yapılmasın?”¹³²

Ona göre artık Tanzimat'la başlayan küçük çaplı terakkiyatın, emekleme döneminden çıkıp “*cihân-ı medeniyetin hareket-i hakâyıkcûyânesiyle müsabakaya başlayacak*” nitelikte olması gerektiği muhakkaktı. Bununla birlikte birkaç senede İstanbul'u Londra, Rumeli'yi Fransa haline getirmenin yani Avrupa'nın iki asırda ulaşmış olduğu medeniyet düzeyine ulaşmanın hemen mümkün olmayacağını da belirtmiştir. Ancak “*Zamanımız durulacak zaman değil. Bütün cihân-ı insaniyet kemâl-i şevk ü şitâb ile târik-i terakkide kat'-ı mesafâta başladı.*” Avrupa'nın iki asırda yarattığı medeniyeti teşkil eden değerler ve bunları elde etmenin araçları ortada olduğuna göre:

“*İş etrâflı ele alınırsa, hiç olmazsa iki 'asır içinde de olsa, bizim de en mütemeddin memleketler durumuna gelmemize şüphe yoktur. İki asır cemiyet hayatı için "lemha-yı basar" hükmündedir.*”¹³³

Bu noktada Kemal'in Osmanlı Devleti ve toplumunun geleceğine olan inancı tamdır; çünkü o, “*Baki olan vatan*” in geleceği için gerekli olan koşulların ülkesinde bulunduğunu düşünmüştür. Üç kıtada toprakları olan Osmanlıların iktisadî ve ticarî

¹³¹ *Hürriyet*, 9 Kasım 1868 nr.20.

¹³² *İbret*, 22 Muharrem 1290/10 Mart 1289 nr.121.

¹³³ *Terakki*, *İbret*, 3 Ramazan 1289/23 Teşrin-i evvel 1288 nr. 45.

imkânları, yeraltı ve yerüstü zenginlikleri, insan potansiyeli, tarihî ve medenî tecrübesi vs. istikbaldeki “Mürüvveti” nin teminatı idi.¹³⁴

Kemal Bey, “Terakkiyat” için bir ülkenin sahip bulunduğu potansiyelin önemli olduğunu düşünmekle birlikte asıl değişim ve dönüşümü gerçekleştirecek gücün bilimde ilerlemekle ve çalışmakla mümkün olacağına inanmıştır. Bu bakımdan esas olarak “Ma’rifet ve sa’yde olan noksanın” ıslahına çare bulmak her şeyden önce gelmektedir. Bu nedenle toplumunda “kanaatkârlığa” inanıp kendini tembelliğe bırakanları sert bir şekilde şöyle eleştirmiştir:

“Elden gelen sa’yı fiile getirdikten sonra müyesser olan kesb ile iktifâ demek olan kanâ’at başka ma’nâyâ haml olunmuş. Bir hırka ile bir lokma nasib oldu mu bir kenz-i lâ-yefnâyâ mâlikiyet zehâbı hâsıl olarak tenperverlik pey-gülesinde yan gelip zevke bakmak sevâb hükmünde tutuluyor. Her türlü ikbâl ü menâlin bekâsına gururdan tahzîr için nazargâh-ı ibrete vaz’olunan fenâ- yı âlem bütün bütün hilâf-ı maksat birtakım fikirler tevlidine medâr edilmiş. İnsan bir kere öleceğini bildi mi ölünceye kadar kendinin ve ondan sonra evladının nasıl yaşayacağını hiç düşünmek lâzım gelmez i’tikâdında bulunuluyor. Kırmızı yemeni veya tek yelkenli çırnak yapmak itikadiyat hükmünü bulmuş. Bir botin i’âmâl eylemeye veya bir vapur peydâ etmeğe çalışmaktan ilhâdı mucib olacak haller kadar tevakki ediliyor. Halkta bu fikirler mevcut iken hemen hiç kimsenin çekmecesinde havâ’ic-i zarûriyesini idâre edecek miktardan ziyâde ve belki o kadar para bulunabilmek ve hemen hiç kimseye ceddinden-tamir ihtiyâcından vâreste-bir kârgir hâne kalmak ihtimâli yoktur.” Ne yazık ki “biz her ne arzumuz var ise husûlünü ibtidâ hükümetten ve olmaz ise Cenâb-ı Hak’ tan bekliyoruz. Hiç şüphe edilmemek iktizâ eder ki bir hükümet halkın ne pederidir ne hocasıdır ne vasisidir ne lâlâsıdır.”¹³⁵

Bu sözlerden de anlaşıldığı gibi Kemal’in en büyük mücadelesi, düşüncede ve fiiliyatta kendini miskinliğe terk edip üretmeyen, çalışmayan, tembel, yeniliklerden habersiz, statik ve kaderci düzene karşıdır. Üstelik böyle bir toplumda büyük atılımları gerçekleştirecek sermayedar bir sınıf da mevcut olmamıştır. Kemal’in topluma uyarısı ve çalışmaya vurgusu:

“Ey ihvân-ı vatan nice bir bu zalâm-ı gaflet? Nice bir bu hâb-ı ten-perestâne? İdrâkten mi kaldık? Biz de bir fen öğrenmeye çalışalım. Ellerimiz tutmaz mı oldu? Biz de yeni bir şey

¹³⁴ *İbret*, 1 Haziran 1288, nr. 1.

¹³⁵ *İbret*, 19 Ramazan 1289/8 Teşrin-i sâni 1288 nr.57.

yapalım da meydana çıkaralım. Ayetle, hikmetle, icmâ' ile tecrübe ile 'ibretle mübeyyendir ki insan için her ne hâsıl olursa sa'y ile olur. İnsan her neye vâsıl olursa sa'y ile olur.”¹³⁶

Anlaşıldığı gibi Namık Kemal, ülkesinin Avrupa'nın en medeni ülkeleri arasına girmesini, “*işin etraflı bir şekilde ele alınması*” şartına bağlamıştır. Buradaki kastı ise Avrupa medeniyetinin dayandığı değerler sistemini tanımak ve yararlanmaktır. Hatta “*Tabii kabiliyetimizin meydan çıkarılması için*” medeniyette ileri gitmiş olan Batılı milletler ibret alınmalıdır.¹³⁷ Böylece bilim tahsilini ve insan iradesini hayat felsefesi olarak benimseyen Kemal Bey, Türk devleti ve toplumuna Batı medeniyetinin güçlü ve üstün taraflarını kabul ile bir modernleşme yolu göstermiştir. Ancak Kemal Bey, Avrupa medeniyetini körü körüne taklit etmeyi de reddetmiştir. Bu düşüncesini şu şekilde belirtmiştir:

“Bir de farz edelim ki medeniyetin Avrupa' daki hâli bin türlü nekâyis ve seyyiât ile mâlâmâl imiş. İktibâs-ı medeniyete çalışan akvam için tamamı tamamına Avrupa' yı taklid etmek neden lâzım gelsin? Bir takım hakâyık-ı ilmiye vardır ki dünyanın hiçbir tarafında değişmez, hiçbir yerde su-i te'siri görülmez. Meselâ ticarete de olsa hassa-i inbisâta mâliktir. Hassai inbisât nerede olsa vâsıta-i tahrikdir. Vâsıta-i tahrik nerede olsa sa'y-ı beşere büyük büyük mu'âvenetler eder. Sa'y-ı beşerin mu'âveneti nerede olsa istifâde olunur. Şimdi biz tervîc-i medeniyeti arzu edersek bu kabilden olan hakâyık-ı nâfi'ayı nerede bulursak iktibâs ederiz.”¹³⁸

Namık Kemal, bu düşüncesinde gerçekçi ve akılcıdır. İnsanoğlunun tarihî süreç içinde elde ettiklerini milletlerin ortak mirası olarak görmektedir. Bununla beraber binlerce yıllık geçmişinde teşekkül etmiş olan ve kendisini kendisi yapan ahlakî değerlerin mevcudiyetine inanmakta ve Türk toplumunun bu yönünü Avrupalılardan üstün tutmaktadır. “*Efkâr-ı Cedide*” başlıklı makalesinde bu düşüncesini “*Ahlâk-ı İslamiye âdât-ı garbiyeye bin suretle müreccahtır.*”¹³⁹ şeklinde ifade etmiştir.

Namık Kemal'in düşüncesinde Batı'dan taklide lüzum görünen şeyler, bilim-teknik ve sanayi alanına münhasır idi. Bu nedenle ona göre medenileşmek için:

¹³⁶ *İbret*, 3 Ramazan 1289/23 Teşrin-i evvel 1288 nr.45.

¹³⁷ *İbret*, 11 Rebiülahir 1289/5 Haziran 1288 nr.3.

¹³⁸ *Hadika*, 27 Teşrin-i sâni 1288/26 Ramazan 1289 nr.14.

¹³⁹ Önder Göçgün, *Namık Kemal*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 838, Ankara 1987, s. 207.

“Çinlilerin sülük kebabı ekt etmeği almaya muhtaç olmadığımız gibi Avrupalıların dansını, usûl-ı münâkehâtını (nikâh kıyma usulünü) taklit etmeye hiç lüzum yoktur. Kendi ahlâkımızın ilcââtı, kendi ‘aklımızın tasvibâtı âsâr-ı medeniyetin fûrû‘âtına ma‘aziyâdetin kâfidir.”¹⁴⁰

Sonuç itibariyle Namık Kemal, Batı’nın birkaç asırda tecrübe ve fedakârlıklarla kazandıkları sanayi ve bilimi vakit kaybetmeksizin iktibas etmenin gerekliliğine inanmış ve bu iktibasın İslamî/millî bir hukuk zemininde gerçekleşebileceğini düşünmüştür. Bu bakımdan yazarımız, temelde Batı sistemini Doğu fikirleriyle birleştirme yoluna gitmiştir.

D- NAMIK KEMAL’İN OSMANLI TARİHİ VE TARİHÇİLİĞİNE BAKIŞI

Namık Kemal kırk sekiz yıllık hayatında Osmanlı İmparatorluğunun en karamsar dönemine tanık olur. Asırlardır İslam sancağını dalgalandıran Osmanlı; bu dönemde gerilemiş, milliyetçilik akımlarının ve karışıklıkların etkisiyle parçalanmaya başlamıştır. Ekonomik alanda da tükenmişlik başlayınca *Üç İstanbul* romanındaki Rampert’in deyimiyile “*Hazinede beş kuruş para kalmamıştır ve Osmanlı altı yüz yıllık sakatıyla dilenmektedir.*”¹⁴¹

Rusya’nın Panslavizm politikası ve Akdeniz’e inme çabası, Kırım Savaşı’nda Ruslar karşısındaki acizlik, Osmanlı’yı denize düşenin yılana sarılması gibi İngiltere ve Fransa’nın hamiliğine sığınmak zorunda bırakır. Namık Kemal bu durumdan oldukça şikâyetçidir. Bu şikâyetini: “*Vatan ki bir zamanlar kılıcının gölgesinde birkaç devlet yaşarken şimdi birkaç devletin yardımıyla kendini muhafaza edebiliyor.*” diyerek sıkıntısını dile getirir. İmparatorluğun parlak dönemleri artık geride kalmış, kıtadan kıtaya at koşturan Osmanlıların devri kapanmıştır. Namık Kemal bunun farkındadır. Gözünde örnek bir İslam devletini vücuda getirdiği, kurulan medeniyetlerde hak ve hukukun gözetildiği dönemleri canlandırır.¹⁴²

¹⁴⁰ *İbret*, 2 Zilka‘de 1289/ 20 Kânun-ı evvel 1288.

¹⁴¹ Kuntay, *a.g.e.*, s. 56.

¹⁴² Namık Kemal, *Vatan yahut Silistre*, Akademi Kitabevi, İzmir 1996, s. 10.

Bu bakımdan Celaleddin Harzemşah Dönemi'nin Harzemşahları, Barika-i Zafer'deki Fatih Dönemi, Kanuni'nin Osmanlı İmparatorluğu, Namık Kemal'in Osmanlı tarihine bakışında benimseyeceği ideal birer modeldir. İslam sancağını taşıırken insanları etnik köken, dil, din ayrımı yapmaksızın kucaklayan Osmanlı'nın tarihi Namık Kemal için çok önemlidir. Onun gözünde bu görkemli tarih dikkate alınırsa umutsuzluklar aşılabilir, topluma yeni bir şevk aşılanabilir.¹⁴³

Namık Kemal, tarihe sıkıca sarılmakla toplumsal bilincin sürekliliğini sağlamak, hukuka sarılarak İslam birliğini oluşturmak, tarihten ders alıp hataları tekrarlamamak amacındadır. Siyasi endişe gözeterek kaleme aldığı tarihi eserlerinde tarih ve vatan sevgisi temalarını özellikle kullanır. Geleceği oluşturmada tarihin önemine dikkat çeker. Türk ve İslam tarihinden seçtiği kahramanların özellikle devlet adamı oluşları Namık Kemal'in bu eserleri kaleme alma sebebinin açıkça ortaya koyar. O, söz konusu güçlü insanlar konusunda yazdığı yazılarla bu tarihe ait değerleri günümüze taşıyarak geleceği hazırlamak endişesi taşır. Namık Kemal için tarih, devletlerin siyasi pozisyonunu sağlamlaştıran, onu temellendiren önemli bir araçtır. Osmanlı coğrafyasının bir arada kalabilmesinin temini de aslında kendi tarihinde gizlidir.¹⁴⁴

Namık Kemal'in vatanına karşı duyduğu derin sevgiden, kendisine muhalefet ederek tahttan indirmeye çalıştığı II. Abdülhamit de kuşku duymaz. Hatıra defterinde Namık Kemal için: *“Kemal Bey'in Magosa'ya gidişi, Midilli'ye gönderilişi hep kalemine ve vatanseverliğine kıyamadığım içindir. Yoksa çok daha ağır cezalara çarptırılması gereken işlere girip çıkmıştır.”*¹⁴⁵ der. Bu açıdan değerlendirilirse Namık Kemal, tam bir mücadele adamıdır; fakat samimi insanların daha çabuk inanmak, kanmak gibi zayıf yönleri de vardır. II. Abdülhamit, onun bu yönünü vurgulayarak *“Çevresinde toplananlar onu kışkırtıyorlar, diledikleri gibi kullanıyorlardı. Hapsettim, sürgün ettim ama muhabbetimi bir gün bile*

¹⁴³ Tanpınar, *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyat Tarihi*, Dergâh Yayınları, Ankara 2012, s. 411.

¹⁴⁴ Şerif Aktaş, *“Namık Kemal ve İnsan” Doğumunun Yüzüncü Yılında Namık Kemal*” Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1993, s. 9.

¹⁴⁵ *Abdülhamid'in Hatıra Defteri*, (Haz. İsmet Bozdağ) Kervan Yayınları, İstanbul 1975, s. 49.

eksiltmedim.’’¹⁴⁶ der. Namık Kemal de buna karşılık ‘‘Hele kim ne derse desin, biz eski Osmanlıların yamalı abasını Avrupalı dostlarımızın kuyruklu setresine tercih edenlerdeniz.’’ der.¹⁴⁷

Namık Kemal’e göre Osmanlı devlet yönetiminin bozulmasının nedeni yöneticilerin merkezden uzak keyfi uygulamalarıdır. *Gülnehal* adlı eserinde, Kaplan Paşa’nın şu sözleri Namık Kemal’in keyfi yönetime olan olumsuz bakışının göstergesidir: ‘‘Ben burada bir zabitim, üç yüz bin kişiye hükümüm geçiyor. Hangisine her ne istersem yaparım. Üç yüz bin kişinin başı elimde duruyor. Hangisini istersem anında koparır, avucumda oynarım. Hiç kimse benim emrime karşı duramaz.’’¹⁴⁸

Baskı ve zulümle halkı bezdiren Kaplan Paşa iktidara öz babasının ve amcasının kanlarını dökerek ulaşır. Kaplan Paşa merkezi hükümetten bağımsız şekilde kendi hükümetini kurmuş gibi davranır. Hak yolundan saparak astığım astık kestiğim kestik bir canıye dönüşmeye başlar. Mesela terzi Mustafa kahvede: ‘‘Ekmekler hamur çıkıyor.’’ dediği için sekiz aydır hapistir. Kocasının affını dilemek için Kaplan Paşa’nın kapısına gelen eşi ve iki çocuğu karşısında Kaplan Paşa’nın şu tutumu bozulan düzenin, keyfi idarenin bir örneğidir: ‘‘Vay! O mel’un daha yaşıyor mu? Sağ mı duruyor? Sekiz aydır yaşıyor öyle mi? Hemen çıkarıp zindanın önünde boynunu vurun. Şu köpeği de yanı başına asıverin güya kocasını kaçırmaya gelmiş. Şu yılan yavrularını da ezin yaşatmayın. Yarın büyüüklerinde onlar da babaları gibi olur.’’¹⁴⁹ Namık Kemal, Osmanlı toplumunun böylesine zalim bir yöneticiyi hak etmediğini Osmanlı’nın bu olmadığını ifade eder.

Osmanlı yöneticisinin taşınması gereken niteliklerin Kaplan Paşa değil de Celaledin Harzemşah’ın şu sözleriyle gözler önüne serer: ‘‘Biz burada birkaç bin merdin yüzünü güldürüyoruz. Felek ötede birkaç milyon biçare, kadın, yetim çocuk ağlatıyor. Hepsinden sorumlu olan benim. Cenab-ı Hak hepsinin hesabını benden

¹⁴⁶ a.g.e., s. 49.

¹⁴⁷ Mithat Aydın, ‘‘Namık Kemal’de ‘‘Terakki’’ ve ‘‘Maarif’’ Düşüncesi’’, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 53, 2 (2013) ss. 451-477.

¹⁴⁸ Namık Kemal, *Gülnehal*, Akçağ Yayınları, Ankara 2005, s. 48.

¹⁴⁹ Aydoğdu, Kara, a.g.e., s. 215.

soracaktır.’’¹⁵⁰ Bu görüş, okuyucuya ‘‘Fırat’ın kenarında bir kuzu zayı olsa, bu sebeple Allah’ın beni hesaba çekmesinden korkarım.’’ diyen Hz. Ömer’i ve Asr-ı Saadet’i anımsatır. Bu noktada Namık Kemal’in Osmanlı tarihçiliğine yönelik bir çıkarımda bulunulabilir. Batı’nın medeniyette ilerlemesi, makineleşmesi maddiyatla ölçülür. Osmanlı maddi anlamda Batı’nın çok gerisinde kalmıştır; ancak bunun ötesinde kendisini ayakta tutan değer yargılarını yaşama geçirmekten uzaklaşmıştır. Namık Kemal bu konuyu daha öncelere götürerek Kanuni’nin bıraktığı derin boşluğu doldurmaktan çok uzak olan oğlu II. Selim’den bahseder. II. Selim’den sonra tahta çıkan III. Murat gibi eğlenceye düşkün, koskoca Osmanlı’yı devleti saray kadınlarının eline bırakan hükümdarların zamanında bile Osmanlı Devleti, Sokullu’nun yüksek irade ve idaresi, Kanuni Devri’ndeki azamet ve yükselişten hiçbir şey kaybetmemiştir.¹⁵¹

Namık Kemal *Gülnehal, Vatan yahut Silistre, Celaleddin Harzemşah, Cezmi* adlı eserlerinin konusunu hep tarihten seçmiştir. Onun nazarında tarih, içinde yaşanılan kötü dönemlerde sığınılacak ve geleceğe yol gösterecek önemli bir limandır. Hemen hemen bütün eserlerine İslam tarihinden kahramanlar seçer. Örneğin Celaleddin Harzemşah İslam birliğini kurmaya çalışan, Alâeddin Keykubad’la savaşmaktan ve Müslüman kanı akmasından kaçınan bir hükümdardır. Yine Cezmi romanında Osmanlı uğruna can vermeyi gurur sayan cesur bir asker olan Cezmi karakteri vardır.¹⁵² Barika-i Zafer eserinde ise İstanbul’u kuşatan ve kahramanca savaşan askerleri Arapça ve Farsça methiyelerle anlatır. Namık Kemal’in tarihi ve tarihi kahramanları seçmesinin temel sebebi Osmanlı’nın içinde bulunduğu kötü durumu aşmak içindir.

Namık Kemal’in Osmanlı’nın kötü gidişatını aşmak için ele aldığı tarihi kişiliklerden biri de Sokullu Mehmet Paşa’dır. Namık Kemal, Sokullu Mehmet Paşa’yı çok sever. İmparatorluğunda sadrazamlık görevi olmak üzere toplam altmış yıl hizmet eden Sokullu, birçok askeri ve siyasi başarıya imza atmış ve Osmanlı’nın

¹⁵⁰ Namık Kemal, *Celaleddin Harzemşah*, s. 126.

¹⁵¹ Namık Kemal, *Cezmi*, s. 165.

¹⁵² Akdağ, *a.g.m.*, s. 215.

ihtişamlı günlerini aratmamaya çalışmıştır. Namık Kemal, Cezmi’de bir hainin suikastı sonucu ölen Sokullu’dan sonra yönetim boşluğunu şöyle ifade eder: *“İmparatorluğun bükülmez kolu, eğilmez başı olan koca Sokullu, hain bir bıçağın darbeleriyle hayata gözlerini yumduktan sonra yerine getirilen Ahmet Paşa şahsiyetsiz, silik ve iradesiz bir adamdı. Sokullu’nun bıraktığı boşluğu doldurmak şöyle dursun onun gölgesi kadar bile şahsiyet sahibi değildi. Sokullu Devri’nde köşelerine sinmiş olan birtakım mevki düşkününü kişilere cesaret meydanının kapıları artık ardına kadar açılmıştı.”*¹⁵³

Namık Kemal’in konusunu tarihten geçerek kaleme aldığı tarihi ve edebi eserlerinde tarihi tipler belirgin bir karşıtlık gösterir: Gülnihal’de Kaplan Paşa ne kadar adaletten yoksun ve zalimse amcasının oğlu Muhtar Bey de onun tam tersine adildir. Kendisini yönetici seçmek isteyen halka Muhtar Bey’in: *“Bu memleket çiftlik midir babadan oğula, kardeşten kardeşe, yeğenden yeğene kalıp duracak?”* sözü Namık Kemal’in mutlak monarşiye olan öfkesini ve Meşrutiyet özlemini ortaya koyar. Muhtar Bey: *“Vatana bir faydası dokunmadıkça, pederinin hizmeti için mükâfat istemeye evladın hakkı yoktur.”* diyerek bu görevi kabul etmek istemez. Bu isteksizlikle bir bakıma Muhtar Bey’in şu itirafının da etkisi vardır: *“İki yıldır halkın bu kadar feryadını işitmedim. Kendi başıma bir bela gelmeyince memlekette zalimin zulmünü bile hissedemedim. Beni riyasete nasıl layık görürsünüz?”* Bu söz bir bakıma Osmanlı yöneticisinin halktan habersiz olmasına bir eleştiridir. Eserde kötü yöneticinin yanı sıra kötü halk da nasibini alır. Namık Kemal, Halkın kayıtsızlığına ve iki yüzlüğüne de gönderme yapılır. Yazar halkın haksızlığa karşı umursamazlığından bahsederken Gülnihal kalfaya: *“İçlerinde iki saat evvel taptığı adamın kellesini kanla boyanmış perçeminden tutup da altın yağmasına yer açmak için ötekinin berikinin üzerine atanlar da vardı.”*¹⁵⁴ Cümlesini söyler.

Celaleddin Harzemşah’ta ise bu karşıtlık şöyle kurulur: *“Celaleddin Harzemşah ne kadar özverili, İslam fihhına ne kadar düşkün bir hükümdarsa kardeşi Gıyasettin onun tam aksi bir özelliktedir. Gıyasettin sarhoştur ve kin güttüğü kendi*

¹⁵³ Namık Kemal, *Cezmi*, s. 165.

¹⁵⁴ Namık Kemal, *Gülnihal*, s. 109.

meliklerinden biri olan Nusret'i vurup ölümüne yol açar. Celaleddin Harzemşah bu olayı haber alınca öfkelenir ve kardeşine şöyle hitap eder: *“İslam'ın metin bir kalesini yıktın; hain! Başını çetin taşlara döve döve ezeceğim. Beynini topraklara içireceğim. Dinin cevherli bir kılıcını kırdın, mel'un!”* Yazar burada zevk için bir cana kıyanın, hükümdarın kardeşi bile olsa cezasının ölüm olduğunu göstermek ister. Gülnihal'de Kaplan Paşa'nın yönetimindeki hapiste azılı suçluların kaçmasına müsaade edilip yerlerine masum insanların idam edildiği görülür. Eserlerinde bu karşıtlıklara özellikle yer veren Namık Kemal, Osmanlı'nın içinde bulunduğu bu güç durumdan, yöneticilerin hakkı gözeterek ve İslam fihhına bağlanarak kurtulabileceğini vurgulamaktadır.¹⁵⁵

Namık Kemal, hem İslamiyet'in altın çağına hem de Osmanlı'nın yükseliş dönemine aşırı özlem duyan Osmanlı yurtseveri olan bir aydındır. Namık Kemal ve arkadaşlarının özellikle üzerinde durulması gereken özelliği, değişimi ve medeniyeti İslami bir kültürle Osmanlı toplumuna yerleştirmek konusundaki ısrarlarıdır. Namık Kemal'e göre Osmanlı'nın Batı karşısında kaybetmesinin nedeni medeniyeti inşa edecek, terakkiyi sağlayacak gayreti kaybetmekle ilgiliydi. Namık Kemal Osmanlı tarihiyle ilgili diğer çalışmalarının yanında ilk tarihi roman kabul edilen Cezmi'yi de yazmış olması, ondaki tarihe yönelik ilgiyi gösterir. İnsan geçmişinin zaferleriyle övünürken yeni nesillere de tarihi öğretmek ve sevdirmemin gerekliliğini şu sözlerle aktarır: *“Hayır! Yalnız şurasını da unutmayalım ki insan ecdadını kemal ve ulviyetiyle faik etmeğe çalışmazsa ahlak nazarında eslafının Mahsul-i Ömrü olduğuna liyakatsizliğini göstermiş olur.”*¹⁵⁶

Namık Kemal, eserlerinde genellikle Türk tarihinden örnek şahsiyetler sunarak vatan sevgisini aşılama çalışır ve bunda da başarılı olur. Tarihi şahsiyetleri örnek verirken asla geçmişe takılıp kalmaz; çünkü aynı zamanda yenilikçidir. Bu özelliğini de şöyle vurgular: *“ Biz, ileri gitmek için yedi sekiz asır evvelki hallere avdet etmeye kalkışırsak, aradığımız netice ile teşebbüs ettiğimiz esbap arasında istilzam yerine tenakuza uğrarız.”* Namık Kemal eserlerinde eski ile yeniyi

¹⁵⁵ Namık Kemal, *Cezmi*. s. 170. *Gülnihal*, s. 110.

¹⁵⁶ Kuntay, *a.g.e.*, s. 485.

harmanlayarak sunar. Edebiyatımızdaki ilklerden olan *İntibah* adlı romanında, Osmanlı kültürünü, sanat anlayışını, estetiğini modern bir anlayışla ele alır. Her bölüme divan şiirine ait bir beyitle başlaması modern gelenekle harmanlayarak inşa ettiğini gösterir. Eskinin temelleri üzerinde yeni inşa etmenin çabasıdır. Romanda estetik açıdan ele alınan Çamlıca'dan İstanbul manzarası bizlere Tanzimat Dönemi toplumuna tutulmuş bir ayna hissi verir.¹⁵⁷

Namık Kemal'in tarih anlayışını belirlemeye çalışırken onun eserlerinde Osmanlıya bakışını irdelemekte fayda vardır. Osmanlı / İslam uygarlığı her ne ırk ve inanişta olursa olsun insanı yaratılanların en şerefli olarak görür. Yüzlerce yıllık tarihinde fethettiği coğrafyada zulmetmek, hak yemek gibi bir kaygı gütmez. Namık Kemal Osmanlının bu örnek yönetimini düşmanla karşılaştırırken şöyle der: *“Tarihçe bir garib temaşadır ki devletimizin zaman-ı zuhurunda düşmanlar ara-sıra bir köy basamağa muktedir oldukça cebr ü şiddetle kadınların karnını yarar, henüz gözünü açmış ve fakat dünyayı görmemiş masumları ifna ederlerdi. Osmanlılar her gün şehirler fethettikçe ellerine geçen çocukları cebr ü şiddetle değil ilm ü şefkatle eder, vatanın evladını teksir eyler idi.”*¹⁵⁸

Bu karşıtlık, Namık Kemal'e Osmanlıyı sevmek ve vatanını canından değerli bilmek gerektiğini aşılması yönünden önemlidir. Düşman eline fırsat geçtiğinde Osmanlı halkına zulmeder. Bunun karşısında Osmanlı, Balkan topraklarında çoban olarak yetişip yaşamak zorunda olan bir çocuğu himaye eder, ona iyi bir eğitim sunarak Osmanlı sarayında sadrazamlık makamına kadar ulaşabilme fırsatı tanır. Bu yönüyle Osmanlı şiddete, vahşete başvurmayan, düşman karşısında bile ona şefkat elini uzatan adalet timsali bir devlet olarak tarihteki yerini alır. Namık Kemal, Osmanlının adalet ve hoşgörü anlatışını, farklı coğrafyalarını fethederek imparatorluk olmasını sağlayan önemli bir unsur olarak görür.¹⁵⁹

---

¹⁵⁷ Bilal Uysal, *“Namık Kemal'in Hayat Algısı, Devlet ve Yönetim Anlayışı”* Namık Kemal Üniversitesi Yayınları, Tekirdağ 2012, s.177. Namık Kemal, *İntibah*, İnkılap Kitabevi, İstanbul (Tarihsiz), s. 17.

¹⁵⁸ Namık Kemal, *Bütün Makaleleri 1*, 2005, s. 58.

¹⁵⁹ a.g.e., s. 59.

Namık Kemal, Osmanlı tarihi konusunda geniş bir bilgi birikimine sahiptir. Bu konuda kitaplar yazar. Avusturyalı tarihçi Hammer'i bu alanda yazdıklarından dolayı eleştirmekten de geri durmaz. Ona göre Hammer, Osmanlının büyüklüğünü kabullenmek istemez, onu küçük gösterir ve gözden düşürmeye çalışır: Hammer tarihinde Sultan Osman amcasını idam ettirmiştir, savaşlarda koca Osmanlı ordusu karşısında kendisinden sayıca çok az ordular vardır. Mohaç'ta sayısı üç yüz bini bulan Sultan Süleyman'ın ordusu karşısında yalnız yirmi beş bin Macar vardır. Bu bilgilerin doğru olmadığını ifade eder. Hammer'in sübjektif bir bakışla Osmanlı tarihini kaleme aldığını ve yanılgıya düştüğünü yazar.¹⁶⁰

E- KİTAP VE MAKALELERİNDE NAMIK KEMAL'İN OSMANLI TARİHÇİLİĞİ

Namık Kemal'in hala sistematik ve günümüz okuyucusuna seslenecek şekilde bir araya getirilmemiş olan yazılarını kabaca şu başlıklar altında toplamak mümkündür:

- 1- Siyasal ve tarihi nitelikli yazılar: Avrupa'nın siyasal sorunları, Osmanlı İmparatorluğu'nun dış politikasını konu alan halkın ve devletin iç problemlerini tartışan yazılar.
- 2- Toplumsal ve tarihi sorunları konu alan yazılar: Bireysel ve toplumsal sorunlar, ekonomik sorunlar; medeniyet, ilerleme, hukuk, yönetim ve şehir sorunları, eğitim, çocuk ve kadın konuları.
- 3- Edebiyat, dil, sanat ve genel kültür alanlarındaki yazılarıdır.¹⁶¹

Birçok türde eser veren Tanzimat Dönemi'nin önemli düşünürlerinden olan Namık Kemal, çeşitli gazetelerde yayımladığı makalelerinde de onlarca farklı tarihi konu üzerinde yoğunlaşmış ve görüşlerini genelde tarihten yardım alarak

---

¹⁶⁰ *a.g.e.*, s.63.

¹⁶¹ Ali Emre, *Namık Kemal'in Makaleleri*, Namık Kemal Üniversitesi Yayınları, Tekirdağ 2012, s.335.

okuyucularıyla paylaşmıştır. Oğlu Ali Ekrem Bolayır bunların sayısını – abartılı bir yaklaşımla- iki bine kadar çıkarsa da yakın arkadaşlarından Ebüzziya Tevfik; Tasvir-i Efkâr'dan başlayarak Muhbir, Hürriyet, İbret, Basiret, Hadika, İttihad, Sadakat ve Vakıf gibi gazetelerde çoğu imzasız yayımlanan beş yüze yakın makaleden söz etmektedir.¹⁶²

XIX. yüzyıl Tanzimat ve Islahat Fermanlarıyla Osmanlı için Batı'nın üstünlüğünün kabul edildiği ve örnek alındığı dönemdir. Namık Kemal Batı'nın maddi alanda ulaştığı noktayı benimser ve bu anlamda yüzünü ona döner. Ancak Namık Kemal, tarihi yok sayıp geçmişi bir kenara bırakacak aydınlardan değildir. Gerek tarihi gerekse edebi eserlerinde yüzlerce yıllık birikimi ve kurulan İslam medeniyetlerini ele alır. Bu aslında sıkıntılı döneminde Osmanlı toplumuna vatan sevgisi aşılacak öncü bir girişimdir. O Türk edebiyatında ilk tarihi roman olan *Cezmi*'de bile tarihten beslenerek geleceği oluşturmak ister; çünkü bizde roman Batı'dan alınma geleceği olan yeni bir türdür ve Namık Kemal bu yeniliği bile tarihten bir olaya dayandırarak topluma sunmayı benimsemiştir.¹⁶³

Namık Kemal'in tarih tezlerinin onu hırpalayan ve alternatif tarih yazmaya çalışan isimlerin duyuş ve görüşlerine bir bakıma kaynaklık ettiği düşünülebilir. Osmanlı İmparatorluğunu kurtarma düşüncesinin başlangıç yıllarında, imparatorluğun bozulma yılları olarak öne çıkardığı Sokullu Dönemi etrafında kriz içindeki bir toplumsal yapının çöküşünün engellenmesi için gerekli temelleri sunan *Cezmi* romanı, kuruculuk ve öncülük açısından düşünülmelidir.¹⁶⁴ Tarihin, devletlerin siyasi pozisyonunu sağlamlaştıran, onu temellerinden önemli bir araç olduğu hatırlanırsa Namık Kemal'in tarihe yönelişini, Osmanlı'nın zirvede olduğu dönemi konu alan *Barika-i Zafer*'i kaleme almasıyla İmparatorluğun çöküş koşulları arasındaki bağ daha iyi anlaşılır. Namık Kemal'in tarihçilik anlayışı, şartların getirdiği kötü etkileri tarihin iyi etkileri ile gidermeye çalışır.

---

¹⁶² Emre, *a.g.e.*, 322.

¹⁶³ Akdağ, *a.g.e.*, s.204. Namık Kemal, *Bütün Makaleleri 1*, 2005, s. 220.

¹⁶⁴ Öz, *a.g.m.*, s. 129.

Namık Kemal'in tarih anlayışında 'Vatan'ın ve 'İslam Birliği'nin önemli bir yeri vardır. Eserlerindeki kahramanlar örnek teşkil eden vatan sevgisiyle dikkati çekerler. Celaleddin Harzemşah, Cezmi ve Adil Giray, İslam birliğini kurmak için savaşırlar. Romantizmin etkisindeki yazar bu kahramanları idealize ederek devletlerinin ve İslam'ın geleceği için mücadele ettirir.¹⁶⁵ Namık Kemal'e göre Osmanlı fetihlerinin müjdecisi dindir. İslamiyet üzerinde önemle durur. Renan Müdafaaanamesi'ndeki şu sözleri onun dini hassasiyetinin göstergesidir: '*Acayip şey! Meğer İslam olduğumuz için başımızın etrafına bir demir halka geçirilmiş, o halka havas-ı batınımızı her türlü efkâr-ı cedideye medüd tutarmış da bizim hala haberimiz yok!*' Yazar Osmanlı'nın tarihi birikimi ve İslam fikhını örnek alıp Batı'nın ulaştığı seviyeye ulaşma arzusuyla örtüştürerek tasarlar. Geleceği sağlam bir biçimde kurabilmek için başta Osmanlı olmak üzere İslam devletlerinin en parlak dönemleri örnek alınabilir. Bu manevi zenginliğe günün gerekli olan bilim ve teknolojiyi eklemek yeni nesillerin görevi olmalıdır. Namık Kemal'e göre, 'Vatan Sevgisini'ni, 'Tarih Bilinci'ni içlerinde taşıyan nesiller, İslam medeniyetinin gelecekte layık olduğu ileri noktalara taşıyacaktır.¹⁶⁶

Batı uygarlığı kendi kökenlerini Antik Yunan'da ararken İslam medeniyeti ise kökenlerini Müslümanlar tarafından '*Altın Çağ*' olarak kabul edilen *Asr-ı Saadet*'te bulur. Namık Kemal, Batı'da var olan, beğenilen ne kadar kurum ve kural varsa bunun aslında Hz. Muhammet ve Dört Halife Dönemi'nde var olduğunu dile getirmiştir. Demokrasinin, adaletin, mimarının eğitimin, bürokratik ilişkilerin, düşünebileceğimiz her güzelliğin *Asr-ı Saadet*'te var olduğunu ifade eder.¹⁶⁷ '*Tanzimat*' makalesinde bugüne kadarki yanlışların esasen şeriatı hakkıyla uygulamamaktan kaynaklandığını şu şekilde ifade eder: '*şeriat mı denilecek? O zaten mer'i olsa idi Tanzimat'ı neşre zaten hacet kalmazdı. Ulema eğer Şeriat-ı İslamiyeyi muhafaza etseydi Avrupa himayesi altında bir varak pare ile Bina-i Allah olan Hayat-ı beşerin teminine ihtiyaç bırakmazlardı.*'¹⁶⁸

¹⁶⁵ Namık Kemal, *Bütün Makaleleri 1*, 2005, s. 222.

¹⁶⁶ a.g.e., s. 222.

¹⁶⁷ Ahmet Hamdi Tanpınar, *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyat Tarihi*, Dergâh Yayınları, Ankara 2012, s.108.

¹⁶⁸ Namık Kemal, *Bütün Makaleleri 1*, 2005, s. 222.

“*Büyük İslam Tarihi*” adlı kitabında ilerleyen bir medeniyet fikriyle beraber Namık Kemal’in kafasında “*Asri Medeniyet*” ile “*İslam medeniyeti*” diye ayrıştırılabilecek bir yaklaşım bulunmaktadır. Nitekim bu kitabında İslam’ın Avrupa’ya etkisi üzerinde durur ve İslam medeniyeti, bütün yönleriyle yüzyıllar boyunca Batı dünyasına öncülük ettiğini savunur. İslam tarihinin Batı tarihini değiştirdiği inancını taşır.¹⁶⁹

“*Osmanlı Tarihi*” adlı eserinde ise Osmanlılar, Asya’nın ve İslam dünyasının meşalesi kabul edilmektedir. Büyük bir birliğin beraberliğinin ancak Osmanlılık, yani Osmanlı İmparatorluğunun bayrağı altında olabileceğini dile getirmiştir. Medeniyet fikri Avrupa’nın güçlenmesi üzerinde Osmanlı’nın meselesi haline gelmiş durumdadır. Avrupa’nın teknik ilerlemesi, Türklerin Avrupa’dan atılmasının ve topraklarının paylaşılmasını gündeme getirmiş ve böylece “*şark meselesi*” ortaya çıkmıştır. Namık Kemal; “*Avrupa şarkı bilmez, Şark Meselesi I-II-III, Asya’nın Hali*” başlıklı yazılarında da Avrupa’nın Osmanlı İmparatorluğu’nda yaşayan halklar üzerinde hak iddia etmelerine karşı şarkı temsil eden tek gücün Osmanlı olduğu üzerinde ısrarla durmuştur.¹⁷⁰

Namık Kemal’in görüş ve düşünceleri, temelde Türk İslam sentezine dayanır. Osmanlı–İslam geleneği içinde meşrutiyete dayalı bir yönetim arayışına yönelir. Devletin yaşayabilmesi için değişen siyasal, sosyal şartlarla da bağlantılı olarak Osmanlı halkında vatan duygusunun uyandırılması öncelikli görev edinmiştir. Bu anlamda *Vatan Yahut Silistre* eseri bu anlamda tarihi ve sosyal bir görev üstlenmiştir. Namık Kemal’in, tarihi bilgiyi kullandığı bir başka eseri *Akif Bey*’dir vatan için savaşmak arzusuna yer verilir. Akif Bey’in Şahin Bey’e hitaben söylediği şu sözler vatan toprağının kutsallığının göstermesi açısından önemlidir: “*Kavgadan kim korkuyor? Öğünmek gibi olmasın ama ben de gerçekten o babaların kanındanım. Bugün için doğduğumu bugün için asker olduğumu bilmez miyim?*” Akif Bey de

---

¹⁶⁹ Küçük, *a.g.e.*, s. 60

¹⁷⁰ Bergen, *a.g.m.*, s.57

tıpkı İslam Bey gibi düşmanla çarpışmaya ve bunu kutsal bir görev bilerek gider.¹⁷¹ Yazarın en geniş hacimli eseri olan Celaleddin Harzemşah'ta da vatanın kutsallığına dikkati çeker Celaleddin Harzemşah bir konuşmasında bir insana göre vatan valideden daha mübarek, bir padişaha göre halkı, evlattan daha değerlidir. Osmanlıdan önce Harzemşahlarda da hükümdar nazarında vatan her şeyden önce gelmektedir.¹⁷²

Namık Kemal'in tarihçiliğinin özünde hasta adam olan Osmanlı ile ilgili umut verici çözüm önerileri getirmektir. Namık Kemal, *Hürriyet*'teki yazılarında hasta adam eğer tabiatın gereklerine uygun hareket ederse şifa bulup kuvvetlenir. Osmanlı'nın hastalığının gerçek nedeni keyfi yönetim; yani halka, kanuna ve hakka uymayan emirlerin uygulanmasıdır. Osmanlı Devleti zamanında hürriyetin en yüksek derecesinin yaşandığı, ulemanın hükmettiği padişah ve vezirin icra ettiği, ahali elinde silah, bu icralara nezaret ettiği bir devletti. Oysa Babıali şimdi kendisi kanun yapıyor, kendisi icra ediyor, bu icraatı yine kendisi kontrol ediyor. Padişahın bile otoritesi kalmamıştır. Padişah dedin mi akla Babıali, kanun dedin mi Babıali, mahkeme dendi mi Babıali, halk dendi mi yine Babıali geliyor. Hasta adamın iyileşmesi için halkın eski hürriyeti, şariat hâkimiyetinin geri getirilmesi lazımdır. diye ifade eder. Bu yüzden tarihi ve siyasal düşüncesinin temel kavramlarından ilki, hürriyet kavramıdır. Osmanlıyı oluşturan farklı unsurların hürriyetinin garanti altına alınmasını savunur. Böylece Osmanlı olmanın gururunu her topluluk üyesi önceki yüzyıllarda olduğu gibi yeniden hissetmeye başlayacaktır.¹⁷³

“*Devlet ve millet*” adlı makalesinde devlet ve halk ilişkisine açıklık getirir. İdeal devletin; Osmanlı halkı ile hareket edip sıkıntılarını paylaşan hükümetlerin iktidar olması, adaleti sağlama, farklı cemaatlerin tekrar bir araya geldiği, bütün insanlığa hizmet edildiği bir ortam oluşturmaktır. Namık Kemal'in yapmak istediği *Asr-ı Saadet*'in yaşanmasına yardımcı olan devleti bulup tekrar XIX. Yüzyıl şartlarına taşımaktı.

---

¹⁷¹ Namık Kemal, *Akif Bey*, MEB Yayınları, Ankara 1998, s. 5.

¹⁷² Namık Kemal, *Celaleddin Harzemşah*, s. 103.

¹⁷³ Berkes, 1985, s. 180.

“İttihad-ı İslam” adlı makalesinde eskiden Kaşgar, Semerkant, Marağa, Bağdat, Keyrevan, Kurtuba, İstanbul birbirlerine kapalı, habersizdi diyerek gerçek İttihad-ı İslam’ın şartlarını araştırmaktadır. Namık Kemal İslam Birliği’nin gücüne inanır. Osmanlı devleti gölgesinde bir birlik gerçekleşirse Asya için bir saadet devrinin başlayacağına vurgu yapar. “Kavimlerin Sözleşmesi” adlı yazısında; Osmanlı halkının hukukta birbirlerine eşit, menfaatte ortak fakat dilde, cinsiyette, fikirlerde birbirlerine aykırı parçaların birleşmesinden oluşmuş bir medeniyet olduğunu vurgular. Dil ve din farklılıklarının birliğe engel olmadığını kaydeder. Örneğini ise “Makalat-i Siyasiye ve Edebiye” adlı başka bir yazısında verir. “Cumhuriyet, biri saltanat tarzında idare edilen İsviçre ve Belçika’da birçok diller konuşulmaktadır. Amerika’ya her yıl çeşitli diller konuşan insanlar yerleşerek ertesi yıl kırk yıllık yerli hükmüne girmektedir. İslam kavimlerinin uzlaşması da bundan dolayı mümkündür.” Yine ibret gazetesindeki “Hukuk-ı Umumiye” adlı makalesinde: “Batı’dan bu memlekete akıp gelmekte olan terakki tufanı bir gün sizin gözlerinizi tamamen açacaktır.” der. Batı’da hukukun kazanılması uğrunda verilen mücadele tarihine göz atmanın gerekliliğini savunur. Batı’nın son yüzyıllardaki üstünlüğünün kendi tarihlerini iyi okuyabilmelerinden kaynaklandığını yazar. Namık Kemal, böylece altı yüz yılla yaklaşan bir Osmanlı tarihi ve Osmanlı tecrübesi eşliğinde görüşünü belirtmiş olur.¹⁷⁴

Namık Kemal, Batı’yı vazgeçilmez amaç kabul etmediği gibi Osmanlı’nın batılılar tarafından yanlış tanıtıldığını ifade eder. Bunun bir propaganda olduğunu düşünür ve tarihten bir kesitle aktarır: “Mesela bir İngiliz İstanbul’a gelmiş, bir top sesi işitmiş. Yanında olan Rum tercümanından sebebini sual etmiş. Tercüman; Beyazıt Kulesi’nde olan sepetleri göstermiş, ‘işte bak iki âdem asmışlar onun için şenlik düzenliyorlar’ demiş. Şimdi birçok ahad için de kule, hep darağacı zan olunuyor. Türkler daima âdem asar ve astıkça ilan-ı sürur ederler itikadında bulunuyor.”¹⁷⁵ Bu olayda Namık Kemal asıl olarak tercümanın yanlış aktarmasından ziyade İngiliz’in tarihçiliği üzerinde durur: “Müverrihlik şartı her işittiğini akıl ile

¹⁷⁴ Koç, a.g.e., s. 111.

¹⁷⁵ Aydoğdu, a.g.e., s. 62.

hiç muvazene etmeden yazmak mıdır?¹⁷⁶ Diyerek tarihçiliğin olayları derinlemesine analiz ettikten sonra aktarılması taraftarıdır.

Renan Müdafaaamesi Namık Kemal'in tabiri ile bir müdafaaame olmaktan çok bir tepelemedir. Babasına yazdığı mektupta (20 Temmuz 1883) Renan'a vereceği cevabı *'ibadet'* hükmünde gördüğünü ifade etmiştir. Müdafaaame'de Avrupalıların İslam ve Osmanlı hakkında bilgisizliğini ortaya koyar. Renan için *'geveze'* olduğundan ve yanlıgılar içinde olduğundan bahseder. Savunduğu şey ise İslam'ın terakkiye engel olmadığıdır. Avrupa'da taassubun, engizisyonun, cehaletin sürdüğü yıllarda asırlar boyunca ilim ve marifetin İslam memleketlerinde hayat bulduğunu sayfalarca izah etmeye çalışır: *"Memalik-i Garbiyye'de ulum-ı diniyye'nin fikri beşeri ezmekle ne kadar uğraştığını tahkike lüzum görmüyoruz; fakat İslamiyet, fikri beşeri terakki ve istikmale sevk etmiştir."* Renan, İslam'ın geri kalmışlığının dinden kaynaklandığını ifade etmiştir. Müslümanların zihinlerinin sınırlı olduğunu savunmuştur. İslam ile bilimin birlikte olamayacağını kanıtlamaya çalışan Renan'a göre; İbn Bacce, İbn Tufeyl, İbn Rüşd gibi felsefi topluluğun Arapça yazdığı için Arap diye anılmakla beraber gerçekte Grek- Sasani idi. İslam'ı küçümseyici fikirleri olan Renan'a cevap verilmesi gerekiyordu Namık Kemal de bunu en iyi biçimde yapmıştır.¹⁷⁷

Namık Kemal, tarih eserlerinde aktif bir insan ve kahraman portresi çizmiş olması, Renanvari umutsuzluk aşısına karşı, ümit aşısı yapma isteği şekillendirir. Onun Osmanlı tarihçiliği, yıkılmakta olan vatani koruyacak vatanperver tipi canlandırıp, ona ruh verecek surette romantik, duygusal bir tarihçiliktir. Bu yüzden Namık Kemal'in tarihi, heyecanlı ve coşkuludur. Namık Kemal'in tarih eserleriyle yapmak istediği Avrupalılara Fatih, Yavuz ve Kanuni dönemlerini hatırlatmaktır. Kemal, tarih aracılığı ile vatani savunacak kahraman tipi yaratmak ister.¹⁷⁸

---

¹⁷⁶ Koç, *a.g.e.*, s. 11.

¹⁷⁷ Bergen, *a.g.m.*, s. 62.

¹⁷⁸ İbrahim Şirin, *Namık Kemal'in Tarih Anlayışı*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Denizli 1998.

Namık Kemal, konuyu tarihe getirir. Batı’da şark konusunda yazılan tarih eserlerinin kötülüğünden dem vurur: “*Ezcümle Fransızca da Kavaid-i siyasiye ve vekayi ve ahlak-ı milliyemize müteaklik mevcut olan kitapları en âlimanesi D Ohsson namından bir zaatın eseri ve Sevabık-ı adatımızdan bahseden asarın en muhıkkanesi mahut Hammer’in tarihidir. Bunlardan hangisi mütalaa olunsa içinde görülecek rivayat-ı cahilananın kesret ve garabeti akla hayret getirir.*”¹⁷⁹

Namık Kemal, Hammer’in cahilliği ile ilgili misalleri sayıp sıralar, uzunca bir liste oluşturur. Sonra kendi kendine sorar: “*Bu tür mahumat ile Osmanlıların Azamet-i şan ve Mekarim-i ahlakını nasıl öğrenebilsin?*” Onun bu sorusu tarih yazma sebebini açıkça ortaya koymanın yanında nasıl bir tarih yazacağını da ortaya çıkarır. Onun yazacağı tarih adeta Hammer in zehrine karşı panzehir hükmünde olacak ve genç nesillerin zihnini zehirlemekten kurtaracaktır.¹⁸⁰ Hammer ve onun özellikle Osmanlılar hakkındaki tahripkâr tutumu, Namık Kemal’in biyografilerinden Fatih ve Yavuz’un yazılma sebebini oluşturur. Aynı sebep Namık Kemal’e Osmanlı Tarihi’ni yazdırmıştır.

Namık Kemal’e göre Avrupa toplumunda Osmanlı’ya yönelik olumsuz fikirlerin sebebi Osmanlı’nın yanlış tanıtılması kadar Avrupa’da bu yönde yapılan çalışmaların yetersizliğidir: “*Hâlbuki biz şimdiye kadar Avrupa lisanlarında şarka dair bir mütalaa şayan kitap göremedik.*”¹⁸¹ der. Fransızcada bizi çeşitli yönlerden anlatan yegâne eserin Hammer’in Tarihi olduğunu belirterek: “*Hammer Tarihi, türü eserler, cahil rivayetlerinden oluşturulmuş kesret ve garabet yazmalarıdır.*”¹⁸² diye bahseder.

İslamiyet’in ilerlemeci hareketleri desteklediğini, Türklerin Avrupalılardan daha adaletli olduğunu ve Batı’nın Osmanlı’ya ön yargılı davrandığını düşünür. Buna örnek olarak da Ermenileri farklı bir pencereden ele alarak verir: II. Mahmut döneminde bir düzenlemede batıların müdahalesine uygun tavır takınmalarına rağmen Papa’nın bir hükmü karşısında devlet yanlısı bir tutum içerisinde olduklarını

¹⁷⁹ Namık Kemal, 22 Haziran 1872. *Bütün Makaleleri 1*, 2005, s. 222.

¹⁸⁰ Şirin, a.g.e.,

¹⁸¹ Koç, a.g.e., s. 11.

¹⁸² a.g.e., s. 12.

aktarır. Bu durumun Osmanlı vatandaşlığının olgunlaşmasında geçirdiği tarihi süreci ve değişimi gösterir. Osmanlı adaleti konusunda batı karşısında Osmanlı'nın çok daha adil uygulamalar olduğunu tarihten örnekler vererek açıklar: “*Macar kralı içine Osmanlı kanı karıştırılmadan şarap içmeyi zül bilirdi. Hırvatlık Beyi ise yeniçeri yaralarından dışıyla etler koparıp yemeyi kendince yiğitlik, aslanlık olarak görürdü. Biz ise böyle bir Devr-i Cevr içinde İstanbul’u fethedince en evvel Rum kilisesinin vücudunu ikba ve hukukunu tayin eyledik. Kendi halinde bir âdemi başka mezhepte bulunduğu için belaya uğratmak değil hiçbir şeyden mahrum etmedik.*” Yine tarihten verdiği başka bir örnekte: “*Bize düşmandan bir fakir kıızı esir düştü. Ne bir hakarete uğradı, ne hapse girdi, ne de hukukundan mahrum edildi. Bilakis sarayda bile mezhebini muhafaza etti. Yine padişah ile beraber saltanat sürdü. Hatta eceliyle vefat ettikten sonra mezarının üstüne bir de türbe yapıldı.*” der. Namık kemal, bir meseleyi ele alırken tarihe yönelik atıflar sık sık görülür. Özellikle Osmanlı tarihinden örnekler vererek Osmanlı'nın herkese adaletli davrandığını kanıtlamaya çalışır.¹⁸³

Tanpınar'ın da ifade ettiği gibi Namık Kemal'in 22 Haziran 1872'de yedi numaralı İbret'te çıkan “*Avrupa Şarkı Bilmez*” adlı yazısını bütün tarihi eserlerine başlangıç saymak doğru olur. Namık Kemal İbret'teki bu makalesinde Avrupa'nın şarkı bilmediğini örnekler vererek açıklamaya çalışır: “*Türk adı anıldıkça ehli salıp hunharlarına benzer dünyanın altını üstüne getirmeyi arzu eder bir vahşi aşiret tasavvur olunuyor. Hâlbuki biz şimdiye kadar Avrupa lisanslarında Şarka dair bir mütalaaya şayan kitap görmedik, ya şarkın ahvalini öğrenmek isteyenler ne vasıta ile Vusul-ı maksada muktedir olsunlar da bu su-i zehapları terk etsinler.*”¹⁸⁴

Namık kemal, “*Avrupa Şarkı Bilmez*” makalesinde Osmanlı'nın dünya milletlerine kendi egemenliğine aldığı, her hakkına sahip çıktığını, can ve mal güvenliklerini sağladığını, dünya milletlerinin mezhep ve dinlerini koruduğunu, onlara hoşgörü ile yaklaştığını ifade eder. Osmanlı tarihinin bir hoşgörü tarihi olduğunu yazar.¹⁸⁵ Osmanlı dil ve edebiyatı üzerine düşüncelerini, “*Lisan-ı*

¹⁸³ Aydoğdu, ss. 39-285.

¹⁸⁴ Namık Kemal, 22 Haziran 1872. *Bütün Makaleleri 1*, 2005, s. 235.

¹⁸⁵ Namık Kemal, *Bütün Makaleleri 1*, 2005, s. 235.

Osmani'nin Edebiyatı Hakkında Bazı Mülâhazatı Şamildir'' yazısında görmekteyiz. Bu makalesinde: *‘‘Edebiyatsız millet, dilsiz insan kabilinden olur’’* düşüncesini savunur. Türk tarihi gibi Türk dilini de dünyada en iyi diller arasından biri olarak kabul eder. Mevcut alfabenin korunmasından yanadır. İmlanın düzeltilmesi kaydıyla Osmanlı alfabesinin kullanılmasından yanadır. Ona göre Avrupa Latineden kurtularak kalkındı. Osmanlı Devleti de Arapçadan kurtularak kalkınacaktır.¹⁸⁶

Namık Kemal'deki geleneğe bağlılık fikri, İslam ve Osmanlı birliğinin kurulmasına yöneliktir. Osmanlı birliğinin sağlanmasında, en dinamik gücün Müslümanlık olduğu inancındadır. Müslümanlık hukukunu ve ahlakını ısrarla savunur. Bunun yanında, insan hak ve hürriyetlerini hareket noktası olarak belirler. Devleti, fertlerin hak ve hürriyetlerini korumada birinci derecede sorumlu görür. Namık Kemal'e göre insan, koşulsuz şartsız özgür olmalıdır. Her insana özgürlük hakkı verilmeli ve ona dokunulmamalıdır. İnsanı en doğal hakkından mahrum etmeye kişi ve devletin hakkı yoktur. Bu açılardan Tanzimat Fermanı'nın getirmiş olduğu yenilikleri önemser bunun önünü açmaya, genişletmeye çalışır ve bunun için de parlamenter sistemin hayata geçirilmesi gerektiğini ısrarla savunur. Namık Kemal'e göre Osmanlı Devleti'nin yeniden canlanması, yeniden gelişebilmesi için önce Meşrutiyetin kabul edilmesi, hükümet kuvvetinin çoğunluğunun kararı ile iktidara gelmesi ve son olarak da bu devletin anayasa ile kanunlarının şeriat kurallarına uygun olması gerekir. Ona göre Osmanlı istikbali ancak bu şekilde emin olur. Osmanlı vatanında yaşayan herkes vatandaşdır.¹⁸⁷

Namık Kemal Hürriyet Gazetesi'ndeki *‘‘Hubbü'l Vatan Mine'l İman’’* başlıklı makalesinde: *‘‘Yeni Osmanlılar ki eski Osmanlı şanının tecdidine çalışanlardır. Zulmün ne kadar hasmı iseler, fitnenin de o kadar düşmandırlar. Sultan Süleyman zamanının feyz-ü ikbalini isterler. Amma bunu devrin iktiza ettirdiği İntizam-ı medeniyet içinde ararlar. Buna çare de adalettir.’’*¹⁸⁸ diye düşüncelerini özetler.

---

¹⁸⁶ a.g.e., s. 212.

¹⁸⁷ a.g.e., s. 210.

¹⁸⁸ Berkes, a.g.e., s. 55.

F- KAVRAMLARLA NAMIK KEMAL'İN TARİHÇİLİĞİ

Namık Kemal nezdinde terakki, hürriyet ve vatan birbirleriyle yakından ilişkili ve birbirlerini tamamlayan üç kavramdır. Onun düşüncesinden hürriyeti, vatan ve ilerleme fikrinden ayırmak mümkün değildir.

“*Terakki*” (ilerleme) meselesi Osmanlı aydınlarının üzerinde önemle durduğu konuların başında gelir. Geri kalmışlığın sebepleri ve çıkış yolları konularındaki tartışmalar, Türk modernleşmesine damga vurmuştur. Bu mesele, nasıl bir siyaset izlenmesi gerektiğini de belirlemiştir. Namık Kemal, Osmanlı devlet adamları ve aydınlarının geri kalmışlığı kabul edip çözüm üretmemelerinden yakınır. Osmanlı toplumu uyurken Batı'nın son derece ilerlediğini şöyle ifade eder: “*Londra'ya Enmüzc-i âlem denilse mübalağa değildir. Rüy-ı arzda mevcut olan Asar-ı terakkinin fotoğraf ile resmi alınmış olsa Medeniyet-i hazırayı ancak Londra kadar gösterebilir.*” Namık Kemal “*Terakki*” makalesinde Avrupa'daki sosyal, ekonomik, kültürel hayatı daha detaylı ve tüm cazibesıyla anlatır. Bizdeki tevekkülcü anlayışı terakkiye engel bir unsur olarak görür. Ancak bu Namık Kemal'in gözü kapalı bir Avrupa hayranı olduğunu düşünmek doğru olmaz.¹⁸⁹

Namık Kemal'in üzerinde önemle durduğu bir kavram da “*Vatan*” kavramıdır. “*Vatan*” kavramı, Namık Kemal'den sonraki nesilleri en çok etkileyen kavramların başında gelir. Özellikle Cumhuriyet'in kurucuları tarafından dayanışmacı bir değer olarak benimsenmiş hatta vatan sevgisi, İslami temellere dayandırılmıştır. Namık Kemal, kişi ile ülke arasındaki ilişkiyi ilk kez vatan vazifesi ve fedakârlık kavramları temelinde şöyle tarif etmiştir: “*Vatan bize kılıcımızın ekmeğidir. Daima kendimize mahsus, kendimize münhasır biliriz. Daima nefsimizden ziyade sever, nefsimizi uğrunda feda ederiz.*”¹⁹⁰

¹⁸⁹ Namık Kemal, *Bütün Makaleleri 1*, 2005. s. 218.

¹⁹⁰ Mahmut Akın, “*Namık Kemal'in Siyasi Düşüncesinde Temel Kavramlar: İlerleme, Hürriyet ve Vatan*”, Namık Kemal Üniversitesi Yayınları, Tekirdağ 2012, ss. 148-149.

Yine “*Vatan*” başlıklı makalesinde; vatanın güvenliği ve birliği üzerinde durur. “*İnsan vatanını sever; çünkü hürriyeti, rahatı, hakkı, menfaati vatanı sayesinde kaimdir. Vatan bize kılıcımızın ekmeğidir.*”¹⁹¹ Namık Kemal’e göre vatan Osmanlı camiasıydı. İbret gazetesindeki “*İstiklal*” adlı makalesinde, Müslüman olmayan vatandaşın da hukukunun korunmasında olduğunu her akıl sahibinin bunu kabul ettiğini belirtir. Bu devletin geleceği yoktur diyenlerin günü kurtarma peşinde olduğunu yazar.¹⁹² Oysa vatan bütün Osmanlıların sadakat, fedakârlık borcu oldukları yüce bir varlıktı. Vatan sevgisi Allah vergisi, doğal ve kutsal bir duygudur.

Namık Kemal’in üzerinde önemle durduğu başka bir kavram da “*Hürriyet*” tir. Yeni Osmanlılar, özellikle Sultan Abdülaziz’e karşı verdikleri mücadeleyi bir hürriyet mücadelesi olarak görürler. Namık Kemal, “*Hürriyet-i Efkâr*” başlıklı makalesinde¹⁹³ insanı diğer canlılardan ayıran özelliğin hürriyet olduğunu yazar. İslam dininin de fikir hürriyetine büyük önem verdiğini savunur. Devletlerin insanların fikir hürriyetinin önünü açmasına ve vatandaşlarıyla bu yönde bir toplumsal sözleşme imzalanması gerektiğini savunur.¹⁹⁴

Namık Kemal’in üzerinde durduğu bir diğer kavram “*Dayanışmadır*”. İbret gazetesindeki “*Avrupa medeniyetinden ibret almak*” adlı makalesinde, bu medeniyete sağlıklı bir bakışın dayanışmayı doğuracağını, dayanışmanın okula götüreceğini, okulun tezgâhları işleteceğini, tezgâhlardan fabrika ve bankaya yükselmenin mümkün olacağını, böylece memleketin refaha ve servete kavuşacağını yazar. Namık Kemal’in üzerinde önemle durduğu başka bir konu ise devlette çalışan memur ve bürokratlardır. “*Devlet adamlığı kıtlığı*” adlı makalesinde Mustafa Reşit Paşa’dan sonra devlet adamı yetiştirmede büyük bir gevşekliğin yaşlandığını dile getirir. Bunun sebebi devlet adamlarının kurumlarda kendi adamlarını toplamaları ve gerçek değerlerin önemsenmemesidir. Osmanlı modernleşmesinin İstanbul’a yakın

¹⁹¹ Namık Kemal, *a.g.e.*, ss. 475-476.

¹⁹² *a.g.e.*, s. 478.

¹⁹³ *a.g.e.*, s. 522.

¹⁹⁴ A.Donbay, *Namık Kemal’in Hürriyet Gazetesindeki Makaleleri*, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya 1992, s. 207.

birkaç yer dışında imparatorluğu etkilememesinin temelinde yetişmiş kalifiye devlet memurlarının yetişmemiş olmasıdır.¹⁹⁵

Kemal, *Hürriyet* Gazetesindeki ‘*Mülkümüzün Servetine Dair*’ başlıklı makalesinde Osmanlının geçmişi geleceğine ışık tutabilecek birikim ve zenginlikte olduğunu şöyle belirtir: ‘*Vatanımız öyle bir mevki müstesnadır ki üç kıt’anın en mühim olan nokta-i itidallerini tutmuştur. Vaktiyle âlem kileri hükmünde idi. Hala birçok memleketlerin bazarı makamındadır. Zemini kazılsa her köşesinde servet definleri açılır.*’ Gelişime yönelik Namık Kemal servetin şu üç kaynaktan ortaya çıkacağını işaret eder: Ziraat, sanat, ticaret. Ne yazık ki bu üç kaynağın Osmanlıda yeterince değerlendirilmediğinden yakını; ‘*Ziraatte elinde her türlü imkân varken, en bereketli topraklarda Osmanlı yiyecek ekmeğe neden muhtaçtır. Sanatta fevkalade bir kavrayışa sahip olan Osmanlı toplumu giyeceğine varıncaya kadar neden dışardan alır. Birden çok kıtada hüküm süren ve etrafı denizlerle, limanlarla çevrili olan imparatorluk, elindeki bu olanlara rağmen ticarete Yunan’dan bile geridir.*’¹⁹⁶

Namık Kemal, batıdaki baş döndürücü gelişimin karşısından ilerleyemeyen Osmanlının içinde bulunduğu çıkmaz hakkında şöyle der: ‘*Kavaid-i fünün değişti. Buharlar telgraflar zuhur etti. Biz de bin kişinin vücuda getiremeyeceği eşyayı birkaç yüz okka demir parçası imal etmeye muktedir oldu. İlerlemek istedikçe fersah fersah geri atıldık.*’¹⁹⁷

Namık Kemal, Batı ile Osmanlı arasındaki beşeri farklara da değinir. Ona göre Batı medeniyetinin başarıları insan yapısındaki birtakım farklılıklardan kaynaklanır. Bunu beşeri veya etnik bir üstünlükle ilişkilendirmez; ancak doğrudan Batı insanının karakteri ve düşünme biçimiyle ilişkilendirir. Çalışkanlıkları onların en önemi özellikleri olduğunu belirtir: ‘*Memalik-i Mütemeddine herkes geceyi gündüze katmış Lezzet-i hayatında müstefid oluyor. Herkes leyalin Hapishane-i zulmünden kurtulmuş, Esbab-ı saadetin tezyidine çare arıyor. Batı böylece sanayi,*

---

¹⁹⁵ a.g.e., s. 222.

¹⁹⁶ a.g.e., s. 47.

¹⁹⁷ a.g.e., s. 40.

ticaret, sanat, tıp, hukuk alanlarında büyük ilerlemeler kaydetmiştir. Oysa bizim bir fabrikamız bile yok.” Her şeyi Allah’a ve devlete havale eden bir anlayışın değişmesi ve hürriyet için çalışan bir insan yapısının ortaya çıkması gerektiği üzerinde durur. Medeniyetin ancak bu şekilde inşa edilebileceğini savunur: ‘*Hülasa medeniyetsiz yaşamak ecelsiz ölmek kabilindedir.*’ der. Namık Kemal Osmanlının yıkılış nedenini açıklarken: ‘*Killet-i rical, killet-i mal, killet-i asker, killet-i esbab, killet, killet, killet, her şeyde killet bunun sebebi ise İstibdat-ı hükümet.*’ der.¹⁹⁸

Namık Kemal Midilli’den Abdülhak Hamid’e kardeşim Hamid’im diye seslendiği mektubunda ordularımızın yenilgisini her duyduğumda vücudumun mezara, ruhumun da ölüye döndüğünü belirtir. Bu mektup yazarın Osmanlı ordusunun yenilgisinden duyduğu kederi ifade eder.¹⁹⁹

Siyaset Namık Kemal’in tüm çabası devletin devamlılığını sağlamaktı. Halka moral vererek mücadelesini sürdüren Namık Kemal, İbn-i Haldun’un tarih felsefesine dayanarak neredeyse ölüme yatmış, kötü sonu peşinen kabullenmiş çevrelere onların kendilerine dayanak yaptıkları İbn-i Haldun’un tarih felsefesine karşı çıkararak, tabiat kanunlarının gereklerine göre davranılması koşuluyla kaçınılmaz sonu bekleyenlere inat bu kötü sonun gelmeyeceğini savunur.²⁰⁰

a- Namık Kemal’e Göre Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Tarihçiliği ve Tarihçileri

Tanzimat’la başlayıp II. Meşrutiyet ve İttihat ve Terakki’yle devam eden süreçte Osmanlı Devleti yok oluşa yaklaşmıştır. İmparatorluğun en sıkıntılı dönemi denilebilecek XIX. Yüzyılda Osmanlı aydınının kafası da karışıktır. Kimi geçmişin her şeyini yok sayacak, kimi de bunca yıllık tarih ve medeniyeti sahiplenerek geri kalmış devleti reformlarla kalkındırmayı amaçlamıştır. Namık Kemal ise Osmanlı tarihi ve medeniyetini sahiplenen bir aydındır. Ona göre sadece Osmanlı değil bütün

¹⁹⁸ Namık Kemal, ‘*Hasta Adam*’, A.Donbay, *Namık Kemal’in Hürriyet Gazetesindeki Makaleleri*, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya 1992, s. 207.

¹⁹⁹ Donbay, *a.g.e.*, s. 207.

²⁰⁰ Akın, *a.g.e.*, ss. 148-149.

İslam devletleri hak gözeterek İslam hukukuyla layıkıyla yönetildiklerinde güçlerini yitirmeden tarih sahnesinde kalabilirler; fakat yönetim adaletli davranmazsa, medeniyet yolunda hiçbir adım atılmazsa devlet o zaman tarihin karanlığına gömülür. Namık Kemal'e göre Osmanlı'da yönetim, Kanuni Sultan Süleyman'dan sonra bozulmuştur. İmparatorluğun yıkılış sebebinin yöneticilerin ve onların iktidar hırsı olduğunu belirtir.²⁰¹

Namık Kemal, zamanın ihtiyaç duyduğu bir insandır. Dönemin çoğu aydını gibi Namık Kemal'in de içinde bulunduğu, sürekli su alan bir gemi haline gelen İmparatorluğun aydınları, sanatçıları, düşünce adamları, geminin rotasını ve kaptanını değiştirmeyi tartışmaktan başka bir çare düşünemez hale gelmiştir. Bu yüzden Tanzimat aydınları, kendi tarihinden, uygarlığından, kendi dünya görüşünden şüphe eder duruma gelmiştir. Öyle ki "*Eski olan her şey kötü*" idi. Düne kadar övülen değerler Batı'nın gelişmişliği ile yüz yüze gelince hemen eleştirilmiş ve çöpe atılmak istenmiştir. Yüzyılların birikimi, tarihsel bellek bir anda reddedilmeye çalışılmıştır. Geçmişte ne varsa kötüdür, tarihsellik yanlıştır, tarihe bakılarak içinde yaşanan gün açıklanamaz denilmeye başlanmıştır. Bu açıdan Namık Kemal Tanzimat aydınları arasında bıçak sırtında duran bir aydındır. Ne var ki Namık Kemal'e göre ne eski ne de salt yeni iyiydi. Tarih, toplumsal bir bellektir ve uygarlıkların test aracıdır. Bu açıdan Namık Kemal'in tarihi önerilerinin temelinde aydınlanmacı Fransız fikirleri ve bu fikirlerin bize sunmaya çalıştığı kurumlar vardır, kurallar değil; çünkü ona göre kuralların kaynağı fıkıhtır. Namık Kemal, geleneğe kökten saldıranla olduğu kadar Batı fikirlerini beğenmeyen gelenekçilerle de anlaşamaz.²⁰²

Tanzimat Dönemi tarihçileri ve düşünürleri sadece Osmanlı devletini hedef kitleleri olarak seçmezler. Doğu-batı kıyaslamasıyla topluma seslenirler. Ele aldıkları konular tarihi açıdan uluslararası ilişkileri ilgilendiren ve değerlendiren meselelerdir. Osmanlı karşıtı bir durumda birey olmanın ötesinde toplumun çıkarlarını koruyan bir

---

²⁰¹ Erhan Akdağ, "*Geçmiş ve Gelecek Karşısında Namık Kemal'in Tarih Anlayışı*", Namık Kemal Üniversitesi Yayınları, Tekirdağ 2012, s. 197.

²⁰² Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, Selçuk Yayınları, İstanbul 1966, s. 63.

söylem geliştirirler. Bunlardan biri de Namık Kemal'dir. Namık Kemal yazılarında; *“Biz Avrupa'nın medeniyetini takdir ederken içimizdeki ecnebilerin her yerde İslamiyet'in medeniyete engel olduğunu, Osmanlıların kötü olduğunu söylemesi bizim tarihten örnekler vererek aksini kanıtlamak için yazılar yazmamıza sebebiyet vermiştir.”*²⁰³ der.

Tanzimat tarihçiliğinin kendine has sorunları tespit etme biçimi vardır. Sadece sorunları tespit etmekle kalmayıp çözüm önerileri de sunması açısından önemlidir. Şinasi'de görülen duyarlı gazetecilik anlayışı, Namık Kemal'de duyarlı tarihçilik anlayışına dönüşür. Şinasi'nin Namık Kemal'le bir saate yakın süren ilk görüşmesinde Namık Kemal'e ilk tavsiyeleri, Ona başka dünyalara adım atmayı dolayısıyla dönemin düşünce birikimini ve etkileşimini sağlayan önemli bir araç olan Fransızca'yı öğrenmesi olur. Namık Kemal bu tavsiyeye hemen uyacak daha sonra da Tercüme Odası'na tayin edilmesi ise bu dönüşümü besleyecek ana etken olacaktır. Fransızcasını geliştiren Namık Kemal 1865 yılına kadar kendini geliştirerek memleketin ihtiyaç duyduğu meşhur yazarları arasında yer almıştır.²⁰⁴

Namık Kemal'in Şinasi ile tanışması onun için önemli bir başlangıçtır, düşüncülerini siyasi ve toplumsal meselelere yöneltmiş, şiirlerinde kadın temaları artık vatan, hürriyet ve millet temalarına dönmüştür.²⁰⁵ Öyle ki devletin içinde bulunduğu kötü şartlara rağmen Namık Kemal her fırsatta umut verir: *“İşte bu kadar mütalaaya istinaden yine tekrar ederiz; istikbalimiz emindir. Yine tekrar ederiz; her ati karibdir ve Yine tekrar ederiz; yaşasın Osmanlılar.”*²⁰⁶ diye haykırır. Namık Kemal'in Şinasi ile tanışması onun için önemli bir başlangıçtır, düşüncülerini siyasi ve toplumsal meselelere yöneltmiş, şiirlerinde kadın temaları artık vatan, hürriyet ve millet temalarına dönmüştür.²⁰⁷

---

²⁰³ Canan Olpak Koç, *“Namık Kemal'in Sosyal ve Siyasi Meselelere “Gazetecilik” Cephesinden Bakışı”*, Namık Kemal Üniversitesi Yayınları, Tekirdağ 2012, s. 111.

²⁰⁴ Asım Öz, *“Tevekkün Kıvranırları: Namık Kemal'in Düşünce ve Edebiyat Dünyasının Teşekkülünde Etkilenme”*, Namık Kemal Üniversitesi Yayınları, Tekirdağ 2012, s. 118.

²⁰⁵ Mithat Cemal Kuntay, *Namık Kemal Devrin İnsanları ve Olayları Arasında*, C: 1, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2010, s. 28.

²⁰⁶ Aydoğdu, *a.g.e.*, ss. 39-285.

²⁰⁷ Mithat Cemal Kuntay, *Namık Kemal Devrin İnsanları ve Olayları Arasında*, C: 1, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2010, s. 28.

Osmanlı aydınları Osmanlının yıkılışı karşısında tek bir fikir içerisinde olmamışlardır. Aslında o günün şartlarında Osmanlı aydınları sürecin sadece edilgen tarafları değildi. Aksine sürecin içeriğine ilişkin ciddi önerileriyle etkin bir pozisyona sahiptiler. Yani Osmanlı modernleşmesinin hemen başlarında aydınlar, bir taraftan sürecin eseri olarak oluşmaya başlarken diğer taraftan da süreci oluşturuyorlardı. Bu iç içe geçmiş eş zamanlı durum içerisinde dönemin aydınlarını ve pozisyonlarını doğru okumanın, dönemin kendisini doğru okumakla bir ilgisi olduğunu unutmamak gerekmektedir. Esas kaygıları devleti kurtarmak olan aydınların modernleşme sürecine bakışı tek biçimli değildi. Nihai amaçları konusunda ortak bir paydada buluşan aydınlar, söz konusu amaca ulaşmanın hangi içerikte ve yöntemle gerçekleşeceği konusunda hemfikir değillerdi. Aslında aydınların ortak bir fikri olmadığı da zaten bu dönem içerisinde netleşmeye başlamıştır.²⁰⁸

Jön Türklerin hepsini kapsayan genel bir ideolojiden bahsetmek çok zordur. Bir anlamda Jön Türklüğün ve Jön Türklerin ortak noktası, II. Abdülhamid rejiminden duyulan hoşnutsuzluk ve bu rejimi devirerek yerine meşrutî bir rejim tesis etme arzusu olmuştur. II. Abdülhamid rejiminin sadakat kavramına atfettiği önem ve bu sığfata uygun olduğunu düşündüğü kişileri daha iyi eğitim görmüş bürokrat ve subayların önüne geçirmesi de iyi eğitim almış toplum üyelerinin önemli bir kısmının Jön Türk hareketine katılmasına ya da sempati duymasına sebep olmuştur. Çekirdek kadrolar itibariyle Jön Türklüğün dünya görüşü pozitivism ve biyolojik materyalizmden kuvvetli bir biçimde etkilenmiş ve cemiyetin bazı önde gelen liderleri, bilhassa 1905 öncesinde siyasî bir amaçtan ziyade toplumsal gelişmenin önünü tıkadığını düşündükleri dinin yerine bilimi hâkim kılma gibi felsefî mefkûrelerin peşinde koşmuşlardır. Ancak Jön Türklüğün her döneminde bu kavram içinde materyalistlerden ulemâyâ kadar çok değişik nitelikte kişilerin yer aldığı

---

²⁰⁸ Saydam, *a.g.e.*, s. 559.

unutmamak, bir ideolojiden ziyade bir *Weltanschauung*'dan (dünya görüşü) bahsetmek ve bunu da çekirdek kadrolarla sınırlı tutmak gerekmektedir.²⁰⁹

Yeni Osmanlılar olarak ün yapmış olan grup, bu dönemde ortaya çıkmış ve yeni Osmanlı düşüncesi olarak betimlenecek faaliyetin önemli bir kolunu oluşturmuştur. Yeni Osmanlılar birçok gerekçeden dolayı öncü karakterlere sahipti. Bu topluluk, Şerif Mardin'in de altını çizdiği, demokratik ve liberal düşüncenin Osmanlı'daki ilk örneğini temsil etmişlerdir.²¹⁰ Bu öncü niteliklerinden dolayı Yeni Osmanlılar kendilerinden sonraki entelektüel faaliyetlerin içeriğinin ve yönünün belirlenmesinde önemli rol oynamışlardır. Öyle ki bu etkilerinin Cumhuriyet Türkiye'sine sarktığı rahatlıkla söylenebilir.

Yeni Osmanlı hareketi, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki bazı siyasi ve idari sıkıntıları gidermek amacıyla yapılmış bir reform hareketi olan Tanzimat'ın devlet bünyesinde yarattığı geniş çaplı sosyal ve kültürel değişikliklere bir kısım aydının -ki bunlar Tanzimat Dönemi'nde yetişen ilk aydınlardır- tepkisinin neticesinde kurulmuştur.²¹¹

Namık Kemal Türk halkının bu dönemdeki sorun ve görüşlerini şu şekilde dile getirmektedir:

- 1- Batılılaşma reformları, Batı Avrupa ile işbirliği yapan bir bürokrasi tarafından zorla kabul ettirilmiştir. Bürokratlar, böylece memleket çıkarlarının çözümünü, yalnız kendi çıkarlarıyla ilgilenen yabancı güçlere bırakmaktadır.
- 2- Bürokratlar, Batılılaşmayı kendi istibdatlarını sağlamlaştırmak için kullandılar. Namık Kemal bu durumun değiştirilmesi için yeni bir anayasa ve parlamento rejimi düşünmekteydi.

---

²⁰⁹ Şükrü Hanioglu, "Jön Türkler", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, C:23*, 2010, s. 287.

²¹⁰ Şerif Mardin, *Yeni Osmanlı Düşüncesi, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce 1, Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi*, Edt. Tanıl Bora-Murat Gültekingil, 6. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2004, ss. 42-43.

²¹¹ Mümtazer Türköne, *İslamcılığın Doğuşu*, İletişim Yayınları, İstanbul 1991, s. 93.

- 3- Namık Kemal, asıl sorunun ekonomik niteliğinin farkındaydı. Kapitülasyon imtiyazları altında ithal edilmiş Avrupa makine dokumalarının, memleketteki yerel sanayiye öldürdüğünü ve geleneksek sanatların yerini alabilecek hiçbir yerel sanayi işletme olmadığından işsizliğin yaygınlaştığını acı acı gözlemlemekte idiler.
- 4- Namık Kemal Batı'ya olan bağımlılık sonucu dışarıdan kabul ettirilen reformları aynı zamanda Batı'nın kültür, ahlak ve adabda taklit edilmesini şiddetle eleştirmektedir.²¹²

İhsan Sungu'nun ifadesiyle, milletin siyasi haklarını savunmak amacıyla 1867'de kurulan Yeni Osmanlılar hareketi Tanzimat yöneticileri olan Reşit Paşa ve yardımcıları Ali ve Fuat Paşaların, padişahı hükümet işlerinden alıkoymuştur. Hükümet icraatını *Bâb-ı Âli* olarak adlandırılan hükümette toplamalarına (Bir anlamda oligarşik bir yapı kurmalarına)²¹³ ve bu yapının başına buyruk hareket etmesine tepki olarak kurulmuştur.

Yeni Osmanlılar, başlangıçta beğendikleri ve benimsedikleri Tanzimat reformlarını yetersiz bulmuşlar, memleketin Avrupa devletleri düzeyine çıkarılması için daha ileri hamlelere ihtiyaç olduğu fikrinden hareket etmişlerdir. Önceleri kendilerini *Türkistan'ın Erbâb-ı Şebâbi* ve *İttifak-ı Hamiyet* şeklinde adlandıran Yeni Osmanlılar, *jön (Jeune)* deyiminin Türkiye'de din ve devlet düşmanlığı yapan kişileri anlatan bir deyim olmasından dolayı Jön Türk ismini de kullanmayıp Yeni Osmanlılar adını kullanmayı tercih etmişlerdir.²¹⁴

Mısırlı Mustafa Fazıl Paşa'nın bazı politik hedefler ve niyetlerle desteklediği hareketin içinde Ebüzziya Tevfik, Nuri ve Reşat Bey, Ayetullah, gazeteci Refik, Ağâh Efendi, Ziya Paşa, Ali Suavi ve Namık Kemal gibi isimler vardır. Ebüzziya

---

²¹² Halil İnalçık, *Bürokrasi, Batılılaşma, Laikleşme*, www.tbddergisi.barobirlik.org.tr/m2004-50-741, 2004, ss. 67-68.

²¹³ İhsan Sungu, *Tanzimat ve Yeni Osmanlılar, Tanzimat 2*, Haz. Komisyon, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1999, s. 77.

²¹⁴ Enver Koray, *Yeni Osmanlılar 150. Yılında Tanzimat*, Haz. Hakkı Dursun Yıldız, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1992, ss. 547-548.

Tevfik;²¹⁵ hareketin dört önemli ismi olarak Namık Kemal, Nuri, Reşat ve kendisini sayarken İhsan Sungu,²¹⁶ hareketin en önemli iki ismini anarken Ebüzziya'nın ilk dörde bile almadığı Ziya Paşa'yı Namık Kemal'le birlikte anar. Türk toplumunun yakın tarihinde çok önemli bazı sosyal, kültürel ve siyasi değişikliklere öncülük eden ve meşruti bir monarşiden yana olan Yeni Osmanlılar yönetim erkinin denetime tabi olmasını istedikleri için tıpkı Batı' da olduğu halkın temsilcilerinden oluşan bir parlamentonun kurulması gerektiğine inanıyorlardı. Nihai gayeleri meşveret usulünü kurmak olan Yeni Osmanlılar bu maksatla, özellikle basın yoluyla mücadeleye başladılar. Bu yöntemle hükümeti etkilemek isteyen Yeni Osmanlılar, *Hürriyet* gazetesini kurdular ve oradaki yayınları sayesinde meşveret usulünün başlangıcı niteliğinde olan *Şura-yı Devlet*'in (Danıştay'ın) kurulmasına sebep olmayı başarmışlardır.²¹⁷

Yeni Osmanlılar hareketinin en önemli isimlerinden biri hiç kuşkusuz Namık Kemal'dir. Düşüncesinin anahtar kavramları *hürriyet ve millet* olan Namık Kemal Yeni Osmanlı düşüncesinin de en önemli isimlerinden biridir. Ancak Namık Kemal'in edebiyat adamlığı çoğu zaman düşünürlüğünden önce anılır; çünkü o her şeyden önce büyük bir vatan şairi olarak bilinir. Hürriyet ve vatan üzerine yazdığı romantik şiirleri, onun şöhretinin esas nedenlerinden biridir. Edebiyatta romantik akımın etkisinde *hürriyet ve vatan* üzerine yazarken İslam-Osmanlı tarihine dayanıyordu. Bir düşünür ve eylemci olarak gazete yazılarında medeniyeti, terakkiyi, hürriyeti ve kısmen aydınlanma fikirlerini savunmak onun haklı ününü pekiştirmiştir. Bir düşünür olarak Osmanlı devletinin bekasını temin maksadıyla çağının bütün meselelerine yeterince kafa yormuş, inandığı çıkış yollarını açıkça göstermeye çalışmıştır. Bu maksatla Yeni Osmanlılar hareketinin kurucuları arasında yer almış, politik mücadelesini de sonuna kadar sürdürmüş bir eylem adamıdır. Bu mücadelecilik tavrının onun için olumsuz sonuçları olmuş, zulme uğramış, hapsedilmiş, sürgün

---

²¹⁵ Ebuzziya Tevfik, *Yeni Osmanlılar Tarihi*, Kervan Yayınları, İstanbul 1974, s. 405.

²¹⁶ Sungu, *a.g.e.*, s. 777.

²¹⁷ Koray, *a.g.e.*, ss. 552-553.

edilmiştir.²¹⁸ Yurt içinde mücadelenin imkânı kalmadığı durumlarda yurt dışına gitmiş, orada da basın yoluyla mücadelesine devam etmiştir.

Namık Kemal Osmanlı yönetici elitine dâhil aristokrat bir aileye sahipti. Babası sarayda müneccimbaşısı idi. Namık Kemal' in eğitimini üstlenen dedesi ise önemli devlet görevleri yürüten bir bürokrattı. Namık Kemal ilk eğitimini yeni açılan modern okullarda almış olmakla birlikte informel kanallardan da dini eğitimini sürdürmüştü. Ömer Faruk Akün'ün Ali Ekrem'den aktardığına göre: “*Kemal Sofya'dan döndükten sonra zamanının büyük ulemasından tefsir, hadis, fıkıh, tasavvuf, Arap ve Acem edebiyatı dersleri almış, 19 yaşına girdiği zaman dini ilimlere vukuf peyda eylemiştir.*”²¹⁹ Yine Ömer Faruk Akün onun İslami ilimlerle olan alakası hakkında bir fikir vermesi için onun Osmanlı zamanında medreselerde okutulan temel akait kitaplarından biri olan *Şerh-i Mevakif* tan beş fasıl kadar kısmı tercüme ettiğine dair bir rivayeti aktarıyor.

Namık Kemal, dönemin en önemli devlet dairelerinden biri olan ve Osmanlı modernleşmesinde önemli bir rol üstlenen *Tercüme Odası*'nda çok erken yaşlarda memuriyet görevi almıştı. Ancak bu kariyeri çok uzun sürmedi ve yine çok erken sayılabilecek bir yaşta Şinasi' nin çıkardığı *Tasviri Efkâr'da* yazmaya başladı. Hem laikliğin hem de ulusçuluğun öncüsü ve de gerçek bir Jön Türk olan Şinasi hem Namık Kemal'in hem de Yeni Osmanlıların düşünce dünyasının belirlenmesinde önemli etkileri olan bir aydıydı. Namık Kemal, Şinasi'nin etkisiyle düşüncesini siyasi ve toplumsal meselelere yöneltmiştir. Ancak Şinasi'nin Namık Kemal üzerindeki etkisinin bir yere kadar olduğu unutulmamalıdır. Her ikisi de Osmanlı toplumunun değişimini arzu ediyordu. Ancak ikisinin de bu değişimin dayanağı konusunda yani *nokta-i istinat* konusunda farklı fikirleri ve yaklaşımları vardı. Şinasi'nin seküler talepleri ve dayanakları karşısında Namık Kemal hâlâ dinsel talepleri ve dayanakları referans alıyordu. Yerli aydınlar arasında Şinasi ne kadar

---

²¹⁸ Gökhan Çetinsaya, *Kalemîye'den Mülkiye'ye Tanzimat Zihniyeti Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce I: Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi*, Edt. Tanıl Bora-Murat Gültekingil, 6. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2004, s. 68.

²¹⁹ Ömer Faruk Akün, *Namık Kemal*, İslam Ansiklopedisi, C: 9, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1988, ss.70-72

Namık Kemal üzerinde etkin olmuşsa Batılı düşünürler arasında da Montesquieu o derece etkin olmuştur.²²⁰

Namık Kemal sadece entelektüel olarak değil aynı zamanda siyasi mücadelesi de olan bir aydıdı ve bu siyasi mücadelesini çeşitli kanallardan sürdürüyordu. Siyasi mücadelesine *İbret* gazetesiyle başlamış olan Namık Kemal, buradaki yazılarıyla hükümetteki yolsuzlukları yazmış, bu yazılarıyla hükümeti rahatsız ettiği için gazetenin kapatılmasına neden olmuştur.²²¹

Namık Kemal'in kariyerinin en önemli unsuru gazetecilik olsa da bazı önemli devlet görevlerinde de bulunduğu unutulmamalıdır. Örneğin Abdülhamid'in tahta çıkmasının hemen ardından *şuray-ı devlet* azalığına tayin edilmiştir. Bunun arkasından da 1876'da *kanun-i esasi* layihasının metnini yazmakla görevlendirilen encümene de alınmıştır.²²²

Genç sayılabilecek bir yaşta ölmesine rağmen fikri ve edebi ürünleriyle uzun soluklu olmasını becerebilmiş olan Namık Kemal, bugün dahi Yeni Osmanlı düşüncesi içerisinde etkisi belli dozajlarda da olsa devam eden ve yaygın bilinirliğe sahip neredeyse tek kişidir. Namık Kemal'i bugüne taşıyan esas neden hem edebiyat alanında hem de düşünsel alanda öncü karakterde işler yapmış olmasıdır. Özellikle bir siyasi teori ve felsefe geliştirme çabasını çağdaşlarından ayıran önemli bir noktadır. Şerif Mardin de onun bu çabasını çağı itibarıyla *kayda değer, biricik ve ayrıcalıklı* olarak değerlendirir. Ona göre Namık Kemal' in siyasi felsefesi, iki noktadan incelenmelidir. Birincisi "*İslami ve batılı siyaset kavramları arasında amaç, kaynak ve tutarlılık bakımından gerçekleştirmeye çalıştığı sentez*", ikincisi ise "*Türk düşünürlerinin sonraki kuşaklarını etkileyen birtakım önemli siyasi kavramların Türkiye'ye sokulmuş olması açısından.*"²²³ Düşüncelerinin basit popülist politikalar etrafında biçimlenmediği rahatlıkla söylenebilmektedir. İlgilendiği konularda teorik ve felsefi bir arka plan oluşturmaya çalışması onun en

---

²²⁰ Akün, *a.g.e.*, s. 71.

²²¹ Ülken, *a.g.e.*, s. 99.

²²² Akün, *a.g.e.*, s. 63.

²²³ Koçak, *a.g.e.*, s. 246.

özgün tarafı olarak okunabilmektedir. Ona başka bir konuda da rahatlıkla özgünlük atfedilebilmektedir. O da uzlaşmacı (sentezci) bir aydın olmasından dolayıdır.

Modern Batılı toplumlarla geleneksel İslami toplumları uzlaştırmaya çalışması onun özgün tarafıdır. Elbette bu uzlaşmacı yaklaşımın izlerini daha erken dönemlerde bulmak mümkündür. Ancak onun bu uzlaşımın imkânını bir siyasi teori ve felsefe üzerinden yürütmesi yeni bir çabadır. Başka bir yeni ya da yenilikçi çaba da geleneksel İslam'dan ideolojik İslam' a geçişte oynadığı entelektüel roldür. Bu rol elbette Namık Kemal'in tek başına oynayıp üstesinden geldiği bir rol değildir. Ancak bu rolün en büyük entelektüel sorumluluğunu üstlenen Namık Kemal ve diğer Yeni Osmanlılar bir ideoloji olarak İslamcılığın tesisinde önemli işler yapmışlardır. Öyle ki Mümtazer Türköne onların bu çabalarının İslamcılık ideolojisinin öncüleri olma sıfatını onlara vermeyi zorunlu kıldığını ileri sürer.²²⁴ Ömer Faruk Akün, onun düşüncesinin ve hedeflerinin ana hatlarını isabetli bir biçimde şöyle çizmektedir:²²⁵

“Memlekette meşrutiyet idaresinin kurulması, içtimai ve ferdi hürriyet ve bilhassa fikir hürriyeti, müesseselerimizin ıslahı, Türk cemiyetinin Avrupa medeniyetine ayak uydurması zarureti Namık Kemal'in ana davalarını teşkil eder. Kemal, milli ve İslami değerleri muhafaza etmek şartı ile kuvvetli bir şekilde Avrupalılaştırma davasını gütmüştür. İslamiyet'in hayatiyetine inanmış, onun medeniyet ve ilerleme ile asla tezat halinde bulunmadığını kabul etmiş, garp medeniyetinden alınacak müesseseler ile İslami ve milli esasların telifini isteyen bir görüş ileri sürmüştür. Türkiye için her bakımdan bir zaruret olduğunu kuvvetle müdafaa ettiği meşrutiyet usulünün hukuki esaslarını dahi şeriatla aramıştır. Kemal'in Avrupa dönüşünde İslam Birliği mefkûresini kuvvetle benimsediği görülür.”²²⁶

Niyazi Berkes²²⁷ de zamanın koşulları ve anlamları açısından bakmak şartıyla Namık Kemal'in yazılarında başlıca şu sorunların cevaplandırılmaya çalışıldığını söylemektedir:

- 1) Osmanlı İmparatorluk devletinin çöküş nedenleri nelerdir?
- 2) Bu çöküş sürecini tersine çevirmenin yolları nelerdir?

---

²²⁴ Türköne, *a.g.e.*, s. 95.

²²⁵ Akün, *a.g.e.*, s. 71.

²²⁶ Mardin, *a.g.e.*, s. 319.

²²⁷ Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, 7. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2005, s. 79.

3) Bunun için gerekli olan reformlar ne olmalıdır?

Onun yirmi beş yıllık yazı hayatından bu sorunlara kendi terimlerimizle çıkarabileceğimiz cevapları şöyle özetleyebiliriz:

- 1) Nedenler, siyasal ve ekonomiktir,
- 2) Yollar eğitim yollarıdır,
- 3) Gerekli ilk reformlara anayasalı merkezîyetçi bir devlet rejimi kurmakla başlanabilir.

Namık Kemal de birçok çağdaşı gibi içinde yaşadığı yüzyılın Batı medeniyetinin katkısıyla biçimlendiğinin farkındaydı. Osmanlı devletinin Batı medeniyeti karşısındaki gerilemesini durdurmanın ve ona yeni bir muhtevayla kalıcı ve diriltici bir içerik kazandırmanın gerekliliğine inanan Namık Kemal, bunun mümkün tek yolunun belirli ölçülerde kendi geçmişlerini ve varlıklarını koruyarak medenileşmenin yollarını keşfetmekten geçtiğini biliyordu. Bu uzlaşımın kaçınılmaz gerekliliğine inanan Namık Kemal, bir yandan geleneksel İslami değerlerin sürdürülebilirliğine inanıyordu, öteki taraftan da modernleşmenin evrensel karakterdeki bazı değerlerini ve üretimlerini almayı savunuyordu. Bu tarz bir modernleşme ona göre doğru olandı, zira kendinden önce başlatılan ve çoğunlukla taklitçi bir tarzda yürütülen modernleşme çabaları yanlıştı.²²⁸

Namık Kemal'in modernleşmeden kastı elbette sadece maddi kültür ürünlerinin ithal edilmesinden ibaret değildi. Aksine o daha geniş çaplı bir modernleşmeden yanaydı. Hatta denilebilir ki modernleşmenin fikre ve öze nüfuz etmesi gerektiğini ilk dile getirenlerden ve bunda birinci derecede rol alanlardan biri Namık Kemal'dir. Bu çabanın diğer öncüleri ise Şinasi ve Ziya Paşa'dır.²²⁹

Namık Kemal düşüncesinin temelleri ve sınırları net bir biçimde belirli gözükse de ona ilişkin değerlendirmelerde bu durum aynı netlikte gözükmez. Zira araştırmacılar onun düşünsel duruşunu betimlerken Osmanlıcı, Milliyetçi,

---

²²⁸ Koçak, *a.g.e.*, s. 246.

²²⁹ Ülken, *a.g.e.*, s. 41.

modernleşme yanlısı ve İslamcı olarak tanımlayabilmekteler. Belli ölçülerde birbirini iten bu ideolojik tavırların, şaşırtıcı bir biçimde bir arada savunuldukları doğrudur. Bu nedenle biraz da araştırmacıların baktığı yere göre değişen Namık Kemal'in ideolojik duruşu, son kertede bunların toplamıdır. Namık Kemal Osmanlı'nın bekasından yanadır. Sugötürmez bir vatanperver ve modern Batı'nın büyüüne kapılmış bir modernisttir. Dahası İslami köklerine sıkı sıkıya bağlı bir Müslüman'dır. Namık Kemal, inandığı bütün bu değerleri bir arada tutma amacıyla yola çıkmış bir aydındır. Ancak bütün düşüncelerine bir meşruiyet aradığı yer dindir. Özellikle bir siyaset teorisi ve felsefesi kurarken İslam'a yaptığı göndermeler, meşruiyetini İslam'da temellendirme çabaları onu İslamcılığın sınırlarına daha çok yaklaştırır. Bunun yanı sıra literatürde de yaygın olarak Namık Kemal fikri gelişiminin Osmanlılıktan İslamcılığa olduğu kabul edilmektedir.²³⁰

Fikirlerinin İslamcılığa doğru evrilmesindeki etken olarak 1870'lerde artan ayrılıkçı akımlardan dolayı Osmanlıcılığın uygulanabilme potansiyelinin kalmaması gösterilir. Bu tarihten sonra İslam birliği ve kardeşliği fikirlerini daha yoğun savunduğu görülür. Ancak Namık Kemal'in bu fikri değişimini herkes ideolojik bir dönüşüm olarak değerlendirmemektedir. Bazı araştırmacılar bu dönüşümün ideolojik olmaktan ziyade pragmatik olduğu kanaatinde idirler. Örneğin Abdullah Kaygı Namık Kemal'in "*Geri kalmış İslam ülkelerinin Batı karşısında güçlenme amacıyla birleşebilmesi için*"²³¹ İslam birliği gibi fikirleri tamamen pragmatik kaygılarla savunduğunu, yoksa buradan hareketle onun İslamcı olarak nitelendirilemeyeceğini iddia etmektedir.

Namık Kemal'in İslamcı olup olmadığı düşüncesinin dayanakları açısından tartışılacaksa düşüncelerinin kaynağının çoğunlukla İslami olduğu rahatlıkla görülebilmektedir. Düşüncelerinin kaynağı çoğunlukla İslami iken onu tamamıyla bir Makyavelist gibi gösterip düşüncelerini bütünüyle pratik bir siyasi kaygının eseri kabul etmek çok doğru ya da insafli görünmemektedir.

---

²³⁰ Abdullah Kaygı, *Türk Düşüncesinde Çağdaşlaşma*, Gündoğan Yayınları, Ankara 1992, s. 74.

²³¹ Selçuk Akşin Somel, *Osmanlı Reform Çağında Osmanlılık Düşüncesi (1839-1913)*, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce 1: Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi*, Edt. Tanıl Bora-Murat Gültekinçil, 6. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2004, s. 105.

Namık Kemal'in bir siyaset teorisi ve felsefesi kurarken itici gücünün içsel olmaktan daha çok dışsal olduğu unutulmamalıdır. Yani genelde İslam toplumlarının özelde ise Osmanlı'nın tıkanmışlığına çözüm ararken ilk karşılaştığı şey içerden bir yenilenmenin gerekliliği değildir. Başka bir ifadeyle söylemek gerekirse: Namık Kemal içerdeki tıkanmışlığı fark ettiğinde belki de ondan da önce dışsal alternatifleri zaten fark etmişti. Yani batı düşüncesine kesp ettiği aşinalık, içerideki mevcut sorunlara çözüm ararken ilk akla gelen şıklar arasındaydı. Ancak Namık Kemal Batılı libera siyaseti birebir iktibastan yana değildi. Onun aklındaki çözüm Batılı liberal siyasetle İslami siyasetin sentezini temin etmekte. Namık Kemal bu amaçla yola çıktığında şu kurtarıcı ve kolaylaştırıcı etkiyi geliştirdi: Ona göre Batılı liberal siyasetle İslami siyasetin zaten özde bir benzerlikleri vardı. Dahası Namık Kemal İslami siyasetin, Batılı liberal siyasetin gelişkin yönlerini zaten içerdiğine inanıyordu. Ona göre sorun teoride değil uygulamadaydı. Uygulamalar ise bugün açısından problemliydi. Oysa geçmiş iyi günlerde İslam toplumları zaten bu iyi uygulamalara sahipti.

Şerif Mardin'egöre bu mantıkla İslami siyaset düşüncesindeki bazı faktörleri vurgulayarak ve diğerlerini de arka planda tutarak, gerektiğinde onlara uygun bir şekilde atıfta bulunarak gerçekleştirilmeye çalışılan sentez çabalarını zaman zaman İslami sistemle uyumsuzluklar göstermiştir.²³²

Aslında Namık Kemal'in bu düşünce biçimi sınırlandırılmış değildi. Aksine Batı'da iyi olduğu düşünülen ve alınması gerektiğine inanılan ne varsa her konuda hâkim olan bir düşünme tarzıydı. Bu savunmacının: *“Zaten bizde vardı, üstelik daha iyisi vardı.”* anlayışının o günkü şartlarda Namık Kemal'in işini kolaylaştırdığı mutlaklı. Ancak iki düşünce biçimi arasında özde olan derin farklılık popülist politik kaygılar bertaraf edildiğinde daha net görülebiliyordu. İki düşünce biçiminin nihai referansları göz önünde bulundurulduğunda bile bu farkı görmek kolaydı. Aydınlanma aklının beslediği ve biçimlendirdiği modern siyasetle tanrı iradesini her şeyin üstünde kabul eden İslami siyaset teorisi arasındaki fark çok açıktı. Namık Kemal'in bu kadar derine inmemesinin ya da inememesinin bilgi yetersizliğe ile

---

²³² Mardin, *a.g.e.*, s. 321.

değilse bile yangının hızla her yeri sarmasıyla ilgili olduğu düşünülebilir. Eğer öyleyse Namık Kemal düşüncesine hâkim olmuş iyi niyetli bir pragmatizmden (Batılı siyasal imkânları kullanırken) rahatlıkla söz edilebilir. Bağlamı düşünüldüğünde bir yere kadar mazur da görülebilir.

Namık Kemal *hürriyet, eşitlik, millet, vatan, hukuk, devlet, parlamento* ve benzeri kavramları da aynı düşünce sistematiği içerisinde işlemiştir. Bu kavramların neredeyse tamamı Tanzimat Dönemi mirası olarak ve Batı düşüncesi dolanımıyla Namık Kemal'in gündeminde yer edinmiştir. Özellikle *medeniyet ve terakki, ulûm ve fûnûn, kanun ve nizam, hürriyet ve meşveret*²³³ kavram çiftleri Namık Kemal'in düşüncesinin ana eksenini belirleyen kavramlar olmuştur. Namık Kemal Batılı siyaset terminolojisinin bu kavramlarının, İslami terminolojide karşılıkları ya da kökleri olduğunu iddia etmiştir. Bu maksatla demokrasi, parlamento, kamuoyu ve seçim gibi kavram ve kurumlarını din orjinli olan *usul-ü meşveret, şura, ehli hall vel akd ve de biat* gibi kavramlarla karşılamaya çalışmıştır.²³⁴

Bu kavramları kullanmadaki iştihakı kavramların göndermede buldukları siyasi pratiğin kurtarıcı doğasına inanmasından dolayıydı. Yani eğer Müslümanlar bu kavramların karşılık geldiği pratiği üretebilirlerse örneğin hürriyeti ve eşitliği tesis edebilirlerse ya da parlamentonun çalıştığı meşrutî bir idari sistem kurabilirlerse hem devletin bekasını temin edecekler hem de toplumun refah ve huzurunu kurmuş olacaklardı. Özellikle hürriyet ve eşitlik çok milletli Osmanlı vatanını bir arada tutmanın sihirli kavramları olarak değerlendiriliyordu; çünkü Namık Kemal'e göre hürriyet, “*siyasete doğrudan katılım*” anlamına geliyordu ve bu yüzden de hürriyeti mümkün kılacak “Siyasi mekanizmalar kurulmak durumundaydı.”²³⁵

Yeni Osmanlılara kadar olan süreçte bu siyasi mekanizmaların imkânını içinde barındıran öncü niteliğinde bazı girişimler olmuştur. Bunların en önemlisi hiç kuşkusuz Tanzimat Fermanı'ydı. Bilindiği gibi Namık Kemal, esasında Tanzimat hareketini onaylamakla birlikte sonuçları itibarıyla çok başarılı ve yeterli bulmaz.

²³³ İbret, 3 Ramazan 1289/23 Teşrin-i evvel 1288, nr. 45.

²³⁴ Yusuf Tekin, “Osmanlı'da Demokrasi Tartışmalarının Miladı Olarak Meşrutîyet Öncesi Tartışma Platformu”, *SBF Dergisi*, Sayı: 55, SBF Yayınları, Ankara 2000, s. 146.

²³⁵ Koçak, *a.g.e.*, s. 248.

Bunun birinci nedeni olarak Tanzimat düzenlemelerinin en nihayetinde halkı yönetim süreçlerine yeterince katamamasını gösterir. Yine bu dönemde Bâb-ı Âli'nin, hükümdar mutlakiyetçiliğinin yerini alarak durumu eskisinden daha kötü hale sokması, Namık Kemal'e göre ekonomik kalkınmayı sağlayamamıştır. Ayrıca Avrupalı ülkelerin bu dönemde iç işlerine fazlasıyla müdahil olmasının imkânının yaratılması, Osmanlı birliği içindeki milletleri birbirine düşürerek kötü siyasi sonuçlara neden olmuştur. Bu kötü siyasi sonuçlar, halk iradesini temsil eden bir hükümet rejimi kurularak aşılabilirdi; ancak bu da başarısız oldu. Namık Kemal bu mevcut şartlardan gerekli gördüğü siyasal sistemin dayanacağı ilkeleri aramaya yöneldi ve ilk kez çağdaş Batı uygarlığının felsefi temeli olan *tabii haklar* fikrine ulaştı.²³⁶

Namık Kemal bu ve benzeri fikirleri, devleti kurtarmak ve ona bir süreklilik kazandırmak için gerekli görüyordu. Namık Kemal'in tüm çabası daha önce de ifade edildiği üzere devletin devamlılığını temin etmektir. Bu moral, motivasyonla siyasi ve fikri mücadelesini sürdüren Namık Kemal, İbn-i Haldun'un tarih felsefesine dayanarak neredeyse ölüme yatmış, kötü sonu peşinen kabullenmiş çevrelere ve onların kendilerine dayanak yaptıkları İbn-i Haldun'un tarih felsefesine karşı çıkarak tabiat kanunlarının gereklerine göre davranılması koşuluyla bu beklenen ve kaçınılmaz zannedilen kötü sonun gerçekleşmeyeceği kanaatindeydi. Namık Kemal'e göre bu kötü sonu kaçınmanın tek şartı, devleti halkın tabii haklarına dayandırmaktır. Ona göre devletin görevi tabii hakların korunmasını sağlamak ve bu hakların siyaset düzeyine çıkarılmasını sağlamaktır. Onun için devlet, halkın iradesine dayanmalıydı. Ancak halkın bu iradesini doğrudan kullanmasının imkânı olmadığı için o iradeyi temsil edecek bir heyet, başka bir ifadeyle bir meclis gereklidir. Bu meclis, meşveret usulünü kullanarak istişare meclisinde (şurada) işleri yürütecektir.²³⁷

Namık Kemal'e göre bu usul, Osmanlı siyaset geleneğinde zaten vardı ve İslam'ın öngördüğü bir usuldü. Namık Kemal bu doğrultuda somut siyasi yapılar üzerinde düşünmeye yöneldi. Fransız İhtilali'nin de etkisiyle Batı Avrupa'da

---

²³⁶ Berkes, *a.g.e.*, s. 248.

²³⁷ Berkes, *a.g.e.*, s. 289.

Cumhuriyetçi siyasi rejimlerin gittikçe yaygınlaşmasına karşın Namık Kemal istibdat rejimine karşı cumhuriyetten ziyade meşrutî bir monarşiden yanaydı. Bunun nedeni onun Osmanlı toplumu açısından cumhuriyetin riskli olduğuna inanmasıydı. Ona göre Osmanlı hanedanının ve halifenin toplumsal yeri ve yönetim değeri korunmalıydı. Ancak yeni denetim organları aracılığıyla hanedanın elindeki sınırsız yönetim erkini sınırlamayı daha doğru buluyordu. Bu maksatla bir denetim organı olarak meclisi savunuyordu. Bu meclis *Meclisi Şûra-yı Ümmet* olacaktı ve İslami siyasetin önemli bir usulü olan *meşveret* kullanacaktı. Aynı kökten türemiş iki kelime olan *meşveret* ve *şurayı* kullanan Namık Kemal bu kavramları demokrasinin ve parlamentonun karşılığı olarak kullanıyordu. İkisi de İslami terminolojiye ait bu kavramlar, demokrasi talepleri için dinsel bir zemin sağlamış oluyordu. Namık Kemal'in istediği meşrutî sistem "*Halkın meşru olarak kabul ettiği bir yolla devlet başkanlığı makamına gelmiş; ama seçilmiş olmayan (kral, sultan gibi) bir devlet başkanının iradesinde karma bir yönetim biçimidir. Sistemin karma niteliği egemenliğin sahibi ile ilgilidir. Egemenliğe ait bazı işlemlerin yapılması milletin seçtiği temsilcilerden oluşan meclis ile devlet başkanının iradesinin birleşmesine bağlıdır.*"²³⁸

Meşrutî bir yönetimde esas olan egemenlerin yani hükümet edenlerin de kanunla sınırlanmasıdır. Yeni Osmanlılar, meşrutî bir yönetim talebini gündeme getirdiklerinde referanslarının dini olması nedeniyle dini bir kavram olan meşveret kavramını kullanmayı daha doğru bulmuşlardır. Böylelikle meşrutî sistemin ve araçlarının gerçekte zaten dine içkin olduğunu ispat etmiş olacaktı. İstişare etme anlamına gelen meşveret usulünün İslami olduğunu ispat etmek maksadıyla Kuran'daki *Ve Şavirhum fil Emr "İşlerinizde istişare ediniz, danışınız."* ayetini kendilerine dayanak noktası yapmışlardır.²³⁹

Yeni Osmanlıların meşrutî bir monarşi talebi toplumda çeşitli tepkilere ve itirazlara neden olmuştur. Bu itirazların bir kısmı çıkarlarını kaybetme endişesinden, bir kısmı da toplumun daha buna hazır olmadığı düşüncesinden kaynaklanırken asıl itiraz onun içeriğine yönelikti. Bu son itiraz da kendi içinde iki bölümden

---

²³⁸ Türköne, *a.g.e.*, s. 108.

²³⁹ Tekin, *a.g.e.*, s. 118.

oluşuyordu. Birincisi meşrutî yönetimin İslam hukukuna göre bidat olduğu şeklinde iken ikincisi meşrutîyetçilerin temel dayanaklarından olan *veşahirhüm fil emr* ayetindeki hum zamirinin meşrutîyetçilerin iddia ettiği gibi seçici ve kendileri ile istişarenin tavsiye olunduğu grup olarak bütün halkı değil sadece aralarında belli şartları taşıyan ehil ve layık kişileri kapsadığı şeklindedir. Bu son itiraz doğal olarak çok fazla tartışılmış bir konudur; çünkü savunulan sistemin meşrutîyetini temin etmenin yeri o günkü şartları itibarıyla dinidir. Bu nedenle savunulan meşrutî sistemin “*şer’a mufavik*” olduğunu ispat etmek son derece önemlidir.²⁴⁰

Görüldüğü gibi *devlet* Namık Kemal’e göre halktan bağımsız düşünülecek kendine ait bağımsız bir varlığı ve menfaatleri olan bir yapı değildir. Dolayısıyla onun bakış açısında devlet halkla birlikte var olan bir organizasyondur. Namık Kemal için sorun devletin gerekli olup olmaması değildi. Aksine o devletin toplumsal yaşam için bir zorunluluk olarak var olduğuna inanıyordu. Onun için önemli olan devletin hangi niteliklerle kendini var ettiğiydi. Bu anlamda Osmanlı devletinin varlığı da çok önemliydi. Bu varlığı sürdürmenin imkânları üzerinde düşünen Namık Kemal, onu çağın şartları gereği yeni bir içerikle gözden geçirilmesi gerektiğine inanıyordu. Ona göre çağın gerekleri ve toplumun değerleri devletin yeni içeriğinin belirlenmesinde ortaklaşa rol oynamalıydılar.

Düşünsel çalışmalarının çoğunda devleti ve işleyiş biçimini tartışan Namık Kemal için devlet, halkın yararını ve gelişip ilerlemesini gözetmekle memurdur. Devletin en önemli sorumluluğu adaleti sağlamasıdır. Ona göre adalet belli medeniyet düzeyine erişmenin de göstergesidir. Osmanlı, söz konusu adil düzeni Osmanlı halklarının hukuki eşitliği ile temin edebilir. Namık Kemal’e göre söz konusu adil düzen sürdürülebilir birlikte bir yaşam için de bir zorunluluktur. Osmanlı tarihsel ve toplumsal tecrübesi bunun olabirliğinin bir delilidir. Geçmişte gerçekleştirilmiş bir adil düzen bugün de gerçekleştirilebileceğinin de delilidir. Bu hedefi gerçekleştirmek için birleştirici bir ortak vatan fikri²⁴¹ etrafında adalet üzere var olan bir meşrutî sistem ister.

---

²⁴⁰ Tekin, *a.g.e.*, s. 149.

²⁴¹ Somel, *a.g.e.*, s. 105.

SONUÇ

Namık Kemal'in Osmanlı tarihi ve tarihçiliğine dair görüşlerini *Osmanlılık* fikri açısından değerlendirmek gerekmektedir. Yıkılışa doğru giden devlete ve topluma yeni bir heyecan vermek için Namık Kemal, tarihi bir çıkış noktası olarak görmüştür.

Namık Kemal'in üzerinde önemle durduğu önemli nokta, Osmanlı'nın geçmişte her alanda ilerlemiş ve yüksek bir medeniyet kurmuş olduğu halde bugün neden ilerlemediğidir. Ona göre bunun başlıca nedeni Osmanlı'nın son zamanlarda başında bulunan idarenin İstanbul'un fethedildiği zamandaki idare kudretinden çok uzak olmasıdır. İlerlemek için de tarihe bakılması gerektiğini durmaksızın dile getirmektedir; çünkü Osmanlı'nın son dönemdeki durumu ve gidişatı kötü olarak görülmektedir. Osmanlı'yı çöküşe götüren sorunların irdelenerek ortadan kaldırılması için ne yapılması gerektiğini belirleyici çalışmalar ve makalelerle ortaya koymuştur.

Bu çalışmalarından biri de '*Bârîka-i Zafer*'dir. Namık Kemal, İstanbul'u fetheden Türkler'in sadece askeri ve siyasi başarısı üzerinde durmamış; onların kültürünü, sanatını, ekonomik yapısını, becerilerini, yaşama biçimini ortaya koymaya çalışmıştır. Ayrıca Namık Kemal halkın egemenliğini, hükümdar ile tebaası arasındaki sözleşmeyi tamamlayan resmî itaat yemini ile özdeşleştirmiştir. Meşveret ve temsil yoluyla hükümet ilkelerinin belirlenmesi için bizzat Kur'an'dan örnekler vermiş ve İmparatorlukta yenileşme öncesinde temsilî hükümetin bir şeklinin uygulanmış olduğunu savunmuştur. Böylece *hürriyet* kelimesine yeni anlamlar kazandırmaya çalışmıştır. Osmalı tarihi ve tarihçiliği ile ilgili fikirlerini Fransız İhtilâli'nin getirdiği ufuk değişikliğiyle zenginleştirir. Böylece insanı, hem kişi olarak hem de toplum yaşantısı içinde yeni bir değer konusu yapar. Bu bakımdan: "*Türkiye'de insan haklarının bayrağını ilk kaldıran adamdır*" diye nitelendirilebilir.

Sonuç olarak Namık Kemal, *Bârîka-i Zafer* adlı eserinde İstanbul'un fethi sırasında yapılan çalışmalar ve yaşanan olaylara değinerek vatan ve hürriyet

kavramlarını tarihten örnekler vererek tarihi zaferleri bize aktarmaya çalışmıştır. Bu bakımdan devletin yükselme dönemini konu olarak seçen Namık Kemal'in eserleri, *milliyetperverlik* ve *vatanseverlik* duygularıyla doludur.

KAYNAKÇA

A. GAZETELER

Hadîka, nr. 13, 12 *Teşrin-i sâni* 1289 (24 Kasım 1873).

Hadika, nr. 2, 11 *Teşrin-i sâni* 1288/10 Ramazan 1289.

Hadika, nr. 14, 27 *Teşrin-i sâni* 1288/26 Ramazan 1289.

Hakayikü'l-Vekayi, nr. 539, 8 *Safer* 1289-4 nisan 1288, 16 nisan 1872.

Hürriyet, nr. 1, 29 Haziran 1868.

Hürriyet, nr. 209 Kasım 1868.

Hürriyet, nr. 20, 9 Kasım 1868.

Hürriyet, nr. 1-2, 29 Haziran 1868-6 Temmuz 1868.

Hürriyet, nr. 4, 30 Temmuz 1868.

Hürriyet, nr. 30, 18 Ocak 1869.

Hürriyet, nr. 12-14, 16-18, 20, 22, 23; Eylül-Teşrin-i sâni 1868.

İbret, nr. 121, 23 Mart 1873.

İbret, nr. 45, 5 Kasım 1872.

İbret, nr.11 Haziran 1288.

İbret, nr. 57, 19 Ramazan 1289/8 Teşrin-i sâni 1288.

İbret, 2 Zilka'de 1289/ 20 Kânun-ı evvel 1288.

İbret, nr. 3, 11 Rebiülahir 1289/5 Haziran 1288.

İbret, nr. 121, 22 Muharrem 1290/10 Mart 1289.

İbret, nr.11 Haziran 1288.

İbret, nr. 45, 3 Ramazan 1289/23 Teşrin-i evvel 1288.

İbret, nr. 3, 11 Rebiülahir 1289/5 Haziran 1288.

İbret, 2 Zilka'de 1289/ 20 Kânun-ı evvel 1288.

İbret, nr. 98, 21 Ocak 1874.

İbret, nr. 14, 26 Rebi'ülahir 1289-20 Haziran 1288 (2 Temmuz 1872).

Terakki, nr. 45, *İbret*, 3 Ramazan 1289/23 Teşrin-i evvel 1288.

B. KİTAPLAR

AHMAD, Feroz, **İttihat ve Terakki 1908-1914**, Sander Yayınları, İstanbul, 1971.

AKÇURA, Yusuf, **Tarih Yazmak ve Tarih Okumak Usullerine Dair**, BTTK, *(Konferanslar Müzakere Zabıtları)*, 1932.

AKŞİN, Sina, **Türkiye Tarihi**, İstanbul, C:3, 1992.

AKÜN, Ömer Faruk, **Namık Kemal**, İslam Ansiklopedisi, IX, İstanbul, 1964.

AKÜN, Ömer Faruk, **Namık Kemal'in Kitap Halindeki Eserlerinin İlk Neşirleri**, Türkiye Mecmuası, XVIII, 1976.

AKÜN, Ömer Faruk, **Namık Kemal'in Kitap Halindeki Eserlerinin İlk Neşirleri**, www.journals.istanbul.edu.tr/iuturkiyat/article/download/.../pdf, Erişim Tarihi: 10.05.2015.

AKYÜZ, Kenan, **Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri(1860-1923)I**, 1982.

ALKAN, Hasan, **Sivil Toplum Kurumlarının Hukuksal Çerçevesi 1839-1945**, 1950.

- ALPUGAN, Betül Başaran, **Genç Dönem Osmanlı İmparatorluğunda Tarih Yazıcılığı ve Tarih Kitapları**, Osmanlı, Cilt:8, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999.
- ARIKAN, Zeki, **Tanzimattan Cumhuriyete Tarihçilik, Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi**, İletişim Yayınları, Cilt:6, İstanbul, 1985.
- ARIKAN, Zeki, **Cevdet Paşanın Tarihinde Kullandığı Kaynaklar ve Terimler, Ahmed Cevdet Paşa Semineri**, İstanbul, 1986.
- ATALAY, Beşir, **Ahmed Cevdet Paşa'nın Tarihinde Osmanlı Devleti, Osmanlı**, Cilt:8, Yeni Türkiye Yayınları, 1999.
- AYDIN, Mithat, **Namık Kemal'in Siyasî Yazılarında Rusya'nın Şark Meselesindeki Yeri ve Memleketeyn Meselesi, Erdem**, (53), Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 2009.
- AYDOĞDU, Yılmaz, KARA, İsmail, **Namık Kemal-Osmanlı Modernleşmesinin Meseleleri/Bütün Makaleleri I**, Dergâh Yayınları, İstanbul 2005
- AYDOĞARLI, Derya, **Namık Kemal(1848-1888)**, www.ege-edebiyat.org, Erişim Tarihi: 01.05.2015.
- BABINGER, Franz, **Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri**.(Çev.Coşkun Üçok) Kültür Bakanlığı Yayınları, Mersin, 1992.
- BARBAROSOĞLU, Fatma Karabıyık, **Modernleşme Sürecinde Moda ve Zihniyet**, İz Yayınları, İstanbul, 1995.
- BERKES, Niyazi, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2004.
- BEYATLI, Yahya Kemal, **Çocukluğum, Gençliği siyasi ve Edebi Hatıralarım**, Baha Matbaası, 1973.

- BEYDİLLİ, Kemal, **Yeni Osmanlılar Cemiyeti, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)**, C. III, İstanbul, 2013.
- BİLGEGİL, Mehmet Kaya, **Harabat Karşısında Namık Kemal**, İstanbul, 1972.
- BİRAND, Kamuran, **Aydınlanma Devri Devlet Felsefesinin Tanzimata Tesirleri**, AÜİF Yayınları, Ankara, 1955.
- BOLAY, Süleyman Hayri, **Namık Kemal'in İslam'a Bakışı**, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1992.
- BOLAYIR, Ali Ekrem, , **Rûh-i Kemal**, İstanbul 1327/1909.
- ÇADIRCI, Musa, **Namık Kemal'in Sosyal ve Ekonomik Görüşleri**, AÜDTCF Yayınları, 2000.
- ÇETİNSAYA, Gökhan, **Kalemiye'den Mülkiye'ye Tanzimat Zihniyeti Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce I: Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi**, Edt. Tanıl Bora-Murat Gültekingil, 6. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2004.
- DEMİREL, Fatma, **II. Abdülhamid Döneminde Sansür**, İstanbul, 2007.
- EBUZZİYA TEFİK, **Yeni Osmanlılar Tarihi**, Kervan Yayınları, İstanbul, 1974.
- EBUZZİYA TEVFİK, **Yeni Osmanlılar Tarihi**, (Haz. Ziyad Ebüzziya) I-II, İstanbul 1973-1974
- EKİZ, Osman Nuri, **Namık Kemal**, 1984.
- EMİL, Birol, **Namık Kemal'in Eserlerinde ve Aksiyonunda Üç Temel Kavram: Hürriyet, Medeniyet, İrade, Türk Kültür ve Edebiyatından 2-Şahsiyetler**, Ankara, 1997.
- FINDIKOĞLU, Ziyaeddin Fahri, **Tanzimat, Tanzimat'ta İçtimai Hayat**, Ankara, 1940.

GÖÇGÜN, Önder, **Namık Kemal**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987.

HAYDAROĞLU, İlknur Polat, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancı Okullar**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990.

İPŞİRLİ, Mehmet, **Osmanlı Tarih Yazıcılığı, Osmanlı**, Cilt 8, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999.

KABAKLI, Ahmet, **Türk Edebiyatı**, C.2, 6.Baskı, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 1985.

KANSU, Aykut, **1908 Devrimi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995.

KAPLAN, Mehmet, **Namık Kemal ve Fatih**, TDED, VI, 1954.

KAPLAN, Mehmet, **Namık Kemal- Hayatı ve Eserleri**, İstanbul, 1948.

KAPLAN, Mehmet, **Şiir Tahlilleri-Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kadar**, C. I, 4. b., İstanbul, 1969.

KARABEKİR, Kazım, **İttihat ve Terakki 1896-1909**, tüdav Ofset Tesisleri, İstanbul, 1982.

KAYGI, Abdullah, **Türk Düşüncesinde Çağdaşlaşma**, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1992.

KISAKÜREK, Necip Fazıl, **Namık Kemal: Sahsı, Sanatı, Eseri**, Ankara, 1941.

KOCABAŞ, Süleyman, **Jön Türkler Nerede Yanıldı?**, Vatan Yayınları, İstanbul, 1991.

KOÇAK, Cemil, **Yeni Osmanlılar ve I. Meşrutiyet, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce I, Tanzimat Ve Meşrutiyet'in Birikimi**, Edt. Tanıl Bora-Murat Gültekingil, 6. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2004.

- KODAMAN, Bayram, **Cumhuriyet'tin Tarihi-Fikri Temelleri ve Atatürk**, Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınları, Isparta, 1999.
- KOLCU, Hasan, **Türk Edebiyatında Hece-Aruz Tartışmaları**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1993.
- KORAY, Enver, **Yeni Osmanlılar 150. Yılında Tanzimat**, Yay. Haz. Hakkı Dursun Yıldız, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1992.
- KÖKSAL, Yonca, **Tanzimat ve Tarih Yazımı**, [https://ars.ku.edu.tr/AR/YKOKSAL200922 - dogubati.pdf](https://ars.ku.edu.tr/AR/YKOKSAL200922-dogubati.pdf), ErişimTarihi: 23.12.2015
- LEWIS, Bernard, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Çev: Metin Kıratlı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1998.
- MARDİN, Şerif, **Yeni Osmanlılar ve Siyasal Fikirleri, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, C. VI, İstanbul, 1985.
- MARDİN, Şerif, **Yeni Osmanlı Düşüncesi, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce 1: Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi**, Edt. Tanıl Bora-Murat Gültekingil, 6. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.
- NAMIK KEMAL, **Barika-i Zafer**, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Nr. BY6758/2. 25b-31b.
- NAMIK KEMAL, **Cezmi**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1990.
- NAMIK KEMAL, **Gülnihal**, Akçağ Yayınları, Ankara 2005.
- NAMIK KEMAL, **İntibah**, İnkılap Kitabevi, İstanbul (Tarihsiz).
- NAMIK KEMAL, **Vatan Yahut Silistre**, Akademi Kitabevi, İzmir 1996.
- NAMIK KEMAL, **Akif Bey**, MEB. Yayınları, Ankara, 1998.
- NAMIK KEMAL, **Mukaddime-i Celal, Celaleddin Harzemşah**, (Haz: Hüseyin Ayan), Dergâh Yayınları, İstanbul, 1975.

NAMIK KEMAL, **Kanije**, Sadeleştiren: M.Akif Aydın, Sebil Yayınevi, İstanbul, 1993.

NAMIK KEMAL, **İstanbul** 1306/1888

NAMIK KEMAL, **Osmanlı Modernleşmesinin Meseleleri/Bütün Makaleleri 1**.
Haz: Nergiz Yılmaz Aydoğdu, İsmail Kara, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2005.

NAMIK KEMAL, **Makalât-ı Siyasiye ve Edebiye**, İstanbul, 1372.

ORTAYLI, İlber, **Gelenekten Geleceğe**, Ufuk kitapları, İstanbul, 2001.

ÖZERİ, İlbeyi, **Avrupa Yolunda Batılaşma ve Batılılaşma**, Truva Yayınları, İstanbul, 2005.

ÖZGÜL, Mahmet Kayahan, **XIX. Asrın Özel Bir Edebiyat Mahfeli Olarak Encümen-i Şuara**, Ankara, 2012.

REŞİD, Zeynel Abidin, **Edebiyatın Kumkuması**, Haleb 1326, 1877.

SANÇAR, Nejdet, **Namık Kemal'in Eserleri ve Eserlerinin Çeşitli Basımları**,
Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni, IV, 1955.

SAYDAM, Abdullah, **Yenileşme Döneminde Osmanlı Toplumunu**, Genel Türk Tarihi, C. 7, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.

SOMEL, Selçuk Akşin, **Osmanlı Reform Çağında Osmanlılık Düşüncesi (1839-1913) Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce 1: Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi**, Edt. Tanıl Bora-Murat Gültekingil, 6. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.

SUNGU, İhsan, **Tanzimat ve Yeni Osmanlılar, Tanzimat 2**, Yay. Haz. Komisyon,
Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1999.

SUNGU, İhsan, **Tanzimat ve Yeni Osmanlılar**, Maarif Matbaası, İstanbul, 1940.

SÜLEYMAN NAZİF, **Namık Kemal**, 1340/1922.

- TANPINAR, Ahmet Hamdi, **Namık Kemal Antolojisi**, İstanbul, 1942.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi, **XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi**, İstanbul, 2013.
- TANSEL, Fevziye, **Namık Kemal'in Hususi Mektupları**, Ankara, 1967.
- TOPÇU, Nurattin, **Türkiye'nin Maarif Davası**, Dergah Yay., İstanbul, 1998.
- TUNCER, Hüseyin, **Arayışlar Devri Türk Edebiyatı: I, Tanzimat Edebiyatı**, Akademi Kitabevi, İzmir, 1992.
- TUNÇAY, Methe, KOÇAK, Cemil., **Çağdaş Türkiye(1908-1980)**, Cem Vakfı Yayınları, İstanbul, 1989.
- TÜRKÖNE, Mümtazer, **İslamcılığın Doğuşu**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991.
- TÜTENGÜL, Cavit Orhan, **Yeni Osmanlılar'dan Bu Yana İngiltere'de Türk Gazeteciliği (1867-1967)**, Belge Yayınları:31, İstanbul, 1985.
- UÇMAN, Aabdullah, **Namık Kemal Üzerine Bir Biyografi Denemesi, Ölümünün 100.Yılında Namık Kemal**, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1988.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, **II.Meşrutiyet'in Ne Şekilde İlan Edildiğine Dair Vesikalar**, TTK Yayınları, Ankara, 1966.
- ÜLKEN, Hilmi Ziya, **Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi**, 3. Baskı, Ülken Yayınları, İstanbul, 1992.
- VAHAPOĞLU, Mustafa Hidayet, **Osmanlı'dan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okullar**, M.E.B. Yayınları, İstanbul, 2005.
- YETİŞ, Kazım, **Namık Kemal'in Türk Dili ve Edebiyatı Üzerine Görüşleri ve Yazıları**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1989.
- ZENGİN, Zeki Salih, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Örgün Eğitim Kurumlarında Din Eğitimi ve Öğretimi (1839-1876)**, M.E.B. Yayınları, İstanbul, 2004.

C. MAKALELER

- AKALIN, Nazir, “Namık Kemal’in Eski Türk Edebiyatına Bakışı”, **Dergah, Edebiyat, Sanat, Kültür Dergisi**, C:8, S:94, Aralık, 1997.
- AKÜN, Ömer Faruk, “Namık Kemal”, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 9, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1988.
- ARIKAN, Zeki, “Osmanlı Tarih Anlayışının Evrimi, Tarih ve Sosyoloji Semineri (28-29 Mayıs 1990)”, **Bildiriler**, İ.Ü.Edebiyat Fakültesi, İstanbul, 1991.
- ASLAN, Seyfettin, “Tanzimat Döneminde Osmanlı Bürokratik Yapı ve Düşüncesinin Değişimi”. **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, C:2, S:1, 2010.
- BAYDUR, Mithat, “Demokrasi ve Modernleşme Sürecinde, Devletin Sivil Topluma Baskın Gelmesi ve Kemalizm”, **Yeni Türkiye Dergisi**, Sivil Toplum Özel Sayısı, Kasım-Aralık, Sayı: 18, 1997.
- BAYKAL, Bekir Sıtkı, “93 Meşrutiyeti”, Ankara, **Bellekten**, C:6, S:21-22, 1942.
- BEKİRYAZICI, Eyup Bekir, “Tanzimat’tan Cumhuriyete Osmanlı’da Felsefe Üzerine Bir Değerlendirme”, edergi.atauni.edu.tr/atauniilah/article/download/.../102002929,E.T.:10.02.2015.
- BİRECİKLİ, İhsan Burak, “Yüzüncü Yılında II. Meşrutiyet’in İlanı Üzerine Bir İnceleme”. **Akademik Bakış**, C:2, S:3, 2008.
- CEVRİ, “İnkılap Ne İçin ve Nasıl Oldu?”. **Matbaa-i İctihat**, İstanbul, 1909.
- ÇELİK, Hüseyin, “Usûl-i Meşveret Demokrasi midir?”, **Türkiye Günlüğü**, S. 31, Kasım-Aralık, 1994.
- DAĞLAR, Oya, “II.Meşrutiyet’in İlanının İstanbul Basını’ndaki Yansımaları(1908)”. **İ.Ü. Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi**, Mart, 2008.

GÖK, Nejdet, “Tarih Eğitiminde Değişim ve Yenileşme Bağlamında; Halil İnalcık ve Osmanlı-Türk Tarihçiliği”, **International Symposium On Changes And New Trends In Education**, Konya 2013.

GÜNDÜZ, Osman, “Namık Kemal’in Şiirlerinde Fonetik Unsurlar ve Kişi Zamirlerinin Kullanılışı”, **Bilig/Türk Dünyası, Sosyal Bilimler Dergisi**, S.20, Kış, 2002.

GÜNDÜZ, Ahmet, “XIX. Yüzyılın Sonlarında Avrupa’da ve Osmanlı Devleti’nde Türkçülük Hareketleri”, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 135, İstanbul, 2001.

HANİOĞLU, Şükrü, “Jön Türkler”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi**, Cilt:13, 2010.

HURÇ, Ramazan, **1908-1918 Yılları Arasında Osmanlı Devletinde Siyasi Hareketler**.http://portal.firat.edu.tr/Disaridan/_TEMP/278/file/19971/19081918%20YILLARI%20ARASINDA%20OSMANLI%20DEVLETNDE%20SYAS%20HAREKETLER.pdf, E.T.:10.02.2015

İNALCIK, Halil, “Bürokrasi, Batılılaşma, Laikleşme”, www.tbbergisi.barobirlik.org.tr/2004-50-741, 2004.

KAPLAN, Mehmet, “Şinasi’nin Türk Şiirinde Yaptığı Yenilik”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, C.II, S.1-2, İstanbul, 1948.

KAPLAN, Mehmet, “Namık Kemal’in Edebiyatımıza Getirdii Yenilikler, Vatan, S. 123, 21 Birinci Kanun; İsmail Parlatır (1989)”. **Namık Kemal’in Edebiyatımıza Getirdiği Yeni Değerler, Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C. V, S. 1, Ankara, 1940.

KARABULUT, Mustafa, “Tanzimat Dönemi’nde Osmanlının Yenileşme Sürecine Bir Bakış”. **Türk Dünyası Araştırmaları**, Sayı:187, Ağustos, 2010.

- KOPAR, Metin, "Ermeni Meselesinde Rusya'nın Genel Politikası", **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 158, İstanbul, 2005.
- KURAN, Ercüment, (1996), "Tanzimat Dönemi Osmanlı Tarih Yazıcılığı" **Türkiye Günlüğü**, Sayı:42,Eylül-Ekim.
- LEWIS, Bernard, "Türkiyede Tarihçilik ve Millî Uyanış", **Türk Yurdu**, Sayı:281 Haziran, 1960.
- ÖZCAN, Abdülkadir, "Osmanlılarda Tarih Yazıcılığı", **İlim ve Sanat**, S.33, İstanbul, 1992.
- ÖZCAN, Abdülkadir, "Osmanlı Tarihçiliğine ve Tarih Kaynaklarına Genel Bakış", **FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi**, 2013.
- SAVAŞ, Mehibe, II.Meşrutiyet Döneminde İttihat ve Terakki ve Basın. http://turkoloji.cu.edu.tr/GENEL/mevhibe_savas_ikinci_mesrutiyet_donemi_ittihat_terakki_ve_basin.pdf, E.T.:10.02.2015, s.2.
- ŞAKİROĞLU, Mahmut, "Memleketimizde Toplu Tarih Çalışmaları-I" **Tarih ve Toplum**, Aralık, 1986.
- TAŞ, Kemalettin, "Tanzimat ve Batılılaşma Hareketlerine Sosyolojik Bir Yaklaşım". **İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 7, 2002.
- TEKİNDAG, Şehabettin, "Osmanlı Tarih Yazıcılığı" **Bellekten**, Cilt.XXXV, Sayı:140, 1971.
- TEKİN, Yusuf, Osmanlıda Demokrasi Tartışmalarının Miladı Olarak Meşrutiyet Öncesi Tartışma Platformu, **SBF Dergisi Sayı:55**, SBF Yayınları, Ankara 2000.
- TİMUR, Taner, "Nâmık Kemal'in Magosa Sürgünü ve Uluslararası Politika", **Tarih ve Toplum**, S. 31, Temmuz, 1986.

- TÜRKDOĞAN, Orhan, “21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Sosyolojisinin Dinamikleri”, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 171, İstanbul, 2007.
- TÜRKDOĞAN, Orhan, “Osmanlı’ya Tarihselci Bakış Açısı”, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 174, İstanbul, 2008.
- UMAR, Ömer Osman, “Atatürk’ün Cumhuriyetçilik İlkesinin Tarihi Temelleri”, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 152, İstanbul, 2004.
- ÜNAL, Yenal, “Türkiye’de Tarihçilik, Tarihçiliğin Gelişimi (15-20. Yy) ve Türk Batı Tarihçiliğine Örken İki Kitabın Karşılaştırmalı Analizi”, **Kelam Araştırmaları**, 8:2, 2010.
- YETİŞGİN, Mehmet, “On Dokuzuncu Asırda Avrupalının Gözüyle Türk İmajı”, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 158, İstanbul, 2005.
- YILMAZ, Mustafa, “Sened-i İttifak’tan Demokrat Partiye Demokrasi İçin Atılan Adımlar”, **Kök Araştırmalar**, Cilt I, Sayı:1, 1999.

D. TEZLER

- AYDOĞAN, Bedri, **Namık Kemal’in Eserlerinde Sanat ve Edebiyat Görüşleri, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1987.
- KARABULUT, Mustafa, **Batılılaşma Açısından Tanzimat Dönemi Türk Romanı** (Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Elazığ, 2008.
- KURT, Harun, **Namık Kemal’de Din ve Sosyal Felsefe**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2001.

E. İNTERNET

F. KAYNAKLARI

<http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c11/c110338.pdf>,

Erişim Tarihi: 10.05.2015.

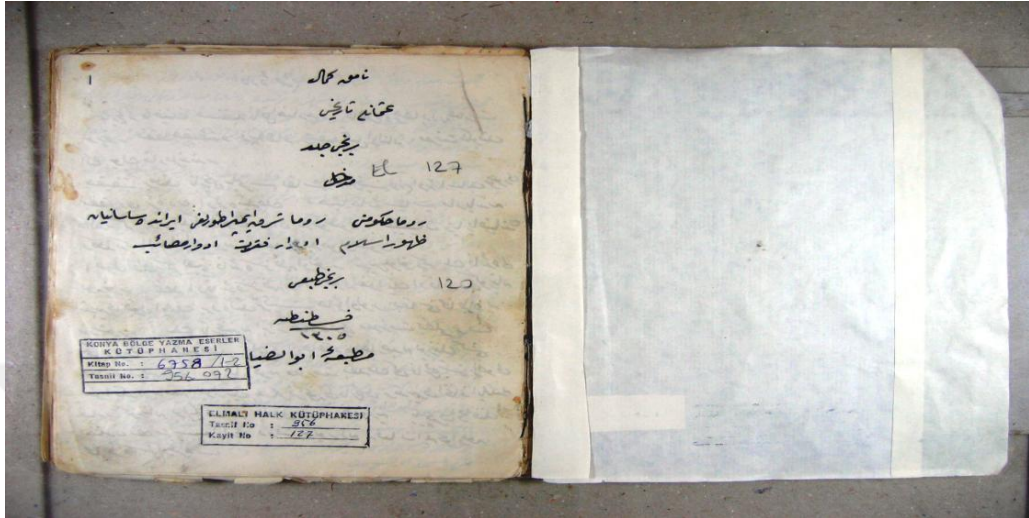
[http://www.edebi.net/index.php/edebi-eserler/tiyatro/1590-vatan-yahut-](http://www.edebi.net/index.php/edebi-eserler/tiyatro/1590-vatan-yahut-silistre-ozet)

[silistre-ozet](http://www.edebi.net/index.php/edebi-eserler/tiyatro/1590-vatan-yahut-silistre-ozet), Erişim Tarihi: 10.05.2015

EKLER

Ek-1: Namık Kemal'in Bârika -i Zafer Adlı Eserinin Yazması

صاوروله دیر قتل تلج اند و کانی
 صاورای عدو بولندت سرجمان محمد بو
 کلبا کلبه شرف و غزیه ولولانند هشت اولدی جانده
 فتح زینت دریمین قهر و سلطنت روسا
 هزم دیکنت پیر هانه و عزم همت پیشرو
 رهنگاندر کلبه جولانند نماز ایرون پنجه خاکه رامنگر علاون
 امواجی شعله فروغی جیوشن ایلیا عاقلانه بیابان عدم ایبرک
 بطالی سر ناید طلعه ارواح
 باعق سر قضا زینوی فوز و فلاح
 سابع مروری ایشان همایون سر برده جلوه طراز عز و اقبال
 افروز الهی کوی آری سهرایک رمهر عالمنازه فرجه ایلد
 سینه سر کوی ترین مرابری سوسطنطیه بینکاهنه بار
 چتیب سینه کردون ایلد اهی نقول موحن بویر کوی
 غناه میان همت بنشینده رضا اید مازان اسلامه
 باجمه مقلد سینه و صود هزاره تجا و زواله
 و قنار طلعه سیاه نصرت پناه قوم بازوی اهتام ایلد ایلد
 فر و اعتدال و بارش و سوسند اقلیم ایلد افروخته فر و اکتید
 اولرون نظار اعداده زکر در کنگه وز عکس دروغش
 هوا سرخ و ژنگ هب و و بنفش

بار و طغ
 الخلاء الذی مبعق بوارق سوزانین شا قیا لظهور الحیا همیه خوارقا
 مصفوف المعاینه
 وقایع نوسانه مجز هنر
 سیه کورد کورد بیام طغ
 سیه خسیه و غما نایر هدیه داخل اولان سان نهضه ناله هونک تاغیش بر اولد
 کوه شورش غنچه شینک اولد سینه معارف اچی عفت بارشاه طغ نایه شتر
 جرات این در محمد گرفت طخت ده جاهد
 کوه محمد سر
 اوصاف سیه همیجه عنوان شکر ستر اریله سپهر آوند سلطنته
 کنگه کنگان پا لایله جلد دره اشفاق ایرون
 برجه اعبیت حافران زرجد
 لیا الهی و الیمین خلاص
 ارفاع عنانه سفر کلند کوه جا هدرای بیلاله ایلیا زاریات
 فتح آیت خلدوته کوهها کرده غنچه نایه فر و کوه اولد هزاران
 هزار هزاره ایزد شفا ایلد ایزد سورهها ایندن ایلد ایرون
 جیش اقا صی الشرف صفت کوه
 فرغ منته اخبارات المعاریب
 تشویر غنچه ایلد کتاب صاعقه شتا بند دور باشان جلدان و عظمت

حالاته اشکار ایلد
 سر هفت صید کوه بر کوه روی جای زره و سفر تقاس مجر و بلیس
 زرامند زرایه آریسه فاعلیت برنده طایح مراد کلدی
 انقطاع امید امانده کوه مراله کسرتک اسدیم ایلد اهل کارزار
 ایرون قله ده بر بلایه شید و کسرتک ایلد اما صیه انتقاد هیا کل
 غضنفر مشاغل ایجاب تضار
 واللیک لاجن اللقیبا ازا قیا
 هیت هیت طایق قما ایلد برده رنده کت شاده تنک کورنالک
 دهره جالک نایه بسنه و توان شکسته
 تن لرزه لرزه رنج سندر روس
 ایلد
 نه جای سنبیر وز پای کرین
 حوت ابارت روتوب بر کوهی شنگاه سیف جلا در کوه حجاب
 جوامع حب و طغ سیه چاک همدان اولدر و بغیر سیوفی
 مجاهدی ریل خنده استوزی هوش تیغ و تنکیده
 قدیم القهر قدیم القهر
 حالت و سنبیر و سنبیر سنبیر درون حصایه جان بید
 آری متعاقب بر غنچه بلنگاه بولاد ایلد ایلد سوبجا همیه سینه
 وریا درنده شنگان آفتیه دنان از در بیکر کسفا بیدر تقریر
 داری ماراه اهل حصصا ایلد دروغ دروغ دروغ و غزوانی

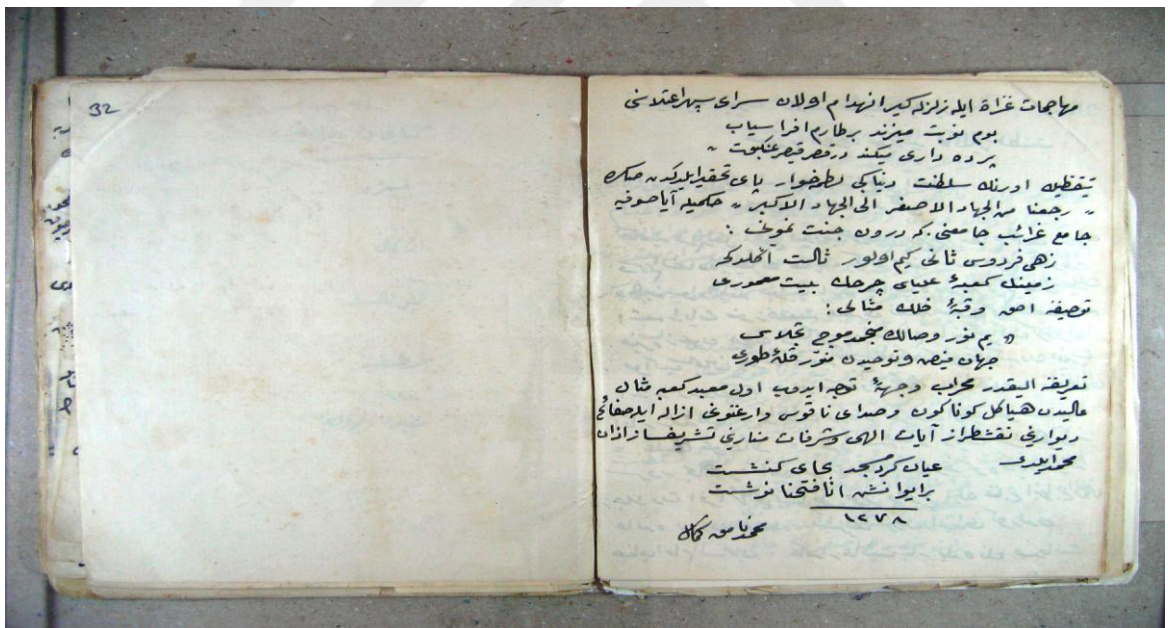
فرق افتخار صایه ابر جهر بار نصرت دروغش دروغش حصص
 جلوه داغ دروغ اعدای خنجر نه شکیاف نکت ایلد
 مملکت جانب جلدان هنده کلای ممد اندام ایلد ایلد حصص
 نصفه قلند سکنیه رسوی ریاده تر سنجی سنا همام ایلد
 قلنه نچله اهنیه ایلد طایفه کویا کراوه طایفه کتای فصدوده
 بر صحت بر روی آینه غریه هفت سر چیلدین مار ز در هزاران
 بشچ بولاد سیکر کعبه ایلد
 کاهامه جیلن الا سبیل هوا جانیه اعدای نواح ایلد ایرون مقامات
 جبال عالمیک پار خیا و سر در زیا نیم سبیل ایلد آفتیه قناره
 دهانت اندازی کوه ناصلابت برنگ شطاب قائم بی چالی
 فریبات اولاده هزانده اژدران صغردن صاعقه خنای بولون
 قلند کوب عالمی شوبیدن کتای اعانت بیدر ایلد بیدر
 ایلد اول خلاق طغ در حواله است حصا سبیر هر بقیه
 صحت مراد اولد کوه با بر جا بور
 سانسید سبیر قیغ قدم تقریب دامان قلند ایلد ایلد ایلد ایلد
 هوشی طرفه و قنقل و غنچه شش بنگی ریل ایلد ایلد ایلد
 فوریه و فوریه دور و غبار هول آثار شمدرق جو هوادر ساتکاب
 آفتشابه ریح او کصب سبیر و خیلطام و عود و ریح اهل
 غنچه شرف ایلد صواغی اهل کتای کنگه قرارگاه اعدای آفتیه
 دریا بدر غنچه و بوارق قضا توریه مرص مینه صفا و بی حرف

فلفله سید تکبیر آری عیسوی الیدیر
 الاله افوج روع کل نهند
 واعز دینه محمد محمد
 مجاهدیه کرام تا نهای سلطه فی صدور زنده کسان طبعی قرآن
 راه انتقام دمان دشمنان و اولاد دینا لاری داخل حوزة اعتنا
 انکله حکم بیده و هکله بهنگامه نای قیامت اشوع حراطیضا
 ارتباط ششینه سرانراخته در کلمات عدم الیشی تبارت معتزله
 وقتا که حال کلکون طراز نظر آینه ششیه محمدیه جلوه کرد
 ادلی وزیرای قضا دبدیده دولت
 آفرین ای روزگار که شرعاً صغری
 عرشه اصی شد کبرو تیغ نریا جوهری
 تیغ نوری محمد ایلد روع و رضی
 بغلا ایله که شند الیله یغری
 تبارت تریه نوز رفعت عجمای کردون کوبه سلطنت
 قرا صالک ادلی صغری فرخ دم
 شکر در بدیع بیده اولیای ام
 صولدی دستگیر دیوانه عرسه اهدوده
 برات منصب هاجرت عالم

تشریحیه شریک دولت غالبیت الیدیر
 صدم خفیت خوشیه عالمگیر سلطنت
 بادشهر مر درستانول آسمان
 مروری آسمان آیه همی
 کاصبه فخر باطل روع ایدوبه حصرام برلم انتقام همت در بیان
 درالم ماده بیکان غنایت بیکان سزاسدی حرام و هلاکت
 راه بن سوار ایلند جوانب باره جنا بینه مقربیه کرام مثال سیات
 اشع آیات نور خلعت عبقری نقشه مستله کمال ششمه
 هنر ساز عیون جلوه حکمیه بر ایشام مانده کواکب درون
 مواکب سیمین جوشه شمع سبح طولنه کثرت کواکب درون حضرت
 انداز درون آسمان نوبت دولت محکم سیر اهنه فانی لای
 آثار رحمت الهه تحاطن در کما مؤیدی ارضیه خولان
 علیه عونه الاله نیر لشیخه لایات غلا اهنه
 سرور مجاهدیه ایله مواج ابحاج ربوع کوه علمیه خیاره
 جلالت افزا تهری نشاط نوز رفوع ایله غناج ابحاج لای
 حانده درون قصاره تشریف نوز ارزای کورلی
 جناب امام الماسین حکما رعایت تبار بده نک صدات

مراجعات غلام الیز زکیر انعام اولان سزای سپهر اعدونی
 بوم نوبت میزند بطایم افراسیاب
 پرده داری سینه در تصرف عیونیت
 یقظیه اورنله سلطنت دنیاکی لطیفوا رای تحقیر لیکه حکم
 رحمتا مه لیا دالاصغر الی الیزا دالکبر هکمه ایا حوض
 جامع غلبه جامع کور درون جنت نوبت
 زهی فردوس نای کیم اولور ثالث آنملر که
 زمینک کعبه عیای چرخه بیت معصومی
 توصیفه اصوه و قبه خلقه شای
 بی نوز وصالک محمد صوح محمدک
 جلاله منه و توحیدن نور خلقه طوی
 تملیقه البصره محرابه در جبهه تجم ایدوب اول صمد کعبه شان
 عالیدن هیا کل کونا کون و صدای ناکوس و اشغوش انزال ایدضا
 ربواری نقش طراز آیات الی کسوفات سناری تشریف از انان
 محمد ایدوب
 عیان کرد کعبه کجای کنشت
 بر ایوا نشه انا فتحنا نورشت
 ۱۷۷۸
 محمد ایدوب

32
 33

Ek-2: Namık Kemal'in Bârika -i Zafer Adlı Eserinin Transkripsiyonu:

S- 1

Nâmık Kemâl 'Ođmānlı Tārīhi

Birinci Cild

Medħal

Roma Hükümeti Roma Şark İmparatorluğu

İrānda Sāsāniyān

Zuhūr-i İslām Edvār-ı fetret Edvār-ı meşāib

Birinci tab'

1305

Maṭba'a-i Ebū'z-zıyā'

S- 2/a

İfāde-i merām

Tārīh ki māzīniñ müstaḳbele nāqıl-i aḥbārıdır. Zāhirde bir hikāyeden 'ibāret görünüyor faḳaṭ haḳīkatde fenn-i şāhāne vaşfiyla tescil olunan ma'rifet-i hükümetin eñ büyük ḥādimlerindendir

Haḳīkat bir milletin tārīhi bilinmezse beḳāsına teraḳḳisine lāzım olan esbābiñ mevcūdı mefkūdı nerede öğrenilecek ihtiyācāt-i siyasiyye māddiyyātdan deġildir ki göz ile görülsün el ile tutulsun tabī'ıyyāt ve riyāziyyātdan deġildir ki aletle ölçülsün mu'ādele ile hal olunsun. Uşul olur ki hiç fāidesiz zan olunur tedbır bulunur ki pek fāideli görünüyor fakat o fāidesiz zan olunan usūli laġv etmek o fāideli görüneñ tedbiri ḳabul eylemek bir devletin teraḳḳisine hāil olur beḳasını muḥāṭaraya düşürür biñ tārīhinden biraz soñraları mülāzemet beklemeden timar virilmeġe başlanmış yeñiçeri ocaġına da hāricden 100 biñ kişi 'ilāve edilmiş idi timar için mülāzemet

beklemek gibi fâidesiz bir usûli lağv etmekden def'aden 100 biñ 'asker kazanmak gibi fâideli bir tedbîri ittihâz eylemekden 'ibâret görünen bu iki mu'âmele Celâlî beliiyesiniñ zuhûruna yeniçeri ocağının ihtilâl-i nizâmına sebep oldu devlet bu yüzden defe'ât ile mahv olmak muhâtarasına uğradı

S- 2/b

Cem'iyet-i medeniye denilen şahs-ı ma'nevi için sinn-i vuķuf olamaz anıñ hayât-ı sahâbiyesi terakkidir vuķuf değil şeh-i rah-ı terakķide zamanıñ müsâ'id olduğu menzileye az çok uzak bulunmak te'affüne başlamış emvât arasında kalmakla beraberdir ki o halde bulunan cem'iyet için bir zaman beķā mümkün olsa da hiçbir zaman emrâz-ı mühlikeden selâmet müyesser olamaz

'Asrımızda ef'âlce timur yolu efkârce seyyâle-i berķıyye sür'atiyle giden terakķî müsâbaķasına karışabilmek ise bir kavim için sâir akvâmda mevcûd olan esbâb ve vesâitîn suret-i huşûlini bilübde kendi isti'dâdıyle mukayese etdikden sonra icrâsı kâbil kabûli mazarratdan sâlim olanlarını almağa aldıktan sonra da tatbîķâtda birçok cihetlerini ta'dîl ile ahvâl-i milliyeye tevfiķ etmeğe ihtiyâc görünüyor. Ashâb-ı irâdeye bu yolda lâzım olan ma'lûmâtı virmek için ise fenn-i târiħden başka bir vasıta yokdur evet a'lem-i siyâset denilen temâşâ-hâne-i ğarâibde Nâdir gibi Muhammed ٱAli gibi târiħden değil okumaktan yazmaktan bile mahrûm oldukları halde bir kavmi muhâtara-i izmihlâlden kurtarmış ve yâhud bir memleketi ma'mûr nice bir mertebe-i a'liyeye îşâl etmiş bir takım hârikalar zuhûr eylediğini bize yine târiħ gösteriyor şu kadar var ki feyyâz-i kudret bu ٱalem-i nekâyısı öyle duhât ile mâ lâ mâl bırakmamış huşûşiyle cem'iyet-i beşeriyeniñ tabî'atı daima bir ğâlib-i muṭlakın pençe-i âhına sitânesiyle çekile çekile veya seyf-i müstebiddânesiyle dürtile dürtile bir noktaya sevķ olunup gitmeğe mütehammil değildir ve bu o nokta makâsıd-ı insâniyyeniñ hadd-i müntehası olsun

S- 3/a

Bārīka-i Zāfer

Elḥamdülillāhillezī ce'ale bevāriḳa suyūfiddīn-i müşārikan li şunūfi'l-mücāhidīne ve ḥavāriḳan li sufūfi'l-mü'ānidīn

(İslam'ın kılıcının darbelerini mücahitlerin sınıflarıyla ortaklaşa olarak inatçıların saflarını bozan Allaha hamdolsun)

Veḳāyi 馮 nüvīsān mu'ciz-ḥaber
Bedīn gūne gūzīd-i peyāmi zāfer

(Tarihçiler, gazeteciler haber yapanlardır
Burada haber vermenin zaferini yaşarlar)

Seb'un ve ḥamsīn ve demane mie haddine vāsıl olan sāl-i ferḥunde ḥāl-i hicretiñ şāni
aşera rabi'u'l-evvelinde ki şuhūr-işnā aşera şemsiyeniñ on birine müşādif idi hazreti
pādişāh-ı zāfer-penāh

Cihān ez'in dū Muhammed gerefti rif'at ü cāh
Yegi Muhammed mursal devvüm Muhammed şāh

(Dünya şu iki Muhammed'den şeref aldı:
Birisini peygamber Muhammed diğeri de Şah Muhammed)

Evsāf-i mediha-i sahīha-i 'unvān-i şevketidir örnek sipihr onuñ saltanatından
gernek-i kehkeşān-i pālheng-i celādete intikāl idüp

Birīhin 'üret hāfiran min zeberced
Lehe't-teberu cesüme ve'l-lecīnū ḥalāḫil

(Sarı yakuttan ödünç alınan bir fırtınayla
Toynakları çiğnedi ve başları darmadağın oldu)

İrhāy-ı 'inān-i sefer ve ğulğule-i “cāhidū fī sebilillāh” ile sāye-i rāyāt-i feth-i āyāt-i
hīlāfetde gürühā gürüh tehaşşüd-nümā-yı fūrūşgūh olan hezārān-ı hezār hez-i berrān
ejder-şikār ile Edirne mevkib-i humāyūnundan irtihāl idüb

Biceyş-i ekāsı'ş-şarḳ-ı tercüfū tahtehū
Ve terteccü minhū uḫrayātü'l-meğārib

(Uzakdoğu'nun ordularıyla altı sallanır,
Uzak batı tarafları ise ondan sarsılır)

Teşhīr-i şimşīr-i zafer etmekle rikāb-i şa'ika şitābında dūr-i bā-şān-i celāl ü 'azamet

S- 3/b (26)

Gelür ol delīr-i ḳahhār kılıcı elinde kanlū
Savul ey 'adüv yolundan ki yaman gelişdurur bu

(O ezici kahraman elinde kanlı kılıcıyla gelir
Ey düşman savul ortadan bu geliş yaman bir geliştir)

Gülbankiyle şarḳ ve ğarba velvele-endāz-i dehşet olduĝi hālde

Feth u Nusret der yemīn ve kahr u saṭvet der yesār
Hazm ü müknet pirevān ve 'azm ü himmet pişrev

(Yardım ve fetih sağda, kahır ve güç soldadır
Güç ve kararlılık hazır, azim ve yardım önde)

Reh-güzār-i leşker-i ateşin cevelāna tesadüf eden nice ḫāşak-i dāmengīr-i 'adāveti

emvāc-i şu'le- ħurūş-i cuyūş ile sāhil-i endahte beyābān-i 'adem ederek

Bi tāli'ī ki nümāyed talī'a-i ervāh
bisā'atī ki kaza-zed-i liva-yı fevz ü felāh

(Ruhların var oluşu sırasında ortaya çıkan bir şans
Kurtuluş sancağının altında kazazede olma vakti)

Sāyeban-i merdār ile efşān-i humāyūni ki perde-i cevahir-i tırāz 轉izz ü iqbāli dāğ-
efrūz-i atlas-i kevkeb-ārā-yı sipihr idi ve a'lem tāb-i ferv-i iclā-yı sine-sūz kūy-i
zerrīn-i mihr idi sūr-i kostantiniyye pişgāhında beraber çetr-i bī-sütūn-i gerdūn eyledi
eşahhu'l-kavl-i müverrihīn budur ki bu gaza-yı ğarrāda meyān-i himmet bend-i
şimşir-i kazā safā iden mübārizān-i islāmın bā cem'ihim miqdārı mertebe-i dū sad
hezārı mütecāviz ola Vaktāki talī'a-i sipāh-i nusret-penāh-i kuvve-i bāzu-yı ihtimām
ile 'ilm-i efrūhte-i fahr u i'tilā ve bārikā-i semm-i semend-i ikdām ile 'ālem-i efruhte-
i kahr u istilā olarak nazargāh-ı a'dāda

Ze kerdı kirink ve ze 'aksi derefş
Hevā sürh u jenk ve kebūd ü benefş

(Bayrağın resminden ve renginden
Hava kırmızı, pas, mor ve menekşe renkleri)

S- 4-A

Hâlâtımı āşikār eyledi

'Asker-i hezīmet-rehber-i düşmen her biri becā-yı zerre ve miğfer-i katas-i mücevher
ve libası zer-ender-zer ile ārāyiş-nümāyı mefĥaret ber zen-i mizāc merd-i efken idi
'inkitā-i ümīd-i emandan sonra merdān-i kadr-i tüvān-i islam ile aheng-i kār-zār için
kal'adan bir mühāceme-i şedīde gösterdiler amma hīn-i iltikāda heyākil-i nefer
meşākil-i erbāb-i kazāda

“Ve’l-leydü lā yühünü’l-likyā izā karubā”

(Aslan düşmanına yakın olarak karşılaşmayı hoş görmez)

Hey’et-i heybet-tırāzını temāşā etmekle beriderenk ve küşādeteng giryenāk
ve zühreçāk zeban-beste ve tūvān şikeste

Ten-i lerze lerzan ruḥ-ı senedrūs

(Sıkıntılı bir ruh ve tedirgin bir beden)

ile

Ne cā-yı sıfır ve ne pāy-ı geriz

(Kapanacak yer de ayak basacak durum da yok)

hayret-i ābārına düşüp bir gurūhı pişgāh-ı seyf-i cihāddaki mihrābı cevami’i harb ve
zaferdir secde berḥāl-i helak oldılar ve baḳiyyetü’s-suyufi mücahidin-i dīniñ ḥande-i
istihza-yı rahşeş-i tīg u tūfengiyle

“Ḳad semi’a’l-kahkaha ḳad race’a’l-ḳahkari”

(Kahkahayı duyunca geri döndü)

Hâletinde maḡlūben ve ma’yūben meslūben ve ve mer’ūben derūn-i hisāra cān itdiler
anı mute’ākib berren ḡurrunda pelengān-i polad-i azfār-ı zafer ki mücāhidin-i dindir
ve bahren dürründe nehnegān-i ateşin-i rindān ezder peyker ki sefāyin-i nasr-ı
takrindir. Dāiran mā dār aheng-i hasr-i hisār iderek derfeşen-i derefşān-i ‘izz ü ikbāli

4-B (27)

Farḳ-ı iftiḥār-i ehibbāya ebr-i cevher-bār-i Nusret ve dıraḥş-ı dıraḥşān-i şamsām-i
celāli dāḡ-i derūn-i a’dāya fetīle-i zühre-şikāf-i nikbet eylediler. Memleket-i cānib-i
sahrādan hendese-kāri-i mi’mār ikdām ile tahkīm olunmuş hisār heft ḳule-i sengin ve
seviyy-i deryādan ter-desti-i sinmār-ihtimām ile keşide kılınmış zincir-i āhenin ile
muhāt olmaḡla güyā ki ol tılsim-i müşkil- küşā-yı maksūda bir cihetden bir dīv ateş-i
ḡaryū heft server-i cānibden bir ejder-i hazārān çeşm-i polād-ı peyker-i nigahbān idi.

Mücāhidān-i celīlū'l-ictihād sahrā cānibinden 'i'lā-yı livā-yı dīn için muāzzamāt-i cibāl-i 隳ālem gibi pāder derā ve ser der dūreyya nīce metrisler kaldurup āteşin kuzāfe-i dehşet-endāzı kürre-i nār-ı şalābet ve belki şihāb-i ḍaķıb gibi bir 'a'lem-i nūr-i mehābet olan hezārān ejderān-i safderān-i sā'ika feşānı ki tob kal'a küb 'alem-i āşūbdan kināyetdir i'ānet-i zincīr-i melāik-bend-i tevfiķ ile ol kılel-i k̄āf-i zaferden havāle-i semt-i hisār itdiler her daķtıkā

“Himmet-i merdān olunca gūh pā-ber-cā yürür”

(Büyük zatların manevi himmetiyle dağlar ayaklanır yürür)

sā'ikasıyla metrisleri kadem kadem taķrīb-i dāmān-i kal'aya ikdām iderek mūhācemāt-i vāķı'ada ruḥşeş-i tob u tüfenk ve ğarnīş-i raḥş pelengi reng-i erbāb-ı dernek ile feverān ve ḍeverān dūd u ğubār hevl-i āḍar-i şu'le harķ-ı cevvi hevādan mānend-i sehāb āteştāb-ı zerķ “ev keşayyibin mine's-semā-i fihi zulūmātün ve ra'dün ve berk” ihāṭa-i ğarb u şark iderek savāik-i ecel tesiriyle karar gāh-ı a'dāyı āteşin-i deryā-yı belaya ğarķ ve bevāriķ-ı każā tenviriyle şarḥ-i metīn-i muķāvemeti ḥark

5-A

ber ḥark iderdi ammā deryā cihetinden āhenīn seddi zincīr sefāyin-i hūmāyūna duḥūl-ü ḥalīc de pāy-i bend-i teḥīr olmađla mühendisān-i tesīsi'l-eşķāl tedbir ve cerr-i eḍkāl dār u ğīr-i tertīb-i ālāt ve edevāt ve bezl-i celāl-i ikdāmāt idüb kuvve-i bāzū-yı tōhmetin tenān-i behrām pesend ü 隳ānet-i mevāşī-i gūh-i gūhān kehkeşān-i kemend ile birkaç fūlk misali geştī-i Nūh gibi şevāhiķ-ı cibāle is'ād ile behreyāb-ı feyz u fütūh iderek pīşinde melaike-i fevz ü nuşret “bismillahi mecrahe ve mürsahe ve mürsāhe” du'asıyle istinzāl-i tevfiķ ve teyessür ve pilinden mālike-i deryā-yı himmet “sūbhānellezī esrā” ḍenāsiyla ızhār-i tahsīn ve tehayyür etmekte olduđu hālde derūn-i ḥalīce dehşet-i nüzūl etmekle ol sudan dahi bānibān sa'y ü içtihādı efraḥte ve kıla'ı kal'a-i tehassün-i a'dā için nice biñ guhpāre-i āhenīn endaḥte eylediler

Her çend ki dilâverân-i celâdet sirişt-i emvâc-i hurûşâ hurûş hûn-i şehâdetle basdıkları zemîni numûne numâ-yı erd-i behişt ve belki her sebze-i hâkî hânde-engîz ve verd-i behişt eyledi verâ-yı gühsâr-ğadrinden nesîm-i nusret-i cilve- engîz-i zühür olmamak hasebiyle gülnihâl-i râyet-i hümâyûn firâz-ı kule-i hisârda ihtizâza gelmek müyesser olmadı. Tâ ki cenâb-ı imami'l-müslimîn ve kible-i erbâb-ı yakîn kemâl-i inkisâr

S- 5-B

Ve meskenet ve nihâyet huzû 韃u zarâ'atle secedât-i niyâz-i nusrete vaz'ı cebîn itdiği bir hengâm-i nusret-encâmda hâtif-i ğayb ki tercümân-i kitâb-ı lâ raybdır dîvân-ı bahşâyış kadirlerinden “ nasrun minellâhi ve fethun karîb ve beşşiri'l-mü'minîn yâ Muhammed” sadâ-yı celâdet-efzâsıyla iblâğ-ı melâğ-ı fevz ü zafer etmekle hisarın Edirne kapısı civârında bir rahne-i firâh-ı ferah-ı güşâyış bulduğu manzûr-ı a'yûn-i sürûr-i mücâhidîn oldu ammâ bu ednâda serdâr-i mezâlim-şî'ar zulmet-i sipah-zerîn külâh-ı envârı dâmen-i hisâr- encüm-i dekabât-i felekden mağrib-i zemîn istitâra tard etmekle ol bâb-i fevz ü fütühdan şâhid-i nâzende hırâm-ı zafer-i meydân-ı zühürda cilveger olmağla zamân-i imkân müsâ'id oldu felâ cerem a'dâ-yı sedd-i rahne-i hisârdan sadd için 韃asâkir-i ğayret-şî'ar fermân-ı kazâ- neffâz-i kişver-sitâni ile her sütun bir meş'al-i hurşid-i incilâ ta'lîk iderek mehâkî-i 'amûd-i seher idüb ol leyl-i pür veyl-i zulümâtı encâma irince cânib-i hisâr gerdün-i karâra şihab-efşân-ı kahr u demâr oldular

Ale's-sabâh eyyâm-ı muhâşara haddi hams ve hamsîne vâsıl olmuş idi kahramân-i şa'sa'a- sinân-i hurşid-i mevâkib-i kevâkib-endâz-韃arâm-i rezmine

S- 6-A

Talâyi-'i bârika-i seheri pişrev ve levâmi-'i şimşir-i sa'ika bâr-i furû'undan zemin-i zemin ü âsumâni ğark-ı emvâc-ı 'ulûv iderek kal'a-ı revak ende'r-revak bî sütûn pişgâhında i'lâ-i gürgün liva-yı şafak ve darb-ı dest-i cuyûş-i âteş-hurûş envâr ile

feth-i ebvāb-i felak eyledi çāvişān-i hilal-i çevgan- dergāh ve şātīrān-i atlas-ḥaftān
ḥurşīd-i külah “istefihū yā ma’şera’l-mücāhidīn” (Ey mücahitler Allaha fetih
isteyiniz) cānib-i şehriyār-i ḥilāfet-medārdan mūhāceme-’i kal’aya icazet şādır oldu
ve a’dā-yı dīniñ taht ve tārāc-i fermān buyruldu

Li’s-sebyi mā nekehū ve’l-katli mā veledū ve’n-nehbi mā ceme’ū ve’n-nāru mā
zere’ū sadasıyla tahrīz-i erbāb-ı ğazā idince şīr-i savletān pīl-i endam ve peleng
satvetān behr-i intikām-ı cuyūş

“Ĝaryu ğaryū ve ḥurūşā ḥurūş”

(Feryat figan ve baĝrışma üstüne baĝrışma)

Bāzār-i kār-i zārda canḥurūş olup zaĝzaḥa-i ihtizāz-i rimāh ve ka’ka’a-i şīkābın
şāki’s-silāh perde-i sami’ayı çāk çāk dehşet-i ve şerare-i şamşām-i sa’ika-dirahş ile
zeĝāze-i dehān keff-i efşān-ı rahş

“Yekbār tū ‘ālem be-zenī ateş ve men āb”

(Sen dünyayı yakmak için her ateşe verişinde ben su dökerim)

Masdūkını hikāyet iderek bir sūretle aheng-i ceng ve dernek olındı ki ednā sademātı
zelzele-bahş-i bünyān-i hisār belki velvele-endāz-ı sipihr-i devvār olmaĝla zebān-ı
serā perde nişīnān-i każā

S- 6-B (29)

Savlet-i 鞞askerle düşdi bir tezelzül dehre kim
Kopdı dehşetle yerinden ne revāk bī karār
Belki lerzişden geçerdı ḥāk-i yekser olsa
İstinād-i rāyet-i feth-i āyetiñle payidar

(Zamanın sarsıntısına öyle bir askeri hamleyle düştü ki
Yerinden kararsız olarak ne revaklar koptu

Belki yerle bir olsa titremesi geçerdi
Fetih ayetinin sancağına dayanmış olarak dimdik)

kıt'asıyla gūyā olmağa başladı rāziyān-i celādet-kırān-i dīn

“Fesirtü izā esābetnī sihām
Tekessertü'n-niṣāle 'ale'n-niṣāl”

(Bana isabet eden tüm okların temrenlerini üst üste kırdım)

Tarzında serāpā kazāfāt-i top ve tūfeng ve şavāqıl-i sinān ve ḥadneḳ a'dādan zerre
āhenīn giyinüp şaf be şaf teḳaddüm-nümā-yı meydān-i meşāf iken kahramān-i tād-
bahş ve kişveristān ve şāhib-kırān-i fārūkī-fütūh ve kerrārī-tüvān-i ḡazanfer-i ebrī
semend ve raḥḥīdi ḡarāid-i tōhmetden eḏerdir kemend-i ve dīv-bend-i merīḥ-i şihab
sinān ve bāriḳa-i şimşir-i behrām-i encüm-i sipāh ve 'ālem-i teşḫīr örnek ārā-yı
cihāndārī ve serveri

Asūmān-i devleti hurşīd-i kutsi pertevi
Bezmgāh-ı şevketin cemşīd-i hurşīd-efseri

(Devlet semasının ışık veren güneşi
Şevket eğlence meclisinin güneş tacının Cemşidi)

ḫalīfetullah el-Müeyyed hāmī-i dīn-i hazreti sulṭān Muhammed leme'āt-i celal-i
cemāli nūr-i Muhammedī gibi 'alem efrūz ferr u kemāl ve sademāt-i samsam-i iclālī
devr-i bāzū-yi haydari gibi dergüşā-yı memālik-i fevr ü ikbāl oldığı halde pīşinde
melaike-i ācāl “Eynemā tekūnū yūdriḳḳümü'l-mevtü velev küntüm fī bürūcin
müşeyyedeḥ” (Çok sağlam kalelerde de olsanız nerede olursanız olun ölüm sizi
mutlaka bulacaktır)

S- 7-A

Tenzīriyle zühre-şikāf-ı a'dā-yı dīn ü mübin çend ervāh-ı 'avn ve 'āmālī “İnnā fetehna leke fethan mübīna” (Sana biz açıkça bir fetih nasib ettik) tebşiriyle gayret-bahş-i mücāhidīn berdīde-i tevfk-i 'āmūz ve celādet-i karīn ile zelzele bahş-i meydān-i vürūd olmağla zed ve hord ceng-i cihan-sitānı ve destberd-i kahr-i kahramānīyi bir hadde iblāğ eyledi ki feşā-fāş bīgān-i cān-sitān-i mak'ar-ı semāya vāsıl oldukça in'ıkāsından

“Kaza güft giru kader güft de
Felek güft 'Ahsin mülk-i güft ze”

(Kazā gel der kader ver der
Felek iyilik et der mülk yapma der)

Sadāsı āşikār olurdu ve çekā çāk yilmān-i sinān-i kule-i zātī'l-burūc āsumān lerze verdikçe irtī'aşından

“Cenāb-i rāyet-i dīn ferāzet yedeş
Cihān āferīn, āferīn güyedeş”

(Dinin sancağını elinde taşıyana
Kainātın yaratıcısı mükāfātını verecektir)

Medīhası zühūra gelürdi bu tarz ile ş'sa'a-i seyf ü handek ve bārika-i top u tüfenk sehāb-i dūd-i siyāh içinde berķ-ı lami' gibi cevval olduğı halde 鞞asākir-i zafer-rehber mānend-i bārān-i belā handek kenārına nāzil olmağla nehīb-i mehīb-i 鞞adüvvi mahzūl mehil-i rahīl-i hayūl ile te'akūs itdikce peydā olan tarrāka-i hevl-engīz-i gūlgüle-endāz cevādīr u 'ummān-i tūfān heyecān-i cuyūş bünyān-i gūh u temkīn-i hisār ile tesādūf eyledikçe hūrūşa gelen emvāc-i hūn-i sipāh-i revāk-i 'illiyyīne dāmengīr olmuş idi gerçi düşmanda yara-yı muķāvemem kalmadı ammā 'umki handek derūn-i

S-7-B (30)

Hisār ve māni'i güzāreş idi tā ol zamāna dek cevahir-i ervahı sūrādikāt-i firdevse pīrāye-i i'tilā olan şühedā-yı kirāmın 輪anāsır-i eşbāhı ol ferkend ğayā-pesend 'amīk üzere bir sırāt-ı müştakīm peydā etmekle ğāziyān-i celādet-nişān-i gülbank "Allāhü Ekber" den divār-ı hişār muķāvemeti serpā zīr ve zīr ederek bir muhāceme-i takat-endāz kal'a şikāfda 'avni vehhāb-i müfettihü'l-ebvāb ile mehāki-i cennāti'l-'adni sūrūr olan belde-i tayyibeye ki

Ĝubārında nehfe-i āfitābın nūr-ı rahşānı
Rihāmında nümāyān-ı āsumānıñ rāz-ı mestūrı
Gülistānında şeb-i encimle sümbülzār bir şebnem
Şebistānında hürşīd-i seher bir şem'i kāfūrī

(Tozunda ayın nehfesinin parlak ışığı
Rihamında semanın saklı sırrı
Gül bahçesinde yıldızlarla sümbüller şebnemle dolu
Geceleyin seher güneşi bir kafurdan mumu)

Medīhası menķibe-i hān-i letāif-i bī kusūrıdır i'ānet-i cenāb-i rabb-i ğafūr ile "Beldeṭün tayyibetün" tarīḥde "Fedḥulūhā ḥālidīn" (Ebedi kalmak üzere oraya giriniz) dervāze-i 'ināyetinde dāḥil oldılar der-ān sā'at-i hilāl-i şafak-puş rāyāt-i burc-i gerdün irtifa-'i hisardan 'iyd-i ekber zafer hulūlini i'lān idüb mübeşşirān-ı cihān-ı melekūt ve sükkān-i katān-i lāhūt ve nāsūti

Esbāb-i 輪ayş u sāz-tar berā-beyevārī
輪Āmed zaman mes'adet-i 'īd-i ekberī
輪Ālem girift Pertev-i nūr-i muhammedī
Ḥayber- şikest kuvve-i bāzū-yi haydari

(Mutlu ve rahat bir hayatı yaşamının sebeplerine sarılırsan
Büyük bayramın mutluluk zamanı gelmiştir

Kainat Muhammedin nurunun ışığıyla dolmuştur
Hayberi feth eden Haydarın pazusunun kuvvetidir)

S- 8-A

gülgulesiyle tekbîr-ârâ-yı ٱyd-i sürür eylediler

“el-ân ifrah rav’a külli mühennedin

Ve e’izze dîne Muhammedin bi Muhammedin”

(Şimdi bütün Hint çeliğinden kılıçların korkusu yok, sevin
Muhammed’in dinini Muhammed’le güçlendirdin)

Mücâhidîn-i kirâm tâ nehy-i sultâni sūdûruna kadar sükkân-ı kal’ayı kurbân-i râh-i
intikâm ve mâl ve menâl ve evlâd ve ‘iyâllerini dâhil-i havze-i iğtinâm etmekle
hâkim-i belde ve hengâm-ı hengâma nümâ-yı kıyamet-aşûblara sırat-ı kazâ irtibat-ı
şimşirden ser endahte-i dergât-ı ‘adem olduğu mu‘teberât-i ma’sürâtındandır.

Vaktâki cemâl-i gülgün-tırâz-ı zafer âyine-i şimşîr-i Muhammedîde cilveger oldu
vüzerâ-yı kazâ debdebe-i devlet

Âferin ey rûz-i gârın şehvâr-ı safderi

ٱArşa as şinden giru tîğ-ı düreyyâ cevheri

Tîğın nola yemin eylerse rûh-ı murtazâ

Bir ğazâ itdik ki hoşnûd eyledik peygamberi

(Zamanın eşsiz kahramanı aferin sana

Bundan sonra Süreyya cevherinden yapma kılıcı arşa as

Kılıcına Murtaza yemin ederse ne olur?

Bir savaş yaptın ki peygamberi hoşnut ettin)

Senâsıyla tehniyet-i fevz u Nusret ve ‘ulemâ-yı gerdün-i kevkebe-i salţanat

Ğazā mübārek ola ey hidīv-i Ferrūh-ı dem
Seninledir bile ʿazminde evliyā-yı ümem
Sonladı destine divān-ı ʿarş-ı aʿlādan
Berāt-ı menşib-i şāhib-ķırānī-i ʿālem

(Ey asrın padişahı gazan mübarek olsun
Ümmetin bütün ermişlerinin himmeti seninledir
Arş-ı aʿla divanından eline verildi
Dünyanın en büyük makamının beratı)

S- 8-B

Tebşiriyle tebrīk-i devlet-i ğalibiyet eylediler
Subuh dem hazreti hurşīd-i 𐰽𐰺𐰸𐰸𐰺𐰽𐰾𐰸 saltanat
Pādişeh-i mihr ü sitanbül-i āsumān
Mihr-i sevī āsumān āyed hemī

(Zafer sabahı saltanat güneşi hazretleri
Padişaha İstanbul semalarının sevgisi
Ve bütün semaların sevgisi geldi)

Hükmüyle ʿazm-i dāhil-i bürüc idüb samsām-i behrām-i intikām-ı himmet dermeyān
ve sehmü's-se𐰽𐰺𐰸𐰸𐰺𐰽𐰾𐰸 de-bīġān 𐰽𐰺𐰸𐰸𐰺𐰽𐰾𐰸 nāyet-i bergümān semend-i esedi harām ve hilāli
rikābına süvār olmaġla cevānib-i bārika-i cenābīnde mukarrabīn-i kirām misāl-i
seyyārāt eşiʿa-i rāyāt-i münevver-i ħilʿat-i ʿabkarī-nakş-i haşmetle kemāl-ı
şaʿşaʿadan ħayr u sāz-ı ʿuyūn-i cihān ve ʿasākīr-i sipihr-i ihtişām mānend-i kevākib-i
gerdūn-i mevākib-i sīmīn cūşe şūʿle nesīc-i satvetle kedret-i kevkebeden ħayret-
endāz-ı derūn-ı āsumān nevbet-i devlet-i Muhammedī seyr-i āhenk “ Fenzur ilā ādār-
ı rahmetillah” (Allah’ın rahmetinin eserlerine dikkatlice bak) ve şātīrān-i dergāh-ı
müʿebbedi edʿıye ħān “ʿaleyke ʿavnullah” (Allah’ın yardımı sizinledir) nice dil

nişin âle-i rāyāt-i ğazā ihtizāz sūrūr-i mūcāhidīn ile mevvāc-i irticāc ve bunca gūh-ı
temkīn hayāle-i celādet-efzā teheyyc- neşāf fevz u fūtūh ile ğanāc-i ibtihāc olduĝı
hālde derūn-ı hisāra teşrīf-ı nūzul-i erzānı görüldi cenāb-ı imāmi'l-mūslimīn
hükümdār-i 'ākıbet-tebār-i beldeniñ sademāt-i

S- 9-A

Mühācemāt-i ğuzāt ile zelzele gīr-i inhidām olan sarāy-ı sipihr-i i'tilāsın

Būm-i nevbet-i mī zened bertārın efrāsyāb
Perdedārı mī küned der kasrı Kayser-i 鞏ankebūt

Teyakḡuzuyla örnek-i şaltanat-i dünyā gibi nazm u hār pāy-ı tahkīr eyledikten soñra

“Raca' nā mine'l-cihādi'l-asĝari ile'l-cihādi'l-ekberi”

(Küçük cihattan büyük cihada döndük)

Hükümüyle Ayasofya cami-i ĝarāib-cāmi'ini ki derūn-i cennet-nemūni

Zehī firdevd-i dānī kim olur dāliḡ añladıkça
Zemīniñ ka'be-i ulyā-yı çarhın beyt-i ma'mūrı

(Anladıkça üçüncü olacak gerçek bir ikinci Firdevs'tir
Yeryüzünün yüce Kâbe'si uzayın Beyt-i mamuru)

Tavşifine ehaḡḡ ve ḡubbe-i fülk miḡālī:
Yemm-i nūr-i visāliñ mūncemid-i mevc-i tecellāsı
Cihān-i feyz u tevhīdden mūnevver kule-i tūrı

(Sana kavuşmak denizinin ışığı tecellisinin dalgasını içerir
Dünya feyiz ve tevhitten aydınlanan bir Tur kulesidir)

Ta'rifine elyaktır mihrāb vechine teveccüh idüb ol ma'bed-i ka'be miðal-i 'āliden
heyākil-i gūnā gūn ve sadā-yı nākūs-i ve arġanūnı izāle ile safāih-i divārını nakş-tırāz
āyāt-ı ilāhī ve şerefāt-i minārını teşrīf-i ez ezān-ı Muhammedī ile

'Ayān kerd mescid becā-yı ki neşest
Ber eyvāneş innā fetehnā neveşt'

(Oturduġu yerin mescit olduġu belli oldu
Sarayının üstüne: İnnā fetehnā yazdı)

1278

Mehmed Nāmıķ Kemāl

Ek-3: Namık Kemal'in Bârika -i Zafer Adlı Eserinin Tercümesi:

S -1

Nâmık Kemal

Osmanlı Tarihi

Birinci Cilt

Giriş

Roma Hükümeti

Doğu Roma İmparatorluğu

İran'da Sasaniler

İslam'ın Doğuşu

Fetret Devri Musibetler Devri

Birinci baskı

1305

Ebuzzıya Matbaası

S- 2/a

Önsöz

Tarih ki mazinin geleceğe haber nakletme aracıdır. Görünürde bir hikâyeden ibaret sanılıyor fakat hakikatte büyük bir sanat özelliğiyle tescil olunan hükümlerlik bilgisinin en büyük hizmetçilerindendir.

Hakikatte bir milletin tarihi bilinmezse yıkılmadan yükselmesine lazım olan sebeplerin varlığı yokluğu nereden öğrenilecek? Siyasi ihtiyaçlar sadece maddiyattan değildir ki göz ile görülsün el ile tutulsun, doğal ve somut nesne değildir ki aletle ölçülsün, benzeri ile halolunsun.

Usul olur ki hiç faydasız zan olunur tedbir bulunur ki pek faydalı görünüyor; fakat o faydasız sanılan yöntemi bozmak o faydalı görünen tedbiri kabul eylemek bir devletin yükselmesine engel olur ve ayakta kalmasını tehlikeye düşürür.

Bin tarihinden biraz sonraları görevlendirme beklemeden tımar vermeye başlanmış yeniçeri ocağına da dışarıdan 100 bin kişi ilave edilmişti. Tımar için görevlendirme beklemek gibi faydasız bir yöntem iptal etmekten bir kerede 100 bin asker kazanmak gibi faydalı bir tedbiri almaktan ibaret görünen bu iki işlem, Celali belasının meydana gelmesine, yeniçeri ocağının düzeninin bozulmasına sebep oldu. Devlet bu yüzden defalarca mahvolma tehlikesine uğradı.

S- 2/b

Uygar topluluk denilen tüzel kişilik için, rüşte erme yaşı olamaz, onun hayat suyu yaş sınırı değil yükselmesidir. Yükseliş yolunda zamanın müsait olduğu menzileye az çok uzak bulunmak çürümeye başlamış ölümler arasında kalmakla beraberdir ki o halde bulunan cemiyet için bir zaman beka mümkün olsa da hiçbir zaman tehlikeli hastalıklardan selamet kolay olamaz.

Asrımızda somut olarak demir yolu soyut olarak da telefon-telgraf hızıyla giden ilerleme yarışına karışabilmek ise bir kavim için diğer kavimlerde mevcut olan sebepler ve vasıtaların elde ediliş şeklini bilip de kendi becerisiyle karşılaştırdıktan sonra icrası mümkün ve zarardan uzak ve sağlam olanlarını almalı. Aldıktan sonra da tatbikatta birçok yönlerini değiştirmek gerekir. Milli durumlara uygun hale getirmeye ihtiyaç görünüyor.

İrade sahiplerine bu yolda lazım olan bilgileri vermek için ise tarih bilgisinden başka bir vasıta yoktur. Evet, siyaset denilen şaşılacak olayların olduğu dünyada nadir ki Muhammed, Ali gibi değil tarihten, okumaktan yazmaktan bile mahrum oldukları halde bir kavmi yok olma tehlikesinden kurtarmış ve yahut bir memleketi imar edilmiş nice bir yüksek mertebeye ulaştırmış birtakım harikalar ortaya çıkardığını bize yine tarih gösteriyor.

Şu kadar varki yüce yaratan bu eksiklikler dünyasını öyle dâhiler ile dopdolu bırakmamıştır. Özellikle insanlığın doğası daima bir mutlak galibin ahının pençesine can alıcı olarak çekile çekile veya zalim kılıcıyla dürtüle dürtüle bir noktaya sevk olunup gitmeye gücü yetmemektedir. O nokta insanlığın var oluş amacının son noktası olsun.

S -3/a

Zafer Işığı

(İslam kılıcının darbelerini mücahitlerin sınıflarıyla ortaklaşa olarak inatçıların saflarını bozan Allaha hamdolsun)

Vekayi-'i nüvīsānmu'ciz-ı haber

Bedīngüne güzīd-i peyāmi zafer

(Tarihçiler, gazeteciler haber yapanlardır

Burada haber vermenin zaferini yaşarlar)

850 sınırına vasıl olan geçen yıl hicri yılın Rebiyülevvel ayının 12. Günü, m. yılın on birine rastlıyordu. Zafer kazanmış padişah hazretleri:

Cihānez'ındū Muhammed gereftirif`at ü cāh
Yegi Muhammed murseldevvüm Muhammed şāh

(Dünya şu iki Muhammed'den şeref aldı:
Birisi peygamber Muhammed diğeri de Şah Muhammed)

Onun sahip olduğu özelliklerin gerçek bir methiyesidir ki örnek yıldız onun saltanatından kahramanlığın yollarını elinde tutuşunu:

Birīhin 'üirethāfıranminzeberced
Lehe't-teberucesümeve'l-lecīnūhalāhil

(Sarı yakuttan ödünç alınan bir fırtınayla
Toynakları çiğnedi ve başları darmadağın oldu)

İstanbul'un fethi için sefer hazırlıklarını yaptıktan sonra "Allah yolunda cihat edin" ayetlerinden ilham alarak yüz binlerin bakışları ve duaları eşliğinde büyük bir av için Edirne'den yola çıktı.

Biceyş-i eķāsı'ş-şarķ-ı tercüfutahtehū
Ve terteccūminhü uħrayātü'l-meğārib

(Uzakdoğu'nun ordularıyla altı sallanır,
Uzak batı tarafları ise ondan sarsılır)

Zafer kazanan kılıcını teşhir etmekle Yıldırım gibi hızlı atıyla yücelik, ihtişam ve şanlı bir devir.

S- 3/b (26)

Gelür ol delir-i kâhhâr kılıcu elinde kanlû
Savul ey 'adüv yolundan ki yaman geliş durur bu

(O ezici kahraman elinde kanlı kılıcıyla gelir, ey düşman savul ortadan bu geliş yaman bir geliştir.)

Toplu tekbirleriyle doğuya ve batıya büyük bir yaygarayla dehşet saçtığı hâlde:

Feth u Nusret der yemîn ve kahr u şaşvet der yesâr
Hazm ü müknetpirevân ve 'azm ü himmet pişrev

(Yardım ve fetih sağda, kahır ve güç soldadır
Güç ve kararlılık hazır, azim ve yardım önde)

Kahraman askerlerinin yolu üzerine denk gelen nice düşman topluluklarını büyük bir coşkuyla yokluk çölünün kenarına atarak:

Bitâli'î ki nümâyedtalî'a-i ervâh
bisâ'atî ki kazâzed-i liva-yıfevz ü felâh

(Ruhların var oluşu sırasında ortaya çıkan bir şans
Kurtuluş sancağının altında kazazede olma vakti)

Yüce makamın hediye ettiği gölgelikler altında adeta yıldızlar arasında bir ay gibi parlıyordu. Gönlünde İstanbul'u fethetme aşkı ve sızısı önünde bu aşkla yanıp tutuşan eli kılıçlı mücahitleri vardı.

İstanbul surları önünde büyük bir saf tutulduğunda tarihçilerin en doğru tespitine göre 200 bini aşkın İslam uğruna cihada gelen savaşçı asker vardı.

Allah bu askere ve komutana büyük bir zafer nasip ettiğinde onlar düşmanlarının gözünde:

Ze kerdî kirînk ve ze 'aksi derefş
Hevāsürh u jenk ve kebūd ü benefş

(Bayrağın resminden ve renginden?
Hava kırmızı, pas, mor ve menekşe renkleri)

S- 4-A

durumlarını ortaya çıkardı.

Hezimete uğrayan düşman askerleri az önce kibirli olarak altın içinde altın elbise ve miğferleriyle ihtişam saçmaktaydılar ama şimdi kurtuluştan ümitleri tükenmiş bir halde güçlü İslam askeri karşısında son bir defa daha tüm güçleriyle şiddetli bir saldırıda bulundular. Ancak karşılaştıkları sırada İslam mücahitlerinden tam bir ders aldılar:

“Ve'l-leysülāyühsinü'l-likyāizāk̄arubā”
(Aslan düşmanı ile yakın olarak karşılaşmayı hoş görmez)

Güçlü fetih ordusu karşısında kuvvetleri parçalandı, yakaları yırtıldı dilleri tutuldu ve darmadağın oldular.

Ten-i lerze lerzan ruḥ-ı senedrūs
(Sıkıntılı bir ruh ve tedirgin bir beden)
ile
necā-yısitir ve ne pāy-ı geriz
(Kapanacak yer de ayak basacak durum da yok)

Şaşkınlık çukuruna düşüp önünde zafer ve harp aletleri olan cihat kılıcının önündeki düşman askeri secde yapar gibi eğilerek helak oldular ve bağıyyetü's-suyuf (ganimetler esirler) Müslüman mücahitlerin kılıç ve tüfeklerinin alay dolu itişleriyle:

“Kadsemi'a'l-kahkaha kadrace'a'l-kaħkari”

(Kahkahayı duyunca geri döndü)

O anda utanarak, yenilerek ve her şeyleri soyulmuş olarak hisarın içine canlarını attılar. Ondan sonra karada islam ordusunun aslan pençeli neferleri denizde de fetih gemilerinin ejder gibi dişleri onları hisarın içine hapsederek tamamen şan ve şerefi

S- 4-B (27)

Övünç ve üstünlüğü dostlara, Allah'ın yardımıyla elde edilen bu parlak zaferin verdiği sonuçla düşmanlara acı alçaklık ve yenilgi belasını tattırdılar.

Memleket kara tarafından son derece bir mühendislik harikası olarak taştan yedi kulesi bulunan bir hisarla çevrilmiştir. Hisar da deniz seviyesinden demir zincirlerle Mimar Sinan Usta titizliğiyle çevrilmiştir.

Sağlam görüşlü mücahitler İslam sancağını yüceltmek için dünyanın en büyük dağları gibi yerden göğe yükselen nice topraktan siperler inşa edip düşmanların üzerine buralardan ateşten yıldırımlar yağdırdılar. Adeta nur heybetli binlerce ejder ağızlarından ateş püskürüyordu. Melekler de sonucu başarıya bağlamak için kaf dağının zafer kulelerinden hisara bir manevi köprü kurdular.

“Himmet-i merdān olunca gūhpā-ber-cā yürür”

(Büyük zatların manevi yardımıyla dağlar ayaklanır yürür)

Bu manevi güç ve manevi yardımla siperleri adım adım kalenin eteklerine yaklaştırdılar. Top ve tüfek sesleri toz duman arasında Allah Allah nidalarına

bulandı. Bu büyük hücumu karşı “evkeşayyibinmine’s-semā-i fhizulumātün ve ra’dün ve berk” ayetinde anlatıldığı gibi yerler gökler yıldırımlar gibi ateş püskürerek son düşman kalıntılarını da yerle yeksan ederdi.

S- 5-A

Ama deniz tarafından demir zincirlerle bağlı gemilere Haliç’e girmek gecikince mühendisler bütün güçleriyle alet ve edevatı kullanarak var güçleriyle pazılarıyla gemilere Nuh peygamberin gemisi gibi yüce dağlar aşarak tepelere çıkardıktan sonra önünde feyiz ve yardım melekleri olduğu halde Allah’ın yardımı ve meleklerinin dualarıyla “Bismillahimecrahâ ve mürsahâ” (ilk durağında da son durağında da Allah’ın adıyla) duasıyla zafer kolay olup “sübhânellezîesrâ” (Geceleyin yürüten Allah’ı yad ederiz) övgüsüyle Allaha saygı ve hürmetten sonra Haliç suyuna muhteşem bir iniş gerçekleştirdiler. Daha sonra burada konuşlanan düşman gemilerinin barınaklarını ve gemilerinin büyük kayalarla yerin dibine batırdılar.

Kahramanlar üçer beşer guruplar halinde dalga dalga coşkun sularla boğuşurken şehadet kanlarıyla yeryüzünü kırmızıya boyadılar. Onların bu halleri bastıkları yerlerde cennet gülleri biterdi. Buna rağmen yüce Allah’ın yardımını elde etmek kolay olmadı ve yüce Osmanlı sancağı hisarın kulelerinde nazlı nazlı sallanmak şerefine erişemedi. Ta ki Müslümanların imamı ve iman ehlinin müracaat mercii son derece tevazu ve tazarru içerisinde

S- 5-B

Allah’ın yardımının erişmesi için alnını secdeye koydu. Bu sırada Allah tarafından “Nasrunminellâhi ve fethunkarîb ve beşşiri’l-mü’minînyâ Muhammed” (Yardım ve yakın zamanda bir fetih Allah’tandır, Müslümanları müjdele) ilahi sesiyle zaferin yakın olduğunun bildirilmesiyle hisarın Edirne kapısı civarında bir yarılmanın olduğu mücahitlerin gözüne ilişti. Ama bu esnada düşmanlar akşamın

yaklaşması dolayısıyla karanlıkta bir şey yapamadılar. Akşamın olması Müslüman mücahitler için büyük bir fırsat oldu.

Şüphesiz surlardaki ilk deliğin açılması büyük bir sevince neden olmuştu. Akşamleyin düşmanlara bu deliği kapatma imkânı vermemek için surların her tarafına meşaleler konarak meydan düşmana boş bırakılmadı.

Sabah olduğunda muhasaranın 51. gününe girilmiş oldu. Adeta güneşin önünde yıldızların ok gibi savaş alanına fırlaması gibi kahramanlar meydana çıktılar.

S- 6-A

Sabahın ilk ışıklarıyla yıldırımlar çakan kılıçların ışıltıları yeri ve göğü yükseklikle doldurarak sütunsuz revak revak içindeki surların önünde İslam sancağını surlara dikmek ve ateş fırlatan elleri kırmak için kapılar sonuna kadar açıldı. Bu arada çavuşlar ve komutanlar gür sesleriyle “istefihüyâma’şera’l-mücâhidîn” (Ey mücahitler Allahtan fetih isteyiniz) diye komut verdiler. Son kez hilafet makamından ve padişahın kaleye hücum emri verildi.

Karılarını almak, çocuklarını öldürmek, mallarını yağmalamak ve tarlalarını yakmak hakkınızdır ileri! Sedasıyla askerleri coşturunca aslan saldırıları, fil endamları ve asker gibi intikamıyla:

“Ĝaryu ĝaryū ve ħurūşā ħurūş”

(Feryat figan ve bağrışma üstüne bağrışma)

Savaş meydanında can pazarı kurulup ok ve kılıç seslerine dağların verdiği yankılar kulakları patlatırcasına ve yıldırımlar gibi ortalığı aydınlatmasına keskin kılıçların ışıldaması karıştı.

“Yekbārtū ‘ālem be-zenī ateş ve men āb”

(Sen dünyayı yakmak için her ateşe verişinde ben su dökerim)

Manasını anlatır bir suretle savaş için toplanıldı. Ki en ufak darbesi surları sarsmaya yetiyordu hatta gazilerin bu gökleri yırtan naralarının yanında şöyle diyorlardı:

S- 6-B (29)

Savlet-i askerle düşdi bir tezelzül dehre kim
Kopdı dehşetle yerinden ne revākbī karar
Belki lerzişden geçerde hāk-i yeķser olsa
İstinād-i rāyet-i feth-i āyetiñle payidar

(Zamanın sarsıntısına öyle bir askeri hamleyle düştü ki
Yerinden kararsız olarak ne revaklar koptu.
Belki yerle bir olsa titremesi geçerde,
Fetih ayetinin sancağına dayanmış olarak dimdik.)

Beytiyle İslam'ın şereflı gazileri konuşmaya başladı:

“Fesirtüizā esābet nīsihām
Tekessertü'n-niřāle 'ale'n-niřāl”

(Bana isabet eden tüm okların
temrenlerini üst üste kırdım)

Tarzında baştan başa top ve tüfek atıkları ve ok ve yay parıltısı altın kaplama demir zırh giyinip mücahitler saf saf dizilmiş iken tacın sahibi, Hazreti Ömer gibi Fatih, Hazreti Ali gibi güçlü, aslan gibi atının üzerinde kahramanları selamladı.

Asūmān-i devletin hurřīd-i kutsi pertevi
Bezmgāh-ı şevketin cemřīd-i hurřīd-efseri

(Devlet semasının ışık veren güneşi
Güç eğlence meclisinin güneş tacının Cemşidi)

Allah'ın güçlü halifesi Hazreti Sultan Mehmed, Muhammed'e (sav) ait nurun parıltıları gibi dünyayı sarmış ve Hazreti Haydar Ali'nin vuruşları gibi devlet ve ikbal kapılarını açmış olduğu halde peşinde ecel melaikesi "Eynemâte kûnûydrikkümü'l-mevtü velev küntüm fibürûcin müşeyyede" (Çok sağlam kalelerde de olsanız nerede olursanız olun, ölüm sizi mutlaka bulacaktır.)

S-7-A

Uyarısı ve İslam düşmanlarının parçalanmasıyla ruhlar âleminin yardım ve duaları "innâfethna leke fethan mübîna" (Sana biz açıkça bir fetih nasip ettik) müjdesiyle mücahitlere verdiği gayret ve kahramanlık duyguları meydanı deprem yerine çevirdi. Padişahın üstün kahramanlığı ve Allah'ın yardımıyla yeryüzünde yapılan bu cihat öyle bir safhaya geldi ki can alıcı ok sesleri gökyüzüne ulaştıkça yansımından:

"Kaza güft girukader güft de
Felek güft 'Ahsin mülk-i güft ze"

(Kaza gel der, kader ise ver der.
Felek iyilik et der, mülk yapma der.)

Sesi ortaya çıkararak mızrak seslerinden parça parça olan gökyüzünün burçlarının titreşiminden:

"Cenâb-i râyet-i dīnferâzetyedeş cihan aferin gūyedeş"

(Dinin sancağını elinde taşıyana
Kâinatın yaratıcısı mükâfatını verecektir)

Övgüsü meydana gelirdi. Bu tarz ile kılıç ve ok şakırtıları top ve tüfek parıltıları siyah bulutların sisi içinde yıldırım çakması gibi hareketli olduğu halde zafer kazanmış askerler bela yağmuru gibi hendek kenarına konmakla bütün hayalleri alt üst olan yenilmiş düşman askerleri üzerine peyda olan korku belasına, denizin korkunç dalgaları ve hisarın sağlam binası da eklenince arada sıkışıp kaldılar. Gerçi düşmanda direnme gücü kalmadı ama hendeğin derinliği ve hisarın içi

S-7-B (30)

Geçişlere müsait değildi. Ta ki cennetin eşsiz bahçelerindeki muhteşem otağlarında yerlerini almış bulunan aziz şehitlerin naaşları azgın suların açtığı arklarda bir düzgün yol peyda etmekle şerefli gaziler “Allahü Ekber” nidalarıyla hisar ve civarını inleterek son bir hücum ile ve bütün kapalı kapıları açan Allah’ın yardımıyla cennetinin yeryüzündeki benzeri olan “güzel belde” İstanbul ki:

Ğubārındanehfe-i āfītābinnūr-ı rahşānı
Rihāmında nümāyān-ı asumānıñrāz-ı mestūrı
Gülistānın daşeb-i encimle sümbülzār bir şebnem
Şebistānında ħurşīd-i seher bir şem’ikāfūrı

(Tozunda ayın üflemesinin parlak ışığı
Yaylarında beliren gökyüzünün saklı sırrı
Gül bahçesinde yıldızlarla sümbüllerle dolu
Geceleyin seher güneşi bir kâfurdan mumu)

Methiyesi menkıbe okuyanların kusursuz bir ifadesidir. Bağışlamayı seven Allah’ın yardımı ile “BeldetünTayyibetün” (Güzel Belde) tarihte “Fedħulūhā ħālidīn” (Ebedi kalmak üzere oraya giriniz) lütfuna dâhil oldular. Surların üstüne dikilen sancaklar şafak hilaliyle sarmaş dolaş olduğu anda bütün ilahi ve insani unsurlara büyük zafer bayramı ilan edildi.

Esbāb-i ayş u sāz-tar berā-beyevārı

‘āmed zaman mes‘adet-i ‘īd-i ekberī
‘alem girift Pertev-i nūr-i muhammedī
hayber- şikest kuvve-i bāzū-yi haydari

(Mutlu ve rahat bir hayatı yaşamının sebeplerine sarılırsan
Büyük bayramın mutluluk zamanı gelmiştir
Kâinat Muhammedin nurunun ışığıyla dolmuştur
Hayber’i fetheden Haydar’ın pazusunun kuvvetidir)

S- 8-A

Sesleri arasında tekbirlerle bayram sevincini yaşadılar.
“El-ānifrahav’a külli mühennedin
Ve e‘izze dine Muhammedin bi-Muhammedin”

(Şimdi bütün Hint çeliğinden kılıçların korkusu yok, sevin
Muhammed’in dinini Muhammed’le güçlendirin)

Aziz mücahitler padişahın yasaklamasına kadar kale sakinlerini intikam yoluna kurban, evlatlarını esir ve mallarını ganimet olarak elde etmekle Bizans imparatoru ve askerleri tüm zamanların en büyük talihsizliğini ve kendi kıyametlerini yaşadılar.

Bu büyük zaferin gül renkli yüzü Muhammedi kılıcın aynasında görününce fethi yönetenler ve devlet erkânı:

Aferin ey rüz-i gārınşehvār-ı safderi
‘arşa as şindengerutîğ-ı düreyyā cevheri
Tîğinnola yemin eylerse rüh-ı murtazā
Bir ğazāitdik ki hoşnūd eyledik peyğamberi

(Zamanın eşsiz kahramanı aferin sana

Bundan sonra Süreyya cevherinden yapma kılıcı arşa as
Kılıcına hazreti Ali yemin ederse ne olur?
Bir savaş yaptın ki peygamberi hoşnut ettin)

Övgüsüyle Allah'ın yardımının kutlanması ve saltanat şöhreti ülkesinin
bilginleri:

Ğazā mübarek ola ey hidīv-i Ferruh-ı dem
Seninledir bile 'azminde evliyā-yiümem
Sonladı destiñedivān-ı 'arş-ı a'lādan
Berāt-ı menşib-i şāhib-ķırānī-i 'ālem

(Ey asrın padişahı gazan mübarek olsun
Ümmetin bütün ermişlerinin manevi yardımını seninledir
Yüce arş divanından eline verildi
Dünyanın en büyük makamının beratı)

S- 8-B

Müjdesiyle galibiyet devletine kondular
Subuh dem hazreti hurşīd-i 'alemgīr-i saltanat
pādişehe mihr ü sitanbül-i āsuman
Mihr-i sevi asumānāyedhemī

(Zafer sabahı saltanat güneşi hazretleri,
Padişaha İstanbul semalarının sevgisi,
Ve bütün semaların sevgisi geldi.)

Hükmüyle burçlardan içeri girip zafer kazanmanın büyük saadetiyle atının
üzerinde sağa sola dizilen gazileri selamlayarak ilerledi. Burçlarda nazlı nazlı salınan
bayraklar ona hoş geldiniz der gibiydi. Adeta gökteki bütün yıldızlar yere inmiş ona
selam durmuşlardı. Bütün dünyanın gözlerinin içine baka baka: “ Fenzurila Âsâr-i

rahmetillah” (Allah’ın rahmetinin eserlerine dikkatlice bak) ayetini okudu. Duacıların ağzından gür bir eda ile“Aleykeavnullah (Allah’ın yardımı senin üzerindedir) diyorlardı.

Nice kalplerde yerini almış olarak burçlarda ihtişamından titreyen sancakların gölgesi altında büyük dalgalar oluşturmuş denizler gibi mücahitlerin arasından son derece mütevazı bir şekilde surlardan içeri girdiği görüldü.

Müslümanların önderi padişah Fatih Sultan Mehmet, sonu hüsrana ve yıkıma olan Bizans İmparatorunun ülkesinin

S- 9-A

Gazilerin hücumlarıyla sarsılan muhteşem sarayını:

Büm-i nevbet-i mîzened bertârin efrâsyâb
Perdedârimîküned der kasri kayser-i ankebût

(Afrasyab’ın sarayı gibi baykuşlar istila etti
Doğu Roma’nın sarayını örümcek ağları sardı.)

Uyanıklığıyla örnek bir dünya imparatorluğunu yerlere serip hakarete düşürdükten sonra:

“Raca’nâmine’l-cihâdi’l-asğariile’l-cihâdi’l-ekberi”
(Küçük cihattan büyük cihada döndük.)

Hükmüyle, şaşılacak eserlerle dolu olan Ayasofya Camii ki içi adeta bir cennet bahçesini andırır:

Zehîfirdevs-i şânî kim olur şâlişañladıkça
Zemîniñka’be-i ulyâ-yıçarhınbeyt-i ma’mûrî

(Anladıkça üçüncü olacak gerçek bir ikinci Firdevs'tir
Yeryüzünün yüce Kâbe'si uzayın Beyt-i mamuru)

Anlatımına hak kazanan ve gemi kubbesi misali:
Yemm-i nür-i visâliñmüncemid-i mevc-i tecellâsı
Cihân-i feyz u tevhîdden münevver kule-i türı

(Sana kavuşmak denizinin ışığı gözle görünmesinin dalgasını içerir
Dünya nur ve Allah'ın birliğinden aydınlanan bir Tur kulesidir)
Tarifine en uygundur. Mihrap tarafına yönelerek bu Kâbe'ye benzeyen ibadethanesi
çeşitli heykellerden ve çan sesinden temizleyerek duvarlarını türlü ayetlerle süsleyip
minare şerefelerini ezan-ı Muhammedi ile şereflendirdi.

'Ayānkerd mescid becā-yı ki neşest
Bereyvāneş innāfetehnā neveşt'

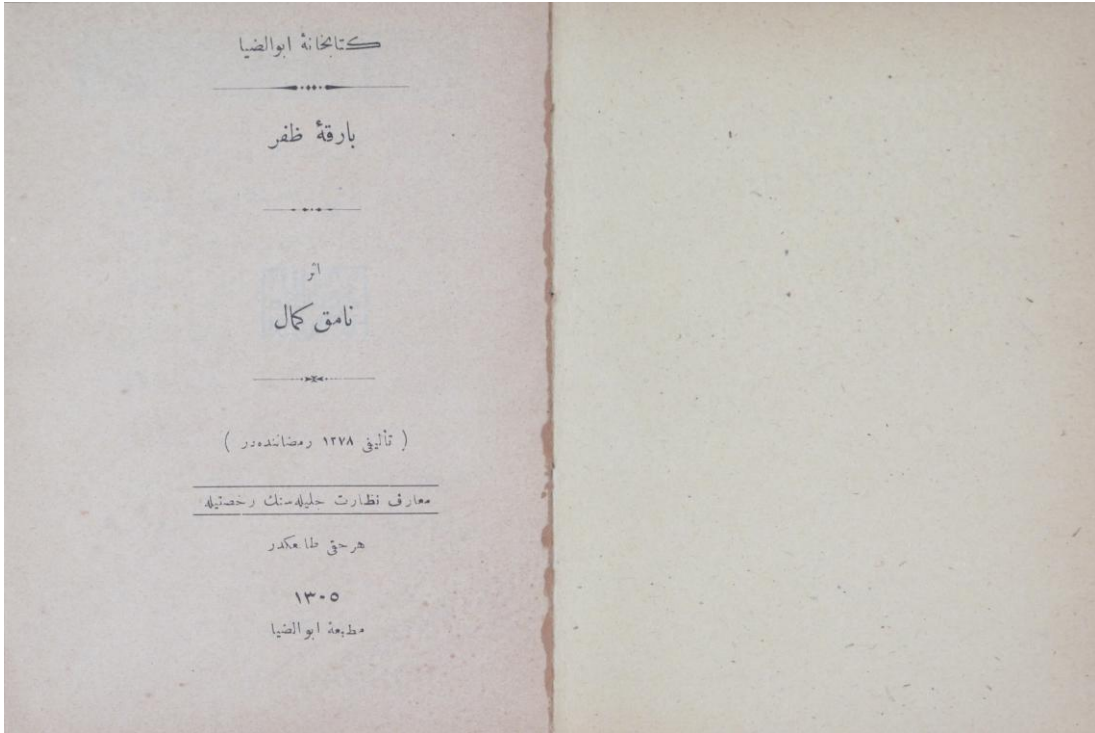
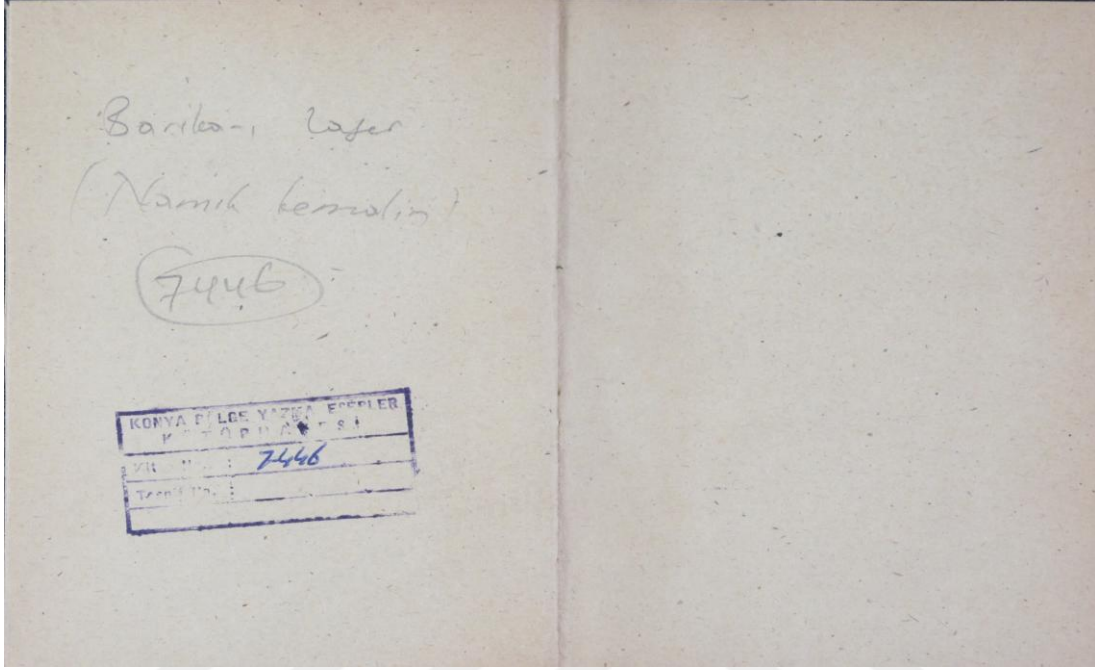
(Oturduğu yerin mescit olduğu belli oldu.
Ve Sarayının üstüne: İnnāfetehnā(Biz fethi kolay kıldık.) yazdı.

1278

Mehmed Namık Kemal

Ek-2: Namık Kemal'in Bârîka -i Zafer Adlı Eserinin Matbusu:

عطوفتو كمال بك افندى حضرت تيرينك
بوندن يگرمى يدى سنه مقدم طرز قدمايى
تقليداً قسطنطينيه قننامه اولق اوزره
[بارقه ظفر] عنوانيله قله آلمش اولدقلىرى
رسالهدر كه مشاراليهاك برنوع بازيجه انشاسى
قيلسندن اولمقله برابر ينه مقلدى اولان
آثار قدمايه غبطه رسان اوله جق مرتبه لرده
معينسدار بولمقلنى حيثيله كتابخانه ارباب
عرفانه يادكار قلىدى . للطابع

في ١٨ رمضان
١٣٠٥

Doğum : 1877 Ölüm : 1960

KONZA

بارقه ظفر

→—————←

الحمد لله الذى جعل بوارق سيف الدين مشارقاً
لصنوف المجاهدين وخوارقاً لصفوف المعاندين .

وقايع نوبسان مجيز خير

بدن گونه گويد پيام ظفر

سبع وخمسين وثمانمائه حديته واصل اولان سال
فرخنده قال هجرتك ثانی عشر ربيع الاولنده . كه
شورائى عشر شمسيه نك اول ربيعنه مصادف
ايدى . حضرت پادشاه ظفر بناه . كه

« جهان ازین دو محمد گرفت رفعت وجاه »

« يكي محمد مرسل ، دوم محمد شاه »

اوصافى مديحه صحيفه عنوان شوكتيدر ؛ اورنك سپهر
آونك سلطنتدن كرنك كهكشان يالهنك جلادته
انتقال ايدوب

« بریح عبرت حافرا من زبرجد »
 « لها التبر جسم واللبین خلاخل »

ارخای عنان سفر و غافلہ « جاہدو! فی سبیل اللہ »
 ایله سایه رایات فتح آیات خلافسده گروهه گروهه
 تحشد نمای فرتوشکوه اولان هزاران هزاران هزاران
 اژدر شکار ایله ادرنه موکب هاپونندن ارتحال ایدوب.

« بحیش اقصی الشرق ترجف تحتہ »
 « و ترتج منه اخریات المغارب »

تشریح شمشیر ظفر ایتمگله، رکاب صاعقه شتابنده دور
 باشان جلال و عظمت

« کلور اول دلیر قهار قلبی السده قانلو »
 « صاول ای عدو یولندن، که میان گاشدر بر بو »

کابانگیسه شرق و غربه ولوله انداز دهشت اولدینی
 حالده

« فتح ونصرت در یمین وقهر وسطوت در یسار »
 « حزم و مکنت پروان و عزم و همت پیشرو »

رهگذار لشکر آتش جولانه آساف ایدن نیجه
 خاشاک دامنگیر عداوتی، امواج شعله خروش جیوش
 ایله ساحل انداخته بیابان عدم ایدرک،

« بطالعی، که نماید طلیعه ارواح »
 « ساعتی، که قضا زد لوی فوز و فلاح »

سایبان مروارید افشان هاپونی، که برده جواهر
 طراز عزت و اقبالی داغ افروز اطلس کوکب آرای
 سپهر ایدی، و مہجہ عالمتاب فرو اجلالی سینه سوز
 کوی زرین مهر ایدی، سور قسطنطنیه پیشگاهنده
 برابر چتر بیستون کردون ایلدی، اصح نقول
 مورخین بودر، که بو غزای غراده میان همته بند
 شمشیر قضا مضا ایدن مبارزان اسلامک باجمهم
 مقداری مرتبه دو صد هزاری متجاوز اوله .

وقتی که طلیعه سیاه نصرت پناه قوه بازوی
 اهتمام ایله علم افزاخته فخر و اعتلا و بارقه سم سهند
 اقدام ایله عالم افروخته قهر و استیلا اوله رق نظرگاه
 اعداده

« ز کرد کرنک وزعکس درفش »
 « هوا سرخ ورنک و کبود بنفش »

حالاتی آشکار ایلدی .

عسکر هزیمت رهبر دشمن، که هر بری بجای زره
 و مقفر قطاس مجوه و لباس زرد زر ایله آرایش
 نمای مفخرت برزن مزاج مردا فکن ایدی .
 انقطاع امید اماندن صکره مردان قدر توان اسلام
 ایله آهنک کارزار ایچون قلمه دن بر مهاجمه شدید
 گوستر دیلر . اما، حین التقاده هیاکل غضنفر
 مشاکل ارباب غزاده

« والیث لایحسن اللقیما اذ اقربا »

هیئت هیبت طرازینی تماشایتمگله بریده رنگ
 و کشاده تنک، گریه ناک و زهره جاک، زبان بسته
 و توان شکسته

« تن لرزه لرزان رخ سند روس »

ایله

« نه جای ستیر ونه پای کریز »

حیرت آبادینه دوشوب، برگروھی پیشگاه سیف
 جهادده، که محراب جوامع حرب و ظفر در؛ سجده
 برخاک هلاک اولدیار، و بقیه السیوفی مجاهدین دینک
 خنده استهزای رخشش تیغ و فنکیله

« قد سمع القهقهه، قد رجع القهقری »

حالتنده مغلوباً و معیوباً، مسلوباً و مرعوباً درون
 حصاره جان آندیار، آنی متعاقب بر آ غرتده
 بلنگان پولاد اظفار ظفر، که مجاهدین دیندر؛ و بحر آ

دریده نهنگان آتشین دندان اژدر بیکر، که سفاین
نصر تقریبند. دایراً مادار آهنک حصر حصار
ایدرک درفش درافشان عز و اقبالی فرق افتخار
احبابه ابر جوهر باز نصرت و درخش درخشان
صمصام جلالی داغ درون اعدابه فتیله زهره شکاف
نکبت ایلدیلر.

مملکت جانب صحرا در هندسه کاری معمار
اقدام ایله تحکیم اولتیش حصار هفت قلعه سنگین
و سوی دریا در دستی ستار اهتمام ایله کشیده
قلتمش زنجیر آهنین ایله محاط اولغله گویا که اول
طلمس مشکل کشای مقصوده برجهتدن ردیو آتش
غریب هفت سر و بر جانبیدن برادر هزاران چشم
بولاد بیکر نگهبان ایدی.

مجاهدان جلیل الاجتهاد، صحرا جانبدن اعلا
لوی دین ایچون معظمت جبال عالم گئی. پادر ترا
و سردر ترا نیجه مترسل قالدیروب، آتشین فدافه دهشت

اندازی کره ناز صلابت و بلکه شهاب ثاقب گئی
بر عالم نور مهابت اولان هزاران اژدران صفدران
صاعقه فشانی، که طوب قلعه کوب عالم آشوبدن
کنایتدر؛ اعانت زنجیر مالک بنده توفیق ایله اول
قلل قاف ظفر دن حواله سمت حصار ایلدیلر.
هر دقیقه :

« همت مردان اولنجیه کوه بار جاپور »

سائقه سیله مترسری قدم قدم تقریب دامان قلعه یه
اقدام ایدرک مهاجمت واقعه ده رخشش طوب و تفنگ
وغرنیش رخش پانسی رنگ ارباب درنگ ایله فوران
و توران ایدن دود و غبار هول آثار شعله؛ حرق
جو هواند مانند سحاب آشتاب زرق « اوکصب
من السماء فییه ظلمات و رعده برق » احاطه غرب
و شرق ایدرک صواعق اجل تأثیر یه قرار گاه اعدایی
آتشین دریای بلا یه غرق و بوارق قضا تنوریله
صرح متین مقاومتی خرق بر خرق ایدردی.

اما دریا جهتسندن آهنین سد زنجیر، سفاین
هاپونه دخول خلیجده پای بند تأخیر اولغله
مهندسان تأسیس الاشکال تدبیر و ممارسان
حر اقبال دار و کبر ترتیب آلات و ادوات و بذل جلال
اقدامات ایدوب، قوه بازوی سمتین شان بهرام بسند
واعانت مواشی کوه کوهان کمکشان کنسند ایله
برقاج فلک فلک مشالی کشتی نوح گئی شوهاق
جباله اصعد ایله بهره باب فیض و فتوح ایدرک
پیشنده ملائکه فوز و نصرت « بسم الله مجریها
و مرسیها » دعا سیله استتعال توفیق و تیسر و پیندن
مالکه دریای همت « فسخان الذی اسرا » شناسیله
اظهار تحسین و تحیر اتمکده اولدینی حالد درون
خلیجده دهشتیان نزول ایتمگله اول سودن دخی
بادبان سی و اجتهادی افراخته و قلعه قلعه تحصن
اعدا ایچون نیجه بیکر کوه باره آهنین انداخته
ایلدیلر.

هر چند، که دلاوران جیلاوت سرشت امواج
خروش خروش خون شهادتله با صدقلری زمینی
نمونه نمای ارد بهشت و بلکه هر سینه خاک کی
خنده انگیز ورد بهشت ایلدی. و رای کهسار
قدردن نسیم نصرت جیلوه انگیز ظهور اولماق
حسبیه گلنهای رایت هاپون فراز قلعه حصارده
اهترازه کلک میسر اولدی. تا که جناب امام المسلمین
و قبله ارباب یقین کمال انکسار و مسکنت و نهایت
حضور و ضراعتله سجدهات نیاز نصرتیه وضع جبین
ایندیگی بهنگام نصرت انجامده هانف غیب، که
ترجمان کتاب لاریب در؛ دیوان بخشایش قدرندن
« نصر من الله و فتح قریب و بشر المؤمنین یا محمد »
صدای جلالت افزاسیله ابلاغ بلاغ فوز و ظفر
ایتمگله، حصارک ادرنه قیوسی جوارنده برخته فراخ
فرح کشایش بولدینی منظورا عین سرور مجاهدین
اولدی. اما بواشاده سردار مظالم شمار ظلمت
سپاه زرین کلاه انواری دامن حصار انجم تقبات

فلکن مغرب زمین استتاره طرد ایتمگله . اول باب
فوز و فتوحدن شاهد نازنده خرام ظفر میدان
ظهورده جلوه گر اولغه زمان امکان مساعد اولدی .
فلا جرم اعدایی سدرخته حصاردن صد انجمن
عسا کر غیرت شمار فرمان قضا نفاذ کشور ستانی ایله
هرستون نیزینی بالاسنه برمشعل خورشید انجلا
تعلیق ایدرک محاسکی عمود سحر ایدوب . اول لیل
پرویل ظلمانی . انجمله ایرنجبه جانب حصار گردون
قراره شهاب افشان قهر و دمار اولدیلر .

علی الصباح . که آیام محاصره حد خمس و خزینه
واصل اولمشیدی ؛ قهرمان شمشه سنان خورشید مواکب
کواکب انداز عزم رزمه طلایع بارقه سحری پیشرو
ولوام شمشیر صاعقه بار فروغندن زمین و آسمانی غرق
امواج علو ایدرک قلعه رواق اندر رواق بیستون
پیشکاهنده اعلا گلگون لوی شفق و ضرب دست
جیوش آتش خروش انوار ایله فتح ابواب فلسق

ایلدی . جاوشان هلال چوکان درگاه و شاطران
اطلس خفتان خورشید کلاه « استفتخوا یا معاشر
المجاهدین » جانب شهریار خلافت مداردن مهاجمه
قلعه به اجازت صادر اولدی . و اعدای دینک تخت
و تختنه تاخت و تاراج فرمان بیوردی : « لایسی
مانکخوا والقتل ما ولدوا - والنهب ما جمعوا والنار
مازرعوا » صداسیله تجریض ارباب غزا ایدنجبه
شیر صولتان پیل اندام و بانک سوطوان بر انتقام
جیوش

« غر بوا غریو و خروشا خروشا »

بازارکار زارده جانفروش اولوب زغرعه اهتزاز رماح
و قعقه شکاک شاک السالاح برده سامعینی چاک
چاک دهشت و شراره صمصام صاعقه درخش ایله
زغازه دهان کف افشان رخش

« یکبار تو عالم بزنی آتش و من آب »

مصدوقی حکایت ایدرک ، بر صورتله آهنک جنک
و درنگ اولندی . که ادنا صدماتی زلزله بخش بیسان
حصار و بلکه ولوله انداز سپهر دوار اولغه زبان
سرا پرده نشینان قضا :

« صوت عسکرله دوشدی برتزلزل دهره کیم
قوپدی دهشته برندن نه رواق بیقرار
بلکه لرزشدن کچردی خاکه بکسر اولسه
استناد رایت فتح آیشکله بایدار »

قطعه سیله گویا اولغه باشلادی . غازیان جلادت
قران دین :

« فصرت اذا اصابتی سهام
تکمرت الاتصال علی النصال »

طرزنده سراپا قذافات طوب و تفک و صوافل سنان
و خدنک اعدادن زره آهنین کینوب صف بصف
تقدم نمای میدان مصاف ایکن قهرمان تاج بخش

و کشورستان و صاحبقران فاروقی فتوح و کرامی
توان ، غضنفر ابری ستمد و رعدی غنبد همتمن اژدر
کمند و دیو بنسد مرخی شهاب سنان و بارقه شمشیر
بهرام انجم سپاه و عالم تسخیر اورنگ آرای جهانداری
وسروری

« آسمان دولتک خورشید قدسی پرتوی
بزنگاه شوکتک جمشید خورشید افسری »

خليفة الله المؤيد، حامی دین ، حضرت سلطان محمد
لمعات جلال جمالی نور محمدی گبی عالم افروز قر
و کال و صدمات صمصام اجلالی زور بازوی حیدری
گبی ، درکشای ممالک فوز و اقبال اولدی خالده
پیشنده ملائکه اجال « انما کنونا بدر ککم الموت
ولو کنتم فی روج مشیده » تند برله زهره شکاف
اعدای دین و پنده جنید ارواح عون و آمال
« انا فخرناک فتحاً مینا » بشیریه غیرت بخش
مجاهدین ، بردبده توفیق آموز و جلات قرین ایله

زلزله بخش میدان ورود اولغله ، زدوخورد جنسک
جهانسنانی و دستبرد قهر قهرمانی بی بر حده ابلاغ
ایلدی که فشافاش بیکان جانستان مقعر سماه اصل
اولدجه انکاسندن :

« قضا گفت کبرو قدر گفت ده
فلک گفت احسن ملک گفت زه »

صداسی آشکار اولوردی . وچکچاک بلان سنان قله
ذات البروج آسمانه لرزه و بردکجه ارتماشندن :

« جنان رایت دین فرازد یدش
جهان آفرین ، آفرین گویدش »

مدیحیه سی ظهوره گلوردی ، بو طرز ایله شمشعه
سیف و خندک و بارقه طوب و تنفک صحاب دود
سیاه ایچنده برق لامع گئی حوال اولدینی حالده
عساکر ظفر رهبر ، مانند باران بلا ، خندق کنارینه
نازل اولغله ، نهیب مهیب عدوی محذول ، صهیل

رحیل خیول ایله تعسا کس ایتدکجه بیدای اولان
طراقه هول انگیز غلغله انداز جواثر و عمان طوفان
هیجان جیوش بنیان گوه تمکین حصار ایله تصادف
ایلدکجه خروشه گلان امواج خون سیاه ، رواق
علینه دامنگیر اولمشیدی . گرچه دشمنده یارای
مقاومت قلمدی اما عمق خندق درون حصاره
مانع گذارش ایدی . تا اول زمانه دک جواهر
ارواحی سرادقات فردوسه بیرایه اعتلا اولان
شهادی کر امک عناصر اشباحی اول فرکند غیا
پسند عمیق اوزره بر صراط مستقیم پیدا ایتدکجه
غازیان جلال نشان گلبلنک « الله اکبر » دن
دیوار حصار مقاومتی سرپا ز بروز بر ایدرک بر مهاجمه
طاقت انداز قلعه شکافده عون وهاب مفتح الابواب
ایله محاکمی جنات العدن سرور اولان بلده طیبیه ، که

« غبارنده نهفته آفتابک نور رخشان
رخاننده نمایان آسمانک راز مستوری

گلساننده شب انجمه سنبلزار پر شبنم
شبستاننده خورشید سحر برشمع کافوری »

مدیحیه سی منقذ خوان لطائف بیقصوریدر ؛ اعانت
جناب رب غفور ایله « بلدة طیبیه » تاریخنده
« فادخلوها خالدین » دروازه عنایتندن داخل
اولدیلر . درآن ساعت هلال شفق پوش رایات
محمدی برج گردون ارتفاع حصاردن عید اکبر
ظفر حلولی اعلان ادوب مبشران جهان ملکوت
وسکان قطان لاهوت و ناسوتی

« اسباب عیش و شاز طر براباوری
آمد زمان مسعدت عید اکبری
عالم گرفت بر تو نور محمدی
خیر شکست قوه بازوی حیدری »

غانغله سیله تکبیر آرای عید سرور ایلدیلر .

« الان افرح روع کل مهند
واعز دین محمد بمحمد »

مجاهدین گرام تانمی سلطان صدور بته قدر سکان
قلعه بی قربان راه انتقام و مال و منال و اولاد
وعیالربنی داخل حوزه اعتنای ایتدکجه حکم بلده ،
پوهنگام هنگامه نمای قیامت آشوبده صراط قضا
ارتباط شمشیردن سرانداخته درکات عدم اولدینی
معتبرات معتوراندند .

وقتا که جمال گلگون طراز ظفر ، آینه شمشیر
محمدیده جاوه گر اولدی ؛ وزرای قضا دبدبه دولت :

« آفرین ای روزگارک شهسوار صفدری
عرشه اص شمد نگر و تیغ ثریا جوهری
تیغکه نوله بمین ایلرسه روح مرئضی
برغزا ایتدک ، که خشنود ایلدک شیغمبری »

تسانیه نهیت فوز و نصرت و علمای گردون کوکبه
سلطنت :

« غزا مبارک اوله ای حدیو فرخ دم
سنگله در بیله عزمنگده اولیای ام
صونلدی دستگنه دیوان عرش اعلادن
برات منصب صاحبقرانی عالم »

تبشیریه تبریک دولت غالبیت ایلدیلر .

صخدم حضرت خورشید عالمگیر سلطنت :

« پادشه مهر وستایبول آسمان
مهر سوی آسمان آیدهمی »

حکمیله عزم داخل بروج ایدوب صمصام بهرام انتقام
همت درمیان و سهم السعادة بیکان عنایت برکان
سند اسدی حرام وهلالی رکابنه سوار اولمغله ،
جوانب بارقه جنابنده مقر بین کرام ، مثال سیارات
اشعه رایات منور خلعت عبقری نقش حشمتله کمال
شعشه دن خیره ساز عبون جهان و عساکر سپهر
احتشام مانسند کواکب گردون مواکب سینین

جوشن شعله نسج سسطوتله کثرت کوبه دن خیرت
انداز درون آسمان نوبت دولت محمدی سیر آهنگ
« فانظر الی آثار رحمة الله » و شاطران درگاه مؤیدی
ادعیه خوان « علیک عون الله » نیجه دلنشین عساله
رایات غزا اهتزاز سرور مجاهدین ایله مواج ارتجاج
و بونجه کوه تمکین خیاله جلادت افزا تمیج نشاط
فوز و فتوح ایله غناج ابتهاج اولدینی حالده درون
حصاره تشریف نزول ارزانی گوردی .

جناب امام المسلمین ، حکمدار عاقبت تبار بلده ننگ
صدمات مهاجمات غزاة ایله زلزله گیر انهدام اولان
سرای سپهر اعتلاسی :

« بوم نوبت میرند بر طارم افرا سیاب
پرده داری میکند در قصر قصر عنکبوت »

تقیظله اورنگ سلطنت دنیا گئی لطمه خوار یای
تحقیر ایلدکن صکره « رجعتنا من الجهاد الاصغر
الی الجهاد الاکبر » حکمیله ایاصوفیه جامع غرائب
جامعی، که درون جنت نمونی :

« زهی فردوس ثانی کیم اولور ثالث آکد لجه
زمینک کعبه علیاسی چرخک بیت مموری »
توصیفنه احق و قبه فلك مثالی :

« بم نور و صالک منجمد موج تجلیسی
جهان فیض و توحیدک منور قله طوری »

تعریفنه یقدره محراب وجهه توجه ایدوب، اول
معبد کعبه مثال عالیبدن هیاکل گوناگون و صدای
ناقوس وار غنونی از اله ایله صفائح دیوارینی نقش طراز
آیات الهی و شرفات منارینی تشریف ساز اذان محمدی
ایلدی .

« عیان کرد مسجد بجای کنشت
بر ایوانش انا قنخا نوشت »

۱۲۷۸

سنة

محمد نامق کمال

تم

مطبعة ابوالضیا